

Marina Nemat

Prizonieră în Teheran

Cum am supraviețuit într-o închisoare iraniană

Bestseller internațional

POLIROM

Marina Nemat

Prizonieră în Teheran

Cum am supraviețuit într-o închisoare iraniană

Traducere de Mădălina Sofron și Cristina Popescu

POLIROM
2016

Marina Nemat, *Prisoner of Tehran: A Memoir*
Copyright © 2007 by Marina Nemat
All rights reserved

© 2016 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-6542-6
ISBN PDF: 978-973-46-6543-3
ISBN print: 978-973-46-6222-7

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © iStockphoto.com/1001 nights

Contribuția traducătoarelor:
Cristina Popescu: nota preliminară a autoarei, capitolele 1-6
Mădălina Sofron: capitolele 7-18, epilog, nota finală a autoarei, mulțumiri

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

MARINA NEMAT s-a născut în 1965 în Iran, țară pe care a părăsit-o în 1991 împreună cu soțul și copilul ei pentru a trăi în Canada. A mai scris volumul de amintiri *After Tehran: A Life Reclaimed*. În 2007 i s-a decernat Premiul Demnității Umane de către Parlamentul European și asociația culturală Europa 2004.

Lui Andre, Michael și Thomas, tuturor prizonierilor
politici din Iran, în special lui Sh.F.M., M.D., A.Sh. și K.M.
și Zahrei Kazemi

De-am să mă rog, numai o rugă
Îmi freamătă în șoapte
„Ia lasă-mi inima zvârlugă
Și libertate-n fapte!”
Cum scurte zilele-mi diger
Mai am numai o vrere
În viață-ori moarte suflet liber
Și să îndur putere.

Emily Bronte

Nota autoarei

Deși această carte nu este una de ficțiune, am schimbat numele ca să le protejez identitatea colegelor mele de celulă și am adăugat la poveștile lor detalii din poveștile altor prizoniere, unindu-le viețile și dându-le o nouă formă. Astfel, am reușit să povestesc despre viața și moartea în interiorul zidurilor Evinului și să nu mă depărtez de ceea ce s-a întâmplat, fără să pun în pericol pe nimeni sau să încalc intimitatea cuiva. Însă colegelor mele de celulă nu le va fi greu să se regăsească aici, sunt sigură.

Am scris această carte bazându-mă pe memorie, care, așa cum ni se întâmplă tuturor, tinde să se prăfuiască și să ne joace feste. Îmi amintesc foarte clar unele lucruri, de parcă s-ar fi petrecut acum o săptămână. Altele, în schimb, îmi revin în minte fragmentat și ca prin ceață. La urma urmei, au trecut mai bine de douăzeci de ani.

În viața de zi cu zi, dialogul este principalul nostru mijloc de comunicare și am convingerea că nu putem da viață amintirilor în absența lui. În această carte am reconstituit dialogul cum am putut eu mai bine și pe cât de aproape de adevăr este omenește posibil.

Unu

Potrivit unui vechi proverb persan, „oriunde ai merge, cerul are aceeași culoare”. Însă cerul canadian era foarte diferit de cel pe care mi-l aminteam din Iran. Era de un albastru mai închis și părea nesfârșit, de parcă ar fi sfidat orizontul.

Am sosit la aeroportul Pearson din Toronto pe 28 august 1991, într-o zi frumoasă, cu soare. Fratele meu ne aștepta. Soțul meu, băiețelul nostru de doi ani și jumătate și cu mine urma să locuim la el până când ne găseam un apartament. În ciuda faptului că nu-mi văzusem fratele de doisprezece ani – aveam paisprezece ani când a plecat în Canada –, l-am reperat imediat. Avea părul sur și ceva mai rar, dar era înalt de doi metri și capul i se legăna deasupra freamăturii entuziast al mulțimii de oameni care așteptau.

Pe drumul de la aeroport, mă uitam pe geamul mașinii și eram uimită de peisajul nesfârșit. Trecutul era depășit și era în interesul tuturor să-l las în urmă. Trebuia să ne facem o viață nouă în țara asta străină care ne oferise adăpost când nu aveam unde să ne ducem. Trebuia să mă concentrez cu toate forțele pe supraviețuire. Trebuia să o fac pentru soțul și băiețelul meu.

Și chiar ne-am făcut o viață nouă. Soțul meu și-a găsit un loc de muncă bun, ni s-a născut și al doilea băiat, iar eu mi-am luat carnet de conducere. În iulie 2000, la nouă ani după ce ne mutaserăm în Canada, ne-am cumpărat în sfârșit o casă cu cinci camere în afara orașului Toronto și am devenit mândri canadieni din clasa de mijloc. Aveam grijă de curtea din spatele casei, îi duceam pe băieți la înot, la fotbal și la lecții de pian și organizam grătare cu prietenii la noi acasă.

Atunci am început să nu mai pot dormi.

Totul a început cu frânturi de amintiri care mi se iveau în minte imediat ce mă culcam. Încercam să le îndepărtez, dar mă copleșeau, invadându-mi deopotrivă ceasurile din zi și din noapte. Trecutul mă ajungea din urmă și nu reușeam să-l țin la distanță. Trebuia să-l înfrunt, altfel mi-aș fi pierdut mințile de tot. Din moment ce nu puteam să uit, poate că soluția era să-mi amintesc. Am început să scriu despre perioada petrecută la Evin – bine-cunoscuta închisoare politică din Teheran –, despre tortură,

durere, moarte și despre toată suferința despre care nu fusesem în stare să vorbesc niciodată. Amintirile mi s-au transformat în cuvinte și s-au eliberat din hibernarea indusă. Mă gândeam că, odată așternute pe hârtie, aveam să mă simt mai bine. Dar nu a fost așa. Aveam nevoie de mai mult. Nu puteam să păstrez manuscrisul ascuns într-un sertar din dormitor. Fusesem martoră la ceva și trebuia să-mi spun povestea.

Primul cititor a fost soțul meu. Nici el nu cunoștea amănunțele perioadei pe care am petrecut-o în închisoare. După ce i-am dat manuscrisul, l-a băgat sub pat, în partea lui, unde a rămas neatins timp de trei zile. Nu-mi găseam liniștea. Oare când o să-l citească? Oare o să înțeleagă? Oare o să mă ierte că nu i-am spus asemenea secrete?

— De ce nu mi-ai spus mai devreme? m-a întrebat când l-a citit în cele din urmă.

Eram căsătorită de șaptesprezece ani.

— Am încercat, dar nu am putut... mă ierți? i-am răspuns.

— Nu am pentru ce să te iert. Mă ierți tu pe mine?

— Pentru ce?

— Pentru că nu te-am întrebat nimic.

Dacă am avut vreodată îndoieli cu privire la faptul că am povestit ce s-a întâmplat, acestea s-au spulberat în vara anului 2005, când am cunoscut un cuplu de iranieni în vizită la cineva. Ne-am simțit bine în prezența lor și am discutat despre lucruri obișnuite: serviciu, piața imobiliară, educarea copiilor... Când, pe seară, s-a lăsat prea rece ca să mai stăm afară, am intrat în casă pentru desert. În timp ce ne servea cafeaua, gazda m-a întrebat cum mai mergea cartea și femeia iraniană, Parisa, a vrut să știe despre ce era vorba.

— Când aveam 16 ani, am fost arestată și am fost prizonier politic la Evin timp de doi ani. Despre asta scriu, i-am răspuns.

Parisa a pălit.

— Te simți bine? am întrebat-o.

A ezitat o clipă, apoi mi-a spus că și ea fusese închisă câteva luni la Evin.

Toți cei care erau de față au tăcut, uitându-se la noi.

Parisa și cu mine am descoperit că fuseserăm închise în același timp, în zone diferite din aceeași clădire. I-am pomenit numele câtorva dintre colegile mele de celulă, dar nu le cunoștea, iar ea mi-a povestit despre prietenele ei din închisoare, pe care eu nu le știam. Cu toate acestea, împărtășeam amintiri cu privire la anumite evenimente care erau bine cunoscute majorității prizonierilor de la Evin. Mi-a mărturisit că era prima dată când vorbea cu cineva despre experiențele din închisoare.

— Nimeni nu vorbește despre asta, mi-a spus.

Exact aceeași tăcere mă ținuse și pe mine captivă mai bine de douăzeci de ani.

Când am fost eliberată de la Evin, familia mea s-a purtat de parcă totul ar fi fost în

regulă. Nimeni nu pomenea de închisoare. Nu m-a întrebat nimeni „Ce-ai pățit?”. Tânjeam să le povestesc cum fusese viața mea acolo, dar nu știam de unde să încep. Am așteptat să mă întrebe cineva ceva, orice mi-ar fi dat un punct de unde să încep, dar viața a mers mai departe ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic ieșit din comun. Am bănuț că familia mea își dorea să fiu fata inocentă care fusesem înainte de închisoare. Durerea și groaza trecutului meu o înfricoșau, așa că l-a ignorat.

Am îndemnat-o pe Parisa să mă sune și am vorbit de câteva ori. Mereu îi tremura vocea când împărtășeam amintiri despre colegele noastre de celulă, când pomeneam prietenii care ne ajutaseră să supraviețuim.

Câteva săptămâni mai târziu mi-a spus că nu mai voia să vorbim. Nu mai voia să-și amintească.

— Nu pot. E prea greu. E prea dureros, mi-a spus, cu glasul înecat de lacrimi. Am înțeles și nu am încercat să o conving. Făcuse o alegere – și eu la fel.

Doi

Am fost arestată pe 15 ianuarie 1982, pe la nouă seara. Aveam șaisprezece ani.

În dimineața acelei zile m-am trezit înainte de răsărit și n-am reușit să mai adorm la loc. Mi se părea că în camera mea e mai întuneric și mai frig ca de obicei, așa că am rămas sub pilota din păr de cămilă și am așteptat răsăritul, dar părea că întunericul nu avea să se risipească prea curând. În zilele reci ca aceea, îmi doream ca apartamentul nostru să fie mai bine încălzit – cele două boilere cu kerosen nu făceau față –, dar ai mei îmi spuneau mereu că numai mie mi se părea că e prea frig în casă iarna.

Dormitorul părinților mei era lângă camera mea, iar bucătăria era vizavi, de cealaltă parte a holului îngust care străbătea apartamentul nostru cu patru camere. Îl auzeam pe tata pregătindu-se pentru serviciu. Deși pășea ușor, în liniște, mi-am dat seama după zgomotele înfundate că s-a dus în baie și apoi în bucătărie. Ceainicul a șuierat. Ușa frigiderului s-a deschis și s-a închis. Probabil că tata mânca pâine cu unt și cu dulceață.

În cele din urmă, o lumină difuză a început să se strecoare pe fereastra mea. Tata plecase deja la serviciu, iar mama încă dormea. De obicei nu se dădea jos din pat înainte de ora nouă. M-am întors când pe o parte, când pe alta și am așteptat. Unde era soarele? Am încercat să-mi fac planuri pentru ziua care urma, dar nu avea niciun rost. Mă simțeam de parcă aș fi ieșit din curgerea firească a timpului. M-am dat jos din pat. Podeaua acoperită cu linoleum era și mai rece decât aerul, iar în bucătărie era mai întuneric decât în camera mea. Mi se părea că n-am să mă mai încălzesc niciodată. Poate că soarele nu mai avea să răsară. După ce am băut o cană cu ceai, singurul lucru la care m-am putut gândi a fost să mă duc la biserică. M-am îmbrăcat cu haina lungă de lână maro pe care mi-o împletise mama, mi-am pus pe cap un șal mare bej și am coborât cele 24 de trepte cenușii de piatră ce duceau spre ușa de la intrare, care despărțea apartamentul nostru de strada aglomerată din centrul orașului. Magazinele încă erau închise și pe stradă nu erau prea multe mașini. Am mers spre biserică fără să ridic privirea. Nu era nimic de văzut. Pe majoritatea zidurilor erau doar imagini cu ayatollahul Khomeini și sloganuri pline de ură precum „Moarte Americii”, „Moarte

Israelului”, „Moarte comunistilor și tuturor dușmanilor Islamului” și „Moarte antirevoluționarilor”.

Am ajuns la biserică în cinci minute. Când am atins ușa grea de lemn, pe mână mi s-a așezat un fulg de nea. Teheranul a avut întotdeauna o frumusețe inocentă sub straturile înșelătoare de zăpadă și, deși regimul islamic interzisesse majoritatea lucrurilor frumoase, nu reușise să împiedice ninsoarea. Guvernul le impusese femeilor să-și acopere părul și emisese edicte împotriva muzicii, a machiajului, a tablourilor reprezentând femei fără vâl și a cărților occidentale, toate acestea fiind declarate satanice și, prin urmare, ilegale. Am intrat în biserică, am închis ușa în urma mea și m-am așezat într-un colț, uitându-mă la imaginea lui Iisus pe cruce. Biserica era goală. Am încercat să mă rog, dar cuvintele îmi rătăceau fără sens prin minte. După vreo jumătate de oră, m-am dus să-i salut pe preoți în biroul lor și m-am trezit față în față cu Andre, organistul cel frumos. Făcuserăm cunoștință cu câteva luni înainte și îl vedeam adeseori la biserică. Toată lumea știa că ne simpatizăm, dar noi eram prea timizi ca să recunoaștem, poate pentru că Andre era cu șapte ani mai mare decât mine. Roșind, l-am întrebat ce făcea acolo atât de devreme și el mi-a spus că venise să repare un aspirator stricat.

— Nu te-am mai văzut de câteva zile, mi-a spus. Pe unde ai umblat? Te-am sunat acasă de câteva ori și mama ta mi-a spus că nu te simți bine. Mă gândeam să trec pe la tine azi.

— Mi-a fost rău. Doar o răceală, cred.

A zis că eram palidă și că ar fi trebuit să mai stau în pat vreo două zile. I-am dat dreptate. S-a oferit să mă ducă acasă cu mașina, dar simțeam nevoia să iau aer și am mers pe jos. Dacă nu aș fi fost atât de îngrijorată și deprimată, mi-ar fi plăcut la nebunie să stau puțin cu el, dar nu mai eram bună de nimic de când Sarah și Gita, prietenele mele de la școală, și Sirius, fratele lui Sarah, fuseseră arestați și duși la închisoarea Evin. Sarah era cea mai bună prietenă a mea din clasa întâi, iar Gita și cu mine eram prietene bune de mai bine de trei ani. Gita fusese arestată la jumătatea lunii noiembrie, iar Sarah și Sirius pe 2 ianuarie. Parcă o vedeam pe Gita cu părul ei șaten, lung și mătăsos și cu zâmbetul ca al Mona Lisei, șezând pe o bancă lângă terenul de baschet. Mă întrebam ce se întâmplase cu Ramin, băiatul de care-i plăcea. Nu mai știa nimic de el din vara anului 1978, ultima vară dinainte de revoluție, dinainte să se schimbe lumea. Acum era la Evin de mai bine de două luni, iar părinților ei nu li se permisese să o viziteze. Îi sunam o dată pe săptămână și mama ei plângea de fiecare dată la telefon. Mama Gitei stătea zi de zi ore întregi în ușa casei și se uita la trecători, așteptând-o pe Gita să se întoarcă. Părinții lui Sarah se duseseră de multe ori la închisoare și ceruseră să-și viziteze copiii, dar fuseseră refuzați.

Evin fusese închisoare politică încă de pe vremea șahului. Numele său provoca frică

în sufletul oricui: era sinonim cu tortura și moartea. Nenumăratele sale clădiri erau răsfirate pe o zonă întinsă din nordul Teheranului, la poalele munților Alborz. Lumea nu vorbea niciodată despre Evin. Inspirând atâta teamă, locul era învăluit în tăcere.

În seara în care au fost arestați Sarah și Sirius, stăteam întinsă în pat și citeam dintr-un volum de poezii de Forough Farrokhzad, când ușa de la camera mea s-a trântit de perete și mama a apărut în prag.

— Tocmai a sunat mama lui Sarah... a spus ea.

Parcă aș fi tras în piept ace de gheață, nu aer.

— Gărzile Revoluționare i-au arestat și pe Sarah, și pe Sirius acum vreo oră și i-au dus la Evin.

Amorțisem toată.

— Ce-au făcut? a întrebat mama.

Bieții Sarah și Sirius! Cred că erau îngroziți. Dar totul avea să se termine cu bine. Trebuia să se termine cu bine.

— Marina, răspunde-mi. Ce-au făcut?

Mama a închis ușa în urma ei și s-a rezemat de ea.

— Nimic. Mă rog, Sarah n-a făcut nimic, dar Sirius e mujahedin.

Mi se părea că glasul mi-e stins și distant. Organizația Mujahedin-e Khalgh era un grup de musulmani de stânga care luptaseră contra șahului încă din anii '60. După reușita Revoluției Islamice, membrii grupării se opuseseră puterii nelimitate a ayatollahului Khomeini în calitate de conducător suprem al Iranului și îl numiseră dictator. Drept urmare, guvernul islamic le-a scos partidul în afara legii.

— Înțeleg. Atunci poate că pe Sarah au arestat-o din cauza lui Sirius.

— Poate.

— Mi-e așa milă de mama lor... Era distrusă.

— Gărzile le-au spus ceva?

— Le-au spus părinților să nu-și facă griji, fiindcă voiau doar să le pună câteva întrebări.

— Deci s-ar putea să le dea drumul în curând?

— Din câte-mi spui, sunt sigură că lui Sarah au să-i dea drumul în curând. Cât despre Sirius... așa-i trebuie. Nu avem motive de îngrijorare.

Apoi mama a plecat, iar eu am încercat să reflectez, dar nu am fost în stare. Epuizată, am închis ochii și am căzut într-un somn fără vise.

După asta, timp de douăsprezece zile, am dormit aproape încontinuu. Chiar și gândul de a duce la capăt cele mai simple sarcini mi se părea obositor și imposibil. Nu-mi venea să mănânc nimic și nici să beau. Nu aveam chef să citesc, să mă duc nicăieri și nici să vorbesc cu nimeni. În fiecare seară, mama îmi spunea că nu apăruse nicio veste despre Sarah și Sirius. De când fuseseră arestați, știam că eu aveam să urmez. Numele

meu se afla pe o listă cu nume și adrese pe care profesoara mea de chimie, *Khanoom Bahman*, o zărise în biroul directoarei, iar directoarea noastră, *Khanoom Mahmoodi*, făcea parte din Gărzile Revoluționare. *Khanoom Bahman* era o femeie de treabă și mă avertizase că lista era destinată Tribunalului Revoluției Islamice. Cu toate acestea, nu puteam să fac altceva decât să aștept. Nu puteam să mă ascund. Unde să mă duc? Gărzile Revoluționare erau neîndurătoare. Dacă se duceau la cineva acasă să-l aresteze și nu-l găseau, arestau pe cine era acasă. Nu puteam să le pun în pericol viețile părinților mei ca să scap eu. În ultimele câteva luni, sute de oameni fuseseră arestați, acuzați fiind că s-au opus guvernului într-un fel sau altul.

La ora nouă seara, m-am dus să fac o baie. Imediat ce am dat drumul la robinet și apa a început să aburească, soneria a răsunat în casă. Mi s-au tăiat picioarele. Nimeni nu suna la ușa noastră la ora asta.

Am închis robinetul și m-am așezat pe marginea căzii. Am auzit cum părinții mei deschideau ușa și, după câteva clipe, mama m-a strigat. Am descuiat ușa de la baie și am deschis-o. Pe hol stăteau doi bărbați înarmați, cu barbă, membri ai Gărzilor Revoluționare, purtând uniforme militare de culoare verde-închis. Unul dintre ei m-a amenințat cu arma. Mă simțeam de parcă ieșisem din propriul trup și mă uitam la un film. Nu mie mi se întâmpla asta, ci altcuiva, unei persoane pe care nu o cunoșteam.

— Rămâi aici cu ei cât percheziționez eu apartamentul, i-a spus cel de-al doilea amicului său, după care s-a întors către mine și m-a întrebat: Care e camera ta?

Îi mirosea gura a ceapă și mi s-a întors stomacul pe dos.

— Tot înainte, prima ușă pe dreapta.

Mama tremura ca varga și pălise. Își ținea mâna la gură, de parcă ar fi vrut să înăbușe un țipăt nesfârșit. Tata se uita fix la mine. Arăta de parcă aș fi fost pe moarte din cauza unei boli incurabile declanșate brusc, iar el nu mă putea ajuta cu nimic. Lacrimile îi curgeau șiroaie. Nu-l mai văzusem plângând de la moartea bunicii mele.

La scurt timp, celălalt membru al Gărzilor s-a întors cu câteva cărți de-ale mele, toate romane occidentale.

— Astea sunt ale tale?

— Da.

— Vom lua câteva ca probe.

— Ce fel de probe?

— Probe ale activității tale împotriva guvernului islamic.

— Nu sunt de acord cu guvernul, dar n-am făcut nimic împotriva lui.

— N-am venit aici să hotărâsc dacă ești vinovată sau nu. Am venit să te arestezi.

Pune-ți un *chador*¹.

— Sunt creștină. Nu am niciun *chador*.

Erau surprinși.

— Nu-i nimic, a spus unul dintre ei. Pune-ți o eșarfă și hai!

— Unde o duceți? a întrebat mama.

— La Evin, i-au răspuns.

Cu una dintre gărzi după mine, m-am dus în camera mea, mi-am luat șalul de cașmir bej și mi l-am pus pe cap. Era o noapte tare friguroasă și m-am gândit că șalul avea să-mi țină cald. Când să ieșim din cameră, mi-au picat ochii pe rozariul de pe birou. L-am luat cu mine.

— Stai puțin! Ce-i aia? m-a întrebat bărbatul.

— Sunt mătăniile mele. Pot să le iau la mine?

— Ia să văd.

I-am dat rozariul. L-a întors pe toate părțile, analizând atent măregelele bleu și crucea de argint.

— Poți să le iei. Exact asta trebuie să și faci la Evin: să te rogi.

Am pus rozariul în buzunar.

Gărzile m-au condus spre un Mercedes negru parcat în fața intrării. Au deschis portiera din spate și am urcat. Mașina a pornit. Am privit în urmă și am zărit ferestrele luminate ale apartamentului nostru în întuneric și umbrele părinților mei în prag. Știam că trebuia să fiu îngrozită, dar nu eram. Mă învăluisese un gol rece.

— Am un sfat pentru tine, mi-a spus unul dintre cei doi. E în interesul tău să spui adevărul la fiecare întrebare care ți se pune, altfel ai să plătești. Probabil ai auzit că la Evin au metode să te facă să vorbești. Poți să scapi de suferință dacă spui adevărul.

Mașina se îndrepta cu viteză către nord, în direcția munților Alborz. La ora aceea nu era mai nimeni pe străzi. Nu se zărea niciun pieton și erau doar câteva mașini. Se vedea de departe cum semafoarele se făceau verzi și apoi roșii din nou. După vreo jumătate de oră, în lumina palidă a lunii, am văzut zidurile închisorii Evin șerpuiind peste dealuri. Unul dintre cei doi îi povestea celuilalt că sora lui se pregătea de nuntă. Era tare încântat că mirele era un membru sus-pus al Gărzilor Revoluționare și făcea parte dintr-o familie cu stare, de viță veche. Mi-am amintit de Andre. Am simțit un gol în stomac și senzația mi-a ajuns până la oase, dar era ca și cum ar fi pățit el ceva îngrozitor, nu eu.

Am intrat pe o străduță îngustă și întortocheată și zidurile înalte de cărămidă roșie ale închisorii au apărut în dreapta. La fiecare câțiva metri, din turnurile de observație, niște reflectoare își vărsau lumina strălucitoare în noapte. Ne-am apropiat de o poartă metalică mare și ne-am oprit în fața ei. Peste tot erau membri ai Gărzilor Revoluționare, bărboși și înarmați. Sârma ghimpată care acoperea partea de sus a zidului făcea o umbră încâlcită pe asfalt. Șoferul a coborât din mașină, iar cel care stătea în dreapta mi-a dat o bucată groasă de pânză și mi-a spus să mă leg la ochi.

— Ai grijă să ți-o legi cum trebuie, altfel o încurci! mi-a spus răstit.

După ce m-am legat la ochi, mașina a trecut de porți și a mers timp de două-trei minute înainte să se oprească din nou. S-au deschis portierele și mi s-a spus să cobor. Cineva mi-a legat încheieturile mâinilor cu sfoară și m-a tras după el. M-am împiedicat de ceva și am căzut.

— Ești chioară? a întrebat o voce și apoi s-au auzit râsete.

În scurt timp a început să fie mai cald și mi-am dat seama că intraserăm într-o clădire. Am zărit o fâșie îngustă de lumină pe sub eșarfa de la ochi și am înțeles că mergeam de-a lungul unui coridor. Aerul mirosea a sudoare și vomă. Mi s-a ordonat să mă așez pe podea și să aștept. Simțeam că mai ședeau și alții pe lângă mine, dar nu-i vedeam. Toată lumea tăcea, dar se auzeau înfundat niște voci furioase din spatele unor uși. Din când în când, mai prindeam câte un cuvânt-două:

— Mincinosule! Spune-mi! Să-mi dai nume! Scrie!

Iar uneori auzeam pe cineva urlând de durere. Inima a început să-mi bată de-mi spărgea pieptul și îmi dădea dureri, așa că am pus mâna în dreptul ei și am apăsat. După o vreme, o voce aspră i-a spus cuiva să se așeze lângă mine. Era o fată care plângea.

— De ce plângi? am întrebat în șoaptă.

— Mi-e frică, mi-a spus. Vreau să plec acasă.

— Știu, și eu, dar nu plânge. Nu ajută la nimic. Sunt sigură că au să ne lase să plecăm în curând, am mințit eu.

— Ba nu! a strigat ea. O să mor aici! O să murim cu toții aici!

— Fii curajoasă, i-am spus și am regretat imediat.

Poate că fusese torturată. Cu ce drept îi spuneam eu să fie curajoasă?

— Foarte interesant, s-a auzit o voce de bărbat. Marina, tu vii cu mine. Ridică-te și fă zece pași înainte. Apoi întoarce-te spre dreapta.

Fata plângea în hohote acum. Am făcut ce mi s-a spus. Vocea mi-a ordonat apoi să fac patru pași în față. S-a închis o ușă în urma mea și mi s-a spus să mă așez pe un scaun.

— Ai fost foarte curajoasă. Curajul e o calitate rară la Evin. Am văzut mulți bărbați puternici cedând aici. Deci ești armeană?

— Nu.

— Dar le-ai spus gărzilor că ești creștină.

— Păi chiar sunt.

— Atunci ești asiriană?

— Nu.

— Nu înțeleg nimic. Creștinii sunt fie armeni, fie asirieni.

— Majoritatea creștinilor iranieni, da, dar nu toți. Amândouă bunicile mele au imigrat în Iran din Rusia după Revoluția Rusă.

Bunicile mele se căsătoriseră cu bărbați iranieni care lucraseră în Rusia înainte de Revoluția comunistă din 1917, dar, după Revoluție, soții lor au fost obligați să plece din Uniunea Sovietică, nefiind cetățeni ruși. Iar bunicile mele s-au hotărât să vină cu ei în Iran.

— Deci sunt comuniste.

— Dacă ar fi fost comuniste, de ce și-ar fi părăsit țara? Au plecat fiindcă urau comunismul. Erau amândouă creștine convinse.

Bărbatul mi-a spus că în Sfântul Coran se vorbește despre Maria, mama lui Iisus. Mi-a spus că musulmanii consideră că Iisus era un mare profet și că au un mare respect pentru Maria. S-a oferit să-mi citească respectivul pasaj din Coran. L-am ascultat în timp ce-mi citea textul în arabă. Avea o voce gravă și blândă.

— Cum ți se pare? m-a întrebat când a terminat de citit.

Aș fi vrut să continue, știind că, atâta vreme cât citea, eram în siguranță. Însă știam și că nu pot să am încredere în el. Probabil făcea parte din Gărzile Revoluționare și era un tip violent, care tortura și ucidea fără scrupule oameni nevinovați.

— E foarte frumos. Am studiat Coranul și am mai citit fragmentul acela, i-am spus. Am rostit cuvintele cu oarecare asprime.

— Ai studiat Sfântul Coran? Asta e și mai interesant! O creștină curajoasă care ne-a studiat cartea! Și totuși ești în continuare creștină, deși ai aflat despre profetul nostru și învățăturile lui?

— Așa este.

Mama îmi spusese întotdeauna că vorbesc fără să gândesc. Îmi spunea asta atunci când răspundeam cu sinceritate la întrebări, atunci când făceam tot posibilul să nu fiu greșit înțeleasă.

— Interesant, spuse râzând cel care citise din Coran. Aș vrea să continuăm discuția asta într-un moment mai potrivit, căci acum Fratele Hamehd așteaptă să-ți pună câteva întrebări.

Chiar părea că-l făcusem să râdă. Poate că eram singura creștină pe care o văzuse vreodată la Evin. Probabil se aștepta să fiu asemenea majorității fetelor musulmane din familiile tradiționale: tăcută, timidă și supusă, însă eu nu aveam niciuna dintre aceste calități.

L-am auzit ridicându-se de pe scaun și plecând din încăpere. Eram amorțită. Poate că eram într-un loc ce transcendea frica, un loc în care toate emoțiile umane normale se sufocau în absența luxului de a lupta măcar.

Am așteptat, gândindu-mă că nu aveau motive să mă tortureze. De obicei apelau la tortură ca să scoată informații. Iar eu nu știam nimic care să le poată fi de folos. Nu făceam parte din nicio grupare politică.

Ușa s-a deschis și s-a închis, iar eu am tresărit. Se întorsese cel care îmi citise din

Coran. S-a prezentat drept Ali și mi-a spus că Hamehd interoga pe altcineva. Ali mi-a explicat că lucra pentru secția a șasea a Tribunalului Revoluției Islamice, secție care ancheta cazul meu. Vorbea calm și cu răbdare, dar m-a avertizat că trebuie să spun adevărul. Era foarte ciudat să vorbești cu cineva fără să-l vezi. Nu aveam nicio idee cum arăta, câți ani avea sau în ce fel de încăpere ne aflam.

Mi-a spus că știe că-mi expusesem la școală ideile antirevoluționare și că scrisesem în ziarul școlii articole împotriva guvernului. Nu am negat. Nu era un secret sau o crimă. M-a întrebat dacă eram în legătură cu vreo grupare comunistă și i-am spus că nu. Știa despre greva pe care o inițiasem la școală și era de părere că este imposibil ca o persoană fără legături cu partide politice ilegale să organizeze o grevă. I-am explicat că nu organizasem nimic, ceea ce era adevărat. Pur și simplu îi cerusem profesoarei de analiză matematică să ne predea analiză, și nu politică. Ea m-a dat afară din clasă. Am ieșit, iar colegii mei au venit după mine. În scurt timp, majoritatea elevilor auziseră ce se întâmplase și refuzau să mai meargă la ore. Nu-i venea să creadă că fusese atât de simplu. Mi-a spus că informațiile primite de el sugerau că aveam legături puternice cu grupări comuniste.

— Nu știi de unde vă luați informațiile, i-am spus, dar sunt complet greșite. Am studiat comunismul la fel cum am studiat și islamul și nu am devenit comunistă la fel cum nu am devenit nici musulmană.

— Chiar mă distrez! mi-a spus râzând. Dă-mi numele tuturor comuniștilor sau oricăror altor antirevoluționari de la tine din școală și atunci am să te cred.

De ce îmi cerea numele colegilor mei? Știa despre grevă și despre ziarul școlii, prin urmare *Khanoom* Mahmoodi vorbise sigur cu el și îi dăduse lista ei. Dar nu puteam să risc și să-i spun ceva, fiindcă nu știam ce alte nume în afară de al meu erau pe lista respectivă.

— Nu vă dau niciun nume, i-am spus.

— Eram sigur că ești de partea lor.

— Nu sunt de partea nimănui. Dacă vă dau nume, o să-i arestați. Și nu vreau să se întâmple asta.

— Așa este, o să-i arestăm ca să ne asigurăm că nu fac nimic împotriva guvernului și, în caz că nu fac nimic, le vom da drumul. În schimb, dacă fac ceva, vom fi nevoiți să-i oprim. Singurii vinovați vor fi ei.

— Nu vă dau niciun nume.

— Ce zici de Shahrzad? Vrei să spui că nu o cunoști?

O clipă, n-am știut la cine se referea. Cine era Shahrzad? Dar mi-am amintit imediat. Era prietenă cu Gita și făcea parte dintr-o grupare comunistă intitulată *Fadayian-e Khalgh*. Cu vreo două săptămâni înainte de vacanța de vară, Gita mă rugase să mă întâlnesc cu ea, sperând că Shahrzad va putea să mă convingă să mă alătur grupării lor.

M-am întâlnit cu ea o singură dată și i-am explicat că sunt creștină practicantă și că nu mă interesa să mă alătur niciunei grupări comuniste.

Ali mi-a spus că o supravegheaseră pe Shahrzad, dar că ea își dăduse seama că este supravegheată și se ascunsese. O căutau de ceva vreme și credeau că era posibil să se fi întâlnit iar cu mine. Ali mi-a spus că Shahrzad avea cu siguranță un motiv mai bun să se vadă cu mine decât acela de a mă convinge să mă alătur grupării Fadayian. Era prea importantă ca să-și irosească timpul astfel. Oricât de mult aș fi încercat să-i explic că nu aveam nicio legătură cu ea, refuza să mă creadă.

— Trebuie să știm unde se află, mi-a spus.

— Nu vă pot ajuta, fiindcă nu știu unde este.

Își păstrase calmul pe parcursul interogatoriului și nu ridicase deloc tonul.

— Marina, ascultă-mă cu atenție. Văd că ești o fată curajoasă și respect acest lucru, dar trebuie să-mi spui ce știi. Dacă nu vrei să-mi spui, Fratele Hamehd se va înfuria rău. Nu e un tip prea răbdător. Și nu vreau să te văd suferind.

— Îmi pare rău, dar nu am nimic să vă spun.

— Și mie-mi pare rău, mi-a spus și m-a condus afară din încăpere, după care am străbătut trei sau patru coridoare.

Se auzea un bărbat urlând. Mi s-a spus să mă așez pe podea. Ali mi-a spus că, la fel ca mine, bărbatul care urla nu voia să le dea informații, dar că avea să se răzgândească în curând.

În jurul meu se înălțau urlete de durere. Grele, profunde și disperate, îmi pătrundeau în piele și se răspândeau în fiecare părticică a corpului meu. Bietul om era sfâșiat. Lumea s-a transformat într-o placă de plumb care-mi apăsa pieptul.

Impactul zgomotos și crunt al biciului. Urletul bărbatului. O fracțiune de secundă de liniște. Și ciclul reîncepea.

După câteva minute, cineva l-a întrebat dacă are de gând să vorbească. Bărbatul a spus că nu. Au început iar să-l biciuiască. Deși aveam brațele legate, am încercat să-mi acopăr urechile cu mâinile, ca să nu-i mai aud urletele, dar n-a folosit la nimic. Nu se mai opreau: lovitură după lovitură, urlet după urlet.

— Opriți-vă... vă rog... am să vorbesc!... a urlat în cele din urmă cel torturat.

S-au oprit.

Nimic nu conta în afara faptului că mă hotărâsem să nu le dau nume. Nu eram neajutorată. Nu aveam de gând să mă las așa ușor.

— Marina, ce faci? m-a întrebat glasul care îl interogase pe cel torturat. Mi-a povestit Ali despre tine. L-ai impresionat. Nu vrea să ai de suferit, însă trebuie să-și facă treaba. L-ai auzit pe bărbatul acela? La început nu voia să-mi spună nimic, dar până la urmă mi-a spus. Ar fi fost mult mai inspirat dacă mi-ar fi spus de la bun început ce voiam să știu. Ei bine, ești gata să vorbești?

Am inspirat adânc.

— Nu.

— Păcat. Ridică-te.

M-a apucat de sfoara care-mi lega mâinile, m-a tras după el câțiva pași și apoi m-a aruncat la pământ. Cineva mi-a scos eșarfa de la ochi. Un bărbat scund și uscățiv, cu mustață și cu părul șaten, tuns scurt, stătea aplecat deasupra mea, ținând în mână eșarfa pe care o avusesem la ochi. Avea puțin peste 40 de ani și purta niște pantaloni maro comozi și o cămașă albă. În încăpere nu se afla nimic în afară de un pat gol de lemn, cu o tăblie metalică. Bărbatul mi-a dezlegat mâinile.

— Sfoara nu e de-ajuns. Avem nevoie de ceva mai dur și mai rezistent, spuse el.

A scos din buzunar o pereche de cătușe și mi le-a pus la mâini.

Atunci a mai intrat un bărbat. Avea cam 1,85 metri și 90 de kilograme, purta barbă și părul negru îi era tuns foarte scurt; avea până în 30 de ani.

— Hamehd, a vorbit? întrebă el.

— Nu, e destul de încăpățânată, dar nu-ți face griji. O să vorbească în curând.

— Marina, e ultima șansă, spuse bărbatul care abia intrase.

I-am recunoscut vocea. Ali. Avea nasul puțin cam mare, ochi căprui, expresivi, și gene lungi și dese.

— Oricum ai să vorbești până la urmă, așa că mai bine vorbești acum. Ne dai nume?

— Nu.

— Aș vrea să-mi spui mai ales unde e Shahrzad.

— Nu știu unde e.

— Uite, Ali. Are încheieturile foarte subțiri. Au să-i alunece cătușele, spuse Hamehd.

Mi-a îndesat ambele încheieturi într-o singură cătușă și m-a târât până la pat. Cătușa metalică îmi apăsa pe oase. Mi-a scăpat un strigăt, dar nu m-am opus, știind că eram într-o situație disperată și că dacă mă împotriveam nu făceam decât să-mi înrăutățesc situația. A prins cătușa liberă de tăblia metalică. Apoi, după ce mi-a scos pantofii, mi-a legat gleznelor de pat.

— Am să te biciuiesc la tălpi cu bucata asta de cablu, spuse Hamehd, învârtindu-mi în față o bucată de cablu negru, gros de vreo 2,5 centimetri.

— Ali, de câte crezi că va fi nevoie ca să vorbească?

— Nu prea multe.

— Eu zic că zece.

Șfichiuitul ascuțit și amenințător al cablului străpunse aerul și se înfipse în tălpile mele.

Durere. Nu mai simțisem niciodată așa ceva. Nici nu mi-aș fi putut-o imagina. A explodat în interiorul meu asemenea unui trăsnet.

A doua lovitură: mi s-a oprit respirația în gâtlej. Cum era posibil să doară ceva atât de

tare? Am încercat să mă gândesc la o metodă care să mă ajute să o suport. Nu puteam să urlu, fiindcă nu mai aveam suficient aer în plămâni.

A treia lovitură: zvâcnetul cablului și durerea orbitoare care i-a urmat. În minte îmi suna doar „Ave Maria”.

Loviturile veneau una după alta, iar eu mă rugam, luptându-mă cu durerea. Îmi doream să leșin, dar nu s-a întâmplat asta. Fiecare lovitură mă ținea perfect trează pentru următoarea.

A zecea lovitură: mă rugam la Dumnezeu să-mi aline durerea.

A unsprezecea lovitură: mă durea mai mult decât toate celelalte dinainte.

Te rog, Doamne, nu mă lăsa singură. Nu mai pot.

Nu se mai termina. Durere crâncenă, fără sfârșit.

Au să se oprească dacă le dau câteva nume... Ba nu, n-au să se oprească. Vor să afle despre Shahrzad. Oricum nu știu nimic despre ea. Doar n-au să mă lovească la nesfârșit. Am să suport totul, lovitură cu lovitură.

După șaisprezece lovituri, nu am mai numărat.

Durere.

— Unde se află Shahrzad?

Le-aș fi spus dacă aș fi știut. Aș fi făcut orice, numai să înceteze.

Lovitură.

Înainte simțisem diferite tipuri de durere. Mi-am rupt mâna odată. Dar acum era mai rău. Mult mai rău.

— Unde se află Shahrzad?

— Chiar nu știu!

Agonie.

Glasuri.

Când Hamehd s-a oprit, am mai avut putere doar să întorc capul și să-l văd ieșind din încăpere. Ali mi-a scos cătușele și mi-a dezlegat gleznelor. Mă dureau picioarele, dar durerea insuportabilă dispăruse, fiind înlocuită de un gol liniștitor, care mi se răspândea prin vene. O clipă mai târziu, abia îmi mai simțeam trupul și pleoapele începeau să mi se îngreuneze. Am simțit șiroaie reci pe față. Apă. Am scuturat din cap.

— Leșini, Marina. Hai, ridică-te în fund! mi-a spus Ali.

M-a tras de brațe și m-am ridicat în capul oaselor. Mă simțeam de parcă m-ar fi înțepat o sută de albine în picioare. Mi le-am privit. Aveam labele picioarelor roșii-vineții și foarte umflate. Eram surprinsă că nu-mi crăpase pielea.

— Acum ai ceva să-mi spui? m-a întrebat Ali.

— Nu.

— Să știi că nu merită!

M-a privit furios.

— Vrei să te mai batem o dată? Picioarele tale vor arăta mult mai rău dacă nu vorbești.

— Nu știu nimic.

— Țasta nu mai e curaj! E prostie! Ai putea foarte ușor să fii executată fiindcă refuzi să colaborezi cu guvernul. Nu-ți face una ca asta!

— Nu-mi faceți voi una ca asta! l-am corectat.

M-a privit pentru prima dată drept în ochi și mi-a spus că aveau toate numele de la școala mea. *Khanoom* Mahmoodi le dăduse lista. Mi-a spus că, dacă am să cooperez, nu se va schimba nimic pentru niciunul dintre prietenii mei, însă eu am să scap de tortură. Mi-a spus că prietenii mei aveau să fie arestați indiferent dacă acceptam să colaborez sau nu. Însă, dacă le dădeam numele lor, nu mai trebuia să sufăr.

— Cred că-mi spui adevărul în ceea ce o privește pe Shahrzad, mi-a spus. Nu face pe eroina: s-ar putea să-ți pierzi viața. Hamehd e sigur că faci parte din Fadayian, dar eu nu sunt de aceeași părere. O membră Fadayian nu s-ar ruga la Fecioara Maria în timp ce e torturată.

Nu-mi dădusem seama că mă rugam cu voce tare.

L-am întrebat dacă-mi dă voie să mă duc la toaletă, iar el m-a luat de braț și m-a ajutat să mă ridic. Eram amețită. A pus o pereche de șlapi pe podea, în fața patului. Îmi erau cu cel puțin patru numere mai mari, dar, din cauza picioarelor umflate, mă strângeau. M-a durut când i-am încălțat. M-a ajutat să traversez încăperea. Nu-mi era ușor să-mi mențin echilibrul. Odată ajunși la ușă, mi-a lăsat brațul, mi-a dat eșarfa și mi-a spus să mă leg la ochi. M-am conformat. Mi-a pus o bucată de sfoară în mână și m-a îndrumat până la ușa băii. Am intrat, am răsucit robinetul și m-am spălat pe față cu apă rece. Brusc m-a năpădit un val de greață, mi s-a contractat stomacul și am vomitat. Mă simțeam de parcă aș fi fost tăiată în două cu un cuțit. Urechile îmi țiuiau foarte tare și m-am cufundat în beznă.

Când am deschis ochii, nu știam unde sunt. Pe măsură ce mintea mi se limpezea treptat, mi-am dat seama că nu mai eram în baie, ci eram întinsă pe patul de lemn pe care mă torturaseră. Ali stătea pe un scaun și se uita la mine. Mă durea capul foarte tare și, când am pus mâna, am dat de un cucui mare în partea dreaptă a frunții. L-am întrebat pe Ali ce se întâmplase și el mi-a spus că, la baie, căzusem și mă lovisem la cap. Mi-a mai spus că medicul mă examinase și nu aveam nimic grav. Apoi m-a ajutat să mă așez într-un scaun cu rotile, mi-a pus din nou eșarfa la ochi și m-a scos din încăperea. Când mi-a scos eșarfa de la ochi, ne aflam într-o încăperea foarte mică, fără ferestre, cu o toaletă și o chiuvetă în colț. Pe podea se aflau două păaturi gri, de armată. M-a ajutat să mă întind și m-a acoperit cu o pătură. Era aspră, țeapănă și mirosea a mușchi, dar nu-mi păsa. Muream de frig. M-a întrebat dacă mă doare ceva și am dat din cap în semn că da, întrebându-mă de ce era așa amabil. A plecat, dar s-a întors după câteva minute,

însoțit de un bărbat între două vârste, îmbrăcat în uniformă militară, pe care l-a prezentat drept doctorul Sheikh.

Medicul mi-a făcut o injecție în braț, apoi el și Ali au plecat din celulă. Am închis ochii și m-am gândit la casa noastră. Îmi doream să mă pot cuibări în patul bunicii, așa cum făceam când eram copil, ca să-mi spună că nu aveam de ce să mă tem, că fusese doar un vis urât.

1. *Chador* – șal de pânză tipic iranian, care lasă la vedere doar chipul (n.t.).

Trei

Când eram mică, îmi plăceau la nebunie tăcerea somnoroasă și culorile visătoare ale zorilor la Teheran: mă făceau să mă simt ușoară și liberă, aproape invizibilă. Era singurul moment din zi în care puteam să mă plimb prin salonul de coafură al mamei. Puteam să mă plimb printre scaunele de coafat și căștile de uscat fără să o înfurii. Într-o dimineață, în august 1972, pe când aveam șapte ani, am pus mâna pe scrumiera ei preferată de cristal. Era aproape cât o farfurie. Îmi spusese de un milion de ori să nu pun mâna pe ea, dar era frumoasă și voiam să-mi trec degetele peste modelele delicate. Înțelegeam de ce îi plăcea atât de mult. Într-un fel, arăta ca un fulg de zăpadă uriaș care nu se topea niciodată. De când mă știam, scrumiera asta stătea în centrul măsuței de sticlă, iar clientele mamei, femei cu unghii lungi și roșii, stăteau și așteptau pe scaunele acoperite cu un material alb pufos și scrumau în ea. Uneori mai ratau și scrumul ajungea pe masă. Mamei nu-i plăcea deloc când se murdărea masa. De fiecare dată când făceam mizerie, țipa la mine și mă obliga să curăț. Dar ce rost avea să faci curat? Lucrurile se murdăreau mereu.

Am ridicat scrumiera. O lumină aurie difuză pătrundea în încăperea prin fereastra care ocupa mai mult de jumătate din peretele dinspre sud. Lumina se reflecta de pe tavanul alb și se răspândea în interiorul strălucitor și transparent al scrumierei. Când am înclinat-o să o privesc din alt unghi, mi-a alunecat printre degete. Am încercat să o prind, dar era prea târziu: a căzut pe podea și s-a făcut țândări.

— Marina! a strigat mama din dormitorul alor mei, care avea perete comun cu salonul.

Am luat-o la fugă spre stânga, pe ușa care dădea spre coridorul întunecos și îngust, m-am grăbit să ajung la mine în cameră și m-am ghemuit sub pat. Mirosea a praf și mă mânca nasul, așa că mi-am ținut respirația ca să nu strănut. Nu o vedeam pe mama, dar îi auzeam șlapii pe podeaua de linoleum. Ritmul furios al pașilor ei m-a făcut să mă strâng mai aproape de perete.

M-a strigat în repetate rânduri, dar am rămas neclintită. A intrat la mine în cameră,

s-a oprit lângă pat și atunci am auzit-o pe bunica întrebând-o ce se întâmplase. Mama i-a spus că spărsesem scrumiera, iar bunica i-a spus că nu o spărsesem eu, ci o scăpase ea din mână când făcea curat. Nu-mi venea să-mi cred urechilor. Bunica mă învățase că mincinoșii ajung în iad.

— *Tu* ai spart-o? a întrebat mama.

— Da. Ștergeam masa de praf. A fost un accident. Am să strâng cioburile imediat, i-a răspuns bunica.

După puțin timp, patul meu a scârțâit când cineva s-a așezat pe el. Am ridicat puțin cuvertura veche de culoare bej care ajungea până la podea și am văzut papucii de casă maronii ai bunicii și gleznele ei subțiri. Am ieșit de sub pat și m-am așezat lângă ea. Ca întotdeauna, avea părul sur strâns în coc, la ceafă. Purta o fustă neagră și o bluză albă călcată impecabil și se uita fix spre perete. Nu părea supărată.

— *Bahboo*, ai mințit, i-am spus.

— Am mințit.

— Dumnezeu n-o să se supere pe tine.

— De ce nu? m-a întrebat, ridicând o sprânceană.

— Fiindcă m-ai salvat.

A zâmbit. Bunica zâmbea rareori. Era o femeie serioasă, care știa cum trebuie făcute lucrurile. Avea întotdeauna răspuns la întrebările cele mai dificile și nu dădea niciodată greș când venea vorba să vindece o durere de burtă.

Bunica era mama tatei și locuia cu noi. Se ducea la cumpărături pe la ora opt în fiecare dimineață și de obicei mergeam și eu cu ea. În ziua aceea, ca în multe altele, și-a luat poșeta și eu am coborât după ea. Imediat ce a deschis ușa roz de lemn de la parter, zgomotele amestecate ale mașinilor, pietonilor și vânzătorilor stradali au invadat holul.

Primul lucru pe care l-am văzut a fost zâmbetul știrb al lui Akbar *Agha*, care avea pe puțin 80 de ani și vindea banane dintr-un cărucior rupt.

— Azi vreți banane? ne-a întrebat.

Bunica s-a uitat la banane. Erau de un galben sănătos și nu aveau pete. A dat din cap în semn că da și a ridicat opt degete, iar Akbar *Agha* ne-a dat opt banane.

Am luat-o la stânga pe strada Rahzi, o stradă îngustă, cu sens unic și cu trotuare prăfuite. Spre nord se vedeau munții Alborz gri-albăstrui, pe fundalul cerului. Era sfârșitul verii și peticele de zăpadă de pe culmi se topiseră de mult. Doar vârful Damavand, vulcanul stins, mai avea un strop de alb. Am traversat strada și am trecut printr-un nor de abur ce mirosea puternic a în curat, călcat, nor ce ieșea pe ușa deschisă a spălătoriei chimice.

— *Bahboo*, de ce n-ai spus „opt” în persană? Doar știi cum se spune.

— Știi foarte bine că nu-mi place să vorbesc în persană. Rusa este o limbă mult mai bună.

— Mie-mi place persana.

— Noi vorbim doar rusa.

— La toamnă, când am să merg la școală, am să învăț să scriu și să citesc în persană și am să te învăț și pe tine.

Bunica a oftat.

Am luat-o înainte în pasul ștrengarului. Strada era liniștită și nu trecea aproape nicio mașină. Două femei o străbăteau, legănându-și sacoșele de cumpărături. Când am intrat în micul magazin, proprietarul, *Agha-yeh* Rostami, care avea o mustață neagră deasă ce arăta ciudat pe chipul lui uscățiv și binevoitor, vorbea cu o femeie care purta un *chador* negru ce o acoperea din cap până în picioare, astfel încât i se mai vedea doar chipul. O altă femeie, îmbrăcată cu fustă mini și un tricou strâmt, aștepta la rând. Era pe vremea șahului și femeile nu erau obligate să se îmbrace după regulile islamice.

Deși era un magazin mic, rafturile erau pline de mărfuri diverse: orez cu bobul lung, mirodenii, ierburi uscate, unt, lapte, brânză Tabriz, dulciuri, coarde de sărit și mingi de fotbal din plastic. În timp ce îmi dădea mie o cutie de lapte cu cacao și femeii cu *chador* o pungă maro de hârtie, *Agha-yeh* Rostami mi-a zâmbit din spatele tejghelei. În timp ce beam laptele cu înghițituri mari, bucurându-mă de răcoarea lui mătăsoasă, bunica a venit și a început să indice exact ce-i trebuia. În drum spre casă l-am văzut pe *Agha* Taghi, bătrânul care, în fiecare an în perioada asta, umbla pe străzi și striga: „Scarmăn bumbac și păr de cămilă!”. Femeile deschideau fereastra și îl chemau să le pregătească plăpumile pentru iarnă scărmanând părul sau firele de bumbac din interior.

Când ne-am întors de la magazin, m-am dus în bucătărie după bunica. Plita noastră pe kerosen cu două ochiuri se afla în stânga, frigiderul alb în dreapta, iar dulapul cu farfurii pe peretele ușii. Când în bucătărie eram și bunica, și eu, nu prea aveam loc să ne mișcăm. Fereastra mică de la bucătărie se afla aproape de tavan, prea sus ca să ajung la ea, și dădea spre curtea unei școli de băieți. Bunica a pus ceainicul vechi din inox pe plită, ca să facă ceai, după care a deschis dulapul.

— Iar a fost mama ta pe-aici și nu mai găsesc nimic! Unde e tigaia?

De pe cealaltă parte a dulapului, căzură pe jos o mulțime de cratițe și tigăi. M-am repezit să o ajut pe bunica să le pună la loc. Bucătăria era domeniul bunicii; ea era cea care avea grijă de mine și se ocupa de toate treburile casei. Mama petrecea în jur de zece ore pe zi la salon și nu-i plăcea deloc să gătească.

— Nu-ți face grij, *Bahboo*. Te ajut eu.

— De câte ori i-am spus să nu se mai bage?

— De multe ori.

Curând, toate erau la locul lor.

— Colya! l-a strigat bunica pe tata, care se afla probabil în sala lui de dans.

Dar nu i-a răspuns nimeni.

— Marina, du-te și întreabă-l pe tata dacă vrea ceai, mi-a spus bunica, punând în frigider o parte dintre alimente.

Am parcurs holul întunecos din fața salonului mamei și m-am apropiat de sala de dans a tatei, care era o încăpere mare, în formă de L, cu podele acoperite de linoleum maro. Pe pereți atârnavu fotografiile cu perechi de dansatori îmbrăcați elegant. În centrul zonei de așteptare – latura mai mică a L-ului – se afla o măsuță de cafea acoperită cu reviste și înconjurată de patru scaune negre de piele. Tata stătea pe unul dintre ele și citea ziarul. Avea 1,73 metri înălțime și era athletic, cu părul sur; era întotdeauna bine bărbierit și avea ochii precum chihlimbarul.

— Bună dimineața, tati. *Bahboo* întreabă dacă vrei ceai.

— Nu, mi-a răspuns tata răstit, fără să se uite la mine, iar eu am făcut cale îtoarsă.

Uneori, când mă trezeam dimineața devreme și toată lumea dormea, mă duceam în sala de dans a tatei. Îmi imaginam muzica, de obicei un vals, fiindcă asta era preferința mea, și mă învărteam și dansam prin sală, închipuindu-mi-l pe tata în colț, bătând din palme și spunându-mi: „Bravo, Marina! Chiar dansezi bine!”.

Când am intrat în bucătărie, bunica tăia ceapă și lacrimile îi șiroiau pe obraji. Au început să mă usture ochii.

— Nu-mi place deloc ceapa crudă, i-am spus.

— Îți va plăcea când ai să crești. Când vei simți nevoia să plângi și nu vei vrea să știe nimeni, vei putea să tai ceapă.

— Dar tu nu plângi de-adevăratele acum, nu?

— Sigur că nu.

Când s-au căsătorit părinții mei, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au închiriat un apartament modest la colțul dinspre nord-vest al intersecției dintre străzile Shah și Rahzi din centrul Teheranului, capitala Iranului și cel mai mare oraș din țară. Acolo, deasupra unui mic magazin de mobilă și a unui mic restaurant, tata și-a deschis sala de dans. Din moment ce prin Iran au trecut mulți soldați americani și britanici în timpul războiului, cultura occidentală a devenit populară în rândurile clasei de sus, astfel încât tata și-a găsit mulți cursanți fideli care voiau să învețe să danseze precum occidentalii.

Mama l-a născut pe fratele meu în 1951. Când el avea vreo doi ani, mama a plecat în Germania la un curs de coafură, deși nu vorbea germană. După șase luni, când s-a întors, avea nevoie de un loc unde să-și deschidă un salon de coafură. Lângă apartamentul părinților mei se mai afla unul identic, așa că l-au închiriat și pe acela și le-au unit.

Eu m-am născut pe 22 aprilie 1965. Din 1941, autocratul prooccidental Mohammad Reza Shah-eh Pahlavi fusese regele Iranului. Cu patru luni înainte să mă nasc,

premierul iranian Hassan Ali-eh Mansur a fost asasinat de presupuși adepți ai ayatollahului Khomeini, liderul fundamentalist șiiit care urmărea instaurarea teocrației în Iran. În 1971, Amir Abbas-eh Hoveida, premier la acea vreme, a organizat un eveniment de proporții la vechile ruine ale Persepolisului, pentru comemorarea a 2.500 de ani de la înființarea Imperiului Persan. La eveniment au participat 25.000 de invitați din întreaga lume, printre care regi și regine, președinți, prim-miniștri și diplomați, iar costurile s-au ridicat la 300 de milioane de dolari. Șahul a anunțat că scopul acestui eveniment era să arate lumii cât de mult progresase Iranul în ultimii ani.

Când am împlinit patru ani, fratele meu a plecat la Universitatea Pahlavi, în orașul Shiraz din centrul Iranului. Eram tare mândră de fratele meu cel înalt și frumos, dar el nu prea mai venea pe acasă și niciodată nu stătea mult. În rarele ocazii când ne vizita, se oprea în ușa camerei mele, îmi zâmbea și mă întreba: „Ce mai face surioara mea?”. Îmi plăcea la nebunie cum mirosul nemaipomenit al parfumului său se răspândea peste tot. El și bunica erau singurii care mi-au dat vreodată cadouri de Crăciun. Părinții considerau Crăciunul o mare risipă de timp și de bani.

Bunica mă ducea la biserică în fiecare duminică. Singura biserică ortodoxă rusă din Teheran se afla la două ore de mers pe jos de apartamentul nostru. Drumul spre biserică ne purta pe străzile din centrul Teheranului, care erau pline de magazine, vânzători stradali și arțari bătrâni. În aer plutea aroma îmbietoare a semințelor prăjite de floarea-soarelui și de dovleac. Strada Nahderi, plină de magazine de jucării și brutării, era zona care-mi plăcea cel mai mult. Mirosul de prăjituri calde, vanilie, scortişoară și ciocolată era îmbătător. Și se auzeau tot felul de zgomote, care se amestecau și pluteau deasupra străzii: claxoane, vânzători care-și făceau reclamă ori se tocmeau cu clienții, muzică tradițională dată la maximum... Bunica nu era adepta jucăriilor, dar îmi cumpăra de fiecare dată ceva bun.

Într-o duminică, am plecat suficient de devreme ca să o vizităm pe o prietenă de-a bunicii care stătea într-un apartament mic. Era o rusoaică bătrână și capricioasă, cu părul scurt, blond și cârlionțat, care era întotdeauna dată cu ruj roșu și cu fard de pleoape albastru și mirosea a flori. Apartamentul ei era plin de mobilă veche și o mulțime de nimicuri și rusoaica avea cea mai frumoasă colecție de figurine de porțelan. Le vedeai peste tot: pe măsuțe, pe rafturi, pe pervazuri și chiar pe blatul de la bucătărie. Îmi plăceau în mod deosebit îngerașii, cu aripile lor delicate.

Ne-a servit ceaiul în cele mai frumoase cești de porțelan pe care le văzusem vreodată. Erau albe și strălucitoare, pictate cu trandafiri roz. Ne-a pus și lingurițe aurite lângă fiecare ceașcă. Îmi plăcea la nebunie să-mi pun cuburi de zahăr în ceai și să mă uit cum ies bule în timp ce amestec.

Am întrebat-o de ce avea atât de mulți îngeri și mi-a spus că îi țin de urât. M-a întrebat dacă știam că avem cu toții un înger păzitor și i-am spus că-mi povestise

bunica. Privindu-mă cu ochii ei de un albastru deschis, care păreau ciudat de mari în spatele lentilelor groase, mi-a explicat că toți ne-am văzut îngerul păzitor, dar am uitat cum arată.

— Spune-mi, mi-a zis, ți s-a întâmplat vreodată ca, atunci când erai pe cale să faci ceva nu tocmai bun, să simți un fel de strângere de inimă și ceva să-ți spună să te oprești?

— Da... cred că da.

Mi-am amintit de scrumieră.

— Ei bine, îți vorbea îngerul păzitor. Cu cât îl vei asculta mai mult, cu atât vei începe să-l auzi mai bine.

Îmi doream să mi-l pot aminti pe îngerul meu. Prietena bunicii mi-a recomandat să-mi arunc privirea peste toate figurinele ei și m-a asigurat că îngerul meu arăta exact ca figurina care avea să-mi placă cel mai mult. Am analizat figurinele ceva vreme și, în cele din urmă, mi-am găsit preferatul: un tânăr frumos, care purta o robă lungă și albă. M-am dus să i-l arăt bunicii și mi-a spus că nu prea arată a înger fiindcă nu are aripi, dar eu i-am spus că are aripi invizibile.

— Poți să-l păstrezi, draga mea, mi-a spus prietena bunicii, iar eu am fost foarte încântată.

Mergeam în fiecare zi cu bunica în parc. Era un parc mare, Park-eh Valiahd, la vreo douăzeci de minute de mers pe jos de casa noastră. Petreceam ore întregi explorându-l, admirându-i copacii bătrâni și florile înmiresmate. Ca să ne răcorim în zilele călduroase de vară, ne așezam pe o bancă și mâncam înghețată la cornet. În centrul parcului se afla un bazin puțin adânc, cu un havuz în mijloc, din care țâșnea apă la mare înălțime, iar în jur bolboroseau mai multe fântâni mici. Mereu mă așezam pe marginea bazinului și lăsam vântul să mă stropească. În jurul bazinului se aflau statui de bronz reprezentând tineri. Niciunul nu semăna cu celălalt. Unul stătea drept și privea către cer, altul stătea în genunchi pe margine, privind spre apă, ca și cum ar fi pierdut ceva de preț, iar următorul ținea un băț de alamă îndreptat spre apă, pe când un altul ținea un picior ridicat, de parcă s-ar fi pregătit să sară în apă. Statuile aveau un aer cumplit de trist și singuratic. Tinerii păreau reali, dar erau pe vecie înghețați într-o stare sumbră și solidă, incapabili să se elibereze.

Cel mai bine mă distram în leagăn. Bunica știa că-mi place să mă dau foarte tare și mă împingea de fiecare dată cât putea. Îmi plăcea la nebunie cum îmi sufla vântul prin păr și cum dispărea lumea atunci când mă înălțam. În mica mea lume de copil de șapte ani, viața avea să fie așa mereu.

Într-o după-amiază, pe când alergam în parc, bunica m-a strigat de departe să-mi spună că trebuie să mergem acasă, dar mi-a greșit numele. Mi-a spus Tamara. Am

alergat spre ea nelămurită și am întrebat-o cine era Tamara. Și-a cerut scuze și mi-a spus că ar fi mai bine să mergem acasă fiindcă era prea cald pentru ea, așa că am plecat. Părea obosită, lucru ciudat, căci nu o mai văzusem niciodată bolnavă sau obosită.

— Cine e Tamara? am întrebat-o din nou.

— Tamara este fata mea.

— Dar tu nu ai nicio fată. Mă ai doar pe mine, *Bahboo*, nepoata ta.

Mi-a povestit că avusese o fiică pe nume Tamara, care era cu patru ani mai mare decât tata și semăna leit cu mine, de parcă am fi fost gemene. La 16 ani, Tamara se căsătorise cu un rus și se întorsese în Rusia cu el. Am întrebat-o de ce nu venea niciodată pe la noi și bunica mi-a spus că Tamara nu avea voie să plece din Rusia: guvernul sovietic nu le permitea cetățenilor să călătorească liber în alte țări. Bunica îi trimitea Tamarei haine frumoase, săpun și pastă de dinți, fiindcă acolo se găseau greu. Asta până când a primit o scrisoare de la SAVAK, poliția secretă a șahului, în care i se transmitea că nu era permisă niciun fel de comunicare cu cineva din Uniunea Sovietică.

— De ce? am întrebat.

— Poliția de aici e de părere că Rusia este o țară rea, așa că ni s-a spus că nu aveam voie să-i scriem Tamarei și nici să-i trimitem nimic.

Pe când eu încercam să pricep noile informații despre o mătușă pe care nu o cunoscusem niciodată, bunica a continuat de parcă ar fi vorbit singură. Nu înțelegeam mare lucru din ce spunea. A pomenit nume ale unor oameni și locuri de care nu auzisem niciodată și a folosit cuvinte ciudate, pe care nu le cunoșteam, așa că nu am înțeles decât fragmente din frazele ei. Mi-a spus că, atunci când avea 18 ani, s-a îndrăgostit de un tânăr care a fost ucis ulterior în Revoluția Rusă. A vorbit despre o casă cu o ușă verde situată pe o străduță îngustă, despre un râu mare și un pod impunător, apoi despre soldați călare ce trăgeau în mulțime.

— ...când m-am întors, căzuse, mi-a povestit. Îl împușcaseră. Era sânge peste tot. L-am îmbrățișat. Mi-a murit în brațe...

Nu mai voiam să o ascult, dar nu se mai oprea. Nu puteam să-mi acopăr urechile. Era nepoliticos și bunica s-ar fi supărat. Poate că aș fi putut să merg mai repede și să las o oarecare distanță între noi, dar ceva nu era în regulă. Bunica nu se simțea bine și trebuia să am grijă de ea. În cele din urmă, am început să fredonez și așa nu am mai auzit ce zicea. Îmi spusese dintotdeauna povești când mă duceam la culcare, dar acelea aveau toate finaluri fericite și în ele nu murea nimeni niciodată. Știam că oamenii buni ajung în rai când mor, prin urmare moartea nu putea să fie chiar atât de rea, dar tot mă speria îngrozitor. Era ca și cum ai fi intrat într-un întuneric absolut, unde ți se putea întâmpla orice grozăvie. Nu-mi plăcea deloc întunericul.

Ne îndreptam spre casă. La un moment dat, a tăcut și a început să se uite în jur, cu o

expresie pierdută și confuză. Deși aproape ajunseserăm, a trebuit să o iau de mână și să o conduc până acasă. Femeia puternică pe care o cunoscusem toată viața, însoțitorul pe care mă bazam, cea care fusese întotdeauna alături de mine era dintr-odată vulnerabilă. Era ca un copil, exact ca mine. Ea, care asculta mereu și care rareori rostise mai mult de câteva cuvinte legate, îmi spusese acum povestea vieții ei. Mă șocase ce-mi povestise despre sânge, violență și moarte. Lumea mea fusese întotdeauna sigură alături de ea, dar tocmai îmi spusese că nimic nu era permanent. Cumva, simțeam că bunica mea se pregătește să moară. Văzusem asta în ochii ei, de parcă cineva îmi șoptise în secret.

Acasă, am ajutat-o să se urce în pat. Nu a venit la cină și nici a doua zi dimineață nu s-a dat jos din pat. Părinții mei au dus-o la medic și, când s-au întors, bunica s-a băgat direct în pat. Ai mei nu mi-au răspuns la nicio întrebare legată de boala ei.

M-am dus în camera ei. Dormea, așa că m-am așezat pe un scaun lângă ea și am așteptat mult până când s-a mișcat în sfârșit. Abia atunci mi-am dat seama cât de slăbuță și fragilă devenise.

— Ce s-a întâmplat, *Bahboo*? am întrebat-o.

— Sunt pe moarte, Marina, mi-a spus, ca și cum ar fi fost un lucru banal.

Am întrebat-o ce se întâmplă cu noi atunci când murim. Mi-a spus să mă uit cu atenție la un tablou pe care-l avea dintotdeauna atârnat în dormitor. M-a rugat să-i spun tot ce văd în tablou. I-am spus că reprezintă o bătrână cu părul cărunt și cu baston. Mergea pe o cărare într-o pădure întunecoasă și, la capătul cărării, se vedea o lumină puternică.

Bunica mi-a explicat că ea era asemenea bătrânei. Mersese mulți ani prin viață și era obosită. Mi-a spus că viața ei fusese întunecată și grea și că avusese multe obstacole în cale, dar nu renunțase niciodată.

— Acum, mi-a spus, a venit pur și simplu momentul să plec și să văd chipul Domnului.

— Dar, *Bahboo*, am protestat eu, de ce nu poți să vezi chipul Domnului stând aici, cu mine? Promit că am să te las să te odihnești și atunci nu va mai trebui să pleci nicăieri.

A zâmbit.

— Copilă, nu putem să vedem chipul Domnului cu ochii ăștia, mi-a spus atingându-mi genele cu degetele tremurânde, ci cu sufletul. Trebuie să știi că moartea este doar o etapă prin care trebuie să trecem ca să ajungem pe lumea cealaltă, unde trăim în cu totul alt fel.

— Nu vreau să se schimbe nimic. Îmi plac lucrurile așa cum sunt.

— Trebuie să fii curajoasă, Marina.

Nu voiam să fiu curajoasă. Îmi era frică și eram tristă. Mi se părea că a fi curajoasă însemna să fiu mincinoasă și să mă prefac că totul era în ordine. Dar nimic nu era în

ordine.

A inspirat sacadat și mi-a spus să mă duc la comodă și să deschid sertarul din stânga, sus. În interior se afla o cutie aurie. I-am adus-o. Apoi mi-a spus să mă bag sub pat și să-i scot o pereche de pantofi negri. În pantoful stâng se afla o cheiță aurie.

Cu lacrimile șiroindu-i pe chip, mi-a dat cutia și cheița.

— Marina, mi-am scris povestea vieții și am pus-o în cutia asta. Acum e a ta. Vreau să ți-o dau ție, ca să mă pomenești. Vrei să ai grijă de ea pentru *Bahboo*?

Am dat din cap în semn că da.

— Pune cutia la loc sigur. Acum du-te și nu-ți face griji. Trebuie să mă odihnesc puțin.

Am plecat de lângă ea și m-am dus la mine în cameră, unde m-am simțit mai singură ca niciodată. Am ascuns cutia sub pat, am deschis ușa spre balcon și am ieșit. Aerul era cald și încărcat, iar strada aglomerată era la fel ca întotdeauna. Nu se schimbase nimic, dar totul părea diferit.

Bunica nu s-a mai trezit niciodată. Suferea de cancer la ficat. Mi-a spus mama că era în comă. Bunica a rămas în comă aproape două săptămâni, iar tata mergea încolo și înapoi pe hol și plângea. Stăteam lângă bunica măcar două ore în fiecare zi, ca să-i țin companie și să nu mă mai simt nici eu atât de singură. Avea chipul calm și împăcat, dar era foarte palidă și trasă la față. Zilele treceau și eu îmi înghițeam lacrimile, temându-mă că aveam să-i confirme moartea și s-o grăbească.

Într-o dimineață, m-am trezit foarte devreme și n-am mai putut să dorm, așa că m-am dus în camera bunicii. Am aprins lumina și am văzut-o. Avea chipul livid. Am atins-o pe mână. Era rece. Am rămas tăcută, conștientă că murise, dar neștiind ce să fac. Trebuia să-i spun ceva, dar nu eram sigură dacă mă aude, dacă bariera pe care moartea o ridicase între noi putea fi trecută în vreun fel.

— Adio, *Bahboo*. Sper să ai o viață frumoasă alături de Domnul, oriunde s-ar afla.

Am avut sentimentul straniu că se mai afla cineva în încăperea alături de noi. Am fugit în camera mea, m-am cuibărit în pat și am spus toate rugăciunile pe care mi le-am amintit.

A doua zi, trupul bunicii a fost luat. Toată ziua îl auzisem pe tata plângând. Mi-am acoperit urechile cu mâinile și m-am uitat în jur prin camera mea: nu aveam unde să plec. Când se întâmpla ceva rău, bunica era refugiul meu, dar acum dispăruse. În cele din urmă, mi-am luat de pe comodă figurina înger și m-am ascuns sub pat. Am început să mă rog: „Bucură-te, Marie, cea plină de har, Domnul este cu tine. Bindecuvântată ești tu între femei și bindecuvântat este rodul trupului tău, Iisus. Sfântă Marie, Maica lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi, păcătoșii, acum și în ceasul morții noastre”.

Capetele cuverturii erau ridicate de la podea și un val de lumină se revărsa în întunericul ascunzătorii mele. Un chip necunoscut mă privea. Era chipul unui tânăr cu

părul negru și creț și cu ochii negri, cei mai negri ochi pe care îi văzusem vreodată. Avea fața extrem de albă în contrast cu părul și avea un zâmbet cald și omenos. Am vrut să-l întreb cine este, dar nu am fost în stare.

— Bună, mi-a spus.

Glasul lui blând și suav mi-a dat curajul de care aveam nevoie. Am ieșit de sub pat. Era îmbrăcat cu o robă lungă, albă și era desculț. I-am atins degetele de la picioare. Erau calde. S-a aplecat, m-a ridicat, s-a așezat pe patul meu și m-a luat în brațe. O mireasmă ușoară mi-a umplut nările. Semăna cu mirosul de narcise într-o zi ploioasă.

— M-ai chemat, așa că am venit, mi-a spus el și a început să mă mângâie pe păr.

Am închis ochii. Își trecea degetele prin părul meu, amintindu-mi de o adiere de primăvară care împletește căldura soarelui printre ramurile copacilor ce se trezesc la viață. M-am lăsat pe pieptul lui ca și cum l-aș fi cunoscut, de parcă ne-am mai fi întâlnit, dar nu știam unde sau când. Am ridicat privirea și el mi-a zâmbit larg, cu căldură.

— De ce nu ai papuci în picioare? l-am întrebat.

— În locul de unde vin eu nu e nevoie de papuci.

— Ești îngerul meu păzitor?

— Tu cine crezi că sunt?

L-am privit o clipă. Numai un înger putea să aibă ochi ca ai lui.

— Ești îngerul meu păzitor.

— Ai dreptate.

— Cum te cheamă?

— Sunt Îngerul Morții.

Aproape mi-a stat inima.

— Uneori moartea e grea, dar nu este rea sau înfricoșătoare. E ca o călătorie spre Dumnezeu și, fiindcă de obicei oamenii mor o singură dată, nu știu drumul, așa că eu îi îndrum și îi ajut să treacă.

— Ai venit să mă iei cu tine?

— Nu, nu acum.

— Tu ai ajutat-o și pe Bahboo?

— Da.

— E fericită?

— Da, este foarte fericită.

— Mai stai cu mine puțin?

— Da.

M-am cuibărit iar la pieptul lui și am închis ochii. Dintotdeauna mă întrebasesem cum se simțeau păsările când pluteau în vânt, îmbăiate de razele soarelui și contopindu-se cu cerul. Acum știam.

Când m-am trezit a doua zi, eram la mine în pat și nu mai era niciun înger.

Patru

M-am trezit dintr-un somn fără vise, cu o durere intensă în umărul drept. Cineva mă striga pe nume. Aveam privirea încețoșată. Hamehd era aplecat deasupra mea și mă lovea cu piciorul în umăr. Mi-am amintit că Ali mă lăsase într-o celulă, dar habar nu aveam cât stătusem acolo.

— Da, da! am spus.

— Ridică-te!

Îmi tremurau genunchii și tălpile îmi ardeau.

— Vii cu mine să vezi cum îi areștăm pe amicii tăi, mi-a spus Hamehd, cei pe care ai încercat să-i protejezi. Aveam de la bun început numele și adresele lor. Aveam doar nevoie să aflăm mai multe despre tine și tu ne-ai demonstrat că ești inamică a revoluției. Reprezinți un pericol pentru societatea islamică.

M-au legat la ochi din nou. Hamehd mi-a legat încheieturile cu o bucată de sfoară și m-a tras după el. M-a împins într-o mașină și, după câteva minute, cineva mi-a scos eșarfa de la ochi. Plecaserăm din închisoare. Nu știam în ce zi eram sau cât era ora, dar părea că se lăsa seara. Cerul era cenușiu și acoperit de nori, dar nu se întunecase complet. Ne îndreptam spre sud, pe o străduță îngustă și șerpuitoare. Nu prea se zăreau mașini, nici pietoni. De o parte și de alta a drumului erau ziduri vechi din argilă și cărămidă ce înconjurau proprietăți mari, făcând strada să semene cu o albie secată. Copaci golași se înălțau către cer, tremurând în vânt. În scurt timp am intrat pe Autostrada Iordan și am continuat să mergem către sud. Am ajuns într-un cartier mai nou, cu pretenții. Un bloc înalt de apartamente se ridica pe unul dintre dealuri, înconjurat de case cu două etaje și case mari fără etaj. M-am uitat la șofer. Avea o barbă neagră deasă și purta uniforma verde în stil militar a Gărzilor Revoluționare. Hamehd stătea pe locul din dreapta șoferului. Amândoi erau tăcuți și priveau înainte. La un semafor, de pe bancheta din spate a unei mașini albe care oprise alături de noi, o fetiță ce avea probabil trei sau patru ani mi-a zâmbit. Pe locurile din față se aflau un bărbat și o femeie, care vorbeau. Mă întrebam ce fac părinții mei. Oare încercau să mă ajute

cumva sau își pierduseră speranța? Știam foarte bine că nu puteau să facă nimic. Dar Andre? Oare el se gândea la mine?

Am ajuns în centru. Circulația era destul de aglomerată aici, iar trotuarele și magazinele erau pline de oameni. Absolut orice zid era acoperit cu sloganuri ale guvernului islamic și cu citate din Khomeini. Unul dintre ele mi-a atras atenția: „Dacă îi permiți unui necredincios să-și îndeplinească în continuare rolul de corupător al pământului, suferința morală a necredinciosului va fi cu atât mai rea. Dacă îl omori pe necredincios, curmându-i astfel șirul de fapte rele, moartea sa va fi o binecuvântare pentru el”. Da, în lumea lui Khomeini, crima putea fi considerată o faptă bună, o „binecuvântare”. Prin urmare, Hamehd putea să-mi pună arma la tâmplă, să apese pe trăgaci și să creadă că-mi făcuse o favoare și că avea să ajungă în rai pentru asta.

Pietonii se strecurau printre mașini ca să traverseze strada. La o intersecție, un tânăr s-a uitat în mașina noastră și, observându-l pe membrul Gărzilor Revoluționare de la volan, a făcut un pas înapoi și m-a privit fix. Începuse să ningă.

Mașina s-a oprit. Ajunseserăm acasă la Minoo, o prietenă de-a mea de la școală. Un alt Mercedes negru a parcat lângă al nostru. Doi bărbați au coborât, s-au dus la ușa lui Minoo și au sunat. Cineva a deschis ușa. Mama ei. Gărzile au intrat în casă. Hamehd s-a întors și mi-a dat o foaie de hârtie. M-am uitat la ea. Era o listă cu vreo 30 de nume. Îi cunoșteam pe toți: erau colegi de școală. Am recunoscut semnătura directoarei noastre dedesubt. Foaia pe care o țineam în mână era lista urmăriților din școala noastră.

— Nu vom putea să-i arestăm pe toți astă-seară, dar în vreo trei zile cred că reușim, mi-a spus Hamehd zâmbind.

Bărbații au ieșit după vreo jumătate de oră. O luaseră pe Minoo. Hamehd a coborât din mașină, a deschis una dintre portierele din spate și i-a spus să se așeze lângă mine. O vedeam pe mama ei plângând și vorbind cu un membru al Gărzilor. Hamehd i-a spus lui Minoo că pe mine mă arestaseră cu câteva zile înainte. Mi-a spus să o sfătuiesc pe Minoo să coopereze dacă nu voiam să sufere.

Minoo se uita fix la mine, cu o privire îngrozită.

— Spune-le ce vor să știe, i-am spus, arătându-i picioarele mele. Mi-au...

— De-ajuns, m-a întrerupt Hamehd.

Minoo s-a uitat la picioarele mele, și-a acoperit fața cu mâinile și a început să plângă.

— De ce plângi? a întrebat-o Hamehd, însă ea nu a răspuns.

Părea că suntem în mașină de ore întregi. Am mers de la o casă la alta. Patru colegi de-ai mei au fost arestați în seara aceea. Am încercat să-i spun lui Minoo că ar trebui să le dea celor din Gărzile Revoluționare câteva nume în timpul interogatoriului. Am încercat să-i spun că deja aveau o listă și știau totul, dar nu am fost sigură că m-a înțeles.

Am fost legate la ochi imediat ce am ajuns la poarta închisorii. Când s-a oprit mașina, portiera de pe partea mea s-a deschis și Hamehd mi-a spus să cobor. L-am urmat

șchiopătând într-o clădire și mi-a spus să mă așez pe podea, pe coridor. Am stat acolo multă vreme, ascultând urletele și țipetele prizonierilor. Îmi zvâcnea capul și mi se făcuse greață.

— Ridică-te, Marina.

Vocea lui Hamehd m-a făcut să tresar. Ațipisem.

Am reușit să-mi gădesc echilibrul, sprijinindu-mă de perete. Mi-a spus să mă țin de *chador*-ul unei fete care stătea în fața mea. M-am ținut, ea a început să meargă și eu am mers șchiopătând după ea. Tălpile îmi ardeau de parcă aș fi mers pe sticlă spartă. Am ajuns curând afară și am continuat să mergem; vântul rece mă biciuia. Fata din fața mea a început să tușească. Zăpada mi-a intrat în șlapi, mi-a amortit picioarele și mi-a mai alinat durerea, dar începeam încet-încet să nu-mi mai simt picioarele și fiecare pas era mai greu decât cel dinainte. M-am împiedicat de o piatră și am căzut. Cu capul pe pământul înghețat, am lins zăpada, disperată să scap de gustul amar din gură. Nu-mi mai fusese niciodată atât de frig sau de sete. Trupul îmi tremura din toate încheieturile și auzeam doar cum îmi clănțăneau dinții. Niște mâini aspre m-au ridicat de jos și m-au silit să stau iar în picioare.

Unde m-or fi ducând?

— Mergi cum trebuie, altfel te împușc pe loc! a lătrat Hamehd.

M-am chinuit. În cele din urmă ni s-a spus să ne oprim și cineva mi-a scos eșarfa de la ochi. O lumină puternică mi-a strălucit în față, m-a orbit și mi-a provocat o durere ascuțită, care mi-a explodat în cap. După câteva secunde, am privit în jur. Un reflector spinteca noaptea ca un râu alb, strălucitor. De jur-împrejurul nostru erau dealuri negre, estompate în umbre fantomatice. Părea că suntem în pustiu. Nu era nicio clădire prin apropiere. Pe cerul nopții erau nori ici și colo și câțiva fulgi de zăpadă pluteau ușor în aer, străduindu-se să-și prelungească zborul cristalin înainte să aibă parte de o moarte timpurie. Cu mine mai erau patru prizonieri: două fete și doi tineri. Patru membri ai Gărzilor Revoluționare își țineau armele îndreptate către noi, fără nicio expresie pe chipuri, de parcă ar fi fost sculptați în întuneric.

— Treceți lângă stâlpi! a strigat Hamehd, iar dealurile au trimis înapoi ecoul vocii lui.

La vreo șase metri distanță ieșeau din pământ câțiva stâlpi de lemn cam de înălțimea mea. Urma să fim executați. Răceala din piept m-a paralizat.

Asta e clipa în care am să mor. Nimeni nu merită așa o moarte.

Unul dintre cei doi prizonieri a început să recite în arabă o parte din Coran în care i se cerea iertare lui Dumnezeu. Avea o voce gravă și puternică. Celălalt se uita fix la stâlpi. Avea un ochi atât de umflat, încât nu-l putea deschide și pe cămașă avea pete de sânge.

— Treceți imediat lângă stâlpi! a repetat Hamehd, iar noi ne-am supus în tăcere.

Tristețea îmi umplea inima și plămânii ca un lichid gros, sufocant.

Doamne Iisuse, ajută-mă. Să nu-mi rătăcească sufletul în întuneric. „Chiar dacă ar fi să umblu prin valea umbrei morții, nu mă tem de niciun rău, căci Tu ești cu mine.”

Una dintre fete a luat-o la fugă. Cineva a strigat „Stai!”, dar ea nu s-a oprit. S-a auzit o împușcătură în noapte și fata a căzut secerată. Am făcut un pas înainte, dar picioarele m-au lăsat. Fata s-a întors pe o parte și și-a arcuit spatele de durere.

— Vă rog... vă rog, nu mă omorâți, a gemut ea.

Zăpada de pe *chador*-ul ei strălucea în lumina albă și curată. Hamehd stătea deasupra fetei, cu arma îndreptată spre capul ei. Ea și-a acoperit capul cu brațele.

Fata de lângă mine a început să plângă. Țipetele profunde păreau să-i sfâșie pieptul. A căzut în genunchi.

— Legați-i pe ceilalți de stâlpi! a strigat Hamehd.

Unul dintre membrii Gărzilor m-a ridicat de la pământ și altul m-a legat de stâlp. Frânghia strânsă mi-a intrat în carne.

Eram atât de obosită...

Oare să mori doare la fel de mult cum doare să fii biciuit?

Hamehd stătea în continuare cu pușca îndreptată spre fata rănită.

— Gărzi! Pregătiți!

Moartea este doar un loc unde n-am fost niciodată. Și îngerul o să mă ajute să nu mă rătăcesc. Trebuie să o facă. Dincolo de întunericul ăsta groaznic e lumină. Undeva, dincolo de stele, răsare soarele.

Și-au îndreptat armele către noi și eu am închis ochii.

Sper că Andre știe că-l iubesc. Bucură-te, Marie, cea plină de har, Domnul este cu tine...

Am auzit o mașină venind cu viteză către noi și am deschis ochii. O clipă, m-am gândit că avea să ne calce. S-a auzit un zgomot ascuțit de frâne și un Mercedes negru s-a oprit chiar în fața gărzilor. Din mașină a coborât Ali. S-a dus direct la Hamehd și i-a dat un document. Au vorbit puțin. Hamehd a încuviințat din cap. Uitându-se drept în ochii mei, Ali a venit spre mine. Îmi venea s-o iau la fugă. Îmi doream să mă împuște Hamehd și să-mi curme viața. Ali m-a dezlegat de stâlp. M-am prăbușit. El m-a prins, m-a ridicat și s-a îndreptat spre mașină. Îi simțeam bătăile inimii. Am încercat în zadar să scap din brațele lui.

— Unde mă duci?

— Stai liniștită, nu-ți fac nimic, mi-a șoptit.

Mi-am încrucișat privirea cu cea a fetei legate de stâlpul de lângă mine.

— Doamne!... a țipat ea și a închis ochii.

Ali mi-a dat drumul pe locul din dreapta șoferului și a trântit portiera. Am încercat să o deschid, dar era blocată. El a sărit pe locul șoferului. Cu ultimele puteri, am început să-l lovesc cu pumnii, dar el m-a ținut cu o singură mână. În timp ce ne îndepărtam cu

viteză, am auzit împuşcături.

Când am deschis ochii, un bec ardea deasupra mea. Am văzut un tavan cenuşiu. Am încercat să mă mişc, dar eram amorţită toată. Ali stătea într-un colţ, privindu-mă fix. Ne aflam într-o celulă mică şi eu eram întinsă pe podea.

Am închis ochii şi mi-am dorit să dispară, dar, când i-am deschis din nou după câteva minute, era tot acolo. Dădea din cap dezaprobator şi spunea că eu singură provocasem totul fiindcă mă încăpăţanasem. Mi-a spus că apelase la ayatollahul Khomeini, prieten bun cu tatăl lui, şi-l rugase să-mi reducă sentinţa de la pedeapsa cu moartea la închisoare pe viaţă. Ayatollahul dăduse ordinul să fiu cruţată.

Nu voiam să mă salveze ayatollahul. Nu voiam să mă salveze nimeni. Voiam să mor.

— Am să-ţi aduc ceva de mâncare. Nu ai mai mâncat de mult, mi-a spus fără să-şi ia ochii de la mine.

Dar nu s-a clintit. Simţeam cum mă furnica privirea lui şi ţineam atât de strâns pătura cu care eram învelită, încât au început să mă doară degetele. În cele din urmă s-a ridicat. Mi s-a încordat fiecare părticică din corp.

— Ți-e frică de mine? m-a întrebat.

— Nu, i-am spus, înghiţind în sec.

— Nici nu ai de ce.

Dorinţa din ochii lui era profundă şi autentică. M-a luat durerea de stomac. Simţeam cum mi se adună un strigăt în gât, dar atunci s-a întors pe călcâie şi a plecat din celulă. Mi se zdruncina tot corpul cu fiecare lacrimă care-mi şiroia pe chip. Îl uram.

Ali s-a întors cu un castron cu supă şi s-a aşezat lângă mine.

— Nu plânge, te rog.

Nu mă puteam abţine.

— Vrei să plec?

Am dat din cap în semn că da.

— Plec doar dacă promiţi să mănânci toată supa. Promiţi?

Am dat din cap încă o dată.

S-a oprit la intrare, s-a întors şi mi-a spus cu o voce obosită şi gravă:

— Vin să te văd mai târziu.

De ce mă salvase de plutonul de execuţie? Ce avea să mi se întâmple?

Chiar înainte să adorm mi-am amintit de Sarah. Speram că nu păţise nimic. Singurul lucru pe care puteam să-l fac era să mă rog pentru noi două, pentru Sirius şi Gita şi pentru toţi prietenii mei care fuseseră arestaţi.

Nu cu mult timp în urmă eram cu toţii la şcoală şi ne jucam de-a prinselea sau de-a v-aţi ascunselea în pauze. Şi acum eram prizonieri politici.

Cinci

Am învățat la o școală primară cu ziduri roșii de cărămidă, acoperite cu iederă. Asta se întâmpla pe vremea șahului. Școala se afla la zece minute de mers pe jos de casă, așa că mă duceam și mă întorceam singură. Clădirea veche a școlii fusese inițial o vilă cu două niveluri și prietenii mei mi-au spus că directoarea, *Khanoom* Mortazavi, care studiasse în străinătate, a transformat-o în școală când s-a întors în Iran. Fiecare sală de clasă avea ferestre înalte, dar, din cauza arțarilor bătrâni ce creșteau în curte, înăuntru era mereu întuneric și de obicei trebuia să aprindem lumina ca să vedem ce scria pe tablă. În fiecare zi, când se suna de ieșire după ultima oră, Sarah și cu mine ieșeam de la școală și traversam împreună strada, după care ea o lua spre stânga, iar eu spre dreapta. Mergeam în continuare spre sud, pe bulevardul Rahzi, și treceam pe lângă zidurile înalte de cărămidă care înconjurau ambasada Vaticanului, pe lângă restaurantul Ashna, unde aerul era invadat de mirosul de orez aromatic și carne de vită la grătar, și apoi pe lângă un mic magazin de lenjerie, cu o vitrină în care erau expuse cămăși de noapte fine și dantelate. În lipsa mamei care să mă tragă după ea și să-mi spună să merg cum trebuie, mă prefăceam uneori că sunt un mic nor alb care plutește pe cerul albastru, o balerină care dansează în fața unui public numeros sau o barcă ce plutește la vale pe un râu fermecat.

Atâta vreme cât nu întârziam prea mult acasă, nu era cazul să mă grăbesc, dar trebuia să am de fiecare dată grijă să nu o supăr pe mama. Dacă avea cliente, trebuia să nu mă apropiu de salon, iar dacă nu avea, trebuia să fac liniște, fiindcă de obicei o durea capul. Eram neîndemânică și trebuia să am grijă să nu sparg nimic și să nu fac mizerie când îmi pregăteam sendvișul. Iar când îmi puneam ceai cu gheață sau Pepsi în cană, trebuia să am grijă să nu vărs pe jos. Mama era irascibilă și frumoasă. Avea ochii căprui, un nas perfect, buze cărnoase și picioare lungi și îi plăcea să poarte rochii decoltate care să-i pună în valoare pielea albă și netedă. Fiecare fir din părul ei scurt și negru stătea întotdeauna cuminte la locul lui. Dacă o înfuriam, mă închidea pe balconul de la camera mea. Balconul meu era înconjurat de storuri de bambus montate pe doi

stâlpi metalici orizontali și câțiva verticali. Din balcon, mă uitam la mașinile și la pietonii care mișunau pe stradă, la vânzătorii stradali care-și laudau marfa și la cerșetorii care cereau de pomană. Strada pavată cu patru benzi era foarte aglomerată la orele de vârf și aerul mirosea a gaze de eșapament. Pe celălalt trotuar, Hassan *Agha*, vânzătorul stradal care avea un singur braț, vindea prune verzi acre primăvara, piersici și caise vara, sfeclă roșie coaptă toamna și felurite prăjiturele iarna. Îmi plăcea nespuns sfecla coaptă. Sfârâia încet într-o tigaie mare, puțin adâncă, pe flacăra unei butelii portabile și sucul lipicios bolborosea și scotea aburi, îndulcind aerul. La celălalt colț al intersecției, un bătrân orb îmbrăcat cu un costum rupt și ponosit își întindea mâinile noduroase către trecători și striga de dimineață până seara „Ajutați-mă, în numele Domnului”. În fața apartamentului nostru se înălța o clădire de birouri cu cincisprezece etaje, cu ferestre mari, reflectorizante, care străluceau în soare și oglindeau trecerea norilor. Seara, neanele luminoase de deasupra magazinelor se aprindeau și colorau întunericul.

Într-o zi, am decis că orice pedeapsă era mai bună decât să fiu încuiată pe balcon. M-am uitat în jos. Să sar era imposibil. Aș fi putut să țip, dar nu voiam să fac o scenă și să aflu tot cartierul cum mă încuiase mama pe balcon. Uitându-mă în jur, privirea mi-a căzut pe punga mică de plastic în care mama își ținea cleștii din lemn pentru rufe. M-am uitat din nou la trotuarul aglomerat. Dacă aruncam cu clești de rufe în trecători, nu le făceam rău, dar îi determinam să-și dorească să aflu ce le cădea în cap de sus. Așa puteam să le spun despre cleștii de rufe și să-i implor să sune la ușă și să o roage pe mama să-mi dea drumul înăuntru. Știam că mama avea să se înfurie, dar nu-mi păsa. Nu mai suportam să stau la carceră. Era iarnă și începuse să bată un vânt rece. Curând, soarele a dispărut după nori și fulgi de zăpadă au început să mi se așeze pe față. Mi-am făcut curaj, am apucat un clește și, aplecându-mă peste storurile de bambus care înconjurau balconul, l-am ținut deasupra trotuarului, am inspirat adânc și i-am dat drumul. Dar nu a căzut pe nimeni, ci direct pe trotuar. Am încercat din nou și am reușit. O femeie între două vârste, cu părul castaniu, lung, s-a oprit, a dus mâna la cap și s-a uitat în jur. Apoi s-a aplecat în față, a ridicat cleștele și s-a uitat la el. În cele din urmă, ridicând privirea, s-a uitat direct în ochii mei.

— Ce faci, fetiço? m-a întrebat, roșie ca racul.

— Îmi pare rău, nu am vrut să vă lovesc, dar m-a închis mama pe balcon și vreau să intru în casă. E frig. Vă rog, sunați la ușă și rugați-o pe mama să-mi dea drumul în casă.

— Nici pomeneală! Nu e treaba mea cum te pedepsește mama ta. Din câte văd, probabil o meriți, mi-a spus și și-a văzut de drum.

Dar nu aveam de gând să mă dau bătută.

A doua oară, cleștele a nimerit o femeie mai în vârstă, care purta un *chador* negru și care a ridicat privirea imediat.

— Ce faci? m-a întrebat și i-am spus povestea mea.

A sunat la ușă. În scurt timp, mama a apărut la celălalt balcon, aflat la doar vreun metru de cel în care eram eu, s-a uitat în jos și a întrebat:

— Cine e?

Pe măsură ce femeia îi povestea mamei ce făcusem și de ce, am văzut cum privirea mamei se întunecă de furie. Un minut mai târziu, ușa de la balconul meu s-a deschis. Am șovăit.

— Treci înăuntru imediat, mi-a spus mama printre dinți.

Am intrat în camera mea.

— Ești un copil îngrozitor! mi-a spus.

Am început să tremur. Mă așteptam să mă pălmuiască, dar ea s-a întors pe călcâie și a plecat.

— Plec. M-am săturat. Nu mai suport viața asta. Nu vreau să te mai văd niciodată!

Mi s-a strâns stomacul. Doar nu avea cum să plece, nu? Părea că vorbește serios. Ce mă făceam eu fără mamă? Am fugit după ea și am apucat-o de fustă. Nu s-a oprit.

— Te rog, nu pleca! Îmi pare rău! am implorat-o. Mă duc înapoi pe balcon și rămân acolo fără să-ți mai fac probleme. Promit.

Ignorându-mă, s-a dus în bucătărie, și-a luat poșeta și s-a îndreptat spre scări. Speriată, am început să plâng, dar ea nu s-a oprit. Am apucat-o de un picior, dar a continuat să coboare scările, târându-mă după ea. Simțeam treptele tari și reci pe piele. Am implorat-o să nu plece. În cele din urmă, s-a oprit la ușă.

— Dacă vrei să rămân, du-te la tine în cameră, rămâi acolo și nu scoate un sunet.

O priveam fix.

— Imediat! a strigat și eu am fugit la mine în cameră.

O vreme după aceea, de fiecare dată când mama ieșea din casă să meargă la magazin sau să facă un comision, eu rămâneam la fereastră și tremuram de frică. Dacă nu se mai întorcea?

M-am hotărât să nu-i mai dau bătăi de cap mamei, iar cea mai bună modalitate era să rămân cât mai mult timp la mine în cameră. În fiecare zi, imediat ce mă întorceam de la școală, mergeam pe vârfuri până în bucătărie să văd dacă mama era acolo. Dacă nu era, îmi făceam un sendviș cu salam, iar dacă era, o salutam rapid, mă duceam la mine în cameră și așteptam să plece din bucătărie. După ce mâncam, rămâneam în camera mea, îmi făceam temele și citeam din cărțile pe care le împrumutasem de la biblioteca școlii. Majoritatea cărților erau traduceri: *Peter Pan*, *Alice în Țara Minunilor*, *Mica sirenă*, *Crăiasa zăpezii*, *Soldățelul de plumb*, *Cenușăreasa*, *Frumoasa din pădurea adormită*, *Hansel și Gretel* și *Rapunzel*. Biblioteca școlii era mică și în scurt timp citisem toate cărțile nu doar o dată, ci de trei sau patru ori. De vreo două ori în fiecare seară,

mama deschidea ușa de la cameră să vadă ce fac și zâmbea când mă găsea citind. Într-un fel, cărțile ne-au salvat pe amândouă.

Într-o zi mi-am făcut curaj și am întrebat-o pe mama dacă îmi cumpără cărți. Mi-a spus că poate să-mi cumpere doar câte o carte pe lună, fiindcă sunt scumpe și nu ne permitem să cheltuim atât de mulți bani pe ele. Dar o carte pe lună nu era suficient. După câteva zile, când mă întorceam cu mama acasă după ce-l vizitaserăm pe tatăl ei, am remarcat o librărie mică. Pe pancartă scria: „Cărți la mâna a doua”. Știam că „la mâna a doua” înseamnă „ieftin”, dar nu am îndrăznit să o rog pe mama să intrăm.

După o săptămână, când mama mi-a spus că trebuie să mergem în vizită la bunicul, i-am zis că nu mă simt bine și m-a lăsat să stau acasă. Tata lucra. La scurt timp după moartea bunicii, își închisese sala de dans și își găsisese o slujbă la un departament din cadrul Ministerului Artei și Culturii. Lucra cu ansambluri de dansuri populare. Îi plăcea noul lui loc de muncă și uneori pleca în străinătate cu dansatorii, tineri și tinere care reprezentau Iranul la diverse evenimente internaționale. Imediat ce a plecat mama, am dat fuga în dormitorul părinților și am luat cheile de rezervă de la casă, pe care mama le ținea într-un sertar din dulapul de haine. Strânsesem banii pentru lapte cu cacao pe o săptămână și speram că sunt suficienți să cumpăr o carte.

M-am dus repede la librăria cu cărți la mâna a doua. Toată ziua, pe asfaltul negru bătuse soarele de primăvară târzie, formând valuri tremurânde de căldură care se ridicau și mă învăluiau. Când am ajuns la librărie, sudoarea îmi șiroia pe frunte și îmi intra în ochi, care mă usturau. Mi-am șters fața cu tricoul, am împins ușa de sticlă a librăriei și am intrat. După ce ochii mi s-au obișnuit cu lumina difuză, nu mi-a venit să cred ce vedeam. Peste tot în jurul meu se aflau teancuri de cărți puse pe rafturi, de jos până în tavan, lăsând libere doar câteva tuneluri înguste, ce dispăreau în întuneric. Eram înconjurată de mii de cărți. Aerul era încărcat de mireasma de hârtie, povești și visuri care trăiau prin cuvintele scrise.

— E cineva? am întrebat.

Nu mi-a răspuns nimeni.

— E cineva? am întrebat din nou, de data asta ceva mai tare.

Din adâncurile unuia dintre tunelurile de cărți s-a auzit o voce de bărbat, cu un puternic accent armenesc:

— Cu ce te pot ajuta?

Am făcut un pas înapoi și am întrebat:

— Unde sunteți?

Chiar în fața mea a apărut o umbră cenușie. Am tresărit.

Umbra a început să râdă.

— Iartă-mă, fetițo. N-am vrut să te sperii. Ce dorești?

Uitasem să mai respir.

— Eu... vreau să cumpăr o carte.

— Ce carte?

Am scos toți banii pe care-i aveam în buzunar și i-am arătat monedele bătrânului uscățiv din fața mea.

— Țștia sunt toți banii pe care-i am. Nu contează ce carte, numai să fie bună.

A zâmbit și și-a trecut degetele prin părul cărunț.

— Nu mai bine te duci tu la patiseria de alături și-ți cumperi câteva gogoși?

— Dar eu vreau o carte. Nu ajung banii ăștia?

— Draga mea, problema este că toate cărțile pe care le am sunt scrise în limba engleză. Tu vorbești engleza?

— Sunt foarte bună la engleză. La școală, studiem limba engleză o oră în fiecare zi. Sunt în clasa a treia.

— Bine, să vedem ce-ți gădesc, mi-a spus oftând și a dispărut în spatele munților de cărți.

Am așteptat, întrebându-mă cum reușea să găsească ceva în harababura aceea, dar, în mod miraculos, a apărut cu o carte din acel talmeș-balmeș întunecat.

— Poftim, mi-a spus, dându-mi-o. *Leul, vrăjitoarea și dulapul*. E o carte minunată și prima dintr-o serie.

Am cercetat-o. Avea o copertă albastră-cenușie, iar în mijlocul ei se afla o imagine cu un leu care ducea în spate un băiat și o fată. Leul sărise în gol. Cartea părea veche, dar arăta destul de bine.

— Cât costă?

— Cinci *toman*-i.

— Dar nu am decât patru! i-am spus, aproape în lacrimi.

— Ajung și patru.

I-am mulțumit entuziasmată și am fugit acasă.

Trei zile mai târziu, citisem deja de două ori *Leul, vrăjitoarea și dulapul* și mă îndrăgostisem de carte. Mai voiam și altele. Dar, cum nu economisiseam decât doi *toman*-i, nu eram sigură dacă bărbatul de la librărie avea să fie din nou generos și îmi era frică să-i cer mamei bani, așa că m-am hotărât să-i vând penarul meu prietenei mele Sarah. La începutul anului școlar, Sarah mă întrebuse de unde îl cumpărasem și i-am spus că mi-l cumpărase mama de la magazinul universal cel mare de la intersecția bulevardelor Shah și Pahlavi. Dar, când mama lui Sarah s-a dus și ea să-i cumpere unul la fel, nu mai aveau și Sarah a fost foarte dezamăgită. Era un penar albastru de plastic, cu o încuietore magnetică ce făcea „clic” când închideai capacul. A doua zi, am prins-o din urmă pe Sarah în drum spre școală. Sarah avea ochi mari, căprui-închis, un păr des, negru și cărlionțat care îi cădea pe umeri și mai avea și un ceas șmecher, pe cadranul

căruia era o imagine cu Cenușăreasa și cu prințul care-i puneă condurul de sticlă. Cenușăreasa stătea pe un scăunel, picior peste picior, iar piciorul de deasupra se mișca înainte și înapoi la fiecare secundă. Mama lui Sarah îi cumpărase ceasul când fuseseră în vacanță în Anglia. Am întrebat-o dacă mai voia penarul meu și mi-a spus că da. I-am spus că sunt dispusă să i-l vând. M-a întrebat de ce, pe un ton destul de bănuitor. Așa că i-am povestit despre librărie. A acceptat să-mi dea cinci *toman*-i dacă îi dădeam și radiera mea parfumată. I-am acceptat condițiile.

După școală, mie și lui Sarah ne-a luat mai puțin de cinci minute să fugim până la casa ei, care se afla pe o semilună rezidențială îngustă, unde toate casele aveau curți mici și erau înconjurate de ziduri înalte de cărămidă, ca să le ofere intimitate locatarilor. Îmi plăcea la nebunie strada ei, deoarece, nefiind invadată de mașini, magazine, vânzători ambulanți și cerșetori, era liniște. Aerul era încărcat de aroma îmbietoare a cepei și usturoiului sotate. Probabil că vreo vecină pregătea cina. Sarah avea o cheie de la casă, fiindcă amândoi părinții ei erau la lucru și nu se întorceau acasă până târziu. A deschis ușa și am intrat în curte. În dreapta, dintr-un strat mic de flori se revărsau nuanțele de roșu, verde și violet ale mușcatelor și panseluțelor.

În secret, îmi doream să stau și eu într-o casă ca a lui Sarah. Mama ei, care lucra la bancă și se îmbrăca întotdeauna cu taioare elegante și pantofi negri lucioși, cu tocuri foarte înalte, era o femeie scundă, îndesată, cu părul negru, scurt. Mă îmbrățișa de fiecare dată când mergeam la ei în vizită și îmi spunea că se bucură foarte mult că am venit. Tatăl lui Sarah era inginer. Era un bărbat solid, care făcea mereu glume amuzante, râdea tare și recita poezii vechi și frumoase. Fratele lui Sarah, Sirius, avea 12 ani. Era cu trei ani mai mare decât mine și Sarah și, spre deosebire de restul familiei, era foarte timid. Casa lui Sarah era întotdeauna plină de zgomote și râsete.

I-am dat lui Sarah penarul, iar ea mi-a dat banii. Apoi am sunat-o pe mama și i-am spus că sunt la Sarah și o ajut la teme. Mama nu s-a supărat. I-am mulțumit lui Sarah și m-am dus repede la librărie, pe care am găsit-o la fel de întunecoasă, prăfuită și misterioasă ca și la prima vizită. Din nou bătrânul a apărut de undeva din întuneric.

— Lasă-mă să ghicesc. N-ai înțeles o iotă și îți vrei banii înapoi, mi-a spus, mijind ochii.

— Nu. Am citit-o de două ori și mi-a plăcut la nebunie! N-am înțeles câteva cuvinte, dar am folosit dicționarul tatei. Am venit să cumpăr a doua carte din serie. O aveți? Mi-am vândut penarul și radiera parfumată unei prietene, Sarah, așa că de data asta am destui bani.

Bătrânul se uita fix la mine și nu făcea nicio mișcare. M-am descurajat complet. Poate că nu avea a doua carte.

— Așadar, o aveți?

— Da. Dar... nu e nevoie s-o plătești. Pot să ți-o dau cu împrumut dacă promiți să ai

grijă de ea și s-o aduci înapoi după ce o citești. De două ori.

Mi-am amintit de îngerul meu. Poate că se deghizase în bătrân. M-am uitat în ochii bătrânului și mi s-au părut aproape la fel de întunecați, adânci și buni precum ochii îngerului. M-am uitat la carte. Se numea *Prințul Caspian*.

— Cum te cheamă? m-a întrebat.

— Marina. Pe dumneavoastră cum vă cheamă?

— Albert, mi-a răspuns.

Hmm. Un înger pe nume Albert.

Din ziua aceea, l-am vizitat pe Albert și am împrumutat cărți de la el cel puțin o dată pe săptămână.

Am început gimnaziul la vârsta de 11 ani. Pe vremea aceea, toate școlile și universitățile din Iran erau subvenționate de stat, dar unele școli s-au dovedit a fi mai bune decât altele și Anooshiravan-eh Dadgar, gimnaziu și liceu zoroastrian pentru fete, se număra printre ele. Părinții mei nu au ales școala aceasta pentru mine fiindcă era una dintre cele mai bune, ci pur și simplu fiindcă era aproape de casă.

Zoroastrienii urmează învățăturile profetului Zarathustra. Născut în Persia cu aproape 3.000 de ani în urmă, el îi îndemna pe oameni să creadă în singurul Dumnezeu: Ahura Mazda. Când eram la școală, majoritatea elevilor erau fie zoroastrieni, fie musulmani, dar mai erau și adepți bahai, evrei și doar trei sau patru creștini.

Tavanele înalte și nenumăratele ferestre ale clădirii principale, veche de patruzeci de ani, a școlii o făceau să pară foarte spațioasă. Coridoarele lungi păreau nesfârșite și două scări largi legau parterul de etaj. Stâlpi înalți cât două niveluri se aflau de o parte și de alta a intrării principale, iar deasupra lor scria cu litere mari: „Gânduri bune, vorbe bune, fapte bune”, principalul motto al credinței zoroastriene. Sala de sport era o clădire de sine stătătoare, cu terenuri de baschet și de volei, și ziduri înalte de cărămidă înconjurau curtea pavată.

Timp de trei ani, vizitele mele la librăria lui Albert au reprezentat cea mai plăcută parte a vieții mele. Albert citise sutele de cărți adunate în mormane în librăria lui, știa exact unde se afla fiecare și îi plăcea la nebunie să discute despre ele. Era căsătorit, avea un fiu și mi-a povestit că fiul lui, care era și el căsătorit și avea doi băieți, se mutase în America de doi ani. Cu ocazia primului Crăciun de când ne cunoșteam, Albert mi-a dat un pachet învelit în hârtie roșie. L-am deschis și am dat de *Colecția Cronicile din Narnia* și de un minunat penar albastru, plin de creioane colorate și radiere care miroseau a gumă de mestecat.

Ultima dată l-am văzut pe Albert la câteva zile după ce am împlinit 12 ani, într-o zi frumoasă de primăvară, plină de triluri de păsări și raze călduțe de soare. Zâmbind, am

deschis ușa grea de sticlă a librăriei lui Albert, ținând la piept *Micuțele doamne*.

— Bună, Al...

Firele de praf pluteau în razele de lumină care ajungeau pe podeaua de linoleum. Librăria goală se întindea în fața mea. Mă simțeam de parcă m-aș fi aflat la marginea unui deșert. Ca și cum m-ar fi lovit o rafală puternică și violentă de vânt, am tresărit și am încercat să respir. Albert ședea pe o cutie mare de carton în mijlocul golului îngrozitor și mă privea cu un zâmbet trist pe chip.

— Unde sunt cărțile? l-am întrebat.

Mi-a spus că pe cele mai multe le vânduse unei alte librării, dar că păstrase toate cărțile mele preferate. Erau în cutia pe care stătea. Mi-a promis că mi le aduce acasă mai târziu. Intenționase să-mi spună mai devreme, dar nu fusese în stare. El și soția lui aveau să plece în curând din Iran la băiatul lor, în America. Albert nu voia să plece, dar soția lui avea probleme de sănătate și voia să-și petreacă alături de băiat și nepoți timpul care-i mai rămăsese. Nu putea să o refuze. Erau căsătoriți de 51 de ani și asta era ultima ei dorință.

A scos o batistă mare din buzunarul de la cămașă și și-a suflat nasul. Mi s-au înmuiat brațele și picioarele. S-a ridicat, s-a apropiat de mine și mi-a pus mâinile pe umeri.

— Te-am urmărit crescând. Mi-ai adus bucurie și fericire în viață. O să-mi fie dor de tine. Îmi ești ca o fiică.

L-am luat în brațe și l-am ținut strâns. Plecarea în America mi se părea la fel de sfâșietoare și eternă ca moartea.

Şase

M-am trezit cu gust de supă de pui în gură. Stăteam în capul oaselor. Lumea părea acoperită de o ceaţă groasă și se învârtea în jurul meu. Nu distingeam linii sau forme clare, ci doar culori vagi. Cineva mă striga pe nume. Din nou supă de pui. Am tușit.

— Înghite-o. Îți face bine.

Zeama caldă mi-a alunecat pe gât. Era gustoasă. Am înghițit din nou. Vedeam un pătrat alb, strălucitor în fața mea. Am încercat să focalizez. Era o fereastră mică cu gratii. Mă dureau toate și aveam febră.

— Așa e mai bine, a zis vocea.

Se auzea din spatele meu. Am încercat să mă mișc.

— Nu te mișca, înghite.

Mă durea când încercam să mă mișc. Am înghițit. Îmi curgea puțină supă pe bărbie.

Încet, am început să văd mai clar celula.

— Acum am să te las să te întinzi, a spus vocea.

Era a lui Ali.

Acesta ședea pe podea la vreun metru de mine și spunea că mă va trimite la un pavilion de femei de la Evin, pavilionul 246, unde aveam să mă întâlnesc cu niște prietene de-ale mele și să mă simt mai bine. Mi-a spus că o cunoștea pe o gardiană de la pavilionul 246 și că o va ruga să aibă grijă de mine. Se numea Sora Maryam.

— Eu am să plec o vreme... mi-a spus și m-a privit în tăcere, ca și cum ar fi așteptat să spun și eu ceva.

Nu aveam idee ce fel de loc era pavilionul 246. Oare chiar îmi spusese că sunt condamnată pe viață sau visasem eu?

— Chiar sunt condamnată pe viață? am întrebat.

A dat din cap că da, cu umbra unui zâmbet trist pe chip.

Am încercat să nu plâng, dar nu m-am putut abține. Voiam să-l întreb de ce mă salvase de la execuție. Voiam să-i spun că moartea era mai bună decât închisoarea pe viață. Voiam să știe că nu avea niciun drept să facă ce făcuse. Dar nu eram în stare.

S-a ridicat și mi-a spus:

— Domnul să te aibă în pază.

Apoi a plecat. Eu am dormit.

După câteva ore, s-a întors și m-a condus până la ușa unei încăperi mici, în care vreo douăzeci de fete dormeau una lângă alta pe podea.

— Va trebui să aștepti aici până vor veni să te ducă în pavilionul 246. Ai grijă de tine! O să fie mai bine. Leagă-ți eșarfa la ochi după ce te așezi.

Am reperat un mic loc gol într-un colț îndepărtat al încăperii. Încă eram amețită și mă dureau picioarele, așa că a trebuit să fac un mare efort ca să ajung acolo fără să calc pe cineva. Nimeni nu reacționase în vreun fel la sosirea mea. Nu aveam suficient spațiu ca să mă întind, așa că m-am așezat în fund, cu genunchii la piept, m-am sprijinit de perete și am început să plâng.

După o vreme, un bărbat a strigat vreo zece nume, printre care și al meu.

— Cele care ați fost strigate, ridicați-vă puțin eșarfele de la ochi, doar cât să vedeți pe unde mergeți, și aliniați-vă aici, în fața ușii. Fiecare trebuie să se țină de *chador*-ul celei din față. Nu uitați! Ridicați-vă eșarfele doar puțin. Dacă văd că vă zgâiți prea mult în jur, o să vă pară rău. După ce vă aliniați, puneți-vă eșarfele la loc și legați-le strâns.

Am apucat *chador*-ul fetei din față mea, iar fata din spate m-a apucat de șal. Am străbătut câteva coridoare și în scurt timp am ajuns afară. Era frig. M-am rugat să ajungem repede la destinație, fiindcă mai aveam puțin și mă prăbușeam. Nu mai vedeam decât asfaltul cenușiu și *chador*-ul fetei din față. Ea nu avea picioarele umflate, însă era încălțată cu niște șlapi asemănători cu ai mei și cu cel puțin două numere prea mari. M-am întrebat ce se întâmplase cu pantofii mei. Am intrat într-o clădire, am străbătut un coridor și am urcat vreo două etaje. Apoi, cel care ne păzea ne-a spus să ne oprim, m-a strigat pe nume și mi-a zis să ies din rând.

— Ține-te de sfoara asta și urmează-mă, mi-a spus.

Am apucat sfoara și am intrat după el.

— *Salam aleikum*, Soră. Bună dimineața. Ți-am adus una nouă: Marina Moradi-Bakht. Poftim documentele.

— Bună dimineața și ție, Frate. Mulțumesc, a spus femeia.

Ușa s-a închis cu un clinchet ușor. În încăperea plutea un miros de ceai abia infuzat. Mi-am dat seama că nu mai pot de foame.

— Marina, scoate-ți eșarfa de la ochi, mi-a spus femeia pe un ton poruncitor, iar eu m-am conformat.

Avea în jur de 25 de ani și era cu vreo 25 de centimetri mai înaltă decât mine. Avea ochii mari și negri, nasul mare și buzele subțiri, trăsături care, laolaltă, alcătuiau o figură foarte severă. Purta un *chador* negru. M-am întrebat dacă zâmbise vreodată în viața ei.

Încăperea în care ne aflam era un fel de birou. Avea în jur de trei metri și jumătate pe patru, cu un birou, patru scaune metalice și un birou simplu metalic acoperit cu teancuri de hârtie. Prin fereastra cu zăbrele, lumina gălbuie a soarelui de dimineață se revărsa pe podea.

— Marina, sunt Sora Maryam, mi-a spus femeia. Fratele Ali mi-a povestit despre tine.

Mi-a explicat că pavilionul 246, în care ne aflam, era o clădire cu două niveluri, cu șase încăperi la parter și încă șapte la etaj. Eu avem să stau în celula 7 de la etaj. Apoi a chemat pe cineva prin difuzor. După câteva minute, în birou a intrat o fată cam de vârsta mea. Sora Maryam a prezentat-o drept Soheila. Era și ea prizonieră și reprezentantă a celulei 7. Soheila avea părul castaniu scurt, purta un pulover albastru și pantaloni negri și nu avea capul acoperit. M-am gândit că, din moment ce în pavilionul 246 erau doar femei, nu eram obligate să purtăm permanent *hijab*-ul. Ușile de la birou dădeau către o sală goală, lungă de vreo opt metri și lată de vreo trei. Când am traversat-o, am observat scările care duceau la etajul inferior. Am mers șchiopătând după Soheila și am rămas în urmă. Ea s-a oprit, s-a întors spre mine și s-a uitat lung la picioarele mele.

— Îmi pare rău... Nu mi-am dat seama... Pune-ți brațul pe după umerii mei. Am să te ajut, mi-a spus.

Am ajuns la o ușă cu zăbrele metalice, Soheila a deschis-o și am intrat pe un coridor îngust. Erau fete peste tot. Am trecut pe lângă trei uși și am mers în continuare pe coridorul care cotea la 90 de grade. Am mai trecut de trei uși și am ajuns în sfârșit în încăperea de la capăt: celula 7. M-am uitat în jur. Era o sală de vreo cinci metri pe opt și podeaua era acoperită cu o mochetă maronie uzată. Puțin mai sus de nivelul ochilor mei, pe toată lungimea peretelui, se întindea un raft metalic: pe el erau așezate pungi de plastic pline cu haine și dedesubt erau pungi mai mici, atârinate de cârlige. Vopseaua bej de pe pereți și de pe ușile metalice era subțire și murdară. Într-un colț se aflau două paturi supraetajate. Pe primul se aflau borcane și recipiente de diferite forme și mărimi, iar pe al doilea, pungi de plastic pline cu haine. În alt colț, lângă o fereastră cu zăbrele, era un teanc de pături cenușii, militare, care ajungea aproape până în tavan. Încăperea era surprinzător de curată și ordonată. În grupuri mici de câte trei sau patru, vreo cincizeci de fete ședeau pe podea și stăteau de vorbă. Erau toate cam de vârsta mea și m-au privit curioase când am intrat în încăperea. Nemaiputând să mă țin pe picioare, m-am lăsat pe podea.

— Fetelor, pregătiți-i un loc să se odihnească! a strigat Soheila îngenunchind lângă mine. Știu cât de tare te dor picioarele, dar o să-ți treacă. Nu-ți face griji.

Am dat din cap, cu ochii în lacrimi.

— Marina! a strigat o voce cunoscută.

Am ridicat privirea și, preț de o clipă, nu am recunoscut-o pe fata care se apleca

deasupra mea.

— ...Sarah! Slavă Domnului! Eram așa de îngrijorată pentru tine!

Sarah se ofilise. Pielea ei odinioară albă și strălucitoare ajunsese ternă și avea cearcăne negre în jurul ochilor. Ne-am îmbrățișat până am obosit.

— E totul în regulă? m-a întrebat Sarah, uitându-se la picioarele mele.

— N-am nimic. Putea să fie și mai rău.

Mi-am tras șalul de pe cap și mi-am trecut degetele prin păr, care se răsfirea în smocuri lipicioase. În viața mea nu fusesem atât de murdară.

— De ce ai numele scris pe frunte? m-a întrebat Sarah.

— Poftim?

— Ai numele scris pe frunte cu un marker negru.

Mi-am atins fruntea și am cerut o oglindă, dar Sarah mi-a spus că acolo nu erau oglinzi. Mi-a spus că, de când era la Evin, nu mai văzuse pe nimeni care să aibă numele scris pe frunte. Nu-mi aminteam cum se întâmplase asta. Apoi m-a întrebat despre vânătaia de la cap și i-am povestit cum leșinasem la baie.

— Marina, ce fac părinții mei? Când i-ai văzut ultima dată?

Ochii lui Sarah mă fixau cu o intensitate pe care nu o mai văzusem niciodată, ca și cum ar fi rătăcit fără apă prin deșert zile întregi, iar eu aș fi fost un izvor abundent.

I-am spus cât de îngrijorați fuseseră părinții ei și i-am povestit despre eforturile pe care le făcuseră să-i vadă pe ea și pe Sirius. Am întrebat-o dacă știe unde se află Sirius și dacă era în regulă. Nu știa. Apoi am întrebat-o dacă fusese biciuită.

În seara în care fuseseră arestați, membrii Gărzilor Revoluționare o obligaseră pe Sarah să se uite cum îl biciuiau pe Sirius. Voiau ca el să le dea numele prietenilor lui, dar a refuzat. Sarah a închis ochii, ca să nu vadă ce-i făceau fratelui său, însă ei au lovit-o cu mâinile și picioarele și au obligat-o să privească. Apoi l-au dezlegat pe el și au legat-o pe ea de pat. I-au spus lui Sirius că, dacă le dă numele, nu au s-o biciuiască pe Sarah, dar el nu a spus nimic și Sarah a fost torturată. Au întrebat-o dacă îi cunoștea pe prietenii lui, dar ea nu îi cunoștea. Apoi au întrebat-o despre prietenii ei.

— Le-am dat numele tău, Marina... Îmi pare rău... dar nu mai suportam, mi-a spus.

Nu o învinovățeam. Și eu i-aș fi dat lui Hamehd toate numele pe care le voia dacă m-ar mai fi biciuit.

I-am povestit despre listă. Îi venea greu să creadă că gărzile ne torturaseră pentru ceva ce știau deja. M-a întrebat de ce nu-i spusese mai devreme despre listă și i-am explicat că nu știam cine mai era pe ea și nu voiam să-și facă nimeni griji.

— Pe Gita ai văzut-o? am întrebat-o.

— Înainte să mă tortureze, Fratele Hamehd mi-a spus că Gita le dăduse numele și adresa mea. L-am crezut și m-am înfuriat pe ea. M-am gândit că e vina ei că am fost arestată. Apoi, Hamehd m-a biciuit și până la urmă i-am spus tot ce știam. Mi-a fost silă

de mine pentru că am urât-o pe Gita.

Sarah și-a dus mâna la gură ca să nu dea glas durerii care i se revărsa din piept. Am luat-o în brațe și ea a țipat la pieptul meu.

În cele din urmă a ridicat privirea.

— Chiar înainte să mă trimită aici, Hamehd mi-a spus că Gita fusese executată în seara precedentă. Mi-a spus că, dacă nu cooperează, și Sirius va avea aceeași soartă. Așa mi-am dat seama că Hamehd m-a mințit când mi-a spus că Gita îi dăduse numele și adresa mea. Dacă ar fi vorbit, Gita ar fi încă în viață. Nu a vorbit și de aceea au ucis-o. Nu a fost vina ei.

— Gita a murit?

Sarah a dat din cap că da.

Nu putea fi adevărat.

O voce din mintea mea îmi spunea: „Ești în viață și nu meriți să fii”.

Îmi aminteam foarte clar ziua în care m-am împrietenit cu Gita. Asta se întâmpla cu trei ani și jumătate înainte, în vara anului 1978, în nord, la cabana familiei mele, aceeași vară în care l-am cunoscut pe Arash.

Șapte

În anul în care m-am născut, părinții mei au cumpărat o casă de vacanță în micul oraș Ghazian – cum treci podul dinspre Bandar-eh Pahlavi – de la malul Mării Caspice, unde viața curgea lent și totul era verde. Chiar dacă o casă la Marea Caspică era semn de avuție la acea vreme, familia mea nu era bogată. Tatăl meu iubea atât de mult liniștea și frumusețea din nordul Iranului, încât, în loc să cumpere o locuință în Teheran, a decis să achiziționeze o casă de vacanță. Cu toate acestea, nu a avut bani suficienți și a cumpărat-o împreună cu un prieten de-al său, Partef, un ruso-armean gălăgios și vesel care avea o fabrică de produse din inox în Teheran. Unchiul Partef, cum îi spuneam eu, nu avea soție, era mai tot timpul ocupat și venea rar pe acolo, așa că de cele mai multe ori aveam toată casa la dispoziție.

Casa era așezată în mijlocul unui teren împădurit întins, în spatele portului, pe o stradă liniștită ce ducea către plajă. Primul proprietar fusese un medic rus, prieten apropiat al părinților mei, care o construise el însuși din lemn masiv rusec. Avea patru dormitoare, o sufragerie, o bucătărie mică și o baie. Pereții exteriori erau vopsiți în verde-deschis și douăsprezece trepte de piatră duceau către ușa de la intrare.

Călătoria de la Teheran la casa de vacanță dura în jur de cinci ore cu mașina. Ieșind din Teheran spre vest, continuam prin zona de câmpie până ajungeam la Ghazvin. De aici, drumul o lua spre nord, către munții Alborz, care aduceau cu un impozant zid vertical ce separa deșertul din centrul Iranului de Marea Caspică. Prin tunele, suișuri și coborâșuri abrupte, curbe și cotituri sălbatice, drumul își urma calea cu îndărătnicie peste lanțul muntos. Continua apoi pe valea Râului Alb, până unde pădurile dese acopereau dealurile, iar vântul răspândea mireasma câmpurilor de orez.

Un gard metalic prin care se putea vedea, vopsit într-un albastru ca al cerului și mai înalt chiar decât fratele meu, ne împrejmuia proprietatea. Când ajungeam, tata oprea Oldsmobile-ul nostru albastru în fața porților, iar eu mă dădeam jos și le deschideam, ca să intre mașina. Aleea lungă și nepavată se îndrepta către casă, dispărând pe după arțari, pini, plopi și duzi. Sub picioarele mele, pietricele multicolore se iveau din

praf și străluceau în lumina soarelui ce reușea să străpungă bolta groasă a frunzișului. Aleea ducea către un spațiu deschis care, pe moment, părea prea luminos. Apoi, pe neașteptate, apăreau scările albe de piatră ce conduceau spre casă.

Casa ne întâmpina întotdeauna cu un miros familiar de igrasie, care satura aerul stătut în lunile în care lipseam de acolo. Un covor de un verde închis acoperea podelele. Înainte de a intra în casă, mama ne puneă să ne descălțăm și să ne curățăm picioarele, ca să nu aducem nisip înăuntru. Părinții mei amenajaseră mica sufragerie cu mobilier de exterior din fontă, pe care îl cumpăraseră de la un târg de vechituri; era vopsit în alb și avea pernuțe catifelate de culoare violet și o masă cu blat din sticlă. Dormitoarele erau foarte simple, cu paturi obișnuite și comode vechi de lemn, iar draperiile de la geamuri erau făcute din materiale cu flori în culori vii. Noaptea, când mergeam la culcare, obișnuiam să las deschise cele trei ferestre ale camerei mele, pentru a auzi cântatul cocoșilor dimineața. Atunci când ploua, rațele măcăneau și se bălăceau prin băltoace, iar mireasma lămâilor sălbatici picura de pe frunzele lor groase.

Aveam un loc special pe proprietate unde, așa cum mă învățase bunica, mergeam să spun „Tatăl nostru” în fiecare dimineață. De la distanță părea o stâncă mare, acoperită de mușchi, dar pe măsură ce te apropiai puteai vedea că era alcătuită din multe pietre mici. Era înaltă cam de un metru și lată de doi, iar dintr-un colț ieșea o bară metalică ruginită. Era acolo din timpuri străvechi, când marea acoperea cea mai mare parte a uscatului. Pescarii o folosiseră odinioară pentru a-și lega de ea bărcile, iar atunci când am descoperit-o, într-un colț uitat al proprietății, părea bizară și nelalocul ei. Îmi plăcea mult să stau acolo în picioare, să-mi deschid brațele în bătaia blândă a brizei, să închid ochii și să-mi imaginez cum mă învăluia marea, suprafața ei sticloasă mișcându-se și prinzând viață, transformând lumina soarelui într-un fluid auriu care aluneca spre țărm, unde dunele de nisip păreau pustule pe pielea fierbinte a pământului. Acestui monument ciudat îi spuneam „Stânca Rugăciunii”.

Obișnuiam să mă trezesc la răsărit și să rătăcesc pe-afară. Un râu de ceață plutea printre copaci, se ridica peste iarba înaltă și îmi acoperea picioarele. Când ajungeam la Stânca Rugăciunii, părea că soarele suflase peste ceață, inundând-o cu o lumină rozalie. Partea superioară a stâncii era o insulă odihnindu-se pe o mare strălucitoare. Mă întindeam pe ea și lăsam soarele să-mi acopere pielea, simțindu-mă ușoară, ca și cum aș fi fost zămislită din ceață și lumină.

În fiecare vară, mama și cu mine petreceam aproape două luni la casa de vacanță, dar tata nu putea lipsi atât de mult de la muncă și stătea cu noi doar vreo două săptămâni. Apoi venea cam din două în două weekenduri. Ani la rând, mi-am petrecut timpul mergând cu bicicleta, construind castele de nisip, înotând, fugărind rațele și jucându-mă cu copiii din zonă. Fiind liberă să fac ce voiam toată ziua, dădeam pe acasă doar ca să iau cina sau să dorm. Pe măsură ce anii au trecut și am crescut, zilele de vară

au rămas la fel, doar că aventurile mele zilnice au devenit mai complexe, ducându-mă tot mai departe de casă. La doisprezece ani, eram în stare să explorez orașul pe bicicletă în jumătate de zi. obișnuiam să mă duc la piață luând-o pe străzile vechi și înguste, cu căsuțe albe de o parte și de alta. De la brutărie îmi cumpăram prăjituri cu orez și *koloocheh* – fursecuri umplute cu nucă măcinată și zahăr –, care îmi țineau de foame în nenumăratele zile când săream peste masa de prânz. Pescăriile erau inundate de vocile zgomotoase ale vânzătorilor, de mirosul puternic de pește și de miresmele ierburilor aromatice proaspete.

Unul din locurile mele preferate era un pod care unea cele două părți ale portului. Stăteam pe el și priveam bărcile și vasele trecând. Apele albastre se întindeau până la linia orizontului, vasele greoaie despicau suprafața mării, transformând-o în spumă albă, iar aerul sărat îmi umplea plămâni. Iubeam mai cu seamă ceața, căci făcea portul să pară feeric, ireal. Neputând să văd mare lucru prin ea, auzeam vâslele tăind apa, ca mai apoi să se ivească o barcă ce părea să vină dintr-o altă lume.

Când aveam vreo 10 ani, sora mai mare a mamei, Zenia, și-a cumpărat o casă de vacanță la șase kilometri de Ghazian, într-o zonă rezidențială recent dezvoltată, cu terenuri de tenis și de baschet, restaurante și piscine. Aici, casele scumpe, înconjurate de gazon impecabil și de garduri metalice albe, înalte până la brâu, străluceau, proaspăt vopsite, iar copiii mergeau cu bicicletele pe străzi curate.

Mătușa Zenia nu semăna cu restul familiei. Avea părul blond și ochii albaștri și totul la ea era supradimensionat. Avea o casă foarte mare în Teheran, o mașină mare și chiar și un șofer mare. Soțul ei, care murise într-un accident de mașină la doi ani după moartea bunicii, avusese o fabrică de prelucrare a cărnii în orașul Rasht, la vreo 35 de kilometri de casa noastră de vacanță. După moartea sa, mătușa mea preluase afacerea și se descurcase destul de bine. Fiica ei, pe care o chema tot Marina, dar căreia toată lumea îi spunea Marie, era preferata mamei mele. Cu douăzeci de ani mai mare ca mine, Marie era o femeie minionă care întotdeauna părea încordată în prezența mamei sale. Erau amândouă încăpățânate și îndărătnice și se certau mereu din orice.

În 1978, pe când aveam 13 ani, Marie și soțul ei au stat toată vara la casa de vacanță a mătușii mele, iar mama și cu mine îi vizitam aproape zilnic. Mătușa Zenia venea rar pe-acolo, petrecându-și mai tot timpul la fabrică, unde avea un apartament mic, dar confortabil, sau la casa ei din Teheran.

În timpul excursiilor mele cu bicicleta, am observat că adolescenții se adunau pe unul dintre terenurile de baschet. În fiecare zi, apăreau cam pe la ora cinci după-amiaza. Băieții jucau baschet, iar fetele stăteau la umbră, pălăvrăgind și făcându-le galerie. În cele din urmă, într-una din zile, am decis să mă apropiu de ei. În grupuri de două sau trei, vreo cincisprezece fete stăteau așezate pe iarbă. Mi-am lăsat bicicleta lângă un copac și m-am îndreptat către ele. Nimeni nu a părut să mă observe. Am zărit

o fată care stătea singură pe o masă de picnic și m-am așezat lângă ea. S-a uitat la mine și a zâmbit. Părul șaten-deschis îi ajungea până la brâu; purta pantaloni scurți albi și un tricou de aceeași culoare. Fața ei îmi era cunoscută. M-am prezentat, iar ea a făcut ochii mari, părând că mă recunoaște. Ne-am dat seama că mergeam la aceeași școală, dar ea era cu vreo doi ani mai mare ca mine și nu vorbiserăm niciodată. Ca și noi, mătușa ei avea o casă de vacanță în apropiere, iar ea și familia ei stăteau acolo pentru o vreme. O chema Gita.

Unul dintre băieți a înscris, iar fetele au început să aplaude și să ovaționeze. Băiatul s-a întors și s-a adresat unei fete care stătea lângă noi:

— Neda, poți să-mi aduci o Cola? Mor de sete.

Băiatul avea cam 1,75 m înălțime, ochi mari și întunecați și pomeți puternici. Părul negru și drept îi sălta în timp ce alerga. Neda s-a ridicat fără tragere de inimă și și-a scuturat iarba de pe pantalonii scurți albi. Părul ei castaniu, tuns până la umeri, era dat pe după urechi.

— Cine vine cu mine? a strigat către fete și câteva i s-au alăturat.

S-au îndreptat către un restaurant fast-food, numit *Moby Dick*, de pe partea cealaltă a străzii înguste.

Vorbindu-mi în șoaptă, Gita mi-a arătat un tânăr care stătea de cealaltă parte a terenului. Avea aproape 1,90 m, vreo 90 de kilograme și părea de cel puțin 20 de ani. Blonda minionă de lângă el nu îi ajungea nici măcar până la umăr. Gita mi-a mărturisit că îl chema Ramin și că era cel mai chipeș bărbat pe care îl văzuse vreodată.

— O să pun mâna pe el într-o zi; e al meu! mi-a spus.

Prietenele mele de până atunci fuseseră toate de aceeași vârstă cu mine și experiența mea cu băieții era destul de limitată. Nu mă gândisem niciodată să „pun mâna” pe un băiat.

— Bună! ne-a salutat cineva din spatele nostru. Gita, cine e noua ta prietenă?

Era Neda. Gita ne-a făcut cunoștință. Am descoperit că Neda avea o verișoară care învăța la aceeași școală cu noi și pe care eu o cunoșteam destul de bine. La sfârșitul conversației, Neda m-a invitat la petrecerea de ziua ei, de a doua zi.

Aveam rochia perfectă pentru petrecerea Nedei. Cu câteva luni înainte, mama se hotărâse să-și comande câteva haine dintr-un catalog german și se oferise să-mi cumpere și mie ceva. Alesesem o rochie albă. Nu costa foarte mult, dar era frumoasă. Avea un decolteu amplu, iar materialul era dantelat și ușor. Pentru petrecerea Nedei, planul era să mergem mai întâi să înotăm, iar apoi să luăm cina și să dansăm la ea acasă. Gita îmi spusese să-mi iau costumul de baie sub hainele mele obișnuite și să aduc rochia cu mine.

În ziua petrecerii, m-am trezit chiar mai devreme decât de obicei și am petrecut ore

întregi în baie. Am probat toate costumele mele de baie și, de fiecare dată, mi-am analizat insistent reflexia din oglindă, devastată de fiecare defect pe care-l observam: aveam brațele prea subțiri, șoldurile prea mari, sânii prea mici. În cele din urmă, am decis să port costumul de baie alb pe care mi-l oferise Marie. Călătorise recent în Europa, își cumpăraseră costume de baie noi și mi le dăruise mie pe cele vechi. Mi-am împachetat sandalele albe într-o pungă de plastic, mi-am împăturit rochia și am pus totul într-o geantă de plajă din pânză. Era zece dimineața. De cele mai multe ori, plecam la Marie pe la ora zece și jumătate. Mama nu conducea, așa că luam întotdeauna un taxi când tata nu era cu noi. Am auzit-o pe mama făcând zgomot prin bucătărie, ceea ce era ciudat, pentru că nu obișnuia să fie acolo la ora aceea.

— *Maman*, sunt gata! i-am spus, stând în cadrul ușii de la bucătărie, cu geanta de plajă în mână.

Aerul mirosea a pește. Mama spăla un tocător mare de bucătărie și se uita la mine cu coada ochiului.

— Gata pentru ce? Nu mergem nicăieri azi.

Blaturile din bucătărie erau acoperite de castroane de toate mărimile, de oale și tigăi.

— Dar ...

— Niciun dar! Unchiul Ismael și soția lui au venit de la Teheran să o viziteze pe Marie. Mătușa Zenia e și ea aici. Vin la noi să luăm prânzul și cina împreună și să jucăm cărți. Probabil că vor rămâne peste noapte.

— Dar sunt invitată la o aniversare în seara asta!

— Ei bine, nu poți merge!

— Dar...

S-a întors cu fața la mine. Simțeam cum furia ei invada bucătăria.

— Înțelegi sensul cuvântului „nu”?

M-am întors în camera mea și m-am trântit pe pat. Aș fi putut lua singură un taxi, aveam suficienți bani. Dar mama nu m-ar fi lăsat. Poate ar fi fost posibil să plec pe furiș. Dar atunci ar fi trebuit să mă întorc înainte de lăsarea întunericului, când trebuia să fiu acasă, cu excepția zilelor în care îi spuneam mamei unde mă duceam. Am auzit o mașină trăgând pe alee, cu roțile scrâșnind pe nisipul ud. Uitându-mă pe fereastră, l-am zărit pe șoferul mătușii Zenia, Mortezah, un bărbat politicos ce se apropia de 30 de ani, deschizând portiera din spate a Chevroletului ei nou-nouț. Mama a țâșnit afară pe ușa din față și a coborât scările, îmbrățișându-și sora. Mortezah a deschis portbagajul și a scos o valiză mică. Apoi au intrat cu toții în casă. Eu am rămas la fereastră, cu inima zbatându-mi-se de frustrare.

— Roohi, adu-mi un pahar cu apă rece! am auzit-o pe mătușa Zenia strigând-o pe mama cu vocea ei ascutită și exigentă. Marie s-a dus cu Ismael și Kahmi în oraș cu treabă. Vor sosi curând. Unde e Marina? Am ceva pentru ea.

— E pe-aici. Probabil stă îmbufnată în camera ei.

Ușa camerei mele s-a deschis cu putere.

— Ce faci, Marina? Nu-ți mai saluți mătușa?

M-am îndreptat către ea, îmbrățișând-o și sărutând-o pe obraji. Deși avea pielea umedă de transpirație, mirosea a *Chanel No. 5*. M-a strâns în brațe și m-am trezit îngropată în pieptul ei mare. În cele din urmă, mi-a dat drumul, a scos o brățară delicată din geantă și mi-a pus-o la mână. Era minunată! Mătușa Zenia îmi dăruia mereu lucruri frumoase. Mi-am șters lacrimile cu dosul palmei.

— De ce ai plâns?

— Sunt invitată la o petrecere și nu pot să merg.

A râs.

— Și de ce nu poți să mergi?

— Păi...

— Pentru că sunt eu aici?

— Da.

Am lăsat privirea în jos.

— Oi fi bătrână acum, dar am fost și eu tânără odată. Tânără și frumoasă. Și, crezi sau nu, îmi amintesc cum era.

Mi-am ținut răsufarea.

— Mortezah te va duce la petrecere și te va lua acasă.

— Serios?

— Da, Cenușăreaso! Poți să mergi! Dar să fii acasă la miezul nopții!

I-am mulțumit lui Mortezah când m-a lăsat în fața casei Nedei, promițându-i că îl voi aștepta tot acolo la miezul nopții, și i-am făcut cu mâna în timp ce se îndepărta. Am luat-o pe cărarea de pietre cenușii ce se ițeau prin iarba din curtea Nedei. Am găsit-o pe veranda care înconjură casa cu un singur cat, stând de vorbă cu două fete. Casa era orientată cu spatele către mare și puteam auzi valurile spărgându-se de malul nisipos. Nu după mult timp, a ajuns toată lumea. Toate fetele și-au lăsat lucrurile în dormitorul Nedei, iar băieții în camera fratelui ei, și am pornit către plajă. Am jucat leapșa și polo pe apă până când ni s-a făcut tuturor foame, apoi ne-am întors în casă. Când am ajuns în camera Nedei și am deschis geanta de plajă să îmi scot rochia, mi-am dat seama că uitasem să iau cu mine lenjeria intimă. Drept urmare, a trebuit să rămân cu costumul de baie, ceea ce era în regulă; deși puțin ud, era alb și nu avea să se observe.

După cină, care a constat în mezeluri, pâine proaspătă și diferite tipuri de salată, am dat la o parte toată mobila din sufragerie, iar muzica celor de la Bee Gees a început să răsună în toată casa. Neda dansa cu Aram, baschetbalistul chipeș care o rugase să-i aducă o Cola în ziua în care am cunoscut-o. Trupul perfect bronzat al Nedei arăta

minunat în rochia albă și l-am observat pe Aram șoptindu-i la ureche ceva ce a făcut-o să râdă. În scurt timp, mai toată lumea avea pereche, iar eu m-am trezit stând singură într-un colț și sorbind dintr-o sticlă de Cola. Când am terminat-o, am deschis altă sticlă și mi-am umplut o farfurie cu chipsuri, ca să alung plictiseala. Cântecele treceau unul după altul și am mâncat atâtea chipsuri, de mă durea stomacul, dar nimeni nu m-a invitat la dans. Gita dansa cu Ramin, tipul solid de pe terenul de baschet. Mâinile lui se plimbau de-a lungul spatelui ei, iar ea era toată îmbujorată. M-am uitat la ceas: ora zece. Stăteam acolo de o oră și în tot acest timp nimeni nu-mi adresase niciun cuvânt. Simțindu-mă nelalocul meu, stânjenită, încurcată și tristă în același timp, nu-mi doream decât să ies din încăpere.

Ușa către terasa din spate era doar la un pas de mine. Am deschis-o și am mai aruncat o privire în cameră – nimeni nu a schițat niciun gest. Am ieșit afară. Semiluna își așternuse lumina argintie peste mare, iar văzduhul era liniștit. Trebuia să fac ceva. Poate o baie. Întotdeauna mă simțeam bine când înotam și nu ar fi fost prima dată când aș fi făcut baie în mare noaptea. În lumina lunii, marea devenise una cu cerul și se transformase într-o materie întunecată, caldă și argintie. Am coborât cele câteva trepte care duceau în curte și am început să deschid fermoarul rochiei, dar când am lăsat-o să alunece în jos, o voce m-a făcut să tresar:

— Ce faci?

Într-un colț al curții, lângă un șezlong, stătea un tânăr cu palmele la ochi.

— M-ai speriat! i-am spus, în timp ce inima mea se chinuia să-și recapete ritmul normal. De ce te ascunzi aici?

— Nu mă ascund! Stăteam așezat pe șezlong, la aer curat. Și dintr-odată vine o fată care se dezbracă fix în fața mea.

Arăta mai speriat decât mine, ceea ce mi s-a părut amuzant. Nu părea să aibă mai mult de 16 ani și încă își ținea palmele la ochi.

— Ți-ai pus rochia înapoi?

— Ce-i cu tine? Nu sunt dezbrăcată. Am costumul de baie pe mine. Vreau să fac o baie.

— Ești nebună? m-a întrebat, luându-și mâinile de la ochi. Vrei să înoți în toiul nopții în apele astea întunecate?

— Nu e chiar atât de întuneric, a răsărit luna.

— Nu, nu! Ai să te îneci și nu mi-o voi ierta niciodată!

— N-o să mă înece.

— Nu te las să pleci!

S-a apropiat la jumătate de metru de mine.

— Bine, bine, renunț, nu mai merg, am spus, trăgându-mi rochia pe mine.

Ochii lui mari și negri mă priveau de deasupra pomeților ușor ridicați. Gura lui mică

și cumva copilăroasă contrasta cu trăsăturile puternice ale feței. Era cu vreo cinci centimetri mai înalt decât mine și avea părul șaten, tuns foarte scurt. Ceea ce m-a luat prin surprindere a fost felul în care mă privea, făcându-mă să mă simt unică, specială, frumoasă. Numele lui era Arash.

Acum că nu mai puteam merge să înot, am decis să rămân afară. M-am așezat pe un sezlong comod, dar eram prea conștientă de prezența lui Arash. Îi puteam auzi respirația. După vreo zece minute s-a ridicat, iar eu am tresărit.

— Îți face plăcere să mă sperii?

— Scuză-mă, n-am vrut! Trebuie să plec. Să nu te bagi în mare, bine?

— Bine.

L-am privit cum s-a îndepărtat și a intrat în casă. Un minut mai târziu, Neda a ieșit afară, m-a strigat și m-a rugat să intru; urma să taie tortul.

La câteva zile după petrecere, mă duceam cu bicicleta la plajă să mă întâlnesc cu Gita. Pe șosea era nisip din cauza unor lucrări de construcție, iar eu am luat curba prea repede. Bicicleta a alunecat într-o parte și am căzut. Am reușit să mă ridic, dar sângeram la un genunchi și la un cot. Era cam ora două după-amiaza, într-o zi toridă, așa că strada era pustie. Cel puțin nu mă văzuse nimeni căzând. În timp ce încercam să-mi iau bicicleta din drum, am simțit pe cineva în spatele meu și m-am întors. Era Arash, care arăta la fel de surprins ca și mine.

— Întotdeauna apari de nicăieri? l-am întrebat.

— Ești amatoare de aventuri riscante?

A răs și mi-a examinat zgârieturile.

— Trebuie să te curățăm. Acolo stă mătușa mea, a spus, arătând spre casa din colț.

Mi-a luat bicicleta, iar eu l-am urmat. Zgârieturile mă usturau. Aveam lacrimi în ochi, dar am tras adânc aer în piept și nu m-am plâns. Nu voiam să creadă că sunt o fetiță neajutorată.

— Stăteam pe verandă, privind strada, și dintr-odată ai apărut tu, cu o sută cincizeci de kilometri la oră, și te-ai prăbușit. Ai noroc că nu ți-ai rupt gâtul, mi-a spus.

Pereții albi ai casei aproape că nu se mai vedeau de după tufele de hortensii albastre și trandafiri roz, iar ramurile verzi-argintii ale unei sălcii uriașe mângâiau țiglele roșii ale acoperișului.

Arash mi-a ținut ușa să intru. Mirosul de fursecuri proaspăt scoase din cuptor plutea în aer.

— Bunico, am un musafir! a strigat el.

O bătrână frumoasă, cu părul gri-argintiu, a venit dinspre bucătărie. Purta o rochie albastră și își ștergea mâinile ude de un șorț alb. Semăna foarte tare cu bunica.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat în rusește, uitându-se la mine și văzând sângele.

Nu îmi venea să cred; vorbea exact ca bunica. Luându-mă de braț, m-a condus la bucătărie, în timp ce Arash îi povestea ce se întâmplase. Ba chiar se și agita ca bunica și, până să mă dumiresc, eram curățată, dezinfectată și bandajată. Nu după mult timp, o cană de ceai și un fursec de casă și-au făcut apariția în fața mea, pe masă.

— Te rog, servește-te! mi-a spus în persană, dar cu un puternic accent rusesc.

— Mulțumesc, am răspuns în limba rusă.

Ochii ei străluciră de surprindere.

— O rusoaică! a spus ea, zâmbind larg. Ce drăguț! Acum ai o prietenă! Și nu orice fel de prietenă, ci o rusoaică simpatică!

Lui Arash i-a venit să intre în pământ de rușine.

— Termină, bunico! Nu e prietena mea!

Am râs.

— Poți să spui ce vrei, dar e așa de bine! Mă bucur pentru voi! Vă las în pace, tinereilor! a spus bunica lui și a ieșit din bucătărie, repetând întruna „Ce minunat!”.

— Trebuie s-o ierți pe bunica, s-a scuzat Arash. E foarte bătrână și uneori e confuză.

— I-ai arătat fetei flautul tău? a strigat bunica lui din altă cameră.

Arash s-a schimbat din nou la față.

— Ce flaut? am întrebat.

— Nu are importanță. Cânt la flaut de plăcere. Nu e mare lucru.

— Nu cunosc pe nimeni care știe să cânte la flaut. Vrei să-mi cânți ceva?

— Sigur, a răspuns, fără prea mult entuziasm.

L-am urmat în camera lui; a scos un flaut argintiu dintr-o cutie neagră și lungă și și-a plimbat degetele de-a lungul instrumentului bine lustruit. După puțin timp, un cântec trist a răsunat în cameră. M-am așezat pe pat, sprijinindu-mă de perete. El stătea în picioare în fața mea, cu corpul mișcându-se în ritmul muzicii, ca și cum aceasta ar fi fost o parte din el și i-ar fi dat viață. Ochii lui priveau drept înainte, de parcă ar fi visat sau ar fi văzut ceva ce nimeni altcineva nu putea vedea. Perdeaua albă de bumbac dansa în fața geamului deschis, prinzând vârtejuri de lumină și umbră. Nu știusem până atunci că muzica poate fi atât de frumoasă. Când a terminat de cântat, ochii lui mi-au căutat privirea, dar eu rămăsesem fără grai. Am aflat că el însuși compusese piesa, dar avea o atitudine foarte modestă în privința asta. M-a întrebat dacă știam să cânt la vreun instrument muzical și am răspuns că nu. Apoi m-a întrebat ce vârstă am și a rămas foarte surprins când i-am spus că aveam 13 ani; îmi dădea cel puțin 16. Iar eu am fost uimită să aflu că împlinise 18 ani.

Îmi plăcea felul în care mă privea când îi vorbeam. S-a așezat confortabil, rezemându-și cotul pe brațul scaunului și bărbia în palmă, și mi-a zâmbit, ochii lui acordându-mi toată atenția. Felul cum se oprea câteva secunde înainte de a-mi răspunde la întrebări mă făcea să simt că îl interesa cu adevărat conversația noastră.

Am vrut să aflu dacă ar dori să ne plimbăm împreună a doua zi dimineață și mi-a răspuns afirmativ.

În dimineața următoare, bunica lui ne-a făcut cu mâna de pe veranda casei.

— Mă scoate din minți! Crede în continuare că ești prietena mea și vrea să vii astăzi să iei prânzul la noi.

— Mi-ar face plăcere să vin, dacă nu ai nimic împotriva.

S-a uitat la mine cu ochi întrebători.

— Vreau să spun că, dacă invitația a fost ideea bunicii tale și tu nu vrei să vin, poți să-mi zici.

— Bineînțeles că vreau să vii.

— Asta e bine, pentru că vreau să te ascult din nou cântând la flaut.

Ne-am îndreptat către o zonă liniștită și retrasă a plajei. În depărtare, câțiva oameni stăteau întinși la soare, iar alții înotau. Valurile albe și înspumate se arcuiiau, coborau și se spărgeau de țarm. Mi-am scos sandalele și am lăsat apa să mi se strecoare printre degetele de la picioare. Apa era delicată și rece. L-am rugat să-mi vorbească despre familia lui. Mi-a povestit că tatăl lui era om de afaceri, iar mama casnică. Părinții lui călătoreau în Europa în fiecare vară, iar el, împreună cu fratele lui și cu bunica, venea să locuiască în casa mătușii. Mi-a spus că pe fratele lui îl chema Aram și era cu doi ani mai mic decât el.

— Glumești? Aram e fratele tău? l-am întrebat surprinsă.

— Da, îl știi?

— Păi, l-am cunoscut. Pare foarte prietenos. Mereu iese cu ceilalți puști, dar pe tine nu te-am văzut niciodată înainte de petrecerea Nedei. Unde te ascundeai?

Mi-a mărturisit că el nu era la fel de sociabil ca fratele lui și că prefera să citească o carte sau să cânte la flaut. Fusese la petrecerea Nedei doar pentru că erau vecini la Teheran și pentru că era prietena fratelui său.

Arash fusese un elev foarte bun în liceu și tocmai terminase primul an de medicină la Universitatea din Teheran. I-am spus că și eu eram o elevă silitoare și că, la fel ca dânsul, doream să studiez medicina. L-am invitat să facem o baie, dar mi-a spus că preferă să rămână pe plajă să citească.

Bunica lui, Irena, pregătise un adevărat festin pentru prânz. Era o zi frumoasă, așa că pusese masa în curte, sub salcia plângătoare. Masa era acoperită cu o față de masă călcată impecabil. O priveam în timp ce îmi turna limonadă în pahar, iar șuvițe din părul ei argintiu se unduiau în bătaia brizei. În ciuda protestelor mele, mi-a umplut farfuria cu orez cu bob lung, pește la grătar și salată.

— Ar trebui să mănânci mai mult, Marina, ești prea slabă. Mama ta nu te hrănește cum trebuie.

Din momentul în care Irena a descoperit că vorbeam rusește, nu mi s-a mai adresat niciodată în persană. La fel ca bunica mea, era o femeie mândră care, deși știa persană, refuza să o utilizeze atunci când nu era absolut necesar. Începusem să cam uit rusa. Părinții mei vorbeau acasă în rusește, dar de când murise bunica refuzasem să o mai folosesc pentru că mi se părea că era ceva special între bunica și mine, ceva ce nu mai voiam să împart cu nimeni. Abilitățile lingvistice ale lui Arash nu erau cu mult mai bune decât ale mele, așa că nu mă simțeam prea stânjenită. Îmi făcea bine să vorbesc din nou în rusește cu Irena, care îmi aducea aminte de zilele copilăriei.

După prânz, Irena s-a dus să se întindă, iar Arash și cu mine am mers la bucătărie să strângem masa. Am umplut chiuveta cu vase murdare, în timp ce Arash puneă ce mai rămăsese din mâncare în caserole de plastic, pe care le așeza în frigider. Se simțea în largul lui în bucătărie. Când a terminat, a venit lângă mine cu un prosop de bucătărie, i-am întins prima farfurie spălată și privirile ni s-au întâlnit, iar eu m-am chinuit să rezist impulsului copleșitor de a mă întinde spre el și de a-i atinge fața.

— Trebuie să-mi spun rugăciunile înainte de asfințit, mi-a spus Arash în seara aceea, în timp ce stăteam în curte.

— Pot să te privesc?

— Ai idei ciudate, mi-a spus.

Dar a fost de acord, iar eu l-am privit fără să scot un sunet. Stătea cu fața spre Mecca, trecând prin toate etapele *namaz*-ului. A închis ochii, șoptind rugăciuni în arabă, a îngenuncheat, s-a ridicat și și-a atins piatra de rugăciune cu fruntea.

— De ce ești musulman? l-am întrebat după ce a terminat.

— Ești cea mai ciudată persoană pe care am întâlnit-o vreodată, mi-a spus râzând, dar apoi mi-a explicat că era musulman deoarece credea că Islamul poate salva lumea.

— Dar cum rămâne cu sufletul tău? l-am întrebat.

Întrebarea mea l-a surprins.

— Sunt sigur că îmi va salva și sufletul. Ești creștină?

— Da.

— De ce? Pentru că părinții tăi sunt creștini?

I-am explicat că părinții mei nu erau creștini practicanți.

— Atunci de ce? a insistat.

Am realizat că nu știam exact de ce. I-am spus că studiasem Islamul și nu era pentru mine și că nu știam de ce simt așa. Probabil că știam mai multe despre Mahomed decât despre Iisus. Citisem din Coran mai mult decât din Biblie, dar Iisus era cumva mult mai aproape de inima mea; El era „acasă” pentru mine. Arash îmi zâmbea. Am presupus că așteptase un argument puternic, iar eu nu aveam unul pe care să i-l ofer. Pentru mine era o chestiune legată de inimă.

L-am întrebat dacă părinții lui erau religioși și mi-a răspuns că tatăl său provenea dintr-o familie musulmană și credea în Dumnezeu, dar nu și în Mahomed, Iisus sau alți profeți. Bunica sa, Irena, era dintr-o familie creștină, dar nu era deloc religioasă, iar soțul ei, tatăl mamei lui, care murise cu câțiva ani în urmă, nu crezuse niciodată în Dumnezeu. Mama lui Arash era creștină și, chiar dacă nu mergea niciodată la biserică, se ruga acasă. Am vrut să aflu ce părere avea familia sa despre credințele lui religioase și mi-a răspuns că, de când împlinise 13 ani, nu sărise niciodată peste vreuna dintre rugăciunile zilnice, dar ai lui încă mai credeau că era vorba de o fază trecătoare.

În seara următoare, stăteam pe treptele de piatră de la intrarea casei noastre și priveam asfințitul. Norii de pe linia orizontului au căpătat o nuanță de un roșu sălbatic, mângâiați de lumina soarelui. Apoi, pe măsură ce noaptea se apropia, roșul s-a transformat într-un purpuriu minunat. Nu puteam să îmi iau gândul de la Arash. Pur și simplu eram fericită când se afla în preajmă – o stare de fericire exaltantă, duioasă, care întrecea orice altceva și care făcea ca restul lumii să pară mic și lipsit de importanță. Am închis ochii, ascultând sunetele nopții. Puteam auzi liliecii bătând din aripi în căutarea cinei și sirena unui vas în port. Arash îmi citise câteva poezii. Vocea lui profundă și blândă făcea ca operele lui Hafez, Saadi și Rumi să-și sporească magia pe care o aveau când le citeam singură. Le rostea cu autoritate, de parcă i-ar fi aparținut, de parcă ar fi compus fiecare cuvânt ca pe o melodie desăvârșită. Poate că asta era iubirea; poate că îl iubeam.

Îmi doream ca Arash să-mi vadă Stânca Rugăciunii, așa că, într-o dimineață, l-am invitat la noi acasă.

— De ce îi spui Stânca Rugăciunii? m-a întrebat, în timp ce ne îndreptam dinspre porți către ea.

— M-am rugat acolo odată, când eram mică, și am simțit ceva extraordinar, așa că m-am tot întors. A devenit locul meu special.

Am ajuns repede. Nu o mai arătasem nimănui. Pentru un moment, nu am fost sigură că făcusem bine aducându-l acolo. Până la urmă, era doar o grămadă ciudată de pietre acoperite de mușchi.

— Crezi că sunt nebună? am întrebat.

— Nu, probabil cauți cu aceeași disperare ca și mine un mod de a te apropia mai mult de Dumnezeu. Eu am flautul, iar tu, stânca asta unde te rogi.

— Hai să ne rugăm împreună, i-am propus, și poate vei simți și tu la fel. E ca și cum ai deschide o fereastră către cer.

Ne-am cățărat amândoi pe stâncă, ne-am ridicat mâinile către cer, iar eu am recitat o parte din Psalmul 22 al lui David: „Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi. La loc de pășune, acolo m-a sălășluit; la apa odihnei m-a hrănit. Sufletul meu l-a întors, povățuitu-m-a pe căile dreptății, pentru numele Lui. Că de voi și umbla în mijlocul

morții, nu mă voi teme de rele; că Tu cu mine ești. Toiagul Tău și varga Ta, acestea m-au mângâiat”.

— Frumos! a spus când am terminat. Ce-i asta?

I-am explicat că Psalmii lui David fac parte din Biblie. Nu auzise niciodată de ei. I-am spus că bunica obișnuia să mi-i citească și că acesta era preferatul meu.

Ne-am așezat amândoi pe stâncă. El privea în depărtare.

— Te-ai gândit vreodată la ce se întâmplă cu noi după ce murim? m-a întrebat.

I-am răspuns că da. După părerea lui, moartea era un mister imposibil de elucidat; era singurul loc despre care, dacă l-am vizita vreodată, nu am fi în stare să povestim. Și nimeni nu putea fugi de ea.

— Urăsc momentele în care oamenii pe care îi iubești se sting. Suferința este eternă, i-am spus.

— Nu am pierdut pe nimeni cu adevărat. Bunicul meu a murit când eram mic, dar nu îmi amintesc nimic.

— Eu îmi aduc aminte de moartea bunicii.

Avea ochii înlăcrimați. Încă o dată am vrut să-i ating fața și să-i urmăresc fiecare linie cu degetele. Îmi doream să îl sărut. Copleșită, m-am ridicat. El a sărit în picioare, cu fața către mine, și, pentru un scurt moment, buzele lui le-au atins pe ale mele. Ne-am îndepărtat unul de altul ca loviți de fulger.

— Îmi pare rău! a zis el.

— De ce îți pare rău?

— E împotriva legilor lui Dumnezeu ca un bărbat să atingă o femeie astfel dacă nu sunt căsătoriți.

— E în regulă.

— Nu, nu este. Vreau să știi că țin la tine și te respect. Nu ar fi trebuit să fac asta. Și ești atât de tânără față de mine. Trebuie să așteptăm.

— Vrei să spui că mă iubești?

— Da, te iubesc.

Nu puteam să înțeleg exact de ce se simțea vinovat că mă sărutase, dar știam că avea legătură cu convingerile sale religioase. În vara aceea văzusem băieți și fete sărutându-se în locuri retrase și mă întrebam mereu cum e să fii sărutată. Dacă ar fi fost după mine, l-aș fi sărutat din nou, dar nu am vrut să fac vreo greșală sau să-l supăr. Era mai mare, știa mai bine și aveam încredere în el.

În noaptea aceea, mama și cu mine am dormit acasă la mătușa Zenia. Dimineața, m-am trezit la șase și m-am îndreptat pe vârfuri spre bucătărie ca să-mi fac un ceai. Cu cana în mână, m-am dus în sufragerie și am rămas surprinsă să o găsesc pe mătușa Zenia așezată la masă, ascunsă aproape complet după niște teancuri de hârtii. M-am

apropiat. Purta o cămașă de noapte dantelată din bumbac roz, potrivită mai degrabă pentru o tânără decât pentru o femeie corpulentă de 60 de ani. Era ocupată, nota ceva într-un carnețel. M-am oprit, întrebându-mă dacă să-i spun sau nu „bună dimineața”, deoarece părea foarte prinsă de activitatea ei.

— De ce te-ai trezit atât de dimineață, Marina? Ești cumva îndrăgostită? m-a întrebat cu o voce atât de puternică, încât aproape că mi-am vărsat ceaiul.

— Bună dimineața, mătușă Zenia, am bâiguit.

— Poate o fi bună pentru *tine*.

Nu se oprise din scris.

— Ai de gând să ieși? m-a întrebat.

— Da.

— Unde?

Mama mă întreba foarte rar unde mă duc.

— Pe aici.

— Mama ta știe că ieși atât de devreme?

— Nu știu.

S-a uitat la mine cu ochii ei de un albastru șters.

— E greu, dar ești puternică.

Mă pierduse.

— Ești isteasă. Nu te uita așa la mine! Știi ce vreau să spun. Mama ta și fiică-mea sunt amândouă plămădite din același aluat. Dumnezeu nu a fost prea atent când le-a creat pe astea două. Du-te și adu-mi o cană cu ceai!

M-am întors pe călcâie și am făcut ce-mi ceruse. Cu mâinile ușor tremurânde, am așezat ceaiul pe masă în fața ei.

— Stai jos! mi-a ordonat, în timp ce ochii ei mă examinau din cap până în picioare. Câți ani ai acum?

— 13.

— Nu ți-ai pierdut fecioria încă, nu?

— Poftim? am spus în șoaptă.

— Bine, zâmbi ea. Te cunosc mai bine decât maică-ta. Observ și înțeleg ceea ce ea refuză să înțeleagă. Cred că azi e prima oară când te-am văzut fără o carte în mână. Vrei să ți le înșir?

— Ce să-mi înșiri?

— Cărțile pe care le-ai citit.

Am început să transpir.

— *Hamlet, Romeo și Julieta, Pe aripile vântului, Micuțele doamne, Marile speranțe, Doctor Jivago, Război și pace* și multe altele. Ce-ai învățat din toate cărțile astea? m-a întrebat.

— O mulțime de lucruri.

— Să nu faci vreo prostie! Nu ești implicată în revoluția asta, nu?

— Mătușă Zenia, despre ce vorbești? Ce revoluție?

— Încerci să mă duci de nas?

Am dat din cap că nu. Nu aveam nici cea mai mică idee despre ce vorbea.

— Mă bucur că afli despre asta de la mine, pentru că știu o groază de lucruri despre revoluții. Ascultă-mă bine! În țara asta se întâmplă ceva groaznic; o simt în aer, miroase a sânge și a dezastru. Au avut loc proteste și manifestații împotriva șahului. Ayatollahul ăsta, mereu uit cum îi zice, s-a tot opus guvernului în ultimii ani și îți spun eu că nu are intenții curate. Va dispărea o dictatură și îi va lua locul alta și mai rea, la fel ca în Rusia, doar că de data asta sub un alt nume; și va fi mult mai periculoasă, pentru că revoluția asta se ascunde în spatele numelui Domnului. Oameni educați îl urmează acum pe ayatollah. Chiar și Marie cu soțul ei sunt simpatizanți. Propria mea familie! Ayatollahul e în exil acum, dar asta nu l-a oprit. Să stai departe de el! Spune că șahul e prea bogat. Șahul este șahul, nu e perfect, dar cine e perfect? Ayatollahul zice că sunt prea mulți săraci în Iran. Dar săraci sunt peste tot. Nu uita ce s-a întâmplat în Rusia! L-au ucis pe țar și acum crezi că o duc mai bine? Crezi că rușii sunt toți liberi, bogați și fericiți? Comunismul nu e răspunsul la problemele sociale, și nici religia nu este. Mă înțelegeți?

Am dat din cap că da, confuză și extrem de surprinsă, iar ea a început din nou să scrie în carnețel.

Mai târziu, în cursul aceleiași dimineți, în timp ce Arash și cu mine ne pregăteam de plimbare, Aram ne-a strigat de pe verandă și ne-a întrebat unde mergem.

— De ce vrei să știi? l-a întrebat Arash.

Aram i-a răspuns că se plictisea și că voia să vină cu noi. Arash i-a spus să se bage înapoi în pat, dar el a insistat să vină și în cele din urmă am acceptat. În timp ce ne îndreptam spre plajă, Aram a vrut să știe ce făceam eu și Arash împreună toată ziua, în fiecare zi. Asta l-a supărat pe Arash și a stârnit o ceartă între ei, ceea ce m-a făcut să râd.

La plajă, Aram a înotat cu mine, dar lui Arash nu îi plăcea apa și mereu citea în timp ce eu făceam baie în mare. Privindu-l din apă, mi-am dat seama că nu prea era atent la cartea lui. Ne privea pe mine și pe Aram.

Arash a rămas tăcut tot restul zilei. Seara ne-am dus în cameră la el și l-am ascultat cântând la flaut. Am închis ochii. Pe neașteptate, s-a oprit în mijlocul cântecului său preferat. Am deschis ochii și l-am privit surprinsă.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat.

— Nimic.

S-a uitat în jos, evitându-mi privirea.

— Arash, spune-mi, ce este?

S-a așezat lângă mine pe pat.

— Mă iubești cu adevărat?

— Da, te iubesc. Spune-mi, ce s-a întâmplat?

— Păreai atât de fericită cu fratele meu azi. Te simțeai bine și m-am gândit că poate... nu știu...

— Ai crezut că simt ceva pentru el.

— Așa e?

— Ar trebui să mă cunoști deja mai bine. Aram e amuzant, dar nu e genul meu.

— Și ce înțelegi prin „genul tău”?

— Tu ești genul meu, iar el nu. Asta-i tot. Nu îl iubesc pe fratele tău, te iubesc pe tine.

— Iartă-mă, nu știu ce m-a apucat. Aram a fost întotdeauna foarte popular și fetele îl plac. Nu vreau să te pierd.

— Nu mă vei pierde.

Tot nu arăta prea fericit.

— Nu mă crezi? I-am întrebat.

— Ba da.

S-a ridicat și s-a dus la fereastră. Afară, vântul bătea destul de tare și valurile vuiiau, înăbușind orice alt sunet. Dintr-odată, mi-a mărturisit că are ceva foarte important să-mi spună. Nu știam la ce să mă aștept. Mi-a zis că se pornise o mișcare puternică împotriva șahului, că o revoluție era în plină desfășurare și că avuseseră loc numeroase proteste, mulți oameni fiind arestați. I-am spus că mătușa Zenia îmi povestise despre revoluție chiar în acea dimineață.

L-am întrebat de la ce pornise revoluția împotriva șahului și mi-a explicat că șahul, familia lui și guvernul erau cu toții corupți. Deveniseră din ce în ce mai bogați, în timp ce majoritatea iranienilor se zbăteau în sărăcie. I-am spus că mătușa Zenia credea că soarta Iranului va fi asemănătoare cu cea a Rusiei.

— Revoluția din Rusia nu a plecat de la un fundament potrivit. Comunismul a fost răspunsul greșit la problemele celor de acolo. Liderii lor nu credeau în Dumnezeu și, nu după mult timp, au devenit și ei corupți, mi-a spus Arash.

— Și cum poți fi sigur că cel care va lua locul șahului va fi mai bun?

M-a întrebat dacă am auzit de ayatollahul Khomeini.

— Mătușa mea mi-a zis ceva de un ayatollah, dar nu își amintea cum îl cheamă. Cine este Khomeini?

Mi-a spus că Khomeini era un om al lui Dumnezeu și că fusese exilat de către șah. Ayatollahul dorea ca poporul iranian să trăiască după legile Islamului și ca bogățiile țării să fie împărțite la toată lumea, nu să se bucure de ele doar un grup restrâns de oameni. Conducea mișcarea împotriva șahului de mulți ani.

I-am mărturisit lui Arash că nu aveam un sentiment prea bun în legătură cu

revoluția asta. Din ceea ce știam, nici familia mea și nici a lui nu erau bogate. Părinții noștri nu dețineau poziții importante în guvern, dar duceam un trai confortabil. Primeam gratuit o educație bună, iar el urma o facultate pentru a deveni medic. De ce aveam nevoie de o revoluție?

— Nu e vorba doar de noi, Marina, mi-a răspuns plin de entuziasm, ci de cei care trăiesc în sărăcie. Guvernul face o groază de bani din vânzarea de petrol, care aparține tuturor iranienilor, și o mare parte din acești bani ajung în conturile personale ale șahului și ale oficialilor din guvern. Știai că, ani de zile, oamenii care au adus critici șahului și guvernului său au fost arestați de SAVAK, poliția secretă, și au fost torturați și chiar executați?

— Nu.

— Ei bine, ăsta e adevărul.

— De unde știi toate lucrurile astea?

— I-am cunoscut pe câțiva dintre acești prizonieri politici. Se poartă îngrozitor cu ei în închisoare, numai când auzi și ți se face rău.

— E cumplit! Habar n-am avut.

— Uite că acum ai.

Am vrut să aflu dacă părinții lui știau că e un susținător al revoluției și mi-a răspuns că nu le putea spune, deoarece ei nu ar fi fost în stare să înțeleagă.

— Mulți oameni mor în timpul revoluțiilor, i-am spus.

— Nu o să pățesc nimic. Trebuie să fii curajoasă, Marina!

Eram îngrijorată; nu voiam să i se întâmple ceva rău. Am simțit un fior rece. El mi-a strâns mâinile într-ale lui.

— Marina, nu-ți fie teamă! Nu mi se va întâmpla nimic, îți promit!

Am încercat să-l cred și să fiu curajoasă. Până la urmă, aveam 13 ani.

Nu am mai intrat în alte discuții politice cu Arash tot restul verii. Îmi doream să uit de revoluție; poate că astfel s-ar fi terminat. Arash îmi cânta la flaut în fiecare zi, făceam plimbări lungi pe plajă, pe jos sau cu bicicleta, și citeam poezii în leagănul din curtea casei lui.

Arash a trebuit să plece la Teheran cu două săptămâni înaintea mea. De obicei, mama și cu mine ne întorceam în oraș la începutul lui septembrie. În felul acesta, aveam suficient timp să mă pregătesc pentru școală, care începea pe 21 septembrie, în prima zi de toamnă. L-am privit pe Arash urcându-se la volanul mașinii tatălui său, un Paykan alb, și îndepărtându-se de casa mătușii sale, cu bunica alături, pe locul din dreapta, și cu fratele său în spate. Mi-au făcut toți cu mâna, iar eu le-am răspuns la fel, până când s-au pierdut în zare.

Am ajuns în Teheran într-o zi de joi, pe 7 septembrie, și l-am sunat imediat pe Arash. Am hotărât să ne întâlnim într-o librărie pe 9, la zece dimineața.

Pe 9 septembrie m-am trezit înainte de ivirea zorilor. Aveam o stare de neliniște, așa că am ieșit pe balcon. Strada, de obicei aglomerată, era pustie la acele ore ale dimineții, iar frunzele prăfuite ale arțarilor foșneau în bătaia ușoară a vântului. Voiam să-l sun pe Arash și să-l rog să ne întâlnim mai devreme, dar era o nebunie. Trebuia să aștept. Apoi am auzit un zgomot ciudat, ca un șuierat. Mi-am încordat privirea, încercând să văd prin întuneric. Ceva s-a mișcat pe partea cealaltă a străzii. M-am uitat cu mai multă atenție. O siluetă întunecată a apărut în lumina unui felinar și a început să scrie ceva cu un tub de vopsea spray pe peretele de cărămidă al unui magazin. Cineva a strigat: „Stai!”, dar nu știam din ce parte, căci cuvântul a răsunat cu ecou printre clădiri. Silueta întunecată a luat-o la fugă, apoi am auzit un zgomot puternic, ca de tunet. Silueta a dispărut după colț și apoi au apărut umbrele a doi soldați înarmați. Am intrat repede în casă.

După ce a răsărit soarele, am ieșit din nou pe balcon. Peretele din cărămidă gri de vizavi era acoperit cu litere mari, roșii: „Jos șahul!”.

Am ajuns la librărie cu câteva minute mai devreme și am început să mă plimb printre rafturi, răsfoind câteva cărți. La zece și un sfert m-am uitat împrejur; Arash nu întârzia niciodată. Mă uitam întruna la ceas. De fiecare dată când se deschidea ușa și intra cineva, o licărire de speranță îmi lumina inima – dar el nu a venit. Am așteptat până la unsprezece, tot spunându-mi că nu s-a întâmplat nimic, că Arash era bine și că probabil rămăsese blocat în trafic sau i se stricase mașina.

M-am îndreptat pe jos spre casă, m-am năpustit asupra telefonului și am sunat acasă la Arash. Mi-a răspuns Aram și, după felul în care a spus „alo”, mi-am dat seama că ceva nu era în regulă. I-am zis că trebuia să mă întâlnesc cu Arash la o librărie și că nu a apărut.

— Aram, unde e? am întrebat cât am putut de calm.

Aram mi-a răspuns că nu știa. Arash ieșise în dimineața zilei precedente, urmând să revină la cină, dar nu s-a mai întors. Părinții lui au sunat pe toată lumea, dar nimeni nu știa unde era. Avusese loc o demonstrație de amploare împotriva șahului în acea zi. Fusese organizată în Piața Jaleh de către susținătorii lui Khomeini. Armata deschisese focul asupra mulțimii și mulți fuseseră răniți. Unul dintre prietenii lui Arash tocmai îi spusese tatălui acestuia că el și Arash merseseră împreună în Piața Jaleh, dar se rătăciseră unul de altul. Părinții lui Arash sunaseră la toate spitalele din Teheran. Tatăl său fusese chiar și la Evin, dar nu îl găsisese.

Se poartă îngrozitor cu prizonierii politici, numai când auzi și ți se face rău. Am refuzat să mă mai gândesc la asta și l-am rugat pe Aram să-mi promită că mă va suna de îndată ce afla ceva.

Un gol rece s-a strecurat între mine și camera în care mă aflam, ca și cum viața însăși m-ar fi respins. Huruitul înăbușit al mașinilor de pe stradă a devenit bizar și nefamiliar. Cunoșteam durerea asta, era jalea pricinuită de moarte.

A doua zi dimineată am sunat la ușa lui Arash și am așteptat. Mi-a deschis Aram. Ne-am îmbrățișat, niciunul dintre noi nefiind în stare să se desprindă. Am deschis ochii și am văzut-o pe Irena uitându-se lung la noi. Trebuia să fiu puternică. I-am dat drumul lui Aram și am îmbrățișat-o pe Irena. Apoi am ajutat-o să se îndrepte către sufragerie și să se așeze pe canapea. Tatăl lui Arash a intrat în cameră și Aram ne-a făcut cunoștință. Arash îi semăna foarte bine.

— Îți mulțumim că ai venit, a spus tatăl lui Arash. Fiul meu mi-a povestit totul despre tine. Mi-aș fi dorit să ne întâlnim în alte circumstanțe.

M-am așezat lângă Irena și am luat-o de mână. Plângea. Mama lui Arash a intrat în cameră; m-am ridicat și am sărutat-o pe obraji. Fața îi era rece și avea ochii umflați. Peste tot erau poze de familie. Eu nu aveam nicio poză împreună cu Arash.

L-am rugat pe Aram să-mi arate camera fratelui său. Era foarte simplă, fără poze sau postere pe pereți. Cutia neagră în care își ținea flautul era pe birou, lângă o cutiuță albă de bijuterii. Aram a ridicat-o și mi-a întins-o.

— A cumpărat asta pentru tine în urmă cu câteva zile, mi-a spus.

Am deschis cutia. Înăuntru era un lăncișor de aur foarte frumos. Am închis-o și am așezat-o la loc pe masă.

— Am găsit o scrisoare într-unul din sertarele biroului său. Nu am avut intenția să scotocesc printre lucrurile lui personale, dar trebuia să mă asigur că nu a lăsat vreun indiciu cu privire la locul unde se afla, a spus Aram, întinzându-mi o foaie de hârtie. Am recunoscut scrisul lui Arash. Scrisoarea era adresată părinților, bunicii, fratelui și mie. Scria că avea convingerea că trebuia să apere ceea ce știa că e drept. Trebuia să facă ceva împotriva a tot ce este rău. Spunea că sprijinise mișcarea islamică împotriva șahului cum știuse mai bine și că era conștient că se băgase într-o chestiune periculoasă. Mai scria că nu fusese niciodată foarte curajos, dar că acum simțea că trebuia să lase frica deoparte și înțelegea că și-ar fi putut pierde viața din pricina convingerilor sale. La sfârșit, menționa că dacă îi citeam scrisoarea însemna că probabil era deja mort și ne ruga să-l iertăm pentru durerea pe care ne-a provocat-o.

M-am uitat la Aram.

— Părinții mei nu știau cât de implicat era în revoluția asta stupidă, dar eu știam, mi-a spus. Am încercat să-l opresc. Dar îl cunoști, niciodată nu mă ascultă. Eu sunt fratele cel mic, care nu știe nimic.

M-am așezat pe patul lui Arash și i-am înapoiat scrisoarea lui Aram. Pe pernă era un tricou albastru; l-am luat în mână. Era unul dintre tricourile lui preferate, cu care se

îmbrăcase de multe ori în acea vară. L-am mirosit; încă îi purta parfumul. Mă așteptam să intre pe ușă, zâmbindu-mi cu căldură, și să-mi rostească numele cu vocea lui prietenoasă și blândă.

Mă uitasem la știri cu o seară în urmă și nu se menționase nimic despre protestul din Piața Jaleh. Oricum, toate posturile de televiziune erau controlate de stat și ignoraseră majoritatea evenimentelor și victimelor recente. Nu puteam să înțeleg de ce șahul ar fi ordonat armatei să tragă în oameni. De ce nu asculta doleanțele protestatarilor, de ce nu vorbea cu ei?

M-am îndreptat către fereastră, am privit afară și m-am întrebat dacă Arash se gândise vreodată la mine în timp ce stătea la geam și privea strada liniștită. Aram a venit lângă mine, uitându-se lung afară, și suferința sa m-a îndurerat. El și fratele lui erau foarte diferiți și totuși atât de apropiați.

În sufragerie, o fotografie cu ei mi-a atras atenția: doi băieței, probabil de vreo șapte, respectiv nouă ani, ținându-se pe după gât și râzând.

Opt

„E rândul clădirii noastre la apă caldă în noaptea asta”, mi-a spus Sarah. Era prima mea noapte în pavilionul 246. Mi-a explicat că aveam apă caldă doar o dată la două sau trei săptămâni și, de fiecare dată, numai pentru două-trei ore. Rândul camerei noastre la dușuri venea în jurul orei două dimineața. „Fiecare are dreptul să stea zece minute la duș. Te trezesc eu”, mi-a spus.

Era timpul să mergem la culcare. Luminile din cameră se stingeau la ora unsprezece în fiecare noapte, dar cele din hol rămâneau mereu aprinse. Sarah mi-a făcut cunoștință cu fata care răspundea de „paturi”. Fiecare dintre noi primea câte trei paturi. Toate fetele dormeau pe jos, una lângă alta, fiecare având un loc prestabilit, care se schimba ocazional. Erau atât de multe fete acolo, încât se dormea și pe holuri. Am primit un loc în cameră, lângă Sarah. Am îndoit una dintre paturi în trei și am folosit-o ca saltea, în timp ce pe a doua mi-am pus-o sub cap, iar cu a treia m-am învelit. Când toată lumea s-a întins pe jos, nu mai era loc nici să arunci un ac. Să mergi la toaletă în timpul nopții era o provocare; era aproape imposibil să ajungi la baie fără să calci pe cineva. Pe timpul șahului, pavilionul 246 adăpostea vreo 50 de prizonieri în total, jos și la etaj. Acum, numărul se ridică la aproape 650.

Sarah m-a trezit, așa cum îmi promisese. La început am fost dezorientată, neștiind unde mă aflu. Apoi am realizat că nu eram în patul meu de acasă. Eram la Evin. Zgomotul dușurilor se amesteca cu glasurile fetelor. Sarah m-a ajutat să mă ridic și m-am târât cu greu la baie. Camera dușurilor avea pereții și dușurile din ciment și era vopsită în verde-închis, iar plăci groase de plastic împărțeau spațiul în șase compartimente separate. Două fete erau nevoite să împartă fiecare compartiment, timp de zece minute. Aerul era plin de abur și mirosea a săpun ieftin. Mi-am frecat bine pielea și am plâns.

Din momentul în care mă dezlegasem la ochi în noaptea execuției și până atunci, viața mea se schimbase complet. Avusesem parte de multe experiențe profunde înainte de acea noapte, dar toate lăsaseră intactă esența existenței mele. Pierdusem

persoane dragi, fusesem arestată și torturată, dar în noaptea aceea călătorisem prea departe. Timpul meu pe acest pământ se scursese, dar eram încă vie. Poate că aceasta era linia care separa viața de moarte. Și nu mai aparțineam nici uneia, nici alteia.

După duș, ne-am întors la locurile noastre de dormit. Era atât de puțin spațiu, încât dacă stăteam întinsă pe spate îmi deranjam vecinele, așa că m-am întors cu fața spre Sarah și mi-am ținut picioarele cât de drept am putut. Sarah a deschis ochii și a zâmbit.

— Marina, nu o spun cu răutate și știu că poate părea ceva prostesc, dar sunt bucuroasă că ești aici cu mine. Am fost atât de singură până să vii!

— Și eu mă bucur că nu suntem singure.

A închis ochii și eu am făcut la fel. Am vrut să-i povestesc despre noaptea execuției, dar nu am putut. Nu existau cuvinte care să poată descrie ce se întâmplase. Și nu voiam să-i spun despre condamnarea mea la detenție pe viață, deoarece i-aș fi provocat suferință. Oare aveau de gând să mă țină la Evin pentru totdeauna? Asta ar fi însemnat să nu-mi mai îmbrățișez mama, să nu-l mai văd pe Andre, să nu mai merg la biserică sau să nu mai privesc Marea Caspică niciodată. Nu, voiau doar să mă sperie, să mă aducă la disperare. Trebuia să mă rog mult și din tot sufletul. Trebuia să-L implor pe Dumnezeu să mă salveze. Nu numai pe mine, ci și pe Sarah. Aveam să plecăm de acolo în curând.

Parcă stătuserăm întinse doar preț de câteva minute când glasul muezinului răsună din difuzoare: „*Allahu akbar. Allahu akbar...*”. Era momentul pentru *namaz*-ul de dimineață, rugăciunea care trebuia spusă înainte de ivirea zorilor. Sarah și cele mai multe fete s-au ridicat și s-au îndreptat spre baie pentru *vozo*, ritualul care presupunea spălarea mâinilor, brațelor și picioarelor și care trebuia repetat înainte de fiecare *namaz*. În sfârșit puteam să mă întind pe spate. Cineva m-a bătut pe umăr și am deschis ochii. Era Soheila.

— Nu vrei să te trezești pentru *namaz*? m-a întrebat.

— Sunt creștină, i-am răspuns zâmbind.

— Ești prima creștină pe care o întâlnesc aici! Am avut... adică avem vecini creștini. Locuiesc chiar lângă noi. Numele lor de familie este Jalalian. Sunt prietenă cu fiica lor, Nancy. Odată ne-au invitat la ei acasă la o cafea turcească. Cunoști familia Jalalian?

Am răspuns că nu. Și-a cerut scuze că mă trezise și m-a întrebat dacă creștinii se roagă. I-am explicat că ne rugăm, dar că nu trebuie să o facem la o anumită oră.

Trebuia să facem curat în cameră la șapte dimineața. Am rămas surprinsă văzând cu ce viteză se întâmpla totul și cât de rapid s-a format turnul de pături strânse într-un colț al încăperii. Cele două fete care se ocupau de masă au întins pe jos folii subțiri de plastic, numite *sofreh*, late de aproape jumătate de metru, și au împărțit linguri metalice, farfurii și pahare de plastic. Nu aveam furculițe sau cuțite. Apoi, aceleași fete

au ieșit pe hol și s-au întors cu un imens termos cilindric din metal, plin cu ceai. Termosul era foarte greu, iar fetele îl țineau fiecare de câte un mâner și răsufiau greu în timp ce îl cărau în cameră. Ne-au adus și rația de pâine și brânză feta. Ne-am aliniat, am primit mâncarea, ne-am așezat în jurul foliilor de plastic și am început să mâncăm. Eram ruptă de foame și mi-am înghițit mâncarea în câteva secunde. Pâinea era destul de proaspătă. Mi s-a spus că închisoarea avea propria brutărie. Ceaiul era fierbinte, dar avea un miros foarte ciudat și Sarah mi-a spus că gardienii adăugau întotdeauna camfor în el. Auzise despre camfor că oprea menstruația prizonierelor; majoritatea fetelor nu mai aveau ciclul deloc. Dar camforul avea efecte secundare – ți se umfla corpul și cădeai în depresie. Am întrebat de ce gardienii doreau să ne oprească menstruația, iar ea mi-a explicat că absorbantele costau mult. După masă, alte două fete, responsabile cu spălatul vaselor, au pus toate farfuriile și tacâmurile murdare în coșuri de plastic, le-au dus în camera dușurilor și le-au spălat cu apă rece.

Curând aveam să învăț nenumăratele reguli. Nu ni se permitea să trecem dincolo de ușile cu grilaj de la capătul holului decât dacă surorile ne chemau prin megafon. De obicei, acest lucru se întâmpla doar dacă trebuia să mergem la o nouă rundă de interogatoriu sau dacă venea cineva să ne vadă. Drept la vizită aveam o dată pe lună, iar următoarea vizită avea să fie peste două săptămâni. Sarah nu avusese încă niciun vizitator, dar spera că părinților ei li se va permite să o vadă în curând. De asemenea, am aflat că numai rudele apropiate aveau voie să ne viziteze și să ne aducă haine. În fiecare cameră era câte un televizor, dar emisiunile erau exclusiv religioase. Aveam acces la cărți, dar toate erau despre Islam.

Prânzul însemna puțin orez sau supă, iar la cină primeam pâine și curmale. Supa și orezul ar fi trebuit să conțină și pui, dar cea care găsea o bucată cât de mică de carne în mâncare era considerată foarte norocoasă și se lăuda la toate prietenele. Reprezentanta fiecărei camere, care uneori era aleasă de fete, alteori de gardieni, organiza distribuirea hranei și îndatoririle legate de curățenie și raporta orice boli sau probleme serioase surorilor.

La un moment dat, cam la zece zile după arestarea mea, eram așezată într-un colț al camerei și le priveam pe fete spunându-și rugăciunea de la amiază. Stăteau în picioare, ordonate în rânduri, cu fața spre Mecca. Prima dată când mă uitasem la un musulman care se roagă fusese atunci când Arash își spusese *namaz*-ul la casa de vacanță a mătușii lui. Mi-a plăcut să-l privesc plecându-se, îngenunchind și rostind în șoaptă toate lucrurile în care credea cu atâta tărie. Oare ar fi fost de acord cu acest nou guvern și cu toate lucrurile groaznice pe care le înfăptuia în numele lui Dumnezeu? Nu. Arash era bun la suflet și prietenos; nu ar fi acceptat niciodată o asemenea nedreptate. Poate că am fi sfârșit amândoi la Evin.

Una dintre colegile de cameră mi s-a adresat și m-a făcut să tresar. Era Taraneh, o

tână ră fragilă și slăbuță de vreo 20 de ani, cu ochii mari și părul scurt, de culoarea ambrei. Cel mai adesea, stătea așezată într-un colț, citind din Coran. De câte ori se ridica pentru a se ruga, își trăgea *chador*-ul peste față. Apoi, când și-l dădea la o parte, ochii îi erau roșii și umflați, dar întotdeauna avea zâmbetul pe buze.

— Stai nemișcată ca o statuie de foarte mult timp, nici măcar nu clipești, mi-a spus.

— Mă gândeam.

— La cine?

— La un prieten.

Am întrebat-o de ce fusese arestată și mi-a răspuns că era o poveste lungă.

— Ei bine, se pare că avem mult timp la dispoziție, i-am spus.

— Eu nu am, mi-a răspuns.

M-a cuprins teama. Sarah îmi povestise despre două fete din cameră care erau condamnate la moarte, dar Taraneh nu era una dintre ele.

— Dar Sarah mi-a spus...

— Nu știe nimeni, mi-a șoptit.

— De ce nu ai spus nimănui?

— Ce rost are? Oamenii se frământă și te compătimesc. Urăsc lucrul ăsta. Te rog să nu spui la nimeni.

— Dar de ce mi-ai spus mie?

— Tu trebuia să fii executată, nu-i așa?

Mi-a sărit inima din piept. Nu puteam să o mint. Mi-am adunat toate puterile și i-am povestit despre noaptea execuțiilor și cum Ali mă luase de acolo în ultimul moment. M-a întrebat de ce mă salvase Ali și i-am spus că nu știam. Apoi a găsit o modalitate de a mă întreba ceea ce voia cu adevărat să afle.

— A pus vreodată mâna pe tine?

— Nu, ce vrei să spui?

— Știi ce vreau să spun. Bărbații nu au voie să atingă femeile decât dacă acestea le sunt soții.

— Nu!

— Asta e ciudat.

— Ce anume?

— Am auzit unele lucruri.

— Ce fel de lucruri?

— Câteva fete mi-au spus că au fost violate și amenințate cu execuția dacă spun cuiva.

Nu știam foarte clar ce însemna să fii violată. Știam doar că era un lucru groaznic, ceva ce un bărbat îi putea face unei femei, un subiect despre care nu trebuia să se vorbească. Deși voiam să aflu mai multe, nu am îndrăznit să întreb.

— Dar înainte de a te duce la execuție? Nu te-au atins atunci? m-a întrebat Taraneh.

— Nu!

Și-a cerut scuze că mă supăraseră. Am încercat să-mi țin lacrimile. I-am povestit cât de dureros era să fiu în viață când ceilalți erau morți. Mi-a răspuns că chiar dacă aș fi murit eu soarta celorlalți tot nu s-ar fi schimbat.

— Cum ai aflat despre condamnarea mea la moarte? am întrebat-o.

— Când ai intrat, aveai numele scris pe frunte.

Nu înțelegeam.

— După ce am fost arestată, m-au bătut în reprize timp de două zile, dar nu am vrut să cooperez, mi-a spus. Apoi cel care mă interoga m-a târât afară într-o noapte și m-a dezlegat la ochi... Am văzut cadavre... pline de sânge. Fuseseră executați... zece sau doisprezece oameni. Am vomitat. Mi-a spus că același lucru mi se va întâmpla și mie dacă nu vorbesc. Avea o lanternă pe care a îndreptat-o spre fața unuia dintre cei morți. Un tânăr. Numele îi era scris pe frunte. Mehran Kabiri.

Deși știam că tot ceea ce se întâmplase în noaptea execuțiilor era foarte real, făcusem față amintirilor tratându-le ca pe un coșmar. Le ascunsesem cât de adânc putusem. Cu toate acestea, acum ieșeau din nou la suprafață. Am început să respir greu. Ceea ce văzusem în acea noapte i se putea întâmpla lui Taraneh. Și nu puteam face nimic.

Taraneh mi-a spus că auzise că gărzile ar viola fetele înainte de a le executa, deoarece credeau că fecioarele mergeau în rai după moarte.

— Marina, pot să mă omoare dacă vor, mi-a spus, dar nu vreau să fiu violată.

Aveam în cameră o femeie însărcinată, pe care o chema Sheida. Avea în jur de 20 de ani și fusese condamnată la moarte, dar execuția ei fusese amânată deoarece era împotriva legilor Islamului să ucizi o femeie gravidă sau care alăptează. Avea părul lung, șaten-deschis și ochii căprui. Soțul ei urma și el să fie executat. Nu o lăsam niciodată singură, pentru a nu-i da ocazia să-și facă prea multe griji. Cel puțin două fete îi țineau companie mai tot timpul. Dar, deși era o fire calmă, din când în când lacrimile îi scaldau în tăcere obrazul. Puteam doar să-mi imaginez cât de greu îi era să se gândească nu numai la soarta ei, ci și la cea a soțului sau a copilului nenăscut.

Într-una din nopți, ne-am trezit în zgomot de împușcături. Toate fetele s-au ridicat din pat, uitându-se lung pe fereastră. Fiecare glonte însemna o viață pierdută, o ultimă suflare, o persoană dragă ucisă, în timp ce familia o aștepta, sperând că se va întoarce acasă. Cei executați aveau să fie îngropați în morminte nemarcate, fără ca numele să le fie gravat în piatră.

— Sirius..., șopti Sarah.

— Sirius e bine. Știu că e bine, am mințit-o.

Ochii ei negri erau ca un miraj în întuneric. Începu să suspine din ce în ce mai tare. Am strâns-o în brațe, dar ea m-a respins și a început să țipe.

— Șșșt... Sarah! Respiră adânc, i-au spus câteva fete, apropiindu-se și încercând să o liniștească.

Sarah a început să se lovească cu pumnii în cap. Am încercat să o țin de încheieturile mâinilor, dar era surprinzător de puternică. Am avut nevoie de ajutorul altor trei fete pentru a o opri, dar încă se împotrivea. Luminile s-au aprins, iar Sora Maryam împreună cu Sora Masoomeh, o altă membră a Gărzilor Revoluționare, au dat buzna în cameră.

— Ce se întâmplă? a întrebat Sora Maryam.

— E Sarah, a spus Soheila. Plângea și țipa, apoi a început să se lovească tare cu pumnii.

— Cheamă asistenta! i-a spus Sora Maryam Sorei Masoomeh, care a ieșit repede din cameră.

Asistenta a ajuns în mai puțin de zece minute și i-a făcut o injecție în braț, iar după puțin timp Sarah s-a liniștit, apoi și-a pierdut cunoștința. Sora Maryam a spus că Sarah trebuia dusă la spitalul închisorii, ca să nu-și facă rău. Surorile și asistenta au pus-o pe Sarah pe o pătură și au cărat-o afară din cameră. Mâna ei mică atârna la marginea păturii. L-am implorat pe Dumnezeu să nu o lase să moară. Familia ei o aștepta să vină acasă, la fel cum familia lui Arash așteptase ca el să se întoarcă.

Nouă

Toți îl așteptam pe Arash să se întoarcă acasă, deși știam că acest lucru nu avea să se întâmple.

Șahul a înlocuit un prim-ministru cu altul, în speranța că va reuși să mențină țara sub control; a început să țină discursuri, spunându-le oamenilor că le-a auzit dorința de a se face dreptate și că avea să facă schimbări. Dar totul era în zadar. În fiecare zi erau din ce în ce mai multe demonstrații și proteste împotriva lui și, pe măsură ce anul școlar 1978/1979 își urma cursul, oamenii erau tot mai îngrijorați și mai nesiguri în privința viitorului. Lumea în care crescusem și regulile după care îmi trăisem viața și pe care le credeam bătute în cuie se năruiau. Uram revoluția, pentru că adusesse cu ea violență și vărsare de sânge, și aveam ferma convingere că acesta era doar începutul. Nu după mult timp s-a instaurat starea de asediu, cu soldați și camioane militare la fiecare colț. Mă simțeam o străină în propria mea viață.

Într-una din zile, apartamentul nostru a fost zguduit de un zgomot puternic, care a început să se audă din ce în ce mai tare, pătrunzându-mi până în oase. M-am uitat pe fereastră și am văzut un tanc circulând pe stradă. M-am înspăimântat – nu știam că tancurile sunt atât de zgomotoase și monstruoase. După ce s-a îndepărtat, am observat că șenilele lui lăsaseră urme adânci pe pavaj.

Săptămânile treceau și teama sporea. Mulți dintre cei care deținuseră poziții guvernamentale sau militare importante plecaseră din țară. În cele din urmă, școlile au fost închise la sfârșitul toamnei anului 1978. Iarna a fost rece și, din cauza grevelor de la rafinăriile de petrol, precum și a incertitudinii politice și economice, s-a înregistrat un deficit de combustibil, atât pentru mașini, cât și pentru încălzire. Drept urmare, puteam să încălzim doar o singură cameră. La benzinării, cozile se întindeau pe kilometri întregi, iar oamenii erau nevoiți să-și petreacă noaptea în mașini, așteptând să le vină rândul ca să facă plinul. Eu rămâneam acasă toată ziua și nu aveam altceva de făcut decât să tremur, să mă uit pe fereastră și să-mi fac griji. Strada noastră, Bulevardul Șahului, odinioară foarte aglomerată din cauza traficului, era acum pustie de cele mai

multe ori. Trotuarele, de obicei înțesate de oameni care se plimbau, se uitau la vitrine sau se tocmeau cu negustorii, erau goale. Până și cerșetorii dispăruseră. Din când în când, apăreau grupuri de zece-douăzeci de oameni, care dădeau foc la cauciucuri și scriau „Moarte șahului!” sau „Trăiască Khomeini!” pe pereți, umplând aerul de fum gros și de miros greu de cauciuc ars. De câteva ori, strada a fost invadată de protestatari furioși; bărbații mergeau în față, iar femeile, purtând *chador*-uri negre, îi urmau. Ridicând pumnii strânși, scandau sloganuri împotriva șahului și a Statelor Unite și duceau cu ei bannere cu fotografia ayatollahului Khomeini.

O dată pe săptămână, mergeam în vizită la Aram și la familia lui. Lipindu-mă de clădiri pentru siguranță – gloanțe rătăcite răniseră și omorâseră mulți oameni –, mergeam pe stradă cât de repede puteam, fiind atentă să nu dau peste protestatari sau soldați. De îndată ce urcam în autobuz, încercam să mă așez într-un colț sigur. Aram devenise paranoic că mergeam pe străzi; el abia dacă ieșea din casă și mă implorase să fac la fel, dar îi explicasem că plictiseala izolării m-ar fi omorât înainte de orice altceva. Mi-a cerut ca măcar să-l sun înainte de a pleca de acasă.

— Ce sens are să te sun înainte să plec? l-am întrebat.

— Ca să pot face ceva în cazul în care nu apari la timp.

— Ce să faci?

S-a uitat lung la mine, cu o expresie confuză.

— Să vin să te caut.

— Unde?

I se citea suferința în ochi și mi-am dat seama cât de crudă fusesem. Era îngrijorat pentru mine și nu voia ca istoria să se repete.

I-am luat mâna într-a mea.

— Aram, îmi pare rău! Iartă-mă! Nu știu ce-i cu mine. Sunt atât de proastă! Nu știu ce-a fost în mintea mea. O să te sun, promit.

Mi-a zâmbit fără convingere.

Ca să o țin pe Irena ocupată, am rugat-o să mă învețe să tricotez. Când mergeam în vizită, stăteam toți în sufragerie, beam ceai și, deoarece posturile naționale de televiziune și radio erau cenzurate, ascultam Radio BBC ca să aflăm ce se petrece în țară. Uneori auzeam împușcături în depărtare, iar zgomotul ca de tunet ne făcea să ne oprim și să ciulim urechile. Irena era foarte plăpândă, iar mama lui Aram părea tot mai slabă cu fiecare săptămână care trecea. Tatăl său, care avea 46 de ani, arăta mult mai bătrân. Părul îi albise și riduri adânci îi brăzdau fruntea.

Vorbeam la telefon cu Sarah aproape zilnic și uneori mergeam la ea acasă sau venea ea la mine. Spre deosebire de ai mei, părinții ei vedeau cu ochi buni revoluția și participaseră la câteva proteste, dar nu îi luaseră cu ei pe Sarah și pe Sirius. Sarah mi-a spus că mama ei purta un *chador* negru când mergea la demonstrații. Îmi era foarte

greu să mi-o imaginez pe mama lui Sarah cu *chador*: era una dintre cele mai bine îmbrăcate femei pe care le știam. Sarah mi-a mărturisit că Sirius plănuia să se furișeze din casă și să meargă la un protest într-una din zile. Îl rugase să o ia și pe ea, dar el refuzase, spunându-i că era prea mică și că putea fi periculos. Am implorat-o pe Sarah să nu meargă, amintindu-i de dispariția lui Arash, dar mi-a răspuns că oamenilor nu ar trebui să le mai fie frică și că era de datoria lor să-l înfrunte pe șah, care folosisese banii obținuți din petrol ai țării pentru a-și spori averea personală, construindu-și palate, organizând petreceri extravagante și umflându-și conturile din străinătate cu sume enorme de bani. În plus, îi încarcerase și torturase pe cei care îl criticaseră.

— Ar trebui să vii și tu, mi-a spus Sarah. Pentru Arash. Șahul este un hoț și un criminal și trebuie să scăpăm de el.

Într-o zi, un grup de oameni ce scandau „Jos șahul!” au intrat cu forța în micul restaurant de sub apartamentul nostru. Au spart toate ferestrele, au luat toate dozele de bere și băuturile alcoolice pe care le-au găsit, le-au așezat în mijlocul intersecției și le-au dat foc. Dozele au explodat, zguduindu-ne geamurile. Îi cunoșteam foarte bine pe patronii restaurantului; era vorba de o familie armeană, cu care eram vecini de mulți ani. Nu au fost răniți în incident, dar s-au speriat foarte tare.

Ușor-ușor, prezența soldaților a devenit mai puțin vizibilă pe străzi. Toată lumea spunea că asta se întâmpla pentru că șahul înțelesese în sfârșit că recurgerea la forță extremă nu făcea decât să alimenteze revoluția. De asemenea, oamenii credeau că mulți soldați începuseră să refuze ordinele de a deschide focul asupra protestatarilor. Deși uneori treceau camioane militare pe stradă, nu mai vedeam soldați îndreptându-și armele spre mulțime.

Părinții mei nu păreau foarte preocupați de ceea ce se întâmpla în țară. Nu luaseră mișcarea islamică prea în serios și credeau că era vorba doar de o perioadă de agitație, nu de o revoluție, șahul fiind, în opinia lor, prea puternic pentru a fi dat la o parte de un grup de mullahi și clerici. Drept urmare, mama mă avertiza întotdeauna să fiu atentă când plecam de acasă, dar îmi spunea că norii negri vor trece în curând.

Șahul a fost forțat să plece în exil și a părăsit Iranul pe 16 ianuarie 1979. Prizonierii politici au fost eliberați. Se sărbătorea la fiecare colț de stradă. Priveam de la fereastră cum oamenii dansau în stradă și claxonau din mașini. Apoi, pe 1 februarie, după lungul său exil în Turcia, Irak și Franța, Khomeini s-a întors în țară. În timp ce avionul său se apropia de Teheran, un reporter l-a întrebat ce simțea în legătură cu întoarcerea sa. Răspunsul său a fost că nu simțea nimic. Cuvintele lui mi-au provocat repulsie. Mulți oameni își pierduseră viața pentru a facilita întoarcerea sa, în speranța că Iranul va fi un loc mai bun, iar el nu simțea nimic? Părea că prin vene nu-i curgea sânge cald, ci apă

rece.

Imediat după întoarcerea lui Khomeini, am auzit că armata continua să-i fie loială şahului. Tancuri și camioane militare încă mai puteau fi văzute pe străzi. Timp de aproape o lună viitorul țării a fost învăluit în incertitudine. Guvernele militare de urgență preluaseră majoritatea orașelor și era instaurată starea de asediu. Ayatollahul Khomeini le-a cerut oamenilor să se urce pe acoperișurile caselor în fiecare seară la ora nouă și să strige încontinuu „*Allahu akbar*” timp de jumătate de oră, pentru a-și arăta sprijinul față de revoluție. Părinții mei și cu mine nu am luat parte la aceste sesiuni de strigat „*Allahu akbar*”, dar majoritatea oamenilor o făceau, chiar și cei care nu susținuseră cu tărie revoluția. Sentimentul solidarității cuprinsese țara. Oamenii sperau la un viitor mai bun și visau la democrație.

Pe 10 februarie 1979, armata s-a înclinat în fața voinței poporului iranian, iar o zi mai târziu ayatollahul Khomeini a numit un guvern provizoriu, avându-l ca prim-ministru pe Mehdi Bazargan.

În scurt timp, Gărzile Revoluționare armate și membri ai comitetelor islamice erau peste tot, privind cu suspiciune pe toată lumea. Sute de oameni au fost arestați și acuzați că făcuseră parte din SAVAK, poliția secretă a şahului. Au fost încarcerati, iar bunurile lor au fost confiscate; unii au fost executați, începând cu oficialii de prim rang ai regimului anterior care nu părăsiseră țara. Ziarele publicau fotografii înspăimântătoare cu trupurile lor torturate și însângerate. În acele zile am învățat să trec pe lângă chioșcurile de ziare lăsând privirea în jos.

Nu la mult timp după revoluție, dansul a fost declarat un păcat și a fost scos în afara legii, iar tatăl meu și-a pierdut slujba la Ministerul Artelor și Culturii. Mai târziu, a început să lucreze ca traducător și funcționar la fabrica de produse din inox a unchiului Partef. Avea un program lung și venea acasă obosit și nefericit. Ca de obicei, îl vedeam rar, poate chiar mai puțin decât înainte, iar când era acasă, citea ziarul sau se uita la televizor cu o expresie serioasă, ce dădea impresia că nu dorea să fie deranjat. Abia dacă mai schimbam câteva cuvinte.

Școlile s-au redeschis și ne-am întors la ore. Directoarea noastră, o femeie cu o carieră profesională remarcabilă, dar care fusese în relații apropiate cu ultimul ministru al Educației din timpul regimului şahului, nu mai era în funcție. Am auzit că o executaseră. Reușise să administreze școala cu pricepere mulți ani, iar absența ei se resimțea. Se zvonea că cei mai mulți profesori ai noștri urmau să fie înlocuiți în curând de către susținători ai guvernului. Ca și cum toate astea nu erau de ajuns, noua noastră directoare, *Khanoom* Mahmoodi, era o tânără fanatică de 19 ani, membră a Gărzilor Revoluționare, ce purta veșmântul islamic complet, numit *hijab*. Purtarea *hijab*-ului nu era încă obligatorie, dar se părea că lucrurile aveau să se schimbe. *Hijab* este un cuvânt

ce provine din limba arabă și înseamnă „veșmântul corespunzător pentru corpul unei femei”. Poate avea diferite modele, unul dintre acestea fiind *chador*-ul. După ce *hijab*-ul a devenit obligatoriu, în marile orașe și mai ales în Teheran, în loc de *chador*, cele mai multe femei purtau un veșmânt lung și lejer, numit *mantou* islamic, și își acopereau părul cu eșarfe mari; dacă era purtat în mod corespunzător, acest obiect de îmbrăcăminte reprezenta o variantă acceptabilă a *hijab*-ului.

Câteva luni după revoluție încă s-a putut vorbi despre libertatea de expresie. La școală, mai multe grupări cu orientare politică își vindeau nestingherite ziarele, iar în timpul pauzelor puteai auzi discuții cu iz politic în curte. Nu mai întâlnisem marxiști până în acel moment, iar acum erau peste tot. Mai exista și Organizația Mojahedin-e Kalgh, care înseamnă „Luptătorii lui Dumnezeu pentru Popor”. Toate aceste grupări politice fuseseră declarate ilegale pe timpul șahului, dar existau clandestin de mulți ani. Nu știam nimic despre mujahedini, dar se pare că aveam multe de învățat. Un prieten marxist mi-a spus că mujahedinii erau marxiști care se îndepărtaseră de această ideologie și care credeau în Dumnezeu și în Islam. Erau socialiști musulmani, care aveau convingerea că Islamul putea să ducă Iranul pe calea dreptății sociale și să-l elibereze de occidentalizare. Gruparea s-a format în anii '60 și a dus o luptă armată pentru înlăturarea șahului. Cu toate acestea, mujahedinii nu erau susținători ai lui Khomeini. Organizaseră deja numeroase proteste împotriva șahului cu câțiva ani înainte ca ayatollahul Khomeini să devină cunoscut, iar membrii lor, în mare parte studenți, fuseseră torturați și executați la Evin. Faptul că erau o grupare islamică era un motiv suficient ca să decid că locul meu nu era lângă ei.

Aram frecventa un liceu de băieți numit Alborz, care se afla lângă școala mea. Într-o după-amiază, cam la o săptămână după începerea școlii, mă îndreptam către casă când l-am auzit strigându-mi numele. Mi-a stat inima în loc; m-am gândit că avea vești despre fratele lui, dar mi-a spus că voia doar să mă vadă și s-a oferit să mă conducă acasă. Am răsuflat ușurată. Deși eram sigură că Arash murise, eram înspăimântată de momentul în care cineva mi-ar fi putut confirma convingerea.

Aram m-a întrebat cum mergea școala și i-am spus că noua noastră directoare făcea parte din Gărzile Revoluționare și că nu aș fi fost surprinsă dacă aș fi aflat că purta o armă în buzunar.

— Nu ai de gând să te implici în grupările astea politice, nu-i așa? m-a întrebat.

De la dispariția fratelui său, se maturizase într-un mod trist și deprimant. Înainte de revoluție, nu se gândea decât la baschet și la petreceri, iar acum își făcea griji în legătură cu orice și îmi dădea mereu sfaturi.

— Tata spune că trăim vremuri periculoase, mi-a zis el. E convins că noul guvern le permite tuturor grupărilor politice să facă și să spună ce vor doar pentru ca membrii Gărzilor Revoluționare să vadă care le sunt prietenii și dușmanii. Apoi, mai devreme

sau mai târziu, îi vor aresta pe toți cei care au acționat împotriva guvernului.

Mătușa Zenia mă sunase cu câteva zile înainte pentru a-mi spune exact același lucru și mă avertizase să am grijă. Dar aveam multe curiozități legate de toate aceste ideologii diferite. În fiecare zi, în pauze, luam parte la întâlniri unde se citea și se discuta despre asemenea aspecte, organizate de elevi din clasele a XI-a și a XII-a care lucrau cu diferite grupări politice.

În afară de faptul că nu credeau în Dumnezeu, Marx și Lenin aveau niște idei foarte interesante. Doreau dreptate pentru toată lumea și o societate în care bogățiile să fie distribuite egal, dar metodele lor s-au dovedit a fi inaplicabile în lumea reală. Știam foarte bine ce se întâmplase în Uniunea Sovietică și în alte țări comuniste. Comunismul nu funcționa. Pe de altă parte, acum vedeam cum era o societate islamică. Eram convinsă că religia și politica reprezentau o combinație periculoasă. Oricine critica guvernul islamic era considerat un dușman al Islamului, fiind implicit și împotriva lui Dumnezeu. Din câte înțelegeam, conform Islamului, asemenea oameni nu meritau să trăiască dacă nu își revizuiau poziția.

Înainte de revoluție, cel puțin după ce m-am născut eu, credința și convingerile religioase ale oamenilor nu reprezentaseră o chestiune controversată. La școală aveam colege de diferite religii, dar ni se cerea să ne concentrăm pe educația noastră, să fim politicoase și respectuoase una față de cealaltă și față de profesori și să ne comportăm ca niște adevărate tinere doamne. Dar acum lumea părea împărțită în patru curente furioase: fundamentalismul islamic, comunismul, islamismul de stânga și monarhismul. Iar eu nu eram de acord cu niciuna dintre ele. Aproape toată lumea făcea parte dintr-o grupare în afară de mine, iar asta mă făcea să mă simt pierdută și singură.

Gita, acum în clasa a XI-a, era membră a unui partid comunist cunoscut sub numele de Fadayian-e Khalgh. Fratele lui Sarah, Sirius, făcea parte din organizația mujahedinilor, iar Sarah împărtășea și ea viziunile și ideile acestora.

Într-o seară din luna mai a anului 1979, cam la trei luni după victoria revoluției islamice, eram singură acasă. Părinții mei erau în vizită la niște prieteni, iar eu trebuia să îmi termin temele. Pe la opt am deschis televizorul. La vremea aceea aveam doar două posturi de televiziune. De când se terminase revoluția, rar găseai o emisiune interesantă, dar un documentar mi-a atras atenția. Era despre protestul din Piața Jaleh, organizat pe 8 septembrie împotriva șahului. Deși eram ferm convinsă că Arash murise, încă nu puteam să mă gândesc la acea zi ca la momentul morții sale; pentru mine era ziua dispariției lui. Cu ochii în lacrimi, m-am apropiat de ecranul televizorului. Filmarea nu era de o calitate foarte bună; persoana care o făcuse alerga aproape tot timpul și făcea mișcări bruște, astfel încât filmul era greu de urmărit. Soldații aveau

armele îndreptate spre mulțime și trăgeau. Oamenii fugeau și am putut vedea cum câțiva dintre ei s-au prăbușit la pământ. Soldații aruncau cadavrele într-un camion militar și dintr-odată l-am zărit, preț de o clipă. Unul dintre cadavre era al lui Arash. M-am ridicat în picioare, dezgustată și îngrozită. Nu puteam să vorbesc și nici să plâng. M-am dus în camera mea, m-am așezat pe pat și am încercat să reflectez. Mi-am spus că poate totul fusese numai în mintea mea. Oare ce puteam să fac? Trebuia să aflu adevărul. M-am dus direct la telefon și l-am sunat pe Aram. El a simțit panica din vocea mea. Nu știam cum anume să-i spun.

— Marina, ce este?

Liniște.

— Spune ceva! Vrei să vin la tine?

— Nu, m-am auzit spunând.

— Te rog, spune-mi, ce s-a întâmplat?

— Au dat la televizor un documentar despre demonstrația din 8 septembrie. Soldații aruncau cadavre într-un camion. Cred că unul dintre ele era al lui Arash.

Gata, o spusese.

Liniște. Liniște îngrozitoare.

— Ești sigură?

— Nu, cum aș putea fi? A fost vorba de o fracțiune de secundă, dar cum am putea afla?

Aram a sugerat să mergem la postul de televiziune a doua zi, după ore. Aș fi vrut să mergem dimineața, dar mi-a spus că dacă am fi chiulit de la școală părinții noștri și-ar fi făcut griji, iar el nu voia să le spună nimic alor lui până nu știam ceva sigur.

A doua zi, am luat autobuzul spre postul de televiziune și niciunul dintre noi nu a scos o vorbă tot drumul. Mai întâi am vorbit cu recepționera, o femeie de vârstă mijlocie, căreia i-am explicat situația noastră. A dat dovadă de multă compasiune și ne-a spus că și ea își pierduse un văr în timpul demonstrației din 8 septembrie. După ce a dat câteva telefoane, ne-a condus în micul birou al unui tânăr cu barbă. Acesta purta ochelari cu lentile groase și nu m-a privit deloc în ochi cât timp am vorbit, dar a dat mereu din cap aprobator. Ne-a dus într-o încăpere mare, plină cu fel de fel de echipamente, unde am repetat povestea noastră unui bărbat de vreo 50 de ani pe care îl chema Agha-yeh Rezaii și care ne-a promis că va găsi caseta. Și așa a fost.

Aram și cu mine ne uitam cu atenție la ecran când, brusc, am văzut ceea ce căutam. L-am rugat pe Agha-eh Rezaii să oprească imaginea. Nu exista niciun dubiu că era vorba de Arash. Avea ochii închiși și gura ușor deschisă. Tricoul lui alb era plin de sânge.

M-am simțit ca și cum o piatră mi-ar fi zdrobit pieptul. Îmi doream să fi fost cu el în momentul morții, când era singur și speriat.

Mult timp nu ne-am putut desprinde privirea de ecran. În cele din urmă m-am uitat la Aram. Privea în gol, absent, în timp ce încerca, la fel ca și mine, să înțeleagă golul devastator de singurătate lăsat în urmă de moarte, teribila cădere din cunoscut spre necunoscut și groaznica senzație când aștepti să atingi pământul tare și să te sfărâmi în bucăți mici, insignifiante. I-am atins mâna, iar el s-a întors și m-a privit. L-am luat în brațe. Agha-yeh Rezaii plângea cu noi.

— Trebuie să-mi sun părinții. Trebuie să afle și ei numai decît, a spus Aram.

Au ajuns amândoi acolo în mai puțin de o oră, devastați, zdrobiți. După opt luni de suferință, am fost nevoiți să înfruntăm realitatea morții lui Arash. Mi-au mulțumit că l-am găsit. Da, mi-au mulțumit. Mentea mea se blocase, nu mai puteam să gîndesc. S-au oferit să mă ducă acasă cu mașina, dar am refuzat. Voiam să fiu singură.

M-am urcat în autobuz, am găsit un colț liniștit și am început să mă rog. Mai rămînea altceva de făcut? Aveam de gînd să spun „Ave Maria” iar și iar, pînă cînd ar fi fost de ajuns, pînă cînd m-aș fi putut revanșa pentru felul în care murise și pentru că nu fusesem cu el în acel moment. Dar aveau rugăciunile mele să fie vreodată de ajuns? Durerea care îmi invadase sufletul s-a intensificat rapid, iar sentimentul de iertare s-a lăsat așteptat. Am fost nevoită să-mi accept suferința, să o las să crească, să se reverse și să ajungă unde trebuia să ajungă, altfel mi-ar fi distrus sufletul, transformându-l în nimicnicie.

Ajunsă la ușa casei noastre, cu mâinile tremurînde, m-am chinuit să nimeresc gaura cheii, dar nu am reușit. Am apăsat butonul soneriei. Niciun răspuns. Aerul greu și fierbinte, amestecat cu zgomotul traficului, mă copleșea. Am tras aer în piept și am încercat din nou să descui. Ușa s-a deschis. Am închis-o după mine și m-am sprijinit de ea. Aerul din hol era întunecat, răcoros și liniștit. Epuizată, m-am îndreptat cu greu spre scări și am început să le urc, dar m-am prăbușit după prima treaptă. O vreme nu am fost conștientă decît de răceala scării de piatră pe pielea mea. Apoi am auzit o voce strigîndu-mi numele. Am simțit ceva cald pe obraz și mi-am ridicat privirea. Mama mă privea lung și a început să mă scuture.

— Marina, ridică-te!

M-a tras în sus de brațe și în cele din urmă am reușit să mă ridic în picioare, sprijinindu-mă de ea. M-a dus în camera mea. Îmi vorbea, dar nu puteam să o înțeleg. Cuvintele ei erau ca o ceață, ca fumul care se ridică în văzduh, dispărînd în lumina soarelui care se strecura în camera mea prin fereastră. M-a ajutat să mă așez pe pat. Aveam nevoie să înțeleg ce se întîmplase. Aveam nevoie să înțeleg de ce murise Arash. Mă uitam fix pe fereastră, la albastrul cerului.

Cînd, într-un final, am conștientizat unde sunt, mama stătea în picioare, ținînd în mînă o farfurie cu felul meu de mîncare preferat – tocană de carne de vită cu țelină și garnitură de orez. Afară se lăsase întunericul, iar lumina din camera mea era aprinsă.

M-am uitat la ceas. Era trecut de ora nouă. Trecuseră două ore și eu stăteam încă așezată pe pat. Reușisem cumva să alunec prin timp, ca și cum durerea mea mă scosese în afara lumii, așa cum tai cu foarfecele o formă simplă din hârtie și o dai deoparte.

— E mort, am zis cu voce tare, sperând că dacă spun cu glas tare nenorocirea voi ajunge să înțeleg de ce se întâmplase.

— Cine?

Mama s-a așezat pe marginea patului.

— Arash.

S-a uitat în altă parte.

— A fost omorât în timpul demonstrației din 8 septembrie. A fost împușcat. E mort.

— E groaznic, a suspinat, clătinând din cap. Știu că îl plăceai. E greu, foarte greu, dar vei trece peste asta. Mâine te vei simți mai bine. Mă duc să-ți fac o cană de ceai.

A ieșit din cameră. Din când în când, mama îmi oferea scurte momente de afecțiune. Dar nu durau mult, străluceau puternic ca stelele căzătoare și apoi dispăreau în întuneric.

Am adormit după ce am băut un ceai de mușețel, dar m-am trezit în miez de noapte, cu o durere în piept. Îl visasem pe Arash. M-am dus repede la dulap, am scos figurina înger și m-am târât sub pat. Strigăte profunde țâșneau din gâtul meu și, cu cât încercam să le înăbuș, cu atât deveneau mai puternice. Am tras jos perna de pe pat și mi-am acoperit cu ea fața. Îmi doream ca îngerul să vină și să-mi spună de ce mureau oamenii. Aveam nevoie de el să-mi explice de ce Dumnezeu îi lua pe cei pe care îi iubeam. Dar l-am strigat în zadar.

Pe 6 septembrie 1979, Irena a suferit un atac de cord și a murit. Pierdusem două persoane dragi înaintea ei, dar nu mersesem niciodată la o înmormântare; cea a Irenei a fost prima. Pe 9 septembrie, mi-am pus o fustă și o bluză de culoare neagră și m-am privit în oglindă. Nu-mi plăcea deloc cum îmi venea negrul: arătam slabă, palidă și copleșită. Voiam să dau impresia că sunt puternică. Mi-am dat jos hainele negre și m-am îmbrăcat cu fusta mea preferată, maro, și cu o bluză crem. Irenei i-ar fi plăcut mai mult această ținută.

În drum spre stația de autobuz, am intrat într-o florărie și am cumpărat un buchet de trandafiri roz. În autobuz am stat pe un scaun la fereastră, privind cum străzile rămâneau în urmă. Culoarea și fericirea orașului dispăruseră. Oamenii purtau doar haine în culori închise și mergeau cu privirea în pământ, ca și cum și-ar fi dorit să se evite unii pe alții sau să nu observe priveliștea. Aproape toate zidurile erau acoperite cu sloganuri dure, care instigau la ură.

Biserica ortodoxă rusă din Teheran nu avea preoți, astfel că slujba a avut loc la biserica grecească, iar înmormântarea la cimitirul rusesc. Eram recunoscătoare că

aveam posibilitatea să fiu prezentă la înmormântarea Irenei. Ajunsesem să apreciez șansa de a-mi putea lua rămas-bun.

După înmormântare, l-am rugat pe Aram să mă ajute să caut mormântul bunicii mele, pentru că nu știam exact unde era. Părinții mei nu mă luaseră la înmormântarea ei și nici nu mă duseseră să o vizitez la cimitir. Voiam să-i găsec mormântul și să spun o rugăciune. Cimitirul nu era foarte mare, fiind împrejmuț de ziduri de cărămidă din argilă. Mormintele erau foarte apropiate unele de altele, iar buruienile crescuseră peste tot. Erau multe pietre funerare și m-am gândit că avea să-mi fie greu să o găsec pe cea a bunicii. Am mers pe vârfuri printre pietrele de mormânt, iar a cincea sau a șasea la care ne-am uitat a fost a ei. Părea că bunica mă găscise pe mine. Păstrasem un trandafir roz pentru ea.

Am privit în jurul meu. Fiecare piatră funerară semăna cu coperta unei cărți pecetluite pe veci. M-am plimbat de la una la alta, încercând să citesc numele și datele de naștere și de deces. Unii muriseră bătrâni, alții tineri. Îmi doream să-i cunosc pe toți. Erau acolo multe povești ce nu aveau să fie spuse niciodată. Oare îngerul îi cunoștea pe toți acești oameni? Fusese oare în stare să-i ajute și să le asculte inima când își dădeau ultima suflare? Care or fi fost ultimele lor gânduri înainte de a-și părăsi trupurile? Care erau cele mai mari regrete ale lor? Oare era posibil să nu existe regrete în momentul morții? Oare eu ce aș fi regretat cel mai mult dacă aș fi murit în momentul ăla?

Prietenii și familia lui Aram voiau să plece. I-am observat pe părinții lui uitându-se în direcția noastră și am știut că se gândeau la Arash. Meritau să știe unde fusese îngropat, iar el merita să aibă mormântul convenit. Îmi doream să plantez trandafiri pentru el, în jurul micii bucăți de pământ care îi cuprindea trupul. Trandafiri de toate culorile. Și nu aș fi lăsat niciodată buruienile să-i năpădească piatra de mormânt. Trecuse un an de la moartea sa. Patru anotimpuri lungi de pierdere și durere.

Pe 1 noiembrie 1979, ayatollahul Khomeini a cerut poporului iranian să protesteze împotriva Statelor Unite, pe care le numea „marele Satan”. A spus că America era răspunzătoare pentru toată corupția din lume și că era cel mai mare dușman al Islamului, alături de Israel. Mii de oameni au luat cu asalt străzile și au înconjurat ambasada SUA. Urmăream știrile despre demonstrații la televizor și mă întrebam de unde apăruse acea mulțime furioasă. Nu participase nimeni dintre cunoscuții mei. O mare de oameni a ocupat străzile din zona ambasadei, care era împrejmuț de ziduri de cărămidă.

Pe 4 noiembrie 1979 am auzit că un grup de studenți care se autointitulau „Studenții Musulmani Supuși Liniei Imamului” au ocupat clădirea principală a ambasadei, luând ostatici 52 de cetățeni americani. Doreau ca Statele Unite să-l extrădeze pe șah, care se afla pe teritoriul american și urma un tratament împotriva cancerului, pentru ca acesta

să fie judecat în Iran. Mi se părea nebunie curată, la fel ca și cunoșcuților cu care am vorbit despre asta. Oamenii știau că șahul era foarte bolnav, iar luarea de ostatici nu avea nicio logică. Însă nimic nu prea mai avusese logică după revoluție.

Zece

În ziua de vizită, toată lumea era nerăbdătoare și, pentru prima dată de când fusesem arestată, le-am auzit pe fete râzând în hohote. Surorile strigau numele prizonierelor la megafon, în ordine alfabetică, de obicei câte cincisprezece. Cele strigate își puneau *chador*-ul și se duceau în birou. Neștiind dacă părinților noștri li se permisesse să ne vadă, Taraneh și cu mine ne plimbam încolo și încioace de-a lungul holului. Taraneh fusese arestată cu mai bine de două luni înaintea mea, dar încă nu avusese niciun vizitator. Numele ei de familie începea cu litera „B”, așa că rândul ei avea să vină înainte de al meu.

— Taraneh Behzadi...

Am început amândouă să sărim și să țipăm. Era atât de entuziasmată, încât a trebuit să mă duc eu să-i aduc *chador*-ul și legătoarea pentru ochi. A dispărut după ușile cu grilaj, în timp ce eu am continuat să mă plimb pe hol. Majoritatea fetelor se întorceau de la vizită plângând. Taraneh a venit înapoi cam după jumătate de oră, stăpână pe sine și calmă.

— Ți-ai văzut părinții? am întrebat-o.

— Da.

— Cum erau?

— Bine, cred. În camera de vizită e un perete gros de sticlă și nu există telefoane. Nu se poate discuta. Dar am folosit un fel de limbaj al semnelor.

În sfârșit am fost și eu strigată. În birou ni s-a spus să ne legăm la ochi. Am urmat șirul de fete, am coborât scările și am ieșit afară. Ne-am îndreptat spre clădirea unde aveau loc vizitele și, înainte de a intra, ni s-a spus să ne descoperim ochii. La fiecare colț erau gărzi înarmate. Un perete gros de sticlă despărțea camera în două. Bărbați și femei stăteau de partea cealaltă, câțiva dintre ei plângând, cu mâinile lipite de sticlă, cercetând atent fiecare chip și încercând să-l găsească pe cel drag. Nu după mult timp, mi-am zărit părinții. Au venit în grabă spre mine și au început să plângă. Mama purta un *mantou* negru, care îi ajungea până la glezne, și o eșarfă neagră foarte mare îi

acoperea părul și umerii. Probabil că și le cumpărase doar cu scopul de a veni la Evin. Toate *mantou*-urile pe care le avusese până să fiu arestată erau mai scurte, venindu-i cu vreo trei centimetri mai jos de genunchi, iar eșarfele erau mai mici.

— Ești bine? am reușit să citesc pe buzele mamei.

Am dat din cap că da, abținându-mă cu greu să nu plâng.

Și-a împreunat mâinile ca pentru rugăciune și a spus ceva.

— Poftim? am zis privind-o cu atenție, disperată să-i înțeleg fiecare cuvânt.

— Toată lumea se roagă pentru tine, a spus mai rar, exagerând mișcarea buzelor.

— Mulțumesc, am răspuns, plecând ușor capul.

— Când te vor lăsa să vii acasă? m-a întrebat, dar m-am făcut că nu înțeleg.

Nu puteam să le spun părinților mei că eram condamnată la moarte, asta i-ar fi răpus. Erau îngroziți și distruși, dar cel puțin trăiau cu speranța că aveam să mă întorc acasă într-o zi. Nu știam ce să le spun. Nu-mi doream decât să o iau în brațe pe mama și să nu-i mai dau drumul.

— Sarah e bine, am spus într-un târziu, după ce i-am privit lung vreun minut.

— Poftim?

Am scris „Sarah” pe sticlă cu degetul, iar mama mi-a urmărit degetul cu al ei.

— Sarah? a întrebat.

— Da.

— E bine?

— Da.

— Timpul a expirat, a strigat un gardian.

— Fii curajoasă, Marina! mi-a spus mama.

În închisoare era întotdeauna liniște după zilele de vizită. Stând în colțurile noastre singuratic, încercam să nu ne gândim cum era viața noastră înainte de Evin, dar era în zadar, fiindcă amintirile erau tot ce aveam. Ne lipseau familiile și viețile noastre și felul cum eram înainte. Nu aveam viitor, doar trecut.

În ziua de după vizite am primit mici pachete cu haine de acasă. L-am deschis pe al meu. Cămăși, pantaloni, lenjerie intimă nouă și un pulover. Mirosul pachetului mă ducea acasă, îmi dădea speranță. Taraneh își plimba degetele peste un pulover de lână roșu și decolorat și mi-a mărturisit că era puloverul ei norocos. „Îmi va purta noroc”, mi-a spus și mi-a povestit că mama ei îl făcuse cu câțiva ani înainte, când abia învățase să tricoteze. Taraneh și surorile ei s-au certat pentru el. Când mama a hotărât să i-l dea ei, celelalte surori s-au supărat, dar mama le-a explicat că nu putea să-l dea decât uneia și că era corect să-l ofere celei mai mici. Le-a promis celor trei surori ale lui Taraneh că le va face și lor câte un pulover identic, dar nu și-a ținut promisiunea. Taraneh era convinsă că i se întâmplau lucruri bune de câte ori se îmbrăca cu puloverul și se întreba dacă încă mai avea puteri magice.

- Taraneh, ne vom întoarce acasă într-o zi, i-am spus.
- Știu.
- Vom face toate lucrurile pe care ne place să le facem.
- Vom face plimbări lungi, nu-i așa?
- Da, și vom merge la casa mea de vacanță.
- Vom merge la cumpărături.
- Vom găti și vom coace și vom mânca totul!

Am izbucnit amândouă în râs.

În noaptea aceea nu am putut să dorm. M-am întrebat cum reușise Ali să-mi schimbe sentința și m-am gândit că ar putea face același lucru și pentru Taraneh, că ar putea să o ajute și pe Sarah. Dar îmi spusese că urma să plece și adevărul era că nu mai doream să-l văd vreodată. Mă înspăimânta. Într-un fel, îmi era mai ușor să am de-a face cu Hamehd, deoarece știam la ce să mă aștept din partea lui. Cu Ali lucrurile stăteau altfel. Nu-mi făcuse niciodată rău, dar, cu toate acestea, în prezența lui mă cuprindea un sentiment de frică pură, adâncă. M-am gândit la noaptea execuțiilor. Până atunci încercasem să mi-o scot din minte. Creierul meu refuza să rememoreze acele imagini terifiante. Dar știam că sunt acolo, neatinse și clare. Apoi mi-am amintit privirea lui Ali în momentul în care m-a condus în celulă. Dorința. Mă făcuse să mă simt ca și cum aș fi fost prizonieră pe fundul unui ocean înghețat. Dar trebuia să vorbesc cu el de dragul lui Taraneh.

A doua zi dimineață, m-am îndreptat către birou și am bătut la ușă. Sora Maryam stătea în spatele mesei și citea ceva. S-a uitat la mine cu ochi întrebători.

- Există vreo posibilitate să-l văd pe Fratele Ali? am întrebat.

M-a pătruns cu privirea.

- Ce treabă ai cu el?

I-am povestit cum îmi salvase viața și că acum voiam să-l rog s-o ajute pe o prietenă a mea.

- Pe cine? m-a întrebat Sora Maryam.

Am ezitat să-i răspund.

- Pe Taraneh?

— Da.

- Fratele Ali nu e aici. Este pe front, luptă împotriva irakienilor.

Iranul era în război cu Irakul din septembrie 1980.

- Când se întoarce?

— Numai Dumnezeu știe. Dar chiar dacă ar fi fost aici, nu ar fi putut face nimic. Tu ai fost foarte norocoasă. Când un tribunal islamic pronunță o condamnare la moarte, doar grațierea imamului te mai poate salva. Dar imamul nu obișnuiește să se implice în astfel de chestiuni. Are încredere în judecători și în deciziile lor. Singura persoană care

ar putea să o ajute este propriul ei anchetator.

— Și noi ce am putea să facem pentru ea?

— Să ne rugăm.

Am încercat să nu mă gândesc la fericire, la cum era înainte de revoluție, înainte ca toate lucrurile acelea oribile să se întâmple, ca și cum rememorarea evenimentelor frumoase ar fi făcut ca amintirile să se estompeze, așa cum se întâmplă cu fotografiile vechi pe care pui mâna de prea multe ori. Dar uneori, în miez de noapte, trăgeam în piept mireasma lămâilor sălbatici și auzeam frunzele lor groase foșnind în briza proaspătă și sărată a mării. Simțeam valurile calde ale Mării Caspice învolburându-se la picioarele mele și nisipul lipicios și ud acoperindu-mi degetele. În vis, mă întindeam în patul din casa mea de la malul mării, privind cum răsare luna plină. Apoi călcam pe podea, dar nu scârțâia; umblam fără țintă, dar nu dădeam de nimeni, încercam să-l strig pe Arash, dar nu puteam scoate niciun sunet.

Mă gândeam tot timpul la Andre. Înainte să fiu arestată, iubirea mea pentru el era fragilă, abia se năștea. Îmi era teamă să mă las în voia sentimentelor mele față de el, deoarece mă gândeam că l-aș putea pierde – și nici nu voiam să-l trădez pe Arash. Acum, că stătusem față în față cu moartea, știam că eram îndrăgostită de Andre. Nu îmi doream nimic mai mult pe lume decât să fiu cu el. Dar oare el mă iubea? Credeam că da. El era speranța mea. Trebuia să supraviețuiesc pentru el. El era cel la care îmi doream să mă întorc.

Într-o noapte, pe la mijlocul lunii martie, Sheida a intrat în travaliu și a fost dusă la spitalul închisorii. A doua zi, s-a întors cu un băiețel frumos și sănătos, căruia i-a pus numele Kaveh, așa cum îl chema pe soțul ei. Ne-am strâns toate în jurul ei și al bebelușului. Ne simțeam mândre să avem o mamă în cameră și din acel moment am strigat-o doar „mama Sheida”. Copilul a devenit foarte repede un răsfățat, căci avea multe mătuși dornice să aibă grijă de el. Și, chiar dacă nu a dispărut complet de pe fața Sheidei, umbra întunecată a îngrijorării s-a mai luminat puțin; copilul sădea speranță nu numai în sufletul mamei lui, ci și în sufletele tuturor celor din jurul lui.

Când Kaveh avea două sau trei săptămâni, vreo 70 de prizoniere din pavilionul 246 au fost transferate la Ghezel Hesar, o închisoare din orașul Karaj, situat cam la 25 de kilometri de Teheran. Cele mai multe fete spuneau că la Ghezel Hesar condițiile de trai erau ceva mai bune decât la Evin, astfel încât cele care au plecat păreau destul de încântate. Eu eram bucuroasă că niciuna dintre prietenele mele apropiate nu fusese strigată. După transfer, camerele au devenit mai încăpătoare, dar asta nu a durat mult. În fiecare zi ni se alăturau fete noi și, în scurtă vreme, locurile de dormit erau mai strâmte decât înainte.

Cam o dată pe săptămână, din megafoane răsunau marșuri militare și se anunța că

armata câștigase mari bătălii, iar trupele noastre erau pe punctul de a încheia glorios războiul cu Irakul, dar nouă nu prea ne păsa de război. Și nu doar pentru că nu afectase direct Teheranul, ci și pentru că închisoarea Evin părea a fi situată pe o altă planetă, într-o lume ciudată, cu reguli de neînțeles, în baza cărora oricare dintre noi putea fi torturată sau ucisă fără niciun motiv.

Într-o seară, în timp ce mâncam pâinea și curmalele de la cină, Sarah a intrat în cameră și, fără a-și da jos *chador*-ul, tăcută și cu privirea în jos, s-a dus și s-a așezat într-un colț. Foarte uimită, m-am dus la ea și i-am pus mâna pe umăr.

— Sarah?

Nu și-a ridicat privirea.

— Sarah, unde ai fost? Am fost foarte îngrijorate.

— Sirius e mort, a spus cu o voce calmă.

Am încercat să caut cuvintele potrivite, dar nu le-am găsit.

— Am două pixuri, mi-a șoptit.

— Poftim?

— Le-am furat. Ei habar n-au.

A scos un pix negru din buzunar, și-a ridicat mâneca stângă și a început să scrie pe încheietura mâinii: „Sirius a murit. Într-o vară am mers la Marea Caspică și ne-am jucat pe nisip cu o minge de plajă. Ce de culori! Valurile ne stropeau...”. Am observat că mai avea ceva scris pe braț. Cuvintele erau mici, dar lizibile. Erau amintiri. Amintiri legate de Sirius, de familia ei, de viața ei.

— Ai vreo coală de hârtie sau ceva de genul asta? m-a întrebat.

— O să gădesc. Sarah, unde ai fost?

— Nu mai am loc. Te rog, găsește-mi niște foi!

Am găsit o bucată de hârtie, dar nu era de ajuns. A început să scrie pe pereți. Scria aceleași lucruri iar și iar, amintindu-și anii de școală și de liceu, jocurile pe care le jucam, cărțile pe care le citeam, profesorii noștri preferați, petrecerile de anul nou, vacanțele de vară, casa, cartierul, părinții și toate lucrurile pe care Sirius le făcea cu plăcere.

În cele din urmă, când am avut apă caldă într-o seară, a refuzat să facă duș.

— Sarah, trebuie să te speli. Indiferent dacă faci duș sau nu, cuvintele se vor șterge. Dacă te speli, vei putea să scrii din nou. Dacă nu, vei mirosi foarte urât.

— Mi se termină pasta din pixuri.

— Dacă faci duș, îți voi găsi eu alte pixuri.

— Îmi promiți? m-a întrebat.

Nu am vrut să fac o promisiune pe care să nu o pot ține, așa că m-am dus în biroul Surorilor și i-am explicat situația Sorei Maryam. I-am spus că Sarah nu scria nimic cu

tentă politică, ci doar amintiri legate de familia ei.

Sora Maryam mi-a dat două pixuri și am fugit cu ele la Sarah, simțindu-mă de parcă descoperisem cea mai mare comoară a lumii.

Când Sarah s-a dezbrăcat la dușuri, nu mi-a venit să-mi cred ochilor. Picioarele, brațele și abdomenul îi erau acoperite de cuvinte minuscule.

— Nu am putut ajunge la spate. Mă spăl doar dacă îmi promiți că vei scrie pe spatele meu, mi-a spus.

— Promit.

Și și-a șters cuvintele de pe piele. Cartea lui Sarah. Vie, respirând, simțind, suferind, rememorând.

Cam la trei luni după ce am ajuns în pavilionul 246, numele mi-a fost strigat prin megafon. Prietenele mele s-au uitat la mine încordate. Mi-am pus șalul pe cap, cu mâinile tremurânde.

— Sunt sigură că e vorba de vești bune, mi-a spus Taraneh, cu ochii plini de speranță.

Am tras aer în piept și am deschis ușa ce dădea în hol. Sora Maryam mă aștepta în birou. Am simțit că era puțin agitată.

— Unde trebuie să merg? am întrebat.

— Fratele Hamemd a cerut să te vadă.

— Știți și de ce?

— Nu știu, dar nu-ți face griji. Sunt sigură că vrea doar să vadă ce mai faci.

M-am legat la ochi și am urmat o altă Soră către cealaltă clădire. Am așteptat pe hol până m-a strigat Hamemd. Am intrat după el într-o cameră. A închis ușa în urma noastră și mi-a cerut să mă dezleg la ochi. Nu se schimbaseră deloc. Ochii lui păreau niște grote întunecate și adânci. Camera avea un pat de tortură într-un colț, un birou și două scaune. Un bici făcut dintr-un cablu negru atârna de tăblia patului. Am început să respir precipitat și superficial.

— Marina, ce bine îmi pare să te văd! mi-a spus zâmbind. Ia loc și zi-mi cum mai e *viața* ta.

Cuvintele lui dureau ca înțepăturile de albină.

— Sunt bine, i-am răspuns, întorcându-i zâmbetul.

— Așa deci, m-ai lăsat baltă în noaptea aceea, îți mai aduci aminte? Te-ai gândit vreodată la ce s-a întâmplat cu ceilalți care erau cu tine?

Inima îmi bătea atât de repede, încât simțeam că o să-mi explodeze capul.

— Nu te-am lăsat baltă, Ali m-a luat. Și știu foarte bine ce s-a întâmplat cu ceilalți. I-ai omorât.

Pe patul de tortură erau pete de sânge și nu puteam să-mi iau privirea de la ele.

— Trebuie să recunosc că, deși nu-mi place de tine, mă amuzi. Ți-ai dorit vreodată să fi murit cu ei în acea noapte?

— Da.

Continua să zâmbească.

— Știi că sentința ta este închisoare pe viață, nu-i așa?

— Da, știu.

Dacă începe să mă biciuiască, nu se va opri până nu mă omoară.

— Și asta nu te deranjează? Vreau să spun că, nu prea te-ai distrat în ultimele luni, nu-i așa? Imaginează-ți asta pentru tot restul vieții.

— Dumnezeu mă va ajuta să rezist, i-am spus.

S-a ridicat și s-a plimbat prin cameră câteva momente, după care a venit spre mine și, cu dosul palmei, m-a lovit atât de tare peste obrazul drept, încât am simțit că mi s-a rupt gâtul. Urechea dreaptă îmi țiuia.

— Ali nu mai e aici să te protejeze.

Mi-am acoperit fața cu mâinile.

— Nu mai rosti niciodată cuvântul „Dumnezeu”! Ești necurată și nedemnă de numele Lui. Trebuie să mă duc să-mi spăl mâinile pentru că te-am atins. Încep să cred că, până la urmă, închisoarea pe viață e o măsură mai potrivită pentru tine. Vei suferi vreme îndelungată, fără nicio speranță.

Cineva a bătut la ușă. Hamehd a deschis și a ieșit din cameră. Nu eram în stare să gândesc limpede. Oare ce voia de la mine?

Un bărbat pe care nu îl mai văzusem până atunci a intrat în cameră.

— Bună, Marina! Numele meu este Mohammad. Te voi duce înapoi în pavilionul 246.

M-am uitat la el, nedumerită. Nu-mi venea să cred că Hamehd mă lăsa să plec așa ușor.

— Ești bine? m-a întrebat Mohammad.

— Da.

— Acoperă-ți ochii și hai să mergem!

M-a lăsat în biroul din pavilionul 246, unde Sora Maryam mi-a spus să mă dezleg la ochi de îndată ce am ajuns. Sora Masoomeh stătea în spatele mesei și citea ceva.

— De ce ai fața așa de roșie? m-a întrebat Sora Maryam.

Sora Masoomeh și-a ridicat privirea.

Le-am povestit ce se întâmplase.

— Slavă Domnului că am reușit să dau de fratele Mohammad! El și fratele Ali sunt prieteni foarte apropiați. Au lucrat în aceeași clădire. L-am sunat și i-am spus că te-a luat Hamehd, iar el mi-a promis că te va găsi și te va aduce înapoi, mi-a mărturisit Sora Maryam.

— Ai avut noroc, Marina. Hamehd nu are nevoie de motive serioase ca să le facă rău oamenilor dacă așa are el chef, mi-a șoptit Sora Masoomeh.

— După cum vezi, mi s-a adresat Sora Maryam, întorcându-se spre mine, Sora Masoomeh nu este în cele mai bune relații cu Hamehd, dar a învățat să-și muște limba. Deși face parte din organizația „Studentilor Musulmani Supuși Liniei Imamului”, este una dintre cei care au participat la luarea de ostatici în ambasada americană și îl cunoaște personal pe imam, Sora Masoomeh a avut probleme cu Hamehd. Singurele persoane pe care le cunosc aici și care îl pot înfrunta pe Hamehd sunt Fratele Ali și Fratele Mohammad.

— Nu-ți face griji, Marina! Acum că ești sub protecția Fratelui Mohammad, Hamehd nu te va mai deranja, mi-a spus Sora Masoomeh.

Toate fetele din camera 7 s-au bucurat să mă vadă și au vrut să afle unde fusesem. Dar, de îndată ce au văzut urma roșie și umflată de pe obrazul meu, au știut că aveam doar vești proaste. Nu mai speram la o eliberare condiționată, dar nici nu aveam de gând să mă dau bătută, pentru că exact asta își dorea Hamehd să fac. Încercase să mă dărâme și aproape reușise. Aproape.

M-am gândit la ceea ce îmi spusese Sora Maryam despre Sora Masoomeh. Îmi venea greu să cred că fusese una dintre cei care luaseră ostatici în ambasada Statelor Unite din Teheran. Mi-am adus aminte cum mă uitam la știrile TV despre luarea de ostatici atunci când s-a întâmplat. Fusesem îngrijorată pentru ostatici. Aveau familiile lor în America – oameni care îi așteptau, aveau nevoie de ei și îi voiau înapoi acasă. Captivitatea lor a durat 444 de zile, fiind eliberați pe 20 ianuarie 1981. Acum, situația mea era mai rea decât fusese a lor. Ei aveau cetățenie americană, ceea ce însemna că erau cineva. Cel puțin guvernul lor încercase să-i salveze, iar întreaga lume știa despre lucrurile oribile care li se întâmplaseră. Știa lumea despre noi? Încerca cineva să ne salveze? În adâncul inimii mele știam că răspunsul la ambele întrebări era „nu”.

Mă gândeam întruna la biserica mea. Simțeam mirosul lumânărilor arzând în fața icoanei Fecioarei Maria, luminile lor pâlpâind cu speranța de a fi auzite. Oare Fecioara mă uitase? Îmi aminteam că Iisus spusese că dacă avem o fărâmă de credință putem face un munte să se arunce în mare. Nu voiam să mut din loc ceva atât de mare, ci doar să mă întorc acasă.

De ziua mea, m-am trezit foarte devreme. Nici măcar nu era vremea pentru *namaz*-ul de dimineață. Împlineam 17 ani. Când eram mai mică și aveam vreo 10 sau 11 ani, visam la această vârstă. Pe atunci credeam că o fată de 17 ani poate face orice. În schimb, acum eram o prizonieră politică ce avea o sentință de închisoare pe viață. Taraneh m-a atins pe umăr și m-am întors. Locul ei de dormit era lângă al meu.

— La mulți ani, mi-a șoptit.

— Mulțumesc. De unde ai știut că nu dorm?

— După felul în care respirai. După ce dormi atât de mult timp lângă cineva, îți dai seama dacă doarme cu adevărat sau se preface.

M-a întrebat dacă în familia mea obișnuiam să sărbătorim zilele de naștere și i-am spus că, de obicei, părinții mei îmi cumpărau un tort și un mic cadou. Mi-a spus că la ea acasă aniversările erau foarte importante. Organizau petreceri mari și își făceau cadouri. Ea și surorile ei se luau la întrecere între ele: își confecționau una altele haine, care în fiecare an erau tot mai în pas cu moda.

— Marina, mi-e dor de ele, mi-a spus.

Am luat-o în brațe.

— Te vei întoarce acasă și totul va fi la fel ca înainte.

După masa de prânz, Taraneh, Sarah și alte câteva prietene m-au înconjurat. Sarah mi-a întins o bucată de pânză împăturită. Am desfăcut-o. Era o față de pernă cusută de mână. Mi s-a tăiat răsufarea. Era foarte frumoasă! Toate prietenele mele donaseră câte o bucățică de material din hainele sau eșarfele lor pentru fața mea de pernă. Am recunoscut fiecare pătrățel în parte. Fetele din închisoare aveau obiceiul să coasă săculețe, pe care le agățau de un cârlig sub raftul din cameră și în care depozitau obiecte personale de mici dimensiuni. Eu eram prima care primise o față de pernă.

După cină am avut un tort aniversar în ton cu închisoarea, făcut din pâine și curmale. M-am prefăcut că suflu în niște lumânări imaginare.

— Ai uitat să-ți pui o dorință! mi-a spus Taraneh.

— O să mi-o pun acum: îmi doresc ca toate să ne petrecem următoarele aniversări acasă.

Toată lumea a bătut din palme și a aclamat.

Două sau trei zile mai târziu, s-a anunțat prin megafon că toate prizonierele de la etajul doi al pavilionului 246 trebuiau să-și pună *hijab*-ul și să se adune în curte. Deși ni se permitea să ieșim în curte în anumite momente ale zilei, acest lucru nu a fost niciodată obligatoriu. Toată lumea era îngrijorată. Odată ajunse în curte, ni s-a spus să nu pășim într-o zonă demarcată din centru. Patru bărbați înarmați, ce făceau parte din Gărzile Revoluționare, au ieșit din clădire, însoțiți de două tinere. Una dintre ele era o prietenă de-a mea ce stătea în aceeași cameră cu noi și avea 19 ani, iar cealaltă era din camera 5. Erau îmbrăcate cu *chador*-ul și li s-a spus să se întindă pe jos, în mijlocul curții. Unul dintre membrii Gărzilor le-a legat cu sfoară încheieturile mâinilor și gleznelor. S-a anunțat că cele două fete avuseseră o relație de tip homosexual, așa că urmau să fie pedepsite în concordanță cu legile Islamului. Toată lumea era îngrozită. Am privit cum doi dintre membrii Gărzilor le-au biciuit pe spate. Multe fete nu s-au uitat, acoperindu-și fața cu mâinile și rugându-se, dar eu nu puteam să închid ochii. Priveam bicele ridicându-se, devenind niște forme difuze și brăzdând aerul cu sunetele

lor ascuțite și pătrunzătoare. Apoi urma o clipă de tăcere, când inima părea să nu mai bată, iar plămâni refuzau să respire. Cele două nu țipau, dar mi-aș fi dorit să o facă. Trupurile lor micuțe tresăreau la fiecare lovitură. Mi-am amintit de durerea îngrozitoare pe care o simțisem când fusesem biciuită. După treizeci de bice, fetele au fost dezlegate și au reușit să se ridice. Au fost duse de acolo, iar pe noi ne-au lăsat în curte, ca să ne gândim la ce se întâmplase cu prietenele noastre. Se presupune că suferința ar trebui să ne întărească, dar mai întâi trebuie să plătim un preț pentru asta.

Într-una din zile, mi-a venit rândul să o ajut pe Sheida cu rufele. Spălatul scutecelor de pânză în apă rece nu era o sarcină ușoară. Spălasem scutecele de dimineață și le pusesem la uscat în curte. Deși toată lumea trebuia să aștepte până a doua zi pentru a-și strânge rufele, Sheidei i s-a permis să iasă afară seara. Mergea cu câțiva pași înaintea mea. Era primăvară și ciripitul păsărilor se auzea în depărtare. Soarele tocmai apusese, iar cerul era de un trandafiriu strălucitor. Cele cinci sârme de rufe erau la capătul curții, legate de zăbrelele geamurilor de la etajul întâi și acoperite de haine de toate culorile. Sheida a dispărut în spatele zidurilor de textile, iar eu am urmat-o, folosindu-mă de brațe pentru a da la o parte rochii, pantaloni, fuste și văluri. Apoi am auzit-o țipând.

— Marina! Fugi! Adu o foarfecă! Grăbește-te! Acum! striga.

Am zărit-o pe Sheida ținând trupul cuiva care atârna de zăbrelele uneia dintre ferestre. Am fugit spre biroul Surorilor și am bătut la ușă. Sora Maryam mi-a deschis.

— Foarfeca! Acum! În curte!

A luat repede o foarfecă de pe birou și am fugit în curte, unde o lăsasem pe Sheida. Încă mai ținea trupul fetei aceleia. Am realizat că era vorba de Sarah. Se spânzurase cu o frânghie scurtă, făcută din eșarfe, pe care o legase deasupra barei orizontale de sus a ferestrei de la primul etaj. Dacă Sarah, care era micuță și scundă, ar fi fost cu câțiva centimetri mai înaltă, nu ar fi putut face asta. Trupul i se scutura. Sora Maryam a reușit să taie frânghia. Sarah respira, dar fața i se învinețise. Am rămas lângă ea, în timp ce Sora Maryam s-a dus după asistentă. Sarah era inconștientă. I-am vorbit și am mângâiat-o pe față, dar nu a avut nicio reacție.

Sarah a fost luată din nou din cameră.

Îmi pierdeam puțin câte puțin speranța cu fiecare minut care trecea. Era primăvară, iar aerul ușor purta cu el mireasma florilor îmbobocite. Viața își urma cursul dincolo de zidurile închisorii Evin. Oare eram doar o amintire îndepărtată pentru Andre? Poate că mă uitase. În sala de vizite se instalaseră telefoane și i-am întrebat pe părinții mei despre Andre. Mama mi-a spus că îi vizita tot timpul și se gândea mereu la mine, dar mă gândeam că poate îmi zisese asta ca să nu mă supere.

Zilele treceau, aproape identice, ceea ce făcea ca singurătatea și disperarea să fie și mai greu de suportat. Fiecare zi începea cu rugăciunea de dimineață, înainte de răsărit.

Micul dejun era servit în jurul orei opt, iar apoi trebuia să ne uităm la emisiunile de educație religioasă de la televizor. Ni se permitea să citim cărțile disponibile în închisoare, toate despre Islam, sau să ne plimbăm de-a lungul holurilor înguste. Vorbeam foarte rar despre regim sau despre activitățile politice în care fuseserăm implicate înainte de a fi închise la Evin. Se știa că unele fete erau informatoare. Nu erau multe, poate una sau două în fiecare cameră, dar nu puteam risca să spunem lucruri pe care nu doream să le afle anchetatorii noștri.

Timp de aproape o oră în fiecare zi, aveam voie să ieșim în curtea împrejmuită de clădire. Afară trebuia să ne punem *hijab*-ul, deoarece pe acoperiș patrulau întruna gardieni, care ne păzeau cu atenție, dar *chador*-ul nu era obligatoriu în curte; puteam purta *mantou*-uri și eșarfe pe cap. Tot ce puteam face acolo era să ne plimbăm în cerc sau să stăm așezate lângă ziduri și să privim către bucățica de cer de deasupra noastră. Acel petic de albastru era singura parte a lumii de afară pe care o puteam vedea. Ne amintea de celălalt spațiu în care trăiserăm și unde ne erau casa și locul. De obicei, stăteam cu Taraneh lângă un zid. Ne sprijineam de suprafața lui aspră și priveam norii dispărând din fața noastră și călătorind spre celălalt tărâm. Imaginându-ne că plutim pe un nor, pe care îl puteam manevra în orice direcție, ne povesteam una alteia despre toate locurile cunoscute pe care le vedeam din înalt: străzile din cartierele noastre, școlile și casele unde mamele priveau pe fereastră și se gândeau la fiicele care le fuseseră luate.

— Cum ai dat de necaz și ai ajuns aici? m-a întrebat Taraneh într-o zi, în timp ce lăsam soarele călduț de primăvară să ne încălzească și visam cu ochii deschiși la căminele noastre.

Nu vorbiserăm niciodată despre evenimentele care duseseră la arestarea noastră. Curtea era plină de fete. Multe se plimbau în cerc, iute și hotărât, de parcă trebuiau să ajungă la o anumită destinație. *Mantou*-uri negre, bleumarin, maro și gri se atingeau unele de altele, în timp ce papucii de cauciuc se mișcau cu repeziciune pe terenul pavat. Am realizat că, din locul în care stăteam așezată, vedeam cam ce vede un cerșetor stând pe marginea unei străzi aglomerate, doar că perspectiva mea era mult mai limitată și mai modestă. În acele clipe, lumea mea era ca o clădire pătrată fără acoperiș, cu două niveluri de ferestre cu gratii ce dădeau spre camere întunecate, o lume de tinere femei mergând în cerc. Era ca o povestire științifico-fantastică foarte bizară: „Planeta fetelor încarcerate”. M-a pufnit râsul.

— Ce este? m-a întrebat Taraneh.

— Parcă am fi cerșetori stând la marginea drumului, pe altă planetă.

Taraneh a zâmbit.

— În comparație cu noi, cerșetorii o duc regește, mi-a spus.

— Necazurile mele au început în ziua în care am ieșit afară de la ora de analiză

matematică...

Unsprezece

La începutul anilor '80, Abolhassan Banisadr a devenit primul președinte ales al Iranului. Înainte de victoria revoluției, acesta luase parte mulți ani la mișcarea împotriva șahului și fusese încarcerat de două ori, ulterior reușind să fugă în Franța și să se alăture ayatollahului Khomeini. Unii sperau că va duce Iranul pe calea democrației. Cu toate acestea, pe măsură ce anul școlar 1979/1980 înainta, simțeam că mă cufund în întuneric. Totul se schimba din rău în mai rău. Una câte una, tinere fanatice și lipsite de experiență îi înlocuiau pe mai toți profesorii noștri. *Hijab*-ul a devenit obligatoriu, femeile fiind nevoite să poarte fie *chador*-ul, fie veșminte lungi și închise la culoare și să-și acopere părul cu eșarfe mari. Grupările politice care se opuseseră guvernului islamic sau doar îl criticaseră au fost scoase în afara legii. Cravatele, apa de colonie, parfumul, produsele de machiaj sau lacul de unghii au fost declarate „satanice”, iar cei care le foloseau erau aspru pedepsiți. În fiecare zi, înainte de a intra la ore, elevii erau obligați să se alinieze și să strige sloganuri pline de ură, cum ar fi „Moarte Americii!” sau „Moarte Israelului!”.

În fiecare dimineață, directoarea noastră, *Khanoom* Mahmoodi, și directoarea adjunctă, *Khanoom* Kheirkhah, stăteau la intrarea în școală cu o găleată cu apă și o cârpă, inspectând fiecare elevă. Dacă vreuna era machiată, îi frecau fața până îi dădeau lacrimile. În timpul unei inspecții de dimineață, *Khanoom* Mahmoodi a dat-o deoparte pe prietena mea Nasim, reproșându-i că sprâncenele ei arătau impecabil și că sigur le pensase. Nasim a început să plângă și a spus că nu s-a atins niciodată de ele, dar directoarea a făcut-o târfă. Nasim era frumoasă de la natură și multe dintre noi i-am luat apărarea și am confirmat că sprâncenele ei arătaseră întotdeauna așa. Nu a primit niciodată scuze.

Zi după zi, mânia și frustrarea se acumulau în mine. Sufeream la majoritatea orelor, dar mai ales la analiză matematică. Noua profesoară era o tânără membră a Gărzilor Revoluționare care nu era calificată pentru a preda această materie. În cea mai mare parte a orei răspândea propaganda guvernului islamic, vorbind despre Islam și despre

societatea islamică perfectă care rezistase influenței occidentale și corupției morale. Într-o zi, în timp ce profesoara vorbea fără oprire despre lucrurile mărețe pe care le făcuse Khomeini pentru țară, am ridicat mâna.

— Da, a spus.

— Nu vreau să par obraznică, domnișoară profesoară, dar am putea să ne întoarcem la lecția noastră, vă rog?

A ridicat o sprânceană și, pe un ton amenințător, a spus:

— Dacă nu îți place ce predau, ești liberă să părăsești sala de clasă.

Toată lumea și-a întors privirea către mine. Mi-am strâns cărțile și am ieșit din clasă. În timp ce străbăteam holul, am auzit zgomotul multor pași în urma mea. Întorcându-mă, am realizat că majoritatea colegilor mei mă urmaseră. Eram vreo treizeci de elevi ieșiți pe hol.

Până la pauza de masă, în școală se crease un adevărat haos. Toată lumea spunea că eu declanșasem o grevă. Mai toate orele de după-amiază au fost anulate, deoarece cam 90% dintre elevi se aflau în curte, refuzând să se întoarcă în clasă. *Khanoom* Mahmoodi a ieșit afară cu o portavoce și ne-a spus să intrăm în școală, dar nimeni nu a ascultat-o. Ne-a avertizat că îi cheamă pe părinții noștri, dar nimeni nu s-a mișcat din loc. Apoi ne-a amenințat că ne exmatriculează, dar i-am răspuns cu toții că n-are decât. În cele din urmă, elevii ne-au ales pe mine și pe încă doi colegi să fim reprezentanții lor și să vorbim cu directoarea. Am informat-o că intenționam să ne întoarcem la ore doar dacă profesorii noștri promiteau să nu se abată de la materie și să lase politica deoparte.

În aceeași zi, când am ajuns acasă, mama m-a strigat. Era ceva neobișnuit – abia dacă îmi adresa vreo vorbă înainte de cină. Era în bucătărie și toca pătrunjel.

Am rămas în cadrul ușii.

— Da, *maman*?

— M-a sunat directoarea de la școală.

Nu se uita la mine, ci își ținea privirea ațintită asupra tocătorului. Cuțitul se mișca lin și precis. Pătrunjelul tocat îi acoperea mâinile, înverzindu-le.

— Ce crezi tu că faci? m-a întrebat, aruncându-mi o privire ascuțită precum cuțitul.

I-am povestit ce se întâmplase.

— Ai face bine să rezolvi problema asta, mi-a spus. Nu vreau să mă sune din nou. Încearcă să te înțelegi cu ei. Guvernul ăsta nu va rezista mult. Gata, acum du-te și fă-ți temele!

M-am dus în camera mea și am închis ușa după mine, surprinsă că scăpasem atât de ușor de furia mamei. Probabil că îi displăcea noul guvern la fel de mult ca și mie și cred că din acest motiv nici reacția ei nu fusese atât de dură pe cât mă așteptasem.

Greva a continuat încă două zile. Mergeam la școală, dar nu și la ore. Ne petreceam timpul plimbându-ne prin curte sau stând în grupuri mici și vorbind. Conversațiile

noastre erau legate în general de evenimentele la care fuseserăm martori în ultimele luni. Ne era greu să credem că viața se schimbase atât de dramatic. Cu doar un an înainte nu am fi crezut că hainele pe care le purtăm ne-ar putea pune viața în pericol sau că aveam să facem grevă ca să studiem analiză matematică. În a treia zi de grevă, *Khanoom* Mahmoodi i-a chemat pe reprezentanții elevilor la ea în birou.

Cu fața roșie de furie, ne-a spus că ne dă un ultim avertisment: dacă nu ne întorceam la ore, nu avea altă soluție decât să cheme Gărzile Revoluționare la școală, ca să rezolve ele problema. Nu avea niciun dubiu că știam că gărzile nu vor fi foarte răbdătoare cu noi și ne-a explicat că aceasta era o chestiune serioasă și că unii oameni puteau fi răniți. Ne-a atras atenția că acțiunile noastre erau îndreptate împotriva guvernului islamic și că puteam fi condamnați la moarte. Aveam la dispoziție o oră să ne întoarcem la ore.

Amenințarea a avut efectul scontat. Gărzile Revoluționare aveau o reputație proastă. În lunile anterioare arestaseră sute de oameni, iar de mulți dintre ei nu se mai auzise nimic. Infracțiunea lor era că fuseseră împotriva revoluției, împotriva Islamului sau împotriva lui Khomeini.

Greva a luat sfârșit.

Nu ne făceam griji doar în legătură cu Gărzile Revoluționare; mai era și gruparea Hezbollah, formată din civili fanatici, înarmați cu cuțite și bâte, care îi atacau pe participanții la proteste publice. Erau peste tot și se puteau organiza în câteva minute. Erau deosebit de violenți cu femeile care nu purtau veșminte corespunzătoare. Multe fuseseră atacate și bătute pentru că erau rujate sau pentru că le ieșeau câteva șuvițe de păr de sub eșarfă.

Cam la o lună sau două după grevă, profesoara mea de chimie, *Khanoom* Bahman, m-a rugat să rămân puțin după oră și mi-a spus despre o listă cu nume pe care o zărise în biroul directoarei. *Khanoom* Bahman era una dintre puținele profesoare care predau la școala noastră dinainte de revoluție și mă cunoștea foarte bine. În timp ce vorbea, stătea cu ochii pe ușă, pentru a fi sigură că nimeni nu intra peste noi. Vorbea aproape în șoaptă și am fost nevoită să mă aplec ca să aud ce spune.

Într-un fel, mă așteptam să se întâmple așa ceva. Știam că aveam să dau de necaz după tot ce spusese și făcusem. Nu era un secret faptul că nu îmi plăceau noile reguli islamice, iar în acele vremuri nu puteai să te exprimi liber fără să suporti consecințele. Dar, deși știam toate aceste lucruri, pericolele care mă pândeau mi se păreau îndepărtate și nedesluite. Cumva, credeam că lucrurile rele li se întâmplau doar altora.

I-am mulțumit lui *Khanoom* Bahman că-mi spusese despre listă, iar ea m-a sfătuit să părăsesc țara. M-a întrebat dacă aveam rude în străinătate și i-am explicat că familia mea nu era bogată și nu-și permitea să mă trimită nicăieri. M-a întrerupt, ridicând vocea:

— Marina, nu cred că înțelegi. E o chestiune de viață și de moarte. Dacă aș fi în locul mamei tale, te-aș scoate de aici chiar dacă asta ar însemna să mor de foame, mi-a spus cu ochii în lacrimi.

Îmi era dragă și nu am vrut să o supăr, așa că i-am spus că voi vorbi cu părinții mei, dar nu aveam nicio intenție să fac asta. Ce-aș fi putut să le spun? Că urma să fiu arestată în curând?

Fratele meu și soția lui pleaseră din țară la scurt timp după revoluție și emigraseră în Canada. Își dăduseră seama că nu aveau niciun viitor în Republica Islamică. La puțin timp după plecarea lor, guvernul Iranului le-a interzis cetățenilor iranieni să emigreze. Îmi plăcea numele „Canada” – părea un loc îndepărtat și rece, dar foarte liniștit. Fratele meu și soția lui erau norocoși că trăiau acolo. Puteau să ducă o viață normală și să aibă griji normale. Părinții mei se gândiseră să mă trimită să locuiesc cu fratele meu, dar nu s-a putut rezolva. A trebuit să rămân și să-mi asum riscurile.

În acea după-amiază, priveam strada de la balcon. Noul regim nu adusese decât distrugere și violență. Școala, care era cea mai frumoasă parte a vieții mele, se transformase într-un fel de infern. Auzisem că guvernul plănuia să închidă toate universitățile, pentru o restructurare pe care o numea Revoluția Culturală Islamică. Iar Arash era mort. Nu mai aveam nimic.

Cea mai mare parte a verii anului 1980 a fost liniștită, iar eu mă simțeam ușurată că se terminase școala și că urma să merg la casa noastră de vacanță. În iulie, Aram și părinții lui au petrecut vreo două săptămâni acasă la mătușa lui. M-am simțit foarte singură și așteptam cu nerăbdare venirea lor, dar când s-au întors mi-am dat seama că mă gândeam mai mult la Arash și că îi simțeam și mai acut lipsa. Aram și cu mine ne petreceam cea mai mare parte a timpului în casă, jucând cărți sau *Master Mind*, jocul lui preferat. Uneori mergeam la plimbare pe plajă, dar nu puteam să înotăm împreună, pentru că acum femeilor nu li se permitea să poarte costum de baie în public. Mulți prieteni ai noștri, printre care și Neda, ale căror familii deținuseră proprietăți în zonă, pleaseră din țară. Ne-am întâlnit cu câțiva prieteni vechi, dar tuturor ne era frică de Gărzile Revoluționare și de membrii comitetelor islamice, care erau peste tot și nu vedeau cu ochi buni întâlnirile dintre băieți și fete; conform noilor legi care guvernau țara, acestea erau imorale.

Războiul dintre Iran și Irak a început în septembrie 1980. Mă întorsesem în oraș și eram în vizită la o prietenă. Stăteam în bucătărie, beam ceai și mâncam prăjiturele de orez, iar ea îmi arăta noua ei pereche de adidași Puma albi cu dungi roșii pe ambele părți. Dintr-odată, două bubuituri puternice ne-au întrerupt conversația. Păreau a fi explozii. Eram singure acasă.

Alte bubuituri.

Ne-am uitat pe geam și nu am văzut nimic. Prietena mea locuia la ultimul etaj al unui bloc cu cinci niveluri, în apropiere de Piața Jaleh. Ne-am hotărât să urcăm repede pe acoperiș. Pe casa scării am dat peste câțiva vecini care mergeau și ei sus. De pe acoperiș aveam o perspectivă aproape completă a orașului. Era o zi senină și însorită, iar Teheranul era învăluit într-o ceață fină. Am auzit zgomot de avioane.

— Acolo! a strigat cineva.

La câțiva kilometri spre sud, două avioane de vânătoare cu reacție se îndreptau rapid către est. Pe linia orizontului, coloane de fum se ridicau în văzduh. Un vecin adusese un radio și l-a deschis. În scurt timp, un reporter agitat a anunțat că MIG-uri irakiene bombardaseră aeroportul din Teheran. Diferite divizii ale armatei irakiene trecuseră granița și intraseră în Iran. Eram în război.

Citiseam despre Primul și al Doilea Război Mondial și despre Războiul Civil American. Citiseam despre bombe care dărâmaseră orașe întregi și lăsaseră în urmă doar moloz și cadavre. Dar acele războaie erau în cărți. Chiar dacă întâmplările erau adevărate, se petrecuseră cu ani în urmă. Lumea se schimbase. Nimănui nu i s-ar fi permis să distrugă orașe și să omoare mii de oameni.

— Le arătăm noi lor! a strigat omul cu aparatul de radio, fluturându-și pumnul în aer. Vom cuceri Bagdadul și-l vom ucide cu pietre pe Saddam. Nemernicii!

Toată lumea a dat din cap aprobator.

Când am ajuns acasă, am găsit-o pe mama lipind pe geamuri X-uri mari de bandă autoadezivă, ca să nu se spargă geamurile în caz de bombardament. Mi-a explicat că la radio oamenii erau îndemnați să ia măsuri de precauție și se spunea că războiul avea să se termine în câteva zile sau cel mult în câteva săptămâni, pentru că armata noastră avea să-i învingă pe irakieni în scurt timp. Mama adusese și niște bucăți de carton negru pentru a acoperi geamurile pe timp de noapte, astfel încât MIG-urile să nu observe luminile și să nu țintească în direcția noastră. Nu eram prea îngrijorată, nu avea cum să fie atât de rău.

Zilele s-au scurs. Sirenele de alarmă urlau de câteva ori pe zi, dar rareori auzeam explozii. Posturile de radio și televiziune difuzau marșuri militare cât era ziua de lungă și anunțau că forțele aeriene atacaseră Bagdadul și alte orașe irakiene, iar inamicul fusese respins. Toți bărbații, bătrâni, tineri și chiar adolescenți, erau încurajați să se înroleze în armată și să devină martiri; în definitiv, anunța guvernul, martirii urmau să ajungă rapid și sigur în rai. Acesta era un război al binelui împotriva răului. Orașul Khorramshahr, care se afla în apropiere de granița Iranului cu Irakul, fusese distrus aproape în totalitate și ulterior invadat.

În scurt timp, toate granițele au fost închise și nimeni nu avea voie să iasă din țară fără permisiune specială. Cu toate acestea, în fiecare zi, oameni care plătiseră sume foarte mari de bani traficantilor de persoane plecau din țară pentru a evita serviciul

militar sau pentru a nu fi arestați de Gărzile Revoluționare. Își riscau viața pentru a trece granița în Pakistan sau în Turcia.

La un moment dat, spre sfârșitul toamnei, am auzit de la niște prieteni de la școală despre un protest și am decis să particip și eu. Deși știam că este periculos, părea a fi cel mai bun lucru de făcut. Protestul urma să înceapă la ora patru, în Piața Ferdosi, care se afla la zece minute de școală.

În ziua manifestației, după ore, în timp ce ieșeam de la școală cu Gita și Sarah, am dat peste sute de oameni care umpleau străzile, majoritatea femei și bărbați tineri. Ne-am alăturat și noi mulțimii ce se îndrepta spre Piața Ferdosi. Toată lumea era în alertă, uitându-se de jur împrejur și știind că, mai devreme sau mai târziu, Gărzile Revoluționare sau gruparea Hezbollah, ori poate amândouă, aveau să ne atace. Inima a început să-mi bată cu putere. Strada era un râu învolburat și viu. Am observat cum vânzătorii închideau magazinele și plecau. În Piața Ferdosi, o tânără cu o portavoce vorbea mulțimii despre atacurile violente ale grupării Hezbollah asupra femeilor: „Cât timp le vom mai permite criminalilor și asasinilor să se ascundă în spatele numelui lui Dumnezeu ca să ne atace mamele, surorile și prietenele și să scape basma curată?”, întreba ea. O bătrână stătea lângă noi, ținând în mâini o pancartă de carton alb. Își legase *chador*-ul alb la brâu, lăsându-și părul cărunt și subțire să se reverse în lumina soarelui. Pe pancartă era chipul unei tinere ce zâmbea larg, iar sub fotografie scria: „Executată la Evin”.

Brusc, strada s-a umplut de zgomote puternice ca de tunet. Oamenii au început să fugă.

— Pe acoperișuri! a strigat cineva.

Am ridicat privirea și am văzut membri ai Gărzilor Revoluționare peste tot. Un tânăr de lângă noi a căzut la pământ, gemând de durere. Își ținea mâna apăsată pe abdomen. Un fir roșu și subțire îi apăru printre degete, i se întinse pe mână și picură pe asfalt. Mă uitam fix la el și nu puteam să mă mișc din loc. Oamenii țipau și fugeau care încotro. Aerul era plin de fum și mă ustureau ochii. M-am uitat în jur; fusesem despărțită de prietenii mei. Nu puteam să-l las pe bărbatul rănit acolo. Îngenunchind lângă el, l-am privit în ochi și am văzut liniștea morții. Arash murise la fel – ca un străin. Undeva, cineva îl iubea pe acest bărbat și-l aștepta să vină acasă.

— Marina! m-a strigat o voce familiară.

Gita m-a apucat de mână și m-a tras după ea. Aerul era plin de gaze lacrimogene. Bărbați cu barbă, îmbrăcați în haine civile, fluturau bâte în aer, atacând mulțimea care fugea. Toată lumea țipa. Ne-am făcut loc prin nebunia care ne înconjura.

Când am ajuns acasă, m-am încuiat în baie. Îmi doream să fi fost împușcată mortal. Nu mai voiam să trăiesc. Ce rost avea atâta suferință? Am intrat în dormitorul părinților mei și am deschis sertarul cu medicamente al mamei. Era plin ochi de borcane și cutii

de diverse mărimi și forme: siropuri pentru răceală, antiacide, aspirină și diverse tipuri de calmante. Am scotocit printre ele, am găsit o sticlă aproape plină cu somnifere și am fugit înapoi în baie. Moarte la borcan. Tot ce trebuia să fac era să desfac capacul și să înghit micile pastile. Îngerul urma să vină după mine și i-aș fi spus că am văzut suficienți oameni murind. Am umplut o cană cu apă și am deschis capacul recipientului. Dar în adâncul meu știam că ar fi o greșeală să înghit pastilele. Cum ar fi dacă toți cei care cred în bine ar decide să se sinucidă pentru că în lume este prea multă suferință? Am închis ochii și am văzut privirea îngerului. Îmi doream ca bunica, Arash și Irena să fie mândri de mine; îmi doream să fac ceva cu viața mea, ceva bun, care să merite osteneala. Privisem cum viața unui tânăr se scursesese pe asfalt, într-un cerc de sânge care se mărea întruna. Nu puteam să mă ascund; moartea nu era un ascunziș. Am pus înapoi capacul sticlei și am dus-o la loc, în sertarul cu medicamente al mamei. M-am gândit că aș putea face ceva. Am fugit la magazin, am cumpărat o bucată de carton alb și am scris pe ea despre atacul Gărzilor Revoluționare din timpul protestului pașnic.

A doua zi, m-am dus la școală mai devreme decât de obicei. Nu era nimeni pe culoar. Am lipit bucata de carton pe perete într-un hol și m-am așezat în fața ei, prefăcându-mă că o citesc. Cam într-o jumătate de oră, elevii s-au adunat și în curând toată lumea încerca să citească povestea. Nu a durat mult până a apărut *Khanoom* Mahmoodi. A năvălit ca o furtună în hol, cu pași repezi și furioși și cu fața congestionată.

— La o parte! a țipat.

Ne-am dat din calea ei. A citit câteva rânduri și a vrut să știe cine scrisese. Când nu a răspuns nimeni, a rupt cartonul de pe perete, urlând:

— Sunt numai minciuni!

— Nu-i adevărat! am protestat. Am fost acolo!

— Așa deci, *tu* ai scris asta.

I-am spus că Gărzile Revoluționare au deschis focul asupra unor oameni nevinovați.

— Ce oameni nevinovați? Doar cei care se opun revoluției și dușmanii lui Dumnezeu și ai Islamului participă la astfel de manifestații. Ai intrat în mare necaz! mi-a spus, amenințându-mă cu degetul.

Apoi s-a întors și a plecat. Eram furioasă. Cum îndrăzneam să mă facă mincinoasă?

Câteva zile mai târziu, prietenii mei și cu mine am înființat un mic ziar la școală. În fiecare săptămână scriam câteva articole scurte despre chestiuni politice care ne afectau viața, le copiam de mână și le făceam să circule prin școală.

Guvernul desființase câteva ziare independente, pe motiv că cei din conducerea lor erau dușmani ai revoluției islamice. Mă simțeam ca și cum țara se scufunda încet sub ape, fiindcă pe zi ce trecea era din ce în ce mai greu să respiri. Dar am rămas optimiști, gândindu-ne că nu aveau cum să înece pe toată lumea.

De când începuse războiul cu Irakul, regimul islamic puneă toate problemele pe seama lui; îl considera răspunzător pentru orice. Prețurile au crescut simțitor. Carnea, produsele lactate, laptele praf pentru bebeluși și uleiul se dădeau cu rația. De obicei, mama se ducea la magazin la cinci dimineața pentru a sta la rând să ia porția ce ne revenea și se întorcea în jurul prânzului. Puteai găsi aproape orice pe piața neagră, dar produsele erau atât de scumpe, încât oamenii cu venituri mici și familiile din clasa medie nu și le permiteau; iar rațiile erau foarte mici.

În Teheran, războiul părea departe; acum, sirenele abia dacă mai sunau, și chiar dacă o făceau, nu se întâmpla nimic. Cu toate acestea, orașele din apropierea graniței cu Irakul plăteau scump. Numărul victimelor creștea. În fiecare zi, ziarele prezentau zeci de fotografii ale tinerilor uciși pe front. Iar guvernul se pricepea să profite de starea emoțională a oamenilor, inducându-le dorința de a căuta răzbunare. În moschei, mullahii strigau prin megafoane că războiul nu presupunea doar protejarea Iranului, ci și a Islamului, iar Saddam nu era un adevărat musulman, ci un discipol al diavolului.

Încetul cu încetul, toate lucrurile pe care le îndrăgeam deveneau ilegale. Romanele occidentale, refugiul și mângâierea mea, au fost declarate „satanice”, începând să fie greu de găsit. Apoi, la începutul primăverii anului 1981, *Khanoom* Mahmoodi mi-a spus că aveam nevoie de note la religie. Până atunci, minoritățile religioase fuseseră scutite de participarea la orele de religie islamică sau zoroastriană. Acum trebuia fie să particip la orele de religie islamică, fie să aduc la școală note la religie de la biserica mea. Deși înainte mă dusesem din proprie inițiativă la orele de religie islamică, nu mai voiam să fac asta. Consideram că primisem suficientă educație islamică. Obținerea notelor la religie de la biserică părea o idee practică și corectă, dar nu se putea aplica și în cazul meu. Biserica Ortodoxă Rusă din Teheran nu mai avea preot de mult timp. Mama a sunat la o prietenă care mergea regulat la slujbă, iar aceasta m-a îndreptat către o biserică romano-catolică. Deși se afla la vreo două străzi de casa noastră, nu o observasem până atunci; neavând ferestre cu vitralii colorate spre stradă, biserica arăta la fel de mohorâtă și neinteresantă ca și clădirile guvernamentale sau ambasadere străine din jurul ei. Preoții s-au oferit să mă ajute cu studiul și să-mi pună note.

O dată pe săptămână, mergeam la biserică pentru ora de catehism. Trebuia să sun la ușa metalică ce dădea din stradă în curtea din spate a bisericii și să aștept să mi se deschidă prin interfon. Închideam ușa în urma mea și mergeam pe o alee îngustă, înghesuită între biserică și zidurile de cărămidă care împrejmuiău curtea. Pe jos era asfaltat. Birourile bisericii și reședința preoților se aflau într-o clădire separată. Preotul mă întâmpina cu căldură, apoi citeam și discutam Biblia. Când se termina lecția, deschideam ușa grea din lemn de la intrarea în biserică. Ușa scârțâia întotdeauna, făcând un zgomot ce spărgea liniștea adâncă și se răsfrângea din zidurile înalte și arcuite. În biserică îmi plăcea să mă așez pe o bancă și să admir icoana înrămată a

Fecioarei Maria: veșmântul lung, de culoare roz, mantia albastră care îi acoperea părul și zâmbetul liniștit de pe chip. Lumânări pâlpâiau în fața ei. Ea știa ce înseamnă să pierzi pe cineva drag, trăise această durere. Într-un fel, aici mă simțeam ca acasă.

Doisprezece

În ziua de 1 mai 1982, pe la începutul după-amiezii, Taraneh și alte cinci fete au fost chemate prin megafon în biroul Surorilor. Liniștea se lăsă peste închisoare. Toată lumea știa despre condamnarea la moarte a celorlalte cinci fete din acel grup, dar eu eram singura care știa despre sentința lui Taraneh. Ca de obicei, Taraneh stătea într-un colț, citind din Coran. Era singura din camera noastră care fusese chemată. Toată lumea a încremenit și a privit-o lung. Ea s-a ridicat ca și cum urma să facă o mică plimbare pentru a-și dezmoți picioarele. M-am îndreptat către ea, dar s-a uitat la mine și mi-a făcut un semn din cap. Și-a luat geanta micuță ce atârna de un cârlig și bagajul mai mare de pe raftul de sus, a venit la mine și mi le-a pus în brațe.

— Știi că nu am multe lucruri. Asta e tot. Încearcă să găsești o cale ca să ajungă la părinții mei.

Am dat din cap că așa voi face. Și-a pus *chador*-ul și s-a îndreptat spre ușă. Știam că prietena mea se ducea la moarte. Aș fi urlat până mi-ar fi dat sângele pe gât, mi-aș fi izbit capul de perete până mi l-aș fi crăpat, dar toate astea nu ar fi salvat-o. Cu bagajele lui Taraneh în mână, am rămas neclintită în mijlocul camerei mult timp, până m-au lăsat picioarele. Nimeni nu a scos un cuvânt toată ziua. Am păstrat liniștea, ca și cum aceasta ar fi fost în stare să păstreze viața, să facă un miracol. Am așteptat, ne-am rugat și am plâns în tăcere, buzele noastre mișcându-se fără să scoată niciun sunet. Dar ziua s-a încheiat pe tăcute și orizontul s-a umplut de nuanțe de roșu și violet, în timp ce noaptea s-a strecurat în văzduh. Așteptam focuri de armă, și în curând au venit, ca niște nori de sticlă ce cădeau din cer.

Treisprezece

La vreo patru luni și jumătate după ce fusesem arestată, am fost strigată prin megafon.

— Marina Moradi-Bakht, pune-ți *hijab*-ul și vino în birou!

Nu știam de ce mă cheamă. Poate că lui Hamehd îi era din nou dor de mine. Mi-am acoperit părul cu șalul și m-am îndreptat către biroul Surorilor.

Sora Maryam m-a întâmpinat zâmbind.

— Fratele Ali s-a întors, mi-a spus. A cerut să te vadă.

M-am legat la ochi și am urmat-o într-o altă clădire, unde am așteptat pe hol. Respiram de parcă aveam pietre în gât.

— Marina, urmează-mă, mi-a spus Ali, iar eu l-am ascultat.

A închis ușa și mi-a spus să stau jos și să mă dezleg la ochi. Părea mai înalt decât mi-l aminteam, dar poate că asta se datora faptului că slăbise.

M-am uitat în jurul meu. Ne aflam într-o încăpere fără ferestre și fără paturi de tortură. Pe un perete era agățat un portret al ayatollahului Khomeini, cel care, după spusele lui Ali, dăduse ordin să-mi fie cruțată viața. Sprâncenele negre ale ayatollahului se uneau într-o încruntătură severă, iar ochii lui mă fixau cu o furie intensă. Părea un bătrân foarte rău. Lângă portretul lui Khomeini era unul al președintelui, ayatollahul Khamenei, care, în comparație cu imamul, avea un chip mai degrabă blând.

Șchiopătând, Ali a scos un scaun de după un birou metalic, căutându-mă cu privirea. Aproape că uitasem cum arăta. Avea o cicatrice nouă pe obrazul drept.

— Arăți mult mai bine decât ultima dată când te-am văzut, mi-a spus zâmbind. Ce-ai mai făcut între timp?

— Destul de bine. Dar tu?

— Încerci să fii politicoasă sau chiar vrei să știi?

— Vreau să știu, l-am mințit.

Nu-mi doream decât să ies din acea încăpere și să fug înapoi în pavilionul 246.

Mi-a povestit că petrecuse patru luni pe front, luptând împotriva irakienilor, dar

fusese nevoie să se întoarcă deoarece fusese împușcat în picior. I-am spus că îmi părea rău, ceea ce era adevărat. Nu mi-aș fi dorit niciodată ca el sau oricine altcineva să fie rănit.

Mă privea cu atenție, iar zâmbetul i s-a transformat într-o mină serioasă.

— Marina, am de discutat ceva important cu tine și vreau să mă ascuți, fără să mă întrerupi, până termin ce am de spus.

Nedumerită, am dat din cap afirmativ. Mi-a spus că principalul motiv pentru care plecase de la Evin fusese că voia să fie departe de mine. Crezuse că sentimentele lui aveau să se schimbe în lipsa mea, dar nu s-a întâmplat așa. Mi-a mărturisit că s-a îndrăgostit de mine de când m-a văzut prima dată. A încercat să-și ignore sentimentele, dar acestea au devenit tot mai puternice. În noaptea în care m-a condus la baie, a simțit că trebuia să mă salveze cu orice preț, iar asta l-a înspăimântat. Când a văzut că nu mai ieșeam de la baie, m-a strigat, dar nu i-am răspuns; drept urmare, a intrat să vadă ce se întâmplase și m-a găsit întinsă pe podea. Un moment a crezut că eram moartă, dar mi-a luat pulsul și și-a dat seama că eram în viață. Știa că numele meu se afla pe lista de execuție și că Hamehd nu mă plăcea deloc. A încercat să discute cu el, dar acesta nici nu voia să audă. Mi-a explicat apoi că avea o singură cale ca să-mi salveze viața și aceea era să vorbească cu ayatollahul Khomeini. Ani de zile, tatăl lui fusese un prieten apropiat al ayatollahul. Așa că Ali s-a dus la imam și l-a implorat să-mi cruțe viața, explicându-i că eram prea tânără și că aveam nevoie de o șansă să mă schimb. Ayatollahul i-a răspuns că acuzațiile ce mi se aduceau erau suficient de grave pentru a fi condamnată la moarte, dar Ali a continuat să-l roage să mă cruțe. În cele din urmă, ayatollahul a fost de acord să-mi schimbe sentința în închisoare pe viață. Ali s-a grăbit să ajungă înapoi la Evin și i-a întrebat pe gardieni unde eram, iar aceștia i-au răspuns că Hamehd mă dusese să fiu executată. Mi-a spus că s-a rugat în timp ce se grăbea să ajungă la locul cu pricina.

Am simțit cum mă cuprindea panica.

După ce a vorbit cu ayatollahul, Ali a decis să mă trimită în pavilionul 246 și să plece de la Evin. Cum beneficiam de grațierea imamului, Hamehd nu mai avea ce să-mi facă. Ali a încercat să mă uite, dar se gândea la mine mereu și s-a bucurat când a fost rănit, pentru că avea un motiv să se întoarcă. Mi-a spus că tatăl lui îl sfătuisese întotdeauna să nu ia decizii pripite când era vorba de chestiuni importante în viață și să se gândească bine la toate aspectele. M-a asigurat că nu s-a pripit în legătură cu căsătoria noastră, că s-a gândit la asta mai bine de patru luni și că luase o decizie.

— Vreau să te căsătorești cu mine, Marina, și îți promit că voi fi un soț bun și că voi avea grijă de tine. Nu-mi da răspunsul acum. Vreau să te gândești bine, mi-a spus.

Încercam să înțeleg tot ce auzisem, dar nu puteam. Nu avea nicio logică. Cum putea să se gândească la o căsătorie între noi? Nu voiam să mă mărit cu el. Nici măcar nu-mi

doream să mă aflu în aceeași încăpere cu el.

— Ali, trebuie să înțelegi că nu pot să mă căsătoresc cu tine, am spus cu o voce tremurândă.

— De ce nu?

— Din multe motive!

— Sunt pregătit să le aud. Nu uita că m-am gândit la asta luni de zile, dar nu se știe niciodată, e posibil să fi omis ceva. Hai, dă-i drumul, spune-mi motivele tale.

— Nu te iubesc și nu ți-am fost hărăzită ție.

— Nu mă aștept să mă iubești. Dragostea poate veni cu timpul, după ce îmi vei da o șansă. Și ai spus că nu mi-ai fost hărăzită mie? Dar cui ai fost hărăzită? Lui Andre?

Mi s-a tăiat respirația. De unde știa despre Andre?

Mi-a spus că odată, când dormeam, stătuse lângă mine, iar eu îl strigasem pe Andre în somn. Făcuse cercetări și știa exact cine e Andre și unde locuiește. Deși Andre nu avea cazier politic, Ali mi-a spus că, dacă era nevoit, îi putea fabrica unul.

Deși știam că uneori vorbesc prin somn, îmi era greu să-l cred. Poate că mă urmăriseră înainte de arestare și astfel aflaseră de Andre. Îl băgasem și pe el în treaba asta. Ce puteam să fac?

— Vrei să-l vezi și pe el aici? m-a întrebat Ali. Poate pe un pat de tortură? Lasă-l să-și trăiască viața. Trebuie să accepți că viața ta s-a schimbat complet din momentul în care ai fost arestată. Și nu uita de părinții tăi! Sunt sigur că nu vrei să-i pui în pericol. De ce să plătească ei pentru greșelile tale? Promit să te fac fericită. Vei învăța să mă iubești.

I-am spus că nu avea niciun drept să-mi facă asta, dar el nu a fost de acord, amintindu-mi că mă salvase de la o moarte sigură. Ca inamic al Islamului, nu aveam niciun drept. Era convins că îmi făcea o favoare și mi-a spus că nu știam ce era mai bine pentru mine.

Căutam cu disperare o soluție. Moartea mea ar fi rezolvat multe probleme.

— Te cunosc prea bine, mi-a spus, iar vocea lui m-a făcut să-mi pierd firul gândurilor. Știu exact ce-ți trece prin cap acum. Te gândești la sinucidere. O văd în ochii tăi, dar știu și că nu vei face asta. Nu ești genul de om care să se dea bătut. E împotriva firii tale. Ești o luptătoare, ca și mine. Renunță la trecut și putem avea o viață minunată împreună. Dar ca măsură de precauție te avertizez că, dacă îți pui dinadins viața în primejdie, voi ordona ca Andre al tău să fie executat. Va plăti el în locul tău.

Cum aș fi putut avea o viață „minunată” cu el? Mă amenința că îl va executa pe Andre și că îmi va aresta părinții.

— Îți dau trei zile să te gândești la asta, dar ai grijă să nu faci vreo prostie. Am vorbit foarte serios.

Îi pusesem în pericol pe Andre și pe părinții mei și trebuia să fac tot ce puteam pentru a-i proteja. Nu trebuia să pierd din vedere că eram condamnată la închisoare pe

viață. Nu aveam nicio scăpare. Aproape că mi-am dorit să nu-l fi întâlnit pe Andre.

Paisprezece

L-am cunoscut pe Andre când am participat prima oară la slujba de duminică de la noua mea biserică catolică. În ziua aceea, după slujbă, m-am îndreptat către micul birou al preoților, pentru a sta de vorbă cu ei. În timp ce așteptam, a intrat Andre, care era organist acolo. În timpul slujbei, deși stătusem în spate, observasem că era foarte chipeș. Acum realizam că admirasem versiunea înveșmântată a lui David, capodopera lui Michelangelo. Avea fața ovală, un nas lung și aristocratic, cărlionți aurii îi acopereau fruntea lată, iar ochii îi erau de culoarea Mării Caspice într-o zi liniștită. Era frumos. Îmbujorându-mă, am lăsat privirea în jos, sperând că nu-mi putea citi gândurile atât de ușor pe cât mă temeam. Am făcut cunoștință.

Biserica deservea o comunitate foarte mică, prin urmare orice nou-venit atrăgea foarte multă atenție și curiozitate. M-a întrebat dacă eram studentă și când i-am spus că trecusem în clasa a zecea a roșit. Eu i-am povestit despre originile mele rusești, iar el mi-a spus că studia ingineria electrică la Universitatea din Teheran, dar, cum toate universitățile erau închise din cauza Revoluției Culturale Islamice, acum predă engleza, fizica și matematica la o școală armeană.

În timpul conversației, am fost cuprinsă de entuziasm. Vorbea calm și încet. I-am spus că îmi făcuse plăcere să-l ascult cântând, iar el mi-a răspuns că era începător. După revoluție, când guvernul preluase toate școlile de băieți care aparțineau de biserică, mulți dintre preoții care le administraseră au fost deportați, sub acuzația că erau spioni. Andre frecventase școala lor timp de 12 ani. Un preot care aștepta să fie deportat fusese organist mulți ani. I-a predat câteva lecții de muzică lui Andre, care nu mai cântase niciodată la un instrument, și după ce preotul a plecat Andre i-a luat locul.

— Ar trebui să te alături corului nostru, mi-a spus Andre. Chiar acum suntem în căutare de noi membri.

I-am spus că nu mă pricepeam la cântat.

— Ar trebui să încerci, e distractiv. Următoarea noastră repetiție este miercuri seara, la ora șase. Ai vreun program special atunci?

— Nu.

— Bine, atunci ne vedem miercuri seara.

S-a ridicat și mi-a strâns mâna.

După ce a plecat, am reușit să-mi recapăt răsuflarea.

Aram încă mă conducea acasă o dată pe săptămână. Era în clasa a douăsprezecea, în ultimul an de liceu.

— Plănuim să părăsim Iranul în câteva luni și sperăm să ajungem în Statele Unite, mi-a spus într-o după-amiază caldă și însorită de primăvară.

Știam că avea să vină și ziua asta. Fuseserăm prieteni buni mai bine de doi ani. Nu voiam să-l pierd, dar știam că cel mai bun lucru pentru el era să plece și să înceapă o nouă viață, departe de toate amintirile dureroase pe care le împărtășeam.

I-am spus că mă bucuram pentru el. S-a oprit și s-a uitat la mine și am observat că avea lacrimi în ochi. Mi-a mărturisit că și-ar fi dorit să pot merge și eu cu el; era îngrijorat pentru siguranța mea. Mulți dintre colegii lui de școală fuseseră arestați și duși la Evin și auzise că nimeni nu ieșea de acolo viu. I-am spus că era paranoic, dar a susținut că toate astea nu aveau nicio legătură cu paranoia.

— Aram, nu ai de ce să-ți faci griji, am insistat.

— Arash obișnuia să spună același lucru. Hei, stai puțin; tocmai mi-a trecut ceva prin cap, dar nu, nu se poate... pe de altă parte însă...

S-a oprit în mijlocul trotuarului îngust, în fața unui mic aprozar. Cutii și coșuri pline de fructe și legume blocau o parte din trotuar.

— Nu ai de gând să te omori, nu-i așa? m-a întrebat brusc, aproape plângând.

L-am asigurat că nu aveam nicio intenție să mă sinucid.

O femeie corpolentă care încerca să treacă de noi pentru a intra în magazin, sătulă să ne aștepte să terminăm conversația, a rostit un „scuzați-mă” plin de frustrare și aproape că ne-a împins pe amândoi într-o cutie mare cu ceapă. Recăpătându-și echilibrul, Aram s-a uitat la mine. M-am dat la o parte, pe marginea străzii, și l-am asigurat din nou că voi fi bine. În timp ce ne plimbam, am dat să-l iau de mână, dar el s-a împotrivit.

— Ce faci? O să fim arestați! mi-a spus, uitându-se în jur și înroșindu-se la față.

— Îmi... îmi pare rău! Sunt o idioată! Nu m-am gândit.

Mi-am înghițit lacrimile.

— Iartă-mă, Marina! Nu am vrut să fiu aspru. Dar cum aș putea să mă împac cu mine însumi dacă te-ar biciui pentru că m-ai ținut de mână?

— Îmi pare rău!

— Vezi, asta e încă un motiv pentru care ar trebui să pleci. Să ții pe cineva de mână nu este o crimă. Dacă ai povesti asta cuiva care trăiește într-o țară normală, ar crede că

e o glumă proastă.

Câteva minute mai târziu, mi-am amintit că voiam să-l întreb dacă nu cunoștea pe cineva care să poată traduce din rusă în persană. I-am explicat că bunica mea își scrisese povestea vieții și că mi-o dăduse mie înainte să moară. Aveam nevoie de cineva care să mi-o traducă în persană. M-a întrebat de ce nu îi rog pe părinții mei să mă ajute și i-am spus că bunica îmi încredințase povestea mie. Poate că nu voia ca părinții mei să o aibă. Voiam să mă ajute cu traducerea cineva care nu mă cunoștea. Mi-a spus că Irena avea o prietenă cam ciudată, dar care știa multe limbi și vorbea fluent atât persana, cât și rusa. Mi-a promis că o va suna.

Eram aproape la jumătatea drumului spre casă, când am observat că se apropia o furtună. Nori negri acopereau cerul. Era ciudat cum o zi atât de frumoasă și însoțită se schimbase în câteva minute. Am auzit primul bubuit de tunet. A început să plouă. Eram încă departe de casă și nu era niciun adăpost prin preajmă. La început n-a plouat tare; puteam să văd fiecare picătură de ploaie care atingea pământul. Ne-am gândit că poate vom reuși totuși să ajungem acasă înainte ca furtuna să se dezlănțuie, dar nu, era prea târziu. Tunetele bubuiau, iar picăturile perfecte de ploaie se amestecau. Un vânt puternic îndoia copacii, transformând ploaia într-un val de apă de nestăvilit. Am fost nevoiți să ne oprim. Strada familiară s-a estompat, iar culorile calde au dispărut. Incapabili să găsim drumul, stăteam acolo încurcați, știind că trebuia să înfruntăm furtuna. Trebuia să închidem ochii și să ne gândim că era vorba doar de un moment trecător.

A doua zi, Aram m-a sunat și mi-a spus că vorbise cu prietena Irenei, Anna, care fusese de acord să se întâlnească cu mine. Câteva zile mai târziu, Aram m-a însoțit la casa Annei, care era situată pe o stradă liniștită din apropierea Bulevardului Takht-eh Tavoos. Am apăsat butonul soneriei și un câine a început să latre în spatele porții care separa curtea din fața casei de stradă. O voce de femeie a întrebat în limba persană cine e la poartă,. Când am răspuns, Anna ne-a deschis. Părea de vreo 70 de ani, era înaltă și slabă și avea un păr negru, des și frumos, care i se revărsa pe umeri. Ochii îi erau mari și cenușii, purta o bluză albă de mătase și o pereche de blugi și ne-a salutat în limba rusă. Un ciobănesc german se ținea după ea. Casa ei mică cu etaj era plină de plante tropicale. Am fost nevoiți să dăm frunzele la o parte pentru a o putea urma în sufragerie, unde un papagal colorat stătea cocoțat pe o stinghie, câțiva canari cântau într-o colivie și o pisică neagră se freca de picioarele mele. Aerul mirosea a pământ ud și fiecare perete din casă era acoperit cu rafturi care gemeau de cărți.

— Unde e textul? m-a întrebat în timp ce ne așezam.

I l-am dat și a răsfoit puțin paginile.

— Voi avea nevoie de câteva ore pentru a-l traduce.

S-a ridicat și ne-a condus către ușă.

— Irena te îndrăgea foarte tare, Marina. Poți să vii după text mâine după-amiază, la patru și jumătate.

A doua zi, aproape de îndată ce am sunat la poartă, Anna ne-a deschis și mi-a dat scrierile bunicii și traducerea.

— Poftim, draga mea. Bunica ta a fost o femeie tristă, dar puternică, mi-a spus și ne-a închis ușa în nas.

— Ți-am spus că e puțin ciudată, mi-a spus Aram și a izbucnit în râs.

Am citit traducerea imediat ce am ajuns acasă. Avea aproape 40 de pagini, era scrisă de mână caligrafic și foarte corect gramatical. Dacă nu aș fi știut, nu aș fi ghicit niciodată că persana nu era limba maternă a autoarei.

La vârsta de 18 ani, bunica mea, Xena Mooratova, se îndrăgostise de un tânăr chipeș de 23 de ani, pe nume Andrei. Avea părul blond-auriu, ochi mari și albaștri și era comunist. Xena îl implorase să nu participe la demonstrațiile și protestele organizate împotriva țarului, dar el nu a ascultat-o. Andrei își dorea ca Rusia să devină mai măreață decât era și voia ca sărăcia să dispară. Xena scria că tânărul avea idei frumoase, dar imposibile, și că era foarte naiv. A început să meargă și ea la proteste pentru a-l proteja. În timpul unei demonstrații, soldații au avertizat mulțimea să plece, dar nimeni nu i-a ascultat, așa că aceștia au deschis focul.

„Oamenii au început să alerge”, scria Xena. „M-am întors. Era întins pe stradă, sângerând. L-am ținut în brațe până a murit. Soldaților li s-a făcut milă de mine și m-au lăsat să-l duc la mama lui. I-am târât trupul pe străzile Moscovei. Câțiva tineri mi-au sărit în ajutor; au început să-l care în locul meu, iar eu mergeam în urma lor, privind cum sângele i se scurge pe asfalt. Din acea zi nu am mai avut niciodată somnul liniștit. Încă mă mai trezesc uneori și îi văd sângele pe patul meu.”

Xena l-a întâlnit pe viitorul ei soț – bunicul meu, Esah – câteva luni mai târziu. Era un tânăr cu suflet bun, de meserie bijutier. Nu știa exact cum și când se îndrăgostise de el. În scurt timp, Esah a cerut-o în căsătorie, iar ea a acceptat. S-au căsătorit, au avut o fată și i-au pus numele Tamara. Curând după aceea au fost forțați să părăsească Rusia și să vină în Iran. A fost o călătorie foarte dificilă, mai ales pentru Xena, care era însărcinată cu cel de-al doilea copil, tatăl meu. Ajunsă în Iran, familia s-a stabilit la început în orașul Mashad, unde s-a născut tata, apoi s-a mutat în orașul Rasht, unde Esah avea câteva rude. La scurt timp după aceea s-au mutat din Rasht în Teheran. Capitala Iranului era foarte diferită de Moscova și Xenei îi era dor de casă. Îi lipseau prietenii și familia, dar asta nu era chiar atât de grav pentru ea, fiindcă ducea o viață foarte fericită alături de Esah. Însă fericirea nu avea să dureze mult. Esah a plecat de acasă într-o dimineață și nu s-a mai întors, fiind omorât de niște hoți pentru bijuteriile pe care plănuia să le vândă ca să cumpere o casă.

Din acel moment, Xena a dus o viață foarte singuratică și grea. Tânjea să se întoarcă

acasă în Rusia, dar acolo pierduse totul; casa și stilul ei de viață fuseseră distruse de o revoluție însetată de sânge. Nu avea unde să se ducă și credea că avea să fie o străină pentru tot restul vieții.

A deschis o pensiune și a început să muncească din greu. Anii au trecut, copiii au crescut, iar Tamara s-a căsătorit cu un rus și s-a întors cu el în țara natală. Apoi Xena l-a întâlnit pe Peter, un ungar care stătea la pensiunea ei. El o ajuta și îi ținea companie. Când a început al Doilea Război Mondial, Peter a cerut-o pe Xena în căsătorie, iar ea a acceptat, dar nu au mai apucat să facă nunta. Țările erau dezbinatăe, iar Ungaria era de partea lui Hitler. Toți ungurii care trăiau în Iran au fost luați prizonieri de război și trimiși în lagăre speciale din India, unde Peter a murit în urma unei boli infecțioase.

Eram în lacrimi când am terminat de citit traducerea. Înțelegeam cât de tristă, neajutorată și singură trebuie să se fi simțit bunica. Revoluțiile ne-au distrus pe amândouă. Ambele revoluții, cea comunistă și cea islamică, au avut ca rezultat instalarea unor regimuri dictatoriale groaznice. Viața mea părea o copie distorsionată a vieții bunicii mele. Puteam doar să sper că viitorul avea planuri mai bune pentru mine. Trebuia să țin minte că ea supraviețuise și asta aveam de gând să fac și eu.

În următoarea seară de miercuri m-am dus la repetiția corului. Am stat lângă o femeie care avea o voce minunată. După ce s-a terminat, Andre a venit la mine. Purtam blugi și un tricou simplu și îmi doream să mă fi îmbrăcat mai frumos. Deși *hijab*-ul era obligatoriu și puteai fi biciuită și arestată dacă nu îl purtai, femeile aveau totuși dreptul să se îmbrace cum doreau pe dedesubt. Atunci când mergeam la biserică sau în vizită la prieteni ori la rude, puteam să mă dezbrac de *hijab* când ajungeam.

— Ai o voce foarte frumoasă, Marina, mi-a spus Andre.

— Nu-i adevărat. Am stat lângă doamna Masoodi, ea e cea cu vocea minunată, am râs.

L-am întrebat de unde era și mi-a spus că părinții lui veneau din Ungaria, dar că el și cu sora lui se născuseră în Teheran. Sora lui avea 21 de ani și se mutase recent la Budapesta pentru a merge la universitate acolo. El avea 22 de ani.

Faptul că era ungar mi s-a părut o coincidență bizară. Dar când am analizat mai bine situația, mi-am dat seama că nu era chiar atât de ciudată. Creștinii erau o minoritate atât de restrânsă în Iran, încât eram cu toții legați între noi într-un fel sau altul.

— Vrei să înveți să cânti la orgă? m-a întrebat Andre.

— E greu?

— Nu e greu deloc. Te învăț eu.

— Bine. Când începem?

— Ce-ai zice să începem acum?

În ciuda evenimentelor înspăimântătoare din timpul manifestației din Piața Ferdosi, am continuat să particip la multe alte proteste organizate de diferite grupări politice, de la comuniști și până la mujahedini. Măcar atât puteam face pentru a-mi arăta dezaprobarea față de guvern și de politicile sale. Nu le-am pomenit nimic despre asta părinților mei, lui Aram sau lui Andre. Toate protestele se desfășurau cam în același fel: tinerii se adunau pe o stradă principală, arborând pancarte împotriva guvernului, mulțimea începea să se deplaseze și să strige sloganuri, iar după doar câteva momente aerul se umplea de gaze lacrimogene, făcându-ne ochii să lăcrimeze și gâtlejurile să ardă. Apoi urma zgomotul gloanțelor. Însemna că Gărzile Revoluționare sosiseră. Toată lumea fugea cât de tare putea, ținând capul aplecat. Totul devenea concentrat și clar. Culorile deveneau mai intense. *Evită verdele de armată! Stai departe de bărbații cu barbă!* Era o greșală să încerci să fugi pe străduțe înguste; posibilitatea de a fi arestat sau bătut era mult mai mare. Cu cât era mai largă strada, cu atât aveai mai multe șanse de supraviețuire. De câteva ori a trebuit să mă ascund după containere de gunoi urât mirositoare sau după cutii de fructe și legume putrezite, pentru a scăpa de Gărzile Revoluționare. Exceptând acel moment din Piața Ferdosi, nu am mai văzut pe nimeni împușcat, dar după manifestații mereu se găsea cineva care îmi povestea că văzuse oameni căzând sau urme de sânge pe caldarâm. De câte ori ajungeam acasă teafără după un protest, inima îmi era plină de entuziasm. Supraviețuisem din nou. Poate că eram imună la gloanțe și la bâte fluturate în aer.

Cam cu două săptămâni înainte de vacanța de vară, Gita, care absolvise liceul cu un an înainte și aștepta să se redeschidă universitățile după Revoluția Culturală Islamică, a venit să mă viziteze într-o seară și mi-a spus că o prietenă de-a ei, pe nume Shahrzad, voia să se întâlnească cu mine. Mi-a explicat că Shahrzad era studentă și fusese prizonieră politică timp de trei ani pe vremea șahului. Shahrzad auzise de greva pe care o provocasem la școală și știa că citisem câteva dintre cărțile grupării din care făcea parte. Ba chiar citise și câteva articole pe care le scrisesem pentru ziarul înființat la școală. Am întrebat-o pe Gita de ce voia Shahrzad să mă vadă și mi-a spus că aceasta își dorea ca eu să fac parte din gruparea Fadayan-e Khalgh. I-am spus Gitei că nu îmi doream asta; eu credeam în Dumnezeu și mergeam la biserică, așa că nu aveam mare lucru în comun cu acea grupare.

— Ești o susținătoare a guvernului? m-a întrebat Gita.

— Nu, nu sunt.

— Ești ori cu ei, ori împotriva lor.

— Chiar dacă sunt împotriva lor, asta nu înseamnă că sunt comunistă. Te respect și îți respect convingerile, dar nu vreau să mă implic în politică.

— Cred că deja ești implicată, chiar dacă tu nu crezi asta. Dă-i o șansă. Vrea doar să vorbească cu tine câteva minute. Te ajungem din urmă mâine, după școală, pe drumul

spre casă.

Nu am vrut să mă cert cu Gita, așa că am fost de acord să mă întâlnesc cu Shahrzad.

A doua zi, m-am trezit cu Shahrzad și Gita lângă mine de îndată ce am ieșit din școală. Gita ne-a făcut cunoștință și a plecat imediat, motivând că trebuia să ajungă undeva. Shahrzad era diferită de toate fetele pe care le cunoscusem până atunci. Avea o privire foarte tristă și se uita mereu în jurul ei, agitată.

— Din câte am auzit, ești un lider înnăscut, mi-a spus în timp ce mergeam către casă. Nu sunt prea mulți oameni care să poată face asta. Ceilalți te ascultă. Ți-am citit și articolele din ziarul pe care l-ați înființat la școală. Sunt bine scrise. Tu chiar poți aduce o schimbare. Guvernul islamic va distruge țara, iar tu poți face ceva în privința asta.

— Shahrzad, îți respect convingerile, dar noi două nu avem nimic în comun.

— Eu cred că avem. Avem același dușman, prin urmare suntem prietene.

I-am spus că nu puteam privi lucrurile din aceeași perspectivă. Pur și simplu așa era felul meu, să spun lucrurilor pe nume. I-am explicat că dacă am fi avut un guvern comunist în locul celui islamic, probabil că aș fi deschis gura și împotriva acestuia.

M-a întrebat dacă nu doresc să produc o schimbare și i-am spus că schimbarea pe care voiam eu să o provoc era diferită de cea pe care o avea ea în minte. S-a oprit brusc și a privit lung către un tânăr care tocmai trecuse pe lângă noi, și-a luat la revedere rapid și a dispărut după un colț. Nu am mai văzut-o niciodată.

Îmi doream haine noi. Mă săturasem de blugi decolorați, pulovere ponosite și adidași. Dar aveam o problemă. Rata inflației crescuse după revoluție și știam că părinții mei nu își permiteau astfel de cheltuieli. Nu se obișnuia ca adolescentele să muncească, așa că trebuia să fiu creativă pentru a găsi un mod de a face rost de bani. Pantofii de calitate erau foarte scumpi.

Părinții mei, mătușa Zenia, unchiul Ismael și soția lui se întâlneau o dată la două săptămâni să joace rummy. Jucau pe bani și luau totul foarte în serios. Îi privisem jucând de multe ori și învățasem regulile. Într-o noapte, când soția unchiului meu se simțea rău și nu putea să joace, m-am oferit să o înlocuiesc. Mătușii Zenia i s-a părut o idee grozavă și a convins pe toată lumea să-mi dea niște bani ca să pot participa. Am intrat în joc. Până la sfârșitul serii ajunsesem de la 100 de *toman*-i la 2.000. A doua zi, mi-am făcut de cap la cumpărături și mi-am luat pantaloni eleganți, bluze și trei perechi de pantofi cu toc. În ziua următoare, m-am dus la biserică îmbrăcată în haine cumpărate din bani obținuți la jocuri de noroc: pantaloni negri eleganți, o bluză albă de mătase și o pereche de pantofi negri cu toc și vârf ascuțit.

Când bunica încă mai trăia și părinții mei invitau acasă la noi prieteni sau rude și jucau cărți, ea dădea mereu din cap dezaprobat și îmi spunea că jocurile de noroc nu

sunt un lucru bun, pentru că pot distruge familii și prietenii și din acest motiv nu erau pe placul lui Dumnezeu. Era un păcat să joci. Știam toate astea și mă simțeam vinovată. Dar eram sigură că Dumnezeu înțelegea situația. Și, ca măsură de precauție, aveam de gând să-i spun preotului despre jocurile de noroc la spovedanie.

Îmi plăcea foarte mult zgomotul delicat pe care îl făceau noii mei pantofi la modă în timp ce pășeam de-a lungul culoarului din biserică pentru a ajunge la băncile din față, unde repeta corul. Și m-am simțit foarte bine când membrii corului mi-au spus în șoaptă că arătam minunat. Când m-a văzut Andre, s-a uitat lung la mine și, în timpul slujbei, am observat că mă privea cu coada ochiului.

Andre s-a străduit să mă învețe să cânt la orgă, dar cu cât încerca mai mult, cu atât îmi dădeam mai bine seama că nu aveam talent la muzică. Își petrecea mare parte din timpul lui liber la biserică, reparând diferite lucruri, de la orgă până la aparatură sau mobilă, și, de obicei, mă ruga să îi țin companie. Îmi plăcea să-mi petrec timpul cu el. Îmi povestea despre viața lui, despre familie și prieteni. Înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, tatăl lui, Mihaly, pe atunci tânăr tâmplar, venise în Iran să lucreze la un nou palat care se construia pentru șah. Mihaly o lăsase pe logodnica lui, Juliana, la Budapesta, în speranța că se va întoarce acasă după ce va termina lucrul, dar războiul l-a împiedicat să o facă. Războiul se dezlănțuia în Europa, iar Ungaria era de partea Germaniei; Alianții au intrat în Iran pentru a aproviziona Rusia din sud. Și la fel ca în cazul lui Peter, logodnicul bunicii mele, Mihaly a fost deportat într-un lagăr din India. Dar, spre deosebire de Peter, Mihaly a supraviețuit. După război, s-a întors în Iran, și nu în țara lui natală, deoarece Ungaria devenise comunistă. Cetățenii unguri nu aveau voie să iasă din țară în acel moment, astfel că Juliana nu a putut să i se alăture lui Mihaly. A fost obligată să rămână în Ungaria până la revoluția anticomunistă din 1956, când s-au deschis granițele țării și a putut să treacă în Austria ca refugiată, iar mai apoi să vină în Iran și să-și reîntâlnească iubirea pierdută, după 18 ani de separare. S-au căsătorit imediat și au avut doi copii: Andre și sora lui, care a venit pe lume 15 luni mai târziu. Juliana a murit când Andre avea doar patru ani, iar sora lui doi ani și jumătate. După moartea mamei, una dintre surorile lui Mihaly, care avea vreo 60 de ani și nu era măritată, a venit în Iran ca să-și ajute fratele să-și crească copiii. Cu timpul, s-a dovedit a fi o înlocuitoare minunată a mamei pe care o pierduseră cei mici.

Într-o zi, în timp ce stăteam pe banca din fața orgii, iar în biserică nu mai era nimeni, i-am povestit lui Andre despre problemele mele de la școală: greva, lista pe care *Khanoom* Bahman o văzuse în biroul directoarei, ziarul înființat la școală și faptul că *Khanoom* Mahmoodi mă ura. În ochii lui mari și albaștri se putea citi o mare uimire.

— Ai făcut toate lucrurile astea? m-a întrebat, nevenindu-i să creadă.

— Da. Problema mea e că nu pot să-mi țin gura.

— Sunt surprins că nu ai fost arestată încă.

— Știu. Și eu sunt la fel de surprinsă.

M-a luat de mână, iar inima mi-a stat în loc. Avea mâna rece ca gheața.

— Trebuie să pleci din țară! mi-a spus.

— Andre, fii realist! Cu toate problemele mele, sigur nu-mi vor da pașaport, iar să treci ilegal granița e periculos și, în plus, costă foarte mult. Părinții mei nu și-ar permite.

— Ei știu toate astea?

— Știu unele lucruri, dar nu totul.

— Practic, tu îmi spui că aștepți să fii arestată?

— Am altă soluție?

— Să te ascunzi.

— Mă vor găsi. Și unde să mă ascund? E corect din partea mea să-i pun pe alții în pericol?

Mi-am dat seama că ridicasem glasul, care s-a răsfânt din tavan. Am păstrat un moment de tăcere, apoi Andre și-a pus brațul pe după umerii mei. M-am sprijinit de el, simțind căldura cu care mă întâmpina trupul lui. Când eram cu el, aveam sentimentul puternic că acolo e locul meu, casa mea, unde ajungeam după o călătorie anevoioasă. Mă îndrăgosteam din nou și asta m-a făcut să mă simt vinovată – nu voiam să-l trădez pe Arash. Dar dragostea avea căile ei; era ca și cum primăvara se furișea încet pe fața pământului, iar iarna lua sfârșit. Temperatura creștea ușor cu fiecare zi care trecea, ramurile copacilor se îmbogățeau cu muguri noi, soarele stătea pe cer cu câteva clipe mai mult decât în ziua precedentă și, pe nesimțite, lumea se umplea de căldură și culoare.

În 1981, spre sfârșitul lunii iunie, la câteva zile după ce mama mea și cu mine am ajuns la casa de vacanță pentru a ne petrece vara acolo, Aram m-a sunat și m-a întrebat dacă aflasem că, influențat de ayatollahul Khomeini, parlamentul îl pusese sub acuzare pe președintele Banisadr deoarece se opusese executării prizonierilor politici și îi scrisese lui Khomeini, avertizându-l că nu este de acord cu regimul dictatorial. Nu știam nimic despre asta. La casa de vacanță aveam doar un aparat de radio vechi, care nu prea funcționa și la care nu prindeam știrile BBC, iar la posturile locale de televiziune nu ne oboseam să ne uităm. Câteva zile mai târziu, Aram mi-a spus că Banisadr reușise să fugă în Franța, dar mulți dintre prietenii lui fuseseră arestați și executați.

Pe 28 iunie, mama a deschis din întâmplare televizorul, chiar înainte să luăm masa de seară, și așa am aflat că, mai devreme în cursul acelei zile, o bombă explodase în sediul Partidului Republicii Islamice în timpul unei ședințe. În incident muriseră peste 70 de membri de partid, majoritatea oficiali ai guvernului, printre care și ayatollahul Mohammad-eh Beheshti, șeful sistemului juridic și secretarul general al partidului. Guvernul a anunțat că responsabili pentru atacul cu bombă erau mujahedinii.

La începutul lunii august a fost investit în funcție noul președinte, Mohammad Ali Rajai. Era cunoscut ca unul dintre liderii Revoluției Culturale Islamice. A ocupat fotoliul de președinte doar două săptămâni, deoarece pe 30 august o bombă a explodat în biroul prim-ministrului, omorându-i pe acesta, pe președintele Rajai și pe șeful poliției din Teheran. S-a dat vina din nou pe mujahedini, dar am auzit zvonuri conform cărora ambele atacuri cu bombă fuseseră consecințele unui război intern între diferite facțiuni ale guvernului.

Țara părea să fie într-un doliu perpetuu: la fiecare colț de stradă, din megafoane răsunau cântări religioase, iar grupuri de bărbați mergeau pe stradă plesnindu-se cu palmele peste piept sau lovindu-se cu lanțuri metalice pe spate, în spiritul tradiției šiite, în timp ce femeile îi urmau bocind și jelind. Eram extrem de indignată de evenimentele recente și mă adânceam și mai mult în lectură, care îmi oferea de cele mai multe ori o lume mai plină de noimă, compasiune și predictibilitate.

Înainte de sfârșitul verii, am luat decizia să nu mă mai întorc la școală. Ce rost avea să mă mai duc? Nu eram capabilă să mă adaptez noilor reguli și probabil că aveam să intru în și mai multe necazuri cu *Khanoom* Mahmoodi și cu ceilalți profesori.

Imediat ce ne-am întors la Teheran, am urmărit dispoziția mamei pentru a găsi cel mai bun moment ca să-i comunic decizia mea. Eram sigură că nu avea să cedeze ușor. Era foarte mândră că fratele meu avea o diplomă de licență și vorbea întotdeauna cu admirație despre cei care primiseră o educație aleasă. Dar nu avea cum să mă oblige. Știam că situația mea nu avea decât să se înrăutățească dacă aș fi petrecut chiar și o zi în plus la școală.

Cumpăraserăm câteva piese de mobilier pentru camera în care fusese sala de dans a tatălui meu: patru scaune mari, tapițate cu un material catifelat, verde-oliv, două măsuțe negre de cafea, o masă mare cu opt scaune din același set și un bufet. Dar sala de așteptare rămăsese aceeași, cu masa rotundă în centru și cu cele patru scaune de piele neagră în jurul ei. Între două scaune era o sobă cu kerosen, care încălzea camera pe timp de iarnă. Mamei îi plăcuse dintotdeauna să tricoteze și, mai ales după victoria revoluției, își petrecea cea mai mare parte a timpului așezată pe scaunul din stânga sobei, tricotând pulovere pentru noi. Uneori mai croșeta și fețe de masă sau cuverturi. În ziua cu pricina, când am intrat în cameră, mama era cuibărită în scaunul ei preferat și tricota, cu ochelarii pe vârful nasului. M-am așezat pe scaunul din fața ei, păstrând câteva minute tăcerea și încercând să mă hotărăsc cum să încep conversația.

— *Maman?*

— Da?

Nu și-a ridicat privirea.

— Nu mă pot întoarce la școală. Cel puțin, nu anul ăsta.

A lăsat puloverul pe care îl tricota să-i cadă în poală și mi-a aruncat o privire pe

deasupra ochelarilor. Deși avea 56 de ani și câteva riduri îi apăruseră în jurul ochilor și pe frunte, încă era o femeie frumoasă.

— Poftim?

— Nu pot să mă întorc la școală.

— Ți-ai ieșit din minți?

I-am spus că nu ne învățau nimic util la școală și că, dacă aș fi stat acasă, nu aș mai fi fost nevoită să am de-a face cu profesorii din Gărzile Revoluționare. I-am promis că voi studia singură toate manualele de clasa a unsprezecea și că mă voi duce la examene.

— Știi bine că pot face asta, i-am spus. Probabil că știu mai multe decât noii profesori.

A oftat și a lăsat privirea în jos.

— *Maman*, te rog, nu mă obliga să mă întorc, i-am spus suspinând.

— O să mă mai gândesc, mi-a spus.

Am fugit în camera mea.

În dimineața următoare, când mama a intrat în cameră, aproape că nu mai puteam vedea, atât de umflați îmi erau ochii după o noapte întregă de plâns. Era ca și cum toată durerea și frustrarea mea se revărsaseră. Mama stătea lângă ușa balconului, privind strada.

— Poți să stai acasă, a spus, dar numai un an.

Luase hotărârea împreună cu tata.

La începutul lunii septembrie, Aram m-a sunat într-o seară să-și ia la revedere; pleca din țară a doua zi. Mi s-a părut că plângea.

— Îți voi simți lipsa. Ai grijă de tine, i-am spus, controlându-mi vocea.

Nu-i spuseseam de Andre și am decis că venise momentul să știe. Așa că i-am zis că întâlnisem la biserică pe cineva de care îmi plăcea foarte mult.

A rămas surprins și m-a întrebat de când îl cunoșteam. I-am spus îl cunoscusem pe Andre în primăvară.

— De ce nu mi-ai spus mai devreme? Am crezut că ne spunem totul, mi-a zis.

— Nu eram sigură de ceea ce simțeam. Nu voiam să mă mai apropii prea mult de cineva vreodată.

A înțeles.

Toți băieții erau obligați să facă serviciul militar după terminarea liceului, cu excepția celor care reușeau să intre la o universitate sau care erau scutiți în mod oficial de guvern, din motive medicale sau din alte motive întemeiate. Tatăl lui Aram obținuse o scutire pentru el, deoarece fratele său era considerat martir, iar Aram era singurul copil în viață al părinților săi. Nu trebuia să mai meargă la război pentru că familia lui pierduse deja un fiu în luptă. I s-a părut ironic că moartea fratelui său îi salvase viața.

Guvernul i-a eliberat lui Aram un pașaport oficial, cu care avea dreptul să părăsească țara.

Într-o zi din luna noiembrie a anului 1981, Sarah m-a sunat să-mi spună că trebuia să mă vadă urgent. Vocea îi tremura, dar nu a vrut să-mi spună mai multe la telefon. Am fugit la ea și am găsit-o așteptându-mă la ușă. Părinții și fratele ei nu erau acasă. Ne-am dus în camera ei și s-a trântit pe pat. Avea ochii roșii și umflați de plâns.

Mi-a spus că, în urmă cu două zile, Gărzile Revoluționare veniseră la Gita să o aresteze, dar aceasta nu era acasă, așa că le arestaseră pe mama ei și două surori și îi spusese tatălui că, dacă Gita nu se predă într-o săptămână, una dintre surori va fi executată. Drept urmare, Gita se dusesse și se predase la Evin ca să-și elibereze mama și surorile.

— Marina, știi cât e de încăpățânată. O vor omorî. Nu poate să-și țină gura. Și probabil că urmăm noi. De fapt, Sirius e cu siguranță următorul, dar el spune că toți cei care au vorbit public împotriva guvernului sunt în pericol de a fi arestați.

Sirus avea dreptate. Eram conștientă că vor veni după noi mai devreme sau mai târziu. Știau pe cine să caute. Știau unde locuiam. Nu spusese nimănui de listă, pentru că nu aveam habar ce alte nume conținea și pentru că nu voiam să sperii pe cineva sau să o pun în pericol pe *Khanoom* Bahman.

— Da, probabil că noi urmăm. E doar o chestiune de timp și nu putem face nimic. Nu putem să fugim, pentru că le vor face rău părinților noștri, i-am spus.

— Nu putem să stăm pur și simplu și să așteptăm.

— Ce vrei să faci?

— Aș putea cel puțin să le spun părinților mei, a zis Sarah.

— Vor intra în panică. Nu se poate face nimic, doar să dispăreți toți împreună. Dacă le spun părinților mei, nu mă vor lua în serios. Nu-ți face prea multe griji, nu poate fi chiar atât de rău. Oamenii exagerează. Nu am făcut nimic. Gita era foarte implicată în gruparea ei. De ce s-ar deranja pentru noi?

— Cred că ai dreptate. Nu ar trebui să intrăm în panică. Nu am făcut nimic.

Cincisprezece

După ce m-a cerut în căsătorie, Ali m-a condus înapoi în pavilionul 246. Prietenele mele s-au strâns în jurul meu de îndată ce am intrat în cameră, vrând să afle ce se întâmplase. Le-am spus că se întorsese Ali și că voia doar să vadă ce mai fac. După expresia de pe chipurile lor, îmi dădeam seama că nu mă credeau. Erau îngrijorate, dar nimeni nu putea să facă nimic ca să mă ajute.

Nu voiam ca fetele din cameră să știe de cererea lui Ali. Mă simțeam vinovată și rușinată. Îi pusesem pe Andre și pe părinții mei în pericol. Trebuia să fac ce îmi cerea, căci nu aveam nici cel mai mic dubiu că amenințările lui erau reale.

Mi-am amintit de ziua în care Arash m-a sărutat. A fost cel mai frumos sentiment din lume, pentru că îl iubeam. Avea Ali de gând să mă sărute? M-am șters la gură cu mâneca și o sudoare rece mi-a acoperit trupul.

„Pot să mă omoare dacă vor, dar nu vreau să fiu violată”, îmi spusese Taraneh.

Deși tot nu aflasem încă ce însemna mai exact să fii violată, mi-am spus că ăsta nu era viol. Ali voia să mă căsătoresc cu el. Era în regulă... Nu, nu era... De ce oare mai analizam situația? Îmi era clar că trebuia să o fac.

Căsătoria e menită să fie pentru totdeauna. Aș fi putut trăi pentru totdeauna cu Ali? Poate că el se gândea la un mariaj temporar. Auzisem că exista ceva ce se numea *sigheh* în religia islamică, o căsătorie pe termen scurt, care putea dura de la câteva minute până la câțiva ani. De asemenea, știam că într-o astfel de căsătorie femeia nu avea niciun fel de drepturi. În cazul meu, acest aspect nu avea nicio relevanță, pentru că eram prizonieră și oricum nu beneficiam de drepturi. Poate că dorea să-i fiu soție pentru scurtă vreme și apoi avea să-mi dea drumul. Dacă era așa, nu trebuia să mai știe nimeni. Trebuia să păstrez secretul acestui mariaj cât mai mult timp posibil.

Orele treceau, iar eu nu puteam să mănânc, să gândesc sau să vorbesc cu cineva. Nu puteam nici măcar să plâng. Tot ce puteam să fac era să mă plimb încolo și înapoi pe hol în timpul zilei și să mă prăbușesc în pat, ruptă de oboseală, noaptea.

În cele din urmă, în a treia zi m-am dus să vorbesc cu Sora Maryam. Știa că Ali mă

ceruse în căsătorie, așa că nu trebuia să-mi fac griji că dezvălui un secret. I-am spus că nu doream să mă căsătoresc cu el, iar ea mi-a răspuns că toate căsătoriile din familia ei fuseseră aranjate și că niciuna dintre femei nu își dorise să se căsătorească cu bărbatul ales de părinți. Chiar și mama ei îl urâse pe cel ce avea să-i devină soț, însă a ajuns să fie foarte fericită cu el. I-am spus că nu înțelegeam cum ar fi posibilă fericirea în asemenea circumstanțe și i-am explicat că la noi în familie femeile își alegeau singure soțul. Mi-a zis că nu mai locuiam cu familia și că nu trebuia să uit că Ali îmi oferise șansa la o nouă viață. În opinia ei, comportamentul meu nu avea nicio justificare.

Cele trei zile luaseră sfârșit. La începutul celei de-a patra zile, am fost chemată prin megafon. Ali mă aștepta în biroul Surorilor.

— Nu-i nevoie să te legi la ochi, mi-a spus. Vom vorbi în mașina mea.

Din birou, am intrat într-un hol fără ferestre, iluminat de lămpi fluorescente. Până în acel moment, exceptând pavilionul 246 și camera de interogatoriu, nu văzusem niciodată interiorul închisorii Evin. Percepusem totul ca pe un coșmar negru plin de voci furibunde, bice, țipete, împușcături și de zgomotul ușor al papucilor de cauciuc călcând pe linoleum sau pe podelele de piatră. Cu toate acestea, holul pe care îl aveam în fața ochilor ar fi putut fi orice hol, poate unul dintr-o clădire administrativă obișnuită sau dintr-o școală. L-am urmat pe Ali coborând niște trepte, la fel de normale ca oricare altele. Câțiva membri ai Gărzilor Revoluționare au urcat scările trecând pe lângă noi; s-au înclinat ușor în fața lui Ali, spunându-i „*salam aleikum*” și ignorându-mă complet. Ali le-a întors plecaciunea și i-a salutat. Odată ajunși la capătul scărilor, Ali a deschis o ușă gri de metal și am pășit afară. M-a surprins peste măsură cât de normal era ceea ce vedeam. Închisoarea Evin îmi amintea de campusul Universității din Teheran, de pe Bulevardul Enghelab. Singura diferență era că Evin avea mai multe spații deschise. Un alt lucru diferit era gardul de metal care înconjura campusul universitar, în timp ce închisoarea Evin era împrejmuită de ziduri înalte de cărămidă și avea turnuri de supraveghere și gardieni înarmați. Pâlcuri de arțari înalți și bătrâni se vedeau din loc în loc, iar munții Alborz se înălțau deasupra noastră.

Ali m-a condus pe un drum pavat îngust și apoi pe după colțul unei clădiri cenușii, până la un Mercedes negru, parcat la umbra unor copaci. A deschis portiera din dreptul pasagerului din față și am intrat. Mașina mirosea a nou. Sudoarea îmi curgea pe frunte. S-a așezat pe locul șoferului și și-a pus mâinile pe volan. I-am observat degetele lungi și subțiri și unghiile curate și îngrijite cu atenție. Avea mâini de pianist, dar, cu toate astea, era anchetator.

— Care e decizia ta? m-a întrebat, fixând cu privirea un șirag de mătâni de culoarea ambrei ce atârnavă de oglinda retrovizoare.

O vrăbie își luă zborul dintr-un copac și dispăru în imensitatea albastră a cerului fără

nori.

— Mariajul la care te-ai gândit e unul temporar? l-am întrebat.

M-a privit cu uimire.

— Ceea ce simt pentru tine nu este o atracție fizică trecătoare. Te vreau pentru totdeauna.

— Ali, te rog...

— Răspunsul tău e „da” sau „nu”? Și nu uita de consecințe. Vorbesc foarte serios.

— ...Mă voi căsători cu tine, i-am spus, simțindu-mă ca și cum aș fi fost îngropată de vie.

A zâmbit.

— Ești o fată isteată. Știam că vei face alegerea corectă. Îți promit că nu vei regreta această decizie. Voi avea grijă de tine. Trebuie să fac aranjamentele necesare și să vorbesc cu părinții mei. O să dureze puțin.

M-am întrebat ce aveau să spună părinții lui despre căsătoria fiului lor cu o prizonieră creștină. Dar familia mea? Oare cum avea să reacționeze?

— Ali, încă nu vreau ca familia mea să afle despre căsătorie, i-am spus. Nu am fost niciodată prea apropiată de părinții mei. Știu că nu vor înțelege situația și va fi și mai dificil.

Nu mi-am mai putut ține lacrimile.

— Marina, te rog să nu plângi! Nu trebuie să spui nimănui până nu te simți pregătită și nu contează cât timp va dura. Înțeleg că îți este greu. Voi face tot ce-mi stă în putință pentru a-ți ușura situația.

Atât timp cât prietenii și familia mea nu știau despre această căsătorie, fata care fusesem înainte de Evin avea o șansă de supraviețuire. Putea să existe, să viseze, să sper și să iubească, chiar dacă trebuia să se ascundă în interiorul noii Marina: soția unui anchetator. Nu știam sigur cât avea să poată trăi astfel, dar intenționam să o protejiez. Ea era adevărata Marina, cea pe care părinții mei și Andre o iubeau și o doreau înapoi acasă.

Ali m-a adus înapoi în pavilionul 246 și am întrebat-o pe Sora Maryam dacă nu era posibil să mă trimită într-una din camerele de la etajul unu. Nu voiam să le dau explicații prietenelor mele. Cele două niveluri ale pavilionului erau complet separate, iar prizonierile nu puteau interacționa unele cu altele. Voiam să fiu lăsată în pace, să fiu într-un loc unde nimeni nu mă cunoștea. Sora Maryam a fost de acord și a rugat-o pe reprezentanta camerei 7 să-mi aducă lucrurile personale la birou, iar eu am fost mutată în camera 6 de la etajul unu, care, la fel ca vechea mea cameră de la etajul doi, adăpostea aproximativ cincizeci de fete.

Nu după mult timp, sănătatea mea a început să se deterioreze. Vărsam după fiecare masă și migrenele mă paralizau. Cu o pătură trasă peste cap, zăceam mai tot timpul

într-un colț, neputând să dorm. Gândurile mi se învârteau în cap și își găseau drumul către Taraneh. Ce dor îmi era de ea! De când o luaseră, evitasem să mă gândesc la ea, fiindcă nu voiam să-mi imaginez detaliile ultimelor ei ore de viață. De ce oare am întors toate spatele realității atunci când aceasta a devenit prea greu de suportat? Ar fi trebuit să-i spun Sorei Maryam că vreau să mor și eu cu Taraneh. Ar fi trebuit să încerc să-i împiedic execuția. Știu că nu aș fi reușit, dar ar fi trebuit să încerc. Oare nu merita să lupt pentru o viață nevinovată, chiar dacă lupta era pierdută din start? Eram responsabilă pentru moartea ei, deoarece îi acceptasem soarta. Dar oare de ce nu spusese nimic? Îmi era frică de moarte? Nu credeam că era vorba de asta. Poate că motivul era speranța; speram să mă întorc acasă într-o zi. Părinții mei și Andre mă așteptau. Cum puteam să aleg moartea dacă nu îmi strigase numele? Binele și răul se întrepătrundeau, iar eu nu mai știam încotro s-o apuc.

Mă aflu în inima întunericului. Un câmp deschis cu dealuri negre de jur-împrejur. Taraneh stătea lângă mine, îmbrăcată în puloverul ei norocos, privind insistent înainte. I-am atins mâna, iar ea s-a uitat la mine, cu ochii ei de culoarea ambrei. Ali s-a ivit din noapte. A venit spre noi și a îndreptat un pistol spre capul meu. Nu puteam să mă mișc. Cu mâna ei micuță, Taraneh l-a apucat pe Ali de încheietură. „Nu!”, a spus. Ali i-a pus pistolul la tâmplă și a apăsat pe trăgaci. Sângele lui Taraneh mi-a acoperit trupul. Am început să țip.

M-am trezit cu un țipăt blocat în gât. Plămâni mei refuzau să primească aer. Deasupra mea apăru o față, vagă și imprecisă. Voci zgomotoase și neinteligibile umpluseră camera. Dar când nu ai suflu nu mai contează nimic altceva decât să ți-l recapeți. Am încercat să mă întind și să mă agăț de ceva, de orice m-ar fi salvat de la sufocare. Am încercat să spun că nu pot să respir. Fața era a Sorei Maryam. Spunea ceva, dar cuvintele ei păreau că vin de undeva de departe. Camera s-a estompat, ca și cum cineva redusese intensitatea luminii și apoi o stinsese de tot.

Când am deschis ochii, Ali vorbea cu doctorul Sheikh, care purta o uniformă militară kaki. Acum puteam respira. Eram împrejmuiți de perdele albe, iar eu eram întinsă pe un pat curat și confortabil. O eșarfă albă îmi acoperea părul și un cearșaf gros de aceeași culoare era tras peste corpul meu. Dintr-un recipient de plastic, agățat de un suport metalic, un lichid limpede picura într-un tub transparent, care era conectat la mâna mea. Doctorul Sheikh a fost primul care a observat că mă trezisem.

— Bună, Marina! Cum te simți? m-a întrebat.

Nu-mi aminteam ce se întâmplase și nici nu știam unde mă aflu. Doctorul mi-a spus că eram foarte deshidratată și că fusesem adusă la spitalul închisorii. Apoi a dispărut printr-o mică deschizătură din perdea. M-am uitat la Ali, iar el mi-a zâmbit.

— Mă duc până acasă să-ți aduc niște mâncare gătită de mama. Te poate vindeca de

orice. Acum încearcă să te odihnești. Te trezesc imediat ce mă întorc. Ai nevoie de ceva? Pot să-ți aduc ceva de afară?

— Nu.

— De ce nu ai spus nimănui că te simțeai atât de rău?

— Chiar nu știu ce s-a întâmplat.

— Colegele tale de cameră i-au spus Sorei Maryam că vomitai de câteva zile.

Ochii mi s-au umplut de lacrimi.

— Întotdeauna am avut probleme cu stomacul. Nu a fost nimic nou. Doar puțin mai rău ca de obicei. Dar nu m-am îngrijorat prea tare. Serios. Am crezut că o să-mi treacă. Coșmarurile și durerile de cap. Am încercat...

Pieptul începea să mi se încordeze.

Ali s-a aplecat deasupra mea, sprijinindu-și mâinile de marginea patului.

— Nu-ți face griji, nu-i nimic. Totul este în regulă. Te simți rău, asta-i tot. Acum poți să te odihnești și să te faci bine. Trage aer în piept cu putere. Inspiră adânc.

L-am ascultat.

— Doctorul îți va da ceva care te va ajuta să dormi. Ai nevoie de odihnă. Și nu vei mai avea nici coșmaruri, nici dureri de cap, bine?

Vocea lui Ali m-a trezit din somn. Mă striga pe nume; în mână avea un castron cu supă de pui cu tăiței. Mirosea a lămâie. Acasă puneam întotdeauna lămâie în supa de pui. Mi-a spus că doctorul era de părere că aerul curat și o schimbare de peisaj mi-ar fi făcut bine, iar Ali s-a oferit să mă scoată la o plimbare cu mașina. L-am întrebat dacă se referea la o plimbare în afara închisorii, iar el a zis că da și m-a îndemnat să-mi termin supa ca să putem pleca.

După ce am terminat de mâncat, Ali m-a ajutat să mă așez într-un scaun cu rotile și apoi a dat la o parte perdelele albe din jurul nostru. Eram într-o încăpere spațioasă, compartimentată de o mulțime de perdele albe. Două perdele erau trase la o parte, dezvăluind două paturi, dintre care unul era gol, iar celălalt era ocupat de o fată cam de vârsta mea care dormea. Pe cap avea o eșarfă bleumarin, iar trupul îi era acoperit de un cearșaf alb și gros. Încăperea nu avea ferestre. Ali a împins scaunul pe o ușă care dădea într-un hol îngust. Din nou, alesese să nu mă lege la ochi. A deschis o ușă, iar lumina puternică a lumii exterioare m-a făcut să mijesc ochii. Am coborât cu scaunul pe o rampă.

Cerul părea o mare cu susul în jos; valuri de nori pufoși pluteau către orizont. Am trecut pe lângă câteva femei legate la ochi și purtând *chador*-uri de un albastru închis. În șir indian, acestea urmau un membru al Gărzilor Revoluționare. Fiecare femeie se ținea de veșmântul celei din fața ei. Cel care le conducea ținea în mână o bucată de sfoară, al cărei capăt era legat de cătușele femeii din capul șirului; bărbatul o trăgea

după el pe femeie, iar cealaltă o urmau. Cu câteva zile înainte fusesem și eu ca ele. Acum aveam protecția lui Ali și lucrurile se schimbaseră. M-am simțit rușinată. Le trădasem. Trădasem pe toată lumea.

În dreapta noastră, arțari înalți îmi blocau vederea, în timp ce în partea stângă se afla o clădire de cărămidă cu două niveluri, în spatele căreia era parcat Mercedesul lui Ali. Când am ajuns la mașină, mi-am dat seama că nu voiam să fiu singură cu el. Frica îmi intrase sub piele.

— Hai, lasă-mă să te ajut, mi-a spus, luându-mă de brațul stâng și ridicându-mă.

L-am respins.

— Marina, te rog să nu-ți fie frică de mine! Nu-ți voi face niciun rău. Nu ți-am făcut rău niciodată.

Avea dreptate, nu mă rănise niciodată cu adevărat.

— Ai încredere în mine. Chiar și când ne vom căsători, voi fi atent și blând. Nu sunt un monstru.

Nu puteam decât să-l cred pe cuvânt. Mușchii mei erau sensibili și slăbiți și am amețit când m-am ridicat, dar am reușit să intru în mașină fără să-mi pierd echilibrul. La ieșire, Ali le-a făcut cu mâna gardienilor, aceștia au deschis porțile și pur și simplu am ieșit din închisoare. Eram extrem de uimită să constat cât de ușor îi fusese să mă scoată afară; probabil că avea o funcție mult mai importantă decât îmi imaginasem.

Strada era pustie și lipsită de viață, dar pe măsură ce ne îndepărtam de închisoare începea să se anime. Au apărut oameni, case, magazine. Pe un teren viran, un grup de băieți fugeau după o minge de plastic, cu fețele acoperite de o peliculă de praf alb ca făina. Femeile își cărau cumpărăturile acasă, iar din loc în loc bărbații stăteau de vorbă. Toate lucrurile simple pe care le făceau oamenii aveau pentru mine dimensiunea unor miracole.

— Ești foarte tăcută. La ce te gândești? m-a întrebat Ali după vreo jumătate de oră.

— La viață și la cât de normal pare totul aici.

— Îți promit că, deși va dura ceva vreme, în cele din urmă vom avea o viață normală. Voi munci și îți voi oferi tot ce vei avea nevoie. Tu vei avea grijă de casă, vei merge la cumpărături și-ți vei vizita prietenii și familia. Vei fi fericită.

Oare cum putea vorbi atât de relaxat despre slujba lui? De parcă ar fi fost profesor, doctor sau mecanic.

— Prietenii mei sunt fie morți, fie în pușcărie și nu sunt sigură că familia mea va dori să mă mai vadă vreodată, i-am spus.

— O să-ți faci prieteni noi. Și de ce crezi că familia ta se va împotrivi atât de tare căsătoriei noastre?

— În primul rând, din cauza meseriei tale.

— Marina, crede-mă, există speranță. Vor vedea cât de mult te iubesc. Am fost

nevoit să trec peste multe obstacole ca să te țin în viață și sunt mulți oameni care se împotrivesc căsătoriei noastre. Mai am multe obstacole de trecut, dar mă voi ocupa de fiecare problemă în parte. Familia ta va vedea ce viață frumoasă îți voi oferi și își va schimba părerea. Vom înfrunta familia ta împreună, atunci când vei fi pregătită.

De ce mă alesese pe mine? Eram întruparea tuturor lucrurilor împotriva cărora lupta: eram creștină, antirevoluționară și prizonieră. Trebuise să facă eforturi pentru a mă salva de la moarte și acum era nevoie să lupte din nou pentru a mă lua de soție. De ce făcea asta?

O vreme, am ieșit la plimbare cu mașina în fiecare seară. În timp ce eram în mașină, încercam să-mi închipui că sunt o persoană normală și să nu mă mai gândesc la trecut sau la viitor; făceam eforturi să mă concentrez doar la zgomotul liniștitor al motorului, la confortul scaunelor de piele și la străzile care fremătau de viață lipsită de griji. Deși orașul rămăsese exact așa cum îl lăsasem, orice priveliște, miros sau sunet îmi păreau străine. Vocea lui Ali acoperea orice altceva în timp ce îmi povestea despre familia lui. Era singurul fiu al părinților lui și avea o soră de 25 de ani, care era măritată. Mama lui mai rămăsese însărcinată de două ori după nașterea fiicei, dar pierduse ambele sarcini. Legea islamică le permite bărbaților să aibă mai mult de o soție, dar tatăl lui Ali, Hossein-eh Moosavi, rămăsese devotat primei soții și celor doi copii. Domnul Moosavi era un bărbat foarte religios și îl ajutase mulți ani pe ayatollahul Khomeini. Era mândru că Ali se dovedise a fi un soldat curajos în jihadul împotriva șahului. Domnul Moosavi era un om de afaceri inteligent, care avea o avere considerabilă, dar care nu uitase să-i ajute pe cei aflați în nevoie. Ani de zile, părinții îl bătuseră la cap pe Ali să se însoare, dar la vârsta de 28 de ani el încă nu își luase acest angajament.

— Le-am spus părinților mei despre tine, mi-a zis în timpul uneia dintre plimbările noastre nocturne.

— Și cum au reacționat? l-am întrebat.

— Au fost îngroziți, mi-a răspuns râzând.

Poate că mai exista o speranță și nu aveam să ne căsătorim până la urmă.

— Dar le-am explicat că tu ești aleasa, a continuat. Le-am spus că te vreau mai presus de orice. Am fost întotdeauna un fiu devotat. Nu le-am ieșit niciodată din cuvânt, dar de data asta decizia îmi aparține. Nu pot să mă mulțumesc cu mai puțin. Am 28 de ani, am trecut prin multe în viața mea și am luat o hotărâre. Vreau să fii soția mea, partenera mea și mama copiilor mei.

— Ali, provenim din lumi diferite. Nu voi fi niciodată pe placul părinților tăi. Mă vor critica mereu pentru că sunt diferită.

Mi-a spus că părinții lui sunt oameni buni și generoși și nu avea niciun dubiu că mă vor îndrăgi.

Am închis ochii și am încercat să nu mă gândesc la nimic.

După câteva minute, Ali mi-a spus că mai avea un lucru de discutat cu mine. Știa că nu avea să-mi placă, dar a insistat că era vorba doar de o formalitate.

— Tatăl meu mi-a spus că dacă te convertești la islamism, el nu va avea nimic împotriva căsătoriei noastre. Ba chiar o va încuraja, mi-a zis. Apoi, părinții mei vor fi mândri să te accepte ca fiică. Te vor sprijini și proteja ca pe propriul lor copil. Marina, asta îmi doresc să se întâmple. Vreau ca locul tău să fie lângă mine și mi-ar plăcea ca familia mea să te iubească. Din momentul în care te-am văzut, am știut că trebuie să fim împreună.

Îmi pierdusem familia, omul iubit, libertatea, căminul și toate speranțele și visele. Acum eram nevoită să renunț la credința mea.

Nu îi păsa dacă aveam de gând să rămân creștină în sufletul meu. L-am implorat să mă lase în pace, dar mi-a spus că asta nu era posibil.

— Și dacă spun „nu”? am întrebat.

— Nu-ți îngreuna situația, mi-a răspuns. Toate astea sunt spre binele tău. Nu cred că vrei ca cei dragi ție să sufere din cauza mândriei tale. Ai doar 17 ani. Sunt multe lucruri legate de lumea asta pe care încă nu le înțelegi. Îți promit că te voi face mai fericită decât ai fost vreodată.

Cum aș fi putut să-l fac să înțeleagă că nu aveam cum să fiu vreodată fericită cu el?

A parcat mașina pe o stradă liniștită. Cunoșteam zona; era aproape de casa mătușii Zenia. L-am întrebat dacă înțelegea că trebuia să uit de părinții mei, de prieteni și de biserică și că ei aveau să mă urască pentru totdeauna. Mi-a spus că dacă cei dragi mă vor urî pentru convertirea mea la islamism, asta însemna că nu mă iubiseră niciodată cu adevărat.

A ieșit din mașină și mi-a deschis portiera.

— Ce faci? l-am întrebat.

— Vino, am cumpărat o casă pentru noi.

Am urcat câteva trepte care duceau către ușa de la intrare a unei case mari din cărămidă, cu un singur nivel. A descuiat ușa și am intrat. Am șovăit.

— Ce aștepti? Nu vrei s-o vezi? m-a întrebat.

L-am urmat. Casa avea o cameră de zi, o sufragerie, cea mai mare bucătărie pe care o văzusem în viața mea, patru dormitoare și trei băi. Pereții erau proaspăt văruiți în culori neutre, dar nu exista nicio mobilă. În dormitorul principal, o ușă glisantă dădea în curte. Gazonul era des și verde, iar pe movilițe de pământ erau plantate mușcate, panseluțe și gălbenele. Roșii, albe, violet și galbene. Un fluture alb zbura din floare în floare, chinându-se să-și mențină echilibrul fragil în bătaia vântului. Un zid înalt de cărămidă separa curtea de stradă. Cum era posibilă atâta frumusețe într-o lume atât de crudă?

Ali a deschis ușa glisantă.

— Hai să ieșim afară! Florile au nevoie de apă, mi-a spus.

Când am ajuns în curte, și-a suflecat mânecile, a dat drumul la robinet și a apucat furtunul. Vântul purta picături fine de apă rece care îmi atingeau fața. A udat plantele, fiind atent să nu deranjeze solul. Picături mari de apă se iviră pe frunzele florilor, capturând lumina aurie a soarelui în interiorul corpului lor perlat. A adunat florile uscate, fredonând o melodie și zâmbind. Părea un om normal, ca oricare altul. Oare omorâse vreodată pe cineva? Nu pe front, ci în închisoare. Oare apăsase vreodată pe trăgaci pentru a pune capăt vieții cuiva?

— Îți place casa? m-a întrebat.

— E frumoasă.

— Am plantat florile pentru tine.

— Ali, sunt o prizonieră condamnată la închisoare pe viață. Cum mi se va permite să trăiesc aici?

— I-am rugat pe toți oficialii importanți de la Evin să te lase să stai aici cu mine, ca într-un fel de arest la domiciliu, iar ei au fost de acord. Marina, asta e casa noastră; a ta și a mea.

Casa noastră. Nici măcar nu mai știi cine sunt. Casa asta e o anexă a închisorii Evin.

— Deci voi fi prizonieră aici, am spus.

— Trebuie să facem totul cum trebuie. Știi foarte bine că unii oameni, printre care și Hamehd, sunt împotriva căsătoriei noastre și stau cu ochii pe noi. Nu trebuie să facem nicio greșală. Ai fost condamnată la moarte de un tribunal islamic și...

— Dar nu am avut niciodată parte de un proces, am zis.

În noaptea execuțiilor, Ali îmi spusese că fusesem condamnată la moarte, dar am presupus că Hamehd și poate alți câțiva decisese pur și simplu să mă execute. Pentru mine, un proces însemna ceea ce citisem în cărți sau văzusem în filme: o încăpere mare cu un judecător, jurați, un avocat al apărării și unul al acuzării.

Ali mi-a spus că existase un proces, doar că nu fusesem prezentă când a avut loc. Apoi am fost grațiată de imam și sentința mi-a fost comutată în închisoare pe viață. Mi-a explicat că nu ar fi fost potrivit să meargă din nou la imam, dar că i se îngăduia să ceară o rejudicare. Credea că dacă primeam dreptul la un nou proces după convertirea la islamism și căsătoria cu el, noua sentință nu ar fi presupus mai mult de doi sau trei ani de închisoare.

L-am întrebat de ce mă ura Hamehd atât de tare. Mi-a explicat că lui Hamehd și multor alora ca el nu le păsa de cei care erau diferiți și aveau alte obiceiuri.

Am oftat. Nu înțelegeam această societate islamică ciudată.

— Totul va fi bine, a continuat. Nu am cumpărat mobilă gândindu-mă că poate ai vrea să amenajezi tu interiorul. Putem să facem cumpărături pentru casă începând de

mâine; probabil că așa va fi gata la timp. Știu că încă te îngrijorează reacția familiei tale, dar ai încredere în mine. De îndată ce vor vedea ce viață îți ofer, ai tăi vor fi fericiți.

Poate că Ali avea dreptate. Nu eram o familie bogată, iar casa aceea era cu mult peste posibilitățile noastre. Tata nu crezuse niciodată în Dumnezeu și răsese mereu de convingerile mele religioase, dar de bani fusese întotdeauna interesat. Lucrurile mari și scumpe îl impresionaseră mereu. Poate că avea să-l placă pe Ali. Tatălui meu îi plăceau mașinile luxoase, iar Ali conducea un Mercedes nou-nouț. Mama nu avusese niciodată nimic scump și trăise într-un apartament cu chirie de când se măritase. Cu siguranță avea să-i placă acea casă. Exista oare o mică șansă să fiu fericită cu Ali? Era adevărat că depindea de el, dar și de mine. Mă iubea în felul lui. Deși eram foarte diferiți, vedeam iubirea din ochii lui atunci când mă privea.

În timp ce conducea înapoi spre Evin, Ali mi-a spus:

— Nu cred că ar trebui să te întorci în pavilionul 246. Celulele de la 209 sunt o idee mai bună pentru moment. Voi putea să te vizitez mai des și să-ți aduc mâncare de acasă. Ce părere ai?

Am aprobat din cap.

Pe drum, ne-am oprit la un mic restaurant și Ali a cumpărat câte un sendviș cu ou și câte o sticlă de Cola. Îmi plăceau mult ouăle și nu mai mâncasem de luni de zile. Am mâncat în mașină. Pâinea proaspătă era unsă cu unt, iar feliile de ouă fierte tari alternau cu felii de roșii. Când am terminat sendvișul, Ali nu mâncase nici jumătate dintr-al lui. M-a întrebat dacă mai voiam unul și am spus că da. A mai cumpărat câte unul pentru fiecare.

Când am ajuns la închisoare, Ali a parcat mașina în fața unei clădiri în care am intrat. Înaintea noastră se întindea un hol lung și slab iluminat, cu multe uși de metal de-o parte și de cealaltă. Un gardian s-a îndreptat către noi.

— *Salam aleikum*, Frate Ali, ce mai faci?

— Foarte bine, Frate Reza, mulțumesc lui Dumnezeu. Dar tu?

— Nu o duc rău deloc, mulțumesc lui Dumnezeu.

— E gata celula pe care am cerut-o?

— Da, e gata. Urmați-mă.

Ne-a condus către o ușă pe care era scris numărul 27. A băgat cheia în broască și a deschis-o. Un scârțâit puternic a răsunat în tot holul. Ali a intrat în celulă și a privit împrejur. Apoi a ieșit și mi-a făcut semn să intru. L-am ascultat. Celula era cam de trei metri pe doi și avea o toaletă și o chiuvetă mică, ambele din inox. Podeaua era acoperită cu un covor maro uzat, iar singura fereastră, cu laturi de vreo 30 de centimetri, avea zăbrele și era prea sus ca să pot ajunge la ea. Ali stătea la ușă.

— O să-ți fie bine aici. Mă voi întoarce mâine-dimineață, cu micul dejun. Încearcă să

dormi.

Am privit ușa închizându-se și am auzit cheia răsucindu-se în broască. A sunat de parcă ar fi zis „trădător”.

Un marș militar a început să se audă din megafoane. O altă victorie. Dacă toate aceste „victorii” ar fi fost adevărate, Iranul ar fi cucerit întreaga lume până atunci.

Mi-am scos eșarfa, m-am îndreptat spre chiuvetă și mi-am dat cu apă pe față. Era o senzație plăcută, așa că mi-am mai dat cu apă de vreo treizeci de ori, până mi-am simțit fața amorțită. Zgomotul apei care curgea și răceala ei mă reconfortau. Într-un fel, apa mă lega de restul lumii. Dar, deși o puteam simți pe piele, această legătură era ca o amintire. Liniștea pe care mi-o oferea nu aparținea prezentului; era ceva din trecut, nostalgic și trist.

Eram epuizată. Într-un colț am găsit câteva pături militare strânse. Le-am întins pe podea și m-am lungit pe ele. Pereții celulei fuseseră văruiți într-un bej deschis, dar o parte a varului se cojise, dezvăluind tencuiala de dedesubt. Varul rămas era acoperit de amprente, de urme ciudate și unsuroase de diferite forme și mărimi, precum și de câteva pete maro-roșietice, pe care le-am bănuit a fi de sânge. Erau multe cuvinte și numere scrise pe pereți, cele mai multe ilizibile. Le-am urmărit cu degetele, ca și cum ar fi fost scrise în Braille. Într-un loc scria: „Shirin Hashemi, 5 ianuarie 1982. Mă aude cineva?”.

Eu eram acasă pe 5 ianuarie, iar această fată, Shirin, era aici. Oare unde se afla acum? Poate că murise. Cât de crunt fusese torturată înainte să scrie acele cuvinte?

„Mă aude cineva?” întrebuse ea.

Nu, Shirin, nimeni nu ne aude. Suntem singure aici.

Erau scrise și alte nume: Mahtab, Bahram, Katayoon și Pirooz, precum și alte date: 2 decembrie 1981, 28 decembrie 1981, 12 februarie 1982 și așa mai departe. Am reușit să citesc o propoziție: „Firoozeh *jan*, te iubesc”. Vieți captive și pierdute își lăsaseră amprenta pe pereții din jurul meu. Urmam o linie invizibilă, ca un drum pe o hartă, unind cuvintele, datele și propozițiile care mă înconjurau ca niște pietre de mormânt. Moartea era prezentă aici, umbra ei dând fiecărui cuvânt un caracter definitiv: „Mă aude cineva?”.

Sunt o trădătoare. Și merit tot ce mi se întâmplă, această durere, această celulă. În momentul în care am pus piciorul în închisoarea Evin, am fost condamnată să mă trădez pe mine însămi. Chiar și moartea mi-a întors spatele. Toți mă vor urî: părinții mei, Andre, preoții și prietenii mei. Dar Tu, Doamne? Și Tu mă urăști? Nu, nu cred, deși ai putea. Nu are niciun rost. Cine sunt eu să decid ce crezi Tu? Dar Tu m-ai adus aici, nu-i așa? Ai fi putut să mă lași să mor. Însă am rămas în viață. Prin urmare, a fost mai mult decizia Ta decât a mea. Ce așteptai de la mine? Te rog, Te implor, spune ceva...

Dumnezeu n-a spus nimic.

După cum promisese, Ali mi-a adus micul dejun a doua zi dimineață: pâine *barbari* cu gem de vișine făcut în casă. Ceaiul, pus într-un pahar de plastic, era delicios și parfumat și nu mirosea a camfor. Mi-am petrecut dimineața întrebându-mă ce făceau părinții mei și Andre. Eram aproape sigură că mama stătea pe scaunul ei favorit, tricotând sau sorbind dintr-o ceașcă cu ceai. Tata era la muncă, iar Andre... ei bine, *el* nu știam ce făcea. Primăvara se apropia de sfârșit și școlile erau închise, deci nu preda. Oare mă înlăturaseră din gândurile lor, oare eram o amintire dată la o parte? Sau se gândeau mereu la mine, mă iertaseră și se rugau pentru mine?

Mă aude cineva?

În seara aceea, Ali a venit să mă ia pe la ora șase și mi-a spus că intenționa să mă ducă să-i cunosc părinții. Casa lor nu era foarte departe de Evin. Când am ajuns, a parcat mașina pe strada liniștită. Ziduri vechi din cărămizi de lut se ridicau de ambele părți ale drumului, iar în spatele lor arțari bătrâni, sălcii și plopi se înălțau către cer, dar păreau niște buruieni pe fundalul impunător al munților Alborz. Gâtul îmi era cumplit de uscat, iar mâinile reci și umede. Deși Ali mă asigurase că părinții săi erau oameni foarte cumsecade, nu știam la ce să mă aștept. L-am urmat până la o ușă verde de metal, unde a apăsat butonul soneriei. Ne-a deschis o femeie micuță. Purta un *chador* alb și am presupus că era mama lui, Fatemeh *Khanoom*. Mă așteptasem să fie mai masivă.

— *Salam, Madar joon*, i-a spus Ali și a sărutat-o pe frunte. *Madar*, ea e Marina.

— *Salam*, draga mea. Mă bucur să te cunosc, mi-a spus ea zâmbind.

Ochii ei mici și căprui îmi cercetau fața, plini de curiozitate. Avea un chip blând.

Am pășit pragul și am intrat în curtea din fața casei. O alee îngustă, acoperită de pietricele cenușii, cotea către dreapta, dispărând printre nuci și arțari bătrâni. Curând, în raza mea vizuală apăru și casa mare, îmbrăcată în viță-de-vie. Ghivece din ceramică, ticsite cu mușcate și gălbenele, încadrau scările late care duceau către veranda spațioasă.

Podelele casei erau acoperite de covoare persane frumoase și scumpe. Sora lui Ali, Akram, era și ea acolo, împreună cu soțul ei, Massood. Avea fața rotundă, ochii mari și căprui și obrajii îmbujorați. Nu știam dacă s-o îmbrățișez, să dau mâna cu ea sau să nu fac nimic; unii musulmani fanatici îi considerau murdari pe creștini, astfel că am ales să nu o ating pentru a nu-i da un motiv să se simtă ofensată. Ali și-a îmbrățișat tatăl și l-a sărutat pe ambii obraji. Era cu câțiva centimetri mai înalt decât Ali, mai degrabă slab și avea o barbă căruntă și îngrijită. Membrii familiei m-au salutat politicos, dar mi-am dat seama că nu se simțeau în largul lor. O creștină, care mai era și prizonier politic, nu era tocmai soția potrivită pentru fiul lor și nu-i condamnam că încercau să înțeleagă ce anume văzuse Ali la fata asta palidă și ciudată.

Am trecut în sufrageria spațioasă și frumos aranjată. Pe fiecare măsuță de cafea erau platouri de argint și cristal cu fructe și dulciuri. M-am așezat pe o canapea, lângă Akram. Mama lui Ali ne-a servit cu ceai Earl Grey. Am observat că mă fixa cu privirea mai tot timpul și am simțit o urmă de milă în ochii ei. Mi-am băut ceaiul, adus într-o cană delicată de sticlă cu marginea aurie, și am început să mă simt ceva mai confortabil. Era aproape ca și cum m-aș fi dus acasă la niște cunoștințe pentru o vizită nepretențioasă. Akram mi-a oferit niște prăjiturile din orez și am luat una. Domnul Moosavi a început să vorbească cu Ali despre afacerea lui. Avea un magazin în bazarul din Teheran și importa și exporta mărfuri, printre care și covoare persane sau fistic. După puțin timp a fost pusă masa: orez cu bob lung condimentat cu șofran, pui fript, tocană cu carne de vită și ierburi aromatice și salată.

Deși totul mirosea minunat, nu îmi era foame. Probabil că și părinții mei luau cina la ora aceea.

— E o situație dificilă, Marina, mi-a spus domnul Moosavi după ce am terminat de mâncat. Și ai dreptul să-mi cunoști opinia. Trebuie să știi în ce poziție te afli, mai ales că ești atât de tânără.

Ca musulman practicant, domnul Moosavi respecta obiceiul de a nu privi niciodată în ochi o femeie care nu îi era rudă apropiată – o *namahram*.

— *Babah*, am vorbit despre asta de o mie de ori, și-a exprimat Ali nemulțumirea.

— Da, așa e, dar nu-mi amintesc ca Marina să fi fost prezentă la vreuna dintre acele discuții. Așa că te rog să ai răbdare și să mă lași să vorbesc cu viitoarea mea noră.

— Da, *Babah*.

— Fată dragă, să știi că înțeleg momentele dificile prin care treci. Trebuie să-ți pun câteva întrebări și vreau să-mi răspunzi sincer. Ești de acord?

— Da, domnule.

— Fiul meu s-a comportat frumos cu tine?

— Da, domnule, am răspuns, uitându-mă la Ali.

El mi-a zâmbit.

— Vrei să te căsătorești cu el?

— Nu vreau să mă căsătoresc cu el, i-am răspuns, dar el vrea să se căsătorească cu mine. A trecut prin multe dificultăți pentru a-mi salva viața. Înțeleg situația în care mă aflui. Mi-a promis că va avea mare grijă de mine.

Speram să nu fi spus ceva greșit.

Domnul Moosavi a zis că eram o fată isteată și mult mai matură decât ar fi fost de așteptat la vârsta mea. Mi-a mai spus că fusesem un dușman al lui Dumnezeu și al guvernului islamic și că meritasem să mor, dar Ali intervenise pentru că credea că aș putea învăța din greșelile mele și m-aș putea schimba. Domnul Moosavi spera că îmi dădeam seama că persoana care fusesem înainte de Evin era moartă. Mi-a spus că în

curând aveam să încep o nouă viață ca musulmană, iar convertirea avea să-mi șteargă toate păcatele. Mi-a mai spus că îl considera pe fiul său responsabil pentru promisiunile pe care mi le făcuse. Încercase să-l convingă pe Ali să nu se căsătorească cu mine, dar acesta nu voise să-l asculte. Ali fusese întotdeauna un fiu bun și nu făcuse nimic împotriva voinței tatălui său. Nu insistase niciodată atât de mult ca acum, așa că domnul Moosavi acceptase să încuviințeze căsătoria doar dacă eu eram de acord să mă convertesc la islamism. Înțelegea că era posibil ca familia mea să mă respingă din acest motiv și mi-a promis că, atâta vreme cât îmi onoram noua credință, mă comportam respectabil, după legile Islamului, și îi eram o soție credincioasă fiului său, voi fi fiica lui, iar el se va ocupa personal de protecția și bunăstarea mea.

— Suntem cu toții de acord în această privință? a întrebat când a terminat de vorbit.

— Da, a răspuns toată lumea.

Eram surprinsă de eforturile pe care le depunea tatăl lui Ali pentru a rezolva o situație atât de dificilă. Deși perspectivele noastre asupra vieții erau total diferite, am decis că îl respectam pe domnul Moosavi. Se vedea că îl iubea pe Ali și își dorea să fie fericit. Dacă fratele meu ar fi dorit să se căsătorească cu o fată pe care tata nu o agreea, acesta nu ar fi organizat niciodată o întâlnire de familie, ci i-ar fi spus fratelui meu că, dacă se căsătorește cu fata aceea, el nu vrea să-l mai vadă niciodată.

— Așadar, Marina, a spus domnul Moosavi, îți urez bun venit în această familie! De acum înainte ești fiica mea. Din cauza circumstanțelor neobișnuite, vom face o ceremonie privată aici, în această casă, iar tu, draga mea, le vei spune părinților tăi despre căsătorie când vei fi pregătită. Noi vom fi familia ta și-ți vom oferi tot ce îți trebuie. Iar tu, fiul meu, ai fost întotdeauna bun cu noi și îți dorim să ai o căsnicie fericită. Îți dăm binecuvântarea noastră.

Ali s-a ridicat, și-a sărutat tatăl și i-a mulțumit. Mama lui plângea în timp ce mă îmbrățișa.

— Ce părere ai despre familia mea? Ți-a plăcut de ei? m-a întrebat Ali în timp ce ne întorceam la Evin.

— Se comportă foarte frumos cu tine. Familia mea e foarte diferită.

— Ce vrei să spui prin „diferită”?

I-am spus că îmi iubeam părinții și că îmi era dor de ei, dar că întotdeauna fuseseră foarte distanți cu mine; nu avusesem niciodată o conversație serioasă despre nimic. Mi-a spus că îi părea rău să audă asta și că tatăl lui vorbise serios în legătură cu intrarea mea în familia lor.

— Cam peste o săptămână vom avea la Evin o ceremonie pentru a te converti la islamism, iar nunta noastră va fi la două săptămâni după aceea, într-o zi de vineri.

Totul se întâmpla atât de repede, încât nu puteam să țin pasul. Mi-a spus că nu

aveam niciun motiv să mă îngrijorez; nu trebuia să mă gândesc decât la cum îmi doream să amenajez casa. Plănuia să mă ducă prin magazine a doua zi. Nu înțelegeam cum era posibil ca eu să merg la cumpărături.

Mă așteptasem ca ai lui să se comporte urât și crud cu mine. Dar fuseseră foarte amabili. Fuseseră tot ceea ce familia mea nu fusese vreodată. Îmi venise greu să mi-l închipui pe Ali în postura de fiu, dar acum știam că iubea și că era iubit.

— Fiindcă veni vorba, toți cei care se convertesc la islamism trebuie să asiste la ore de religie și la lecturi din Coran și să-și aleagă un nume islamic. Tu ai studiat deja islamismul de când ai fost arestată, așa că nu ai nevoie decât de un nume. Vreau să știi că îmi place foarte mult numele tău, cred că e foarte frumos și nu-ți voi spune niciodată altfel, dar alegerea unui alt nume e o formalitate care trebuie îndeplinită, mi-a spus.

Urma să am chiar și un nou nume. Era ca și cum Ali mă dezmembra, bucată cu bucată; eram disecată de vie. Putea să-mi spună cum dorea.

— Alege tu un nume pentru mine, i-am spus.

— Nu. Vreau să ți-l alegi singură.

Primul nume care mi-a venit în minte a fost Fatemeh și l-am rostit cu voce tare.

— Numele mamei mele! Va fi foarte bucuroasă!

Urma să-i întorc spatele lui Hristos. Nu mai aveam nicio scăpare. Gândul mi-a zburat la Iuda. Și el îl trădase pe Iisus. Mergeam și eu pe aceeași cale? Iuda și-a dat seama doar la urmă de greșeala îngrozitoare pe care o făcuse și și-a luat viața. Disperat, și-a pierdut orice credință și speranță și a căzut pradă întunericului. Oare nu aceasta fusese cea mai mare greșală a lui? Poate că dacă ar fi acceptat adevărul, dacă I-ar fi cerut iertare lui Dumnezeu, sufletul lui ar fi putut să-și găsească mântuirea. Când Iisus a fost arestat, sfântul Petru s-a lepădat de trei ori de El, dar a crezut în iertarea lui Dumnezeu și a căutat-o. Dumnezeu era iubire. Iisus a fost torturat și a murit în chinuri groaznice. Nu trebuia să-I explic nimic Lui. Știa deja.

Trebuia să-mi iau la revedere de la Andre, doar un rămas-bun și nimic mai mult. Nu era nevoie să știe toate detaliile. Trebuia să vorbesc și cu părinții mei, dar aș fi putut începe prin a le spune despre convertirea la islamism, ca să văd cum reacționează. De asemenea, îmi doream să-mi văd biserica pentru ultima dată. Poate că după aceea aș fi putut să-mi văd de noua mea viață.

A doua zi, la micul dejun, Ali mi-a adus pâine *barbari* proaspătă cu brânză.

— Ești pregătită să mergem la cumpărături? m-a întrebat după ce am luat masa.

— Da, dar vreau să te rog ceva înainte.

— Ce anume?

— Chiar vrei să mă ajuți să te iubesc?

— Da, vreau.

Părea surprins.

— Atunci du-mă la biserica mea, doar o dată, să-mi iau rămas-bun.

— Te voi duce. Altceva?

I-am spus că mai era ceva și știam că nu avea să-i placă. I-am explicat că pricepeam foarte bine că noi doi aveam o înțelegere. Intenționam să-mi țin promisiunea și să mă străduiesc să fiu o bună soție, dar aveam nevoie să-mi iau adio de la Andre. Dacă nu aș fi făcut asta, trecutul meu nu mi-ar fi dat pace niciodată.

L-am privit în ochi și am văzut că nu era furios.

— Ei bine, cred că trebuie să accept că inima ta nu se poate schimba peste noapte. Îți voi da voie să-l vezi o singură dată, dar vreau să știi că fac acest lucru împotriva voinței mele și doar pentru ca tu să fii fericită.

— Îți mulțumesc!

— Voi face pregătirile necesare. I se va permite să vină în timpul orelor de vizită, probabil nu în tura care urmează, ci data viitoare.

I-am mulțumit și i-am spus că la următoarea vizită aveam de gând să le spun părinților mei despre convertire.

— Le vei spune și despre căsătoria noastră?

— Nu, nu încă. O voi face treptat.

— Cum crezi tu că e mai bine pentru tine, mi-a spus.

M-am convertit la islamism cam după o săptămână. Ceremonia a avut loc după rugăciunea de vineri, care a fost organizată afară, într-o zonă liniștită a închisorii, cu copaci și tufișuri. Iarba era acoperită de covoare. Angajații și gardienii de la Evin erau așezați în șiruri, mai întâi bărbații și apoi femeile, dar majoritatea erau bărbați. Toată lumea stătea cu fața către o platformă de lemn, unde ayatollahul Ghilani, care avea rolul de conducător al rugăciunii de duminică – *imam-eh Jomeh* –, urma să țină o predică și să conducă *namaz*-ul. L-am urmat pe Ali până în dreptul ultimelor rânduri, unde stăteau femeile. Toate erau așezate, cu excepția unei femei înalte, care stătea în picioare și privea de jur-împrejur. Era Sora Maryam. A zâmbit, m-a luat de mână și mi-a spus că pot să stau lângă ea. Curând după aceea a sosit și ayatollahul Ghilani și și-a ținut predica. A vorbit mulțimii despre lucrurile malefice pe care le făceau Statele Unite și a lăudat tot ce făceau Gărzile Revoluționare și angajații Curților Revoluției Islamice pentru a proteja Islamul. Apoi, după *namaz*, ayatollahul Ghilani mi-a strigat numele și m-a invitat pe platformă. Sora Maryam mi-a strâns mâna cu putere, iar eu m-am ridicat, simțindu-mă ușor amețită. Toată lumea se uita lung la mine. Cu pași nesiguri, m-am îndreptat către ayatollah, iar el m-a rugat să repet o frază simplă: „Mărturisesc că nu există alt Dumnezeu în afară de Allah, iar Mahomed este profetul său”. Pentru a-și arăta aprobarea, mulțimea a strigat „*Allahu akbar!*” de trei ori. Nu mai eram creștină.

Vrăbiile au continuat să ciripească vesele pe crengile copacilor din jur, iar adierea

vântului ce venea dinspre munți răscolea frunzele, făcând ca lumina soarelui să se înfioare în drumul ei spre pământ. Cerul părea la fel de albastru ca întotdeauna. Așteptam ca mânia lui Dumnezeu să se manifeste. Îmi doream să vină un trăsnet și să mă lovească chiar în locul unde mă aflam. Ali stătea în rândul întâi, iar iubirea de pe chipul lui m-a lovit mai rău decât ar fi putut-o face orice trăsnet. Mi s-a umplut inima de vinovăție. „Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul”, spusese Iisus. Oare El aștepta de la mine să-l iubesc pe Ali? Cum ar fi putut să se aștepte la așa ceva?

Ali s-a ridicat și mi-a dat un *chador* negru împăturit.

— Mama a plâns de bucurie și s-a rugat pentru tine în timp ce l-a cusut. Suntem foarte mândri de tine.

Îmi doream să fi simțit și eu același lucru.

În ziua de vizită, le-am spus părinților despre convertirea mea la islamism. Nu mă așteptam să mă întrebe de ce luasem această decizie și nici nu au făcut-o. Nimeni nu îndrăznește să pună sub semnul întrebării ceea ce se întâmpla la Evin. M-au privit insistent și au început să plângă. Am ghicit că știau că un prizonier de la Evin nu era fiu sau fiică, soț sau soție, mamă sau tată; era un prizonier și nimic mai mult.

Ali și-a ținut promisiunea și m-a dus la biserică după câteva zile. Prietenul său Mohammad a venit cu noi, deoarece, după spusele lui Ali, nu mai fusese niciodată într-o biserică și era curios să vadă cum arăta înăuntru. Ali a parcat mașina în fața clădirii. Aceasta nu se schimbese deloc, dar eu mă simțeam complet străină. Am coborât din mașină și m-am îndreptat către ușa principală. Era încuiată. Am mers la intrarea laterală și am sunat.

— Cine e? a întrebat părintele Martini prin interfon.

Inima mi-a stat în loc.

— Marina, am răspuns.

Pași grăbiți s-au apropiat de ușă, care în cele din urmă s-a deschis. Un moment, părintele Martini a rămas blocat de uimire și neîncredere.

— Marina, sunt atât de fericit să te văd. Te rog... intră, a reușit să îngâne.

Am intrat în curte și l-am urmat până la micul lui birou. Ali și Mohammad erau în spatele nostru.

— Pot să-i sun pe mama ei și pe Andre, unul dintre prietenii ei, să vină să o vadă aici? l-a întrebat părintele Martini pe Ali.

Ali și cu mine am schimbat o privire. Aproape că nu-mi mai simțeam bătăile inimii.

— Da, puteți, a spus Ali și l-a rugat pe Mohammad să iasă afară cu el.

Mohammad a reintrat după câteva momente, dar nu l-am mai văzut pe Ali. Probabil că aștepta în mașină, nedorind să-l vadă pe Andre. Părintele Martini m-a întrebat ce

făceam și i-am spus că bine. Își muta privirea de la mine la Mohammad și înapoi. Îmi dădeam seama cât era de înspăimântător pentru el să mă aflu acolo. Nu mă gândisem niciodată la teama pe care ar fi putut să o provoace prezența mea. Știam că nu-i pusesem pe preoți în pericol, dar ei nu aveau de unde să știe asta. Mă așteptam să mă simt fericită și în siguranță acolo, dar acum îmi dădeam seama că fericirea și siguranța mea muriseră în ziua în care fusesem arestată.

Atât mama, cât și Andre au ajuns în câteva minute. Îmi doream atât de mult să le spun toată povestea, dar știam că era posibil ca acest lucru să nu se întâmple niciodată. Era oare cu putință să transpun atâta durere în cuvinte? Venisem să-mi iau rămas-bun. Era cel mai bun lucru pe care puteam să-l fac. Trebuia să le ofer și lor, dar și mie, o șansă de vindecare și de uitare. Trebuia să închid ușile către trecut.

Mama purta o eșarfă mare, bleumarin, care îi acoperea părul, un *mantou* islamic negru și pantaloni de aceeași culoare. M-a îmbrățișat și nu mai voia să-mi dea drumul. Puteam să-i simt coastele sub degete; slăbise și, ca de obicei, mirosea a țigară.

— Ești bine? mi-a șoptit la ureche.

Mâinile ei se mișcau cu grijă de-a lungul spatelui și brațelor mele; încerca să se asigure că nu îmi lipsea vreun membru. În cele din urmă m-am îndepărtat, iar ea m-a examinat cu privirea din cap până-n picioare, dar din cauza *chador*-ului nu putea să vadă mare lucru; mi se zărea doar fața.

— Mamă, sunt bine, am zâmbit.

A reușit să zâmbească silit.

— De unde ai luat *chador*-ul? m-a întrebat.

I-am spus că mi-l dăduse o prietenă.

— Știți că Marina s-a convertit la islamism, nu-i așa? a spus Mohammad, iar vocea lui gravă a răsunat în toată camera.

— Da, au răspuns în cor mama și părintele Martini.

Mama și-a deschis poșeta, a scos un șervețel și și-a șters lacrimile.

— Sigur ești bine? m-a întrebat Andre, uitându-se la mine și apoi la Mohammad.

— Sunt în regulă.

Aveam atâtea să le spun, dar nu mai eram în stare să gândesc.

Andre observase chinul din privirea mea.

— Ce este? m-a întrebat.

Cuvintele se pierduseră undeva în adâncul meu. Ultimele luni din viața mea creaseră un cerc de durere și confuzie în jurul meu, ținându-mă captivă nu doar între pereții închisorii, ci și înăuntrul meu. Am deschis gura, dar nu am reușit să spun nimic.

— Când vii acasă? m-a întrebat Andre.

— Niciodată, am răspuns în șoaptă.

— Te voi aștepta, mi-a spus, zâmbind cu convingere.

Din privirea lui mi-am dat seama că, în ciuda a tot ce se întâmplase, mă iubea. Nu era nevoie să mai spun niciun cuvânt. Chiar dacă l-aș fi implorat să mă uite, știam că nu avea de gând să o facă. Când cineva te așteaptă, înseamnă că există speranță. Andre era viața mea, așa cum fusese ea înainte de Evin, și trebuia să mă agăț de el ca să supraviețuiesc. M-am întors și am ieșit, cu lacrimile șiroindu-mi în tăcere pe față. Am urcat în mașină împreună cu Mohammad, iar Ali a pornit, dar a tras pe dreapta după câteva minute.

— De ce ai oprit mașina? l-am întrebat.

— Nu te-am văzut niciodată atât de palidă.

— Sunt bine. Ți mulțumesc că m-ai adus. Nu erai obligat să-i lași să vină să mă vadă.

Ți sunt recunoscătoare pentru asta. Știu că nu ți-a fost ușor.

— Ai uitat că te iubesc.

— Nu știu cum să-ți mulțumesc.

— Ba da, știi, mi-a spus.

Şaisprezece

În ziua nunții noastre, pe 23 iulie 1982, după *namaz*-ul de dimineață, Ali a venit în pavilionul 209 și m-a luat din celula izolată în care stătusem cam o lună fără să am niciun contact cu alți prizonieri. Nu dormisem în noaptea dinainte. Frica era salvarea mea, căci îmi paraliza gândurile și mă lăsa amorțită. Stăteam așezată într-un colț, uitându-mă la fereastra mică cu zăbrele, la felul în care liniile sale cenușii de metal tăiau în dreptunghiuri mici și plate imensitatea de un albastru închis a cerului. Îmi plăcuseră întotdeauna primele ore ale dimineții, când lumina se strecoară încet prin întunericul nopții: un albastru intens se infiltrează în negrul cerului, așa cum ploaia pătrunde în trupul deșertului. Dar, de acolo, această frumusețe părea ireală.

Ali a bătut încet la ușă. Cu mâinile tremurânde, mi-am pus *chador*-ul și m-am ridicat. Uitându-se fix în ochii mei, a intrat și a închis ușa după el. Am lăsat privirea în jos.

— N-o să regreti, mi-a spus, apropiindu-se de mine. Ai dormit azi-noapte?

— Nu.

— Nici eu. Ești pregătită?

Am dat din cap că da.

Am mers cu mașina către casa părinților lui, fără să scoatem niciun cuvânt. De îndată ce am ajuns, Ali și tatăl său au plecat de acasă. Mama lui m-a îmbrățișat și m-a sărutat, insistând că trebuia să mănânc un mic dejun consistent. Nu îmi era foame, dar ea nici nu voia să audă. Am urmat-o la bucătărie. M-a pus să stau jos și a spart câteva ouă într-o tigaie. Spre deosebire de bucătăria mamei mele, a ei era spațioasă și luminoasă. Un samovar mare din inox bolborosea ușor, spărgând liniștea stânenitoare.

— Familia și prietenii au vrut să participe cu toții la nuntă, mi-a spus după câteva minute. Am trei surori și doi frați și toți au copii. Mai toți sunt căsătoriți și, la rândul lor, au copii. Domnul Moosavi are și el trei frați și o soră, care au copii, și tot așa. Mai sunt mătuși, unchi, verișori și prieteni de familie. Au fost foarte dezamăgiți să afle că nimeni nu a fost invitat la nunta lui Ali. Dar le-am explicat și cei mai mulți au înțeles și și-au transmis toate gândurile lor bune. De îndată ce tu și Ali veți fi pregătiți, îi voi invita aici

să te cunoască.

Vorbise rar și se oprise din când în când, încercând să-și aleagă cuvintele cu grijă.

Din nou, liniște stânenitoare. Doar hârșăitul lingurii de lemn pe tigaie.

— Știu că ești speriată, a oftat mama lui Ali, rămânând în fața aragazului, cu spatele la mine. Îmi amintesc ziua în care m-am măritat cu domnul Moosavi. Eram mai tânără decât ești tu acum. A fost o căsătorie aranjată, iar eu eram îngrozită. Ali mi-a spus că ești foarte curajoasă și, din ce-am auzit și am observat, știu că așa este. Dar mai știu și că astăzi ești speriată și ai tot dreptul să fii, mai ales că nu ai familia lângă tine. Dar vreau să-ți spun că Ali e un om bun. Seamănă foarte mult cu tatăl lui.

Când s-a întors către mine, mi-am dat seama că amândouă plângeam. A venit spre mine, mi-a strâns capul la pieptul ei și mi-a mângâiat părul. Nu mai fusesem consolată astfel din ziua în care murise bunica. Apoi ne-am așezat amândouă la masă și am mâncat ouăle jumări. Conform tradiției, mi-a explicat ea, viitoarea mireasă trebuia să facă o baie în tihnă. De asemenea, mi-a spus că peste vreo două ore o aștepta pe *bandandaz*, care îi era prietenă apropiată. Nu mai făcusem o baie de luni întregi, ci doar dușuri rapide. Mi-am adus aminte de baia pe care nu am mai apucat să o fac în noaptea arestării mele.

Înainte să mă conducă la baie, m-a dus într-unul din dormitoare, care fusese eliberat ca să se facă loc pentru *sofreh-yeh aghd*, „pânza pentru căsătorie”. O față de masă albă din mătase era întinsă pe podea, iar în mijlocul ei era așezată o oglindă cu ramă de argint. De o parte și de alta a oglinzii era câte un sfeșnic mare din cristal cu o lumânare albă. În fața oglinzii era un Coran. Platouri de argint, pline cu dulciuri și fructe, acopereau restul feței de masă. Știam că obiceiul cerea ca mullahul să officieze ceremonia căsătoriei cu mirele și mireasa stând lângă *sofreh-yeh aghd*.

În baie, plăcile de ceramică scumpă străluceau. Am umplut cada și m-am cufundat în apa aburindă. Deși era vară, îmi fusese frig toată dimineața. Pe măsură ce căldura amețitoare îmi învăluia trupul, mușchii încordați începeau să mi se relaxeze. Am închis ochii. Dumnezeu îmi oferise o abilitate salvatoare: de cele mai multe ori, puteam să mă detașez de propriile gânduri atunci când deveneau prea greu de suportat. Nu intenționez să mă gândesc la ce urma să se întâmple în acea noapte.

Puțin mai târziu, când apa începuse să se răcească, cineva a bătut ușor în ușa de la baie. Era Akram, care m-a anunțat că sosise Shirin *Khanoom*, cea care avea să îndeplinească rolul de *bandandaz*.

— Nu ai nevoie de *hijab*. Bărbații sunt încă plecați și se vor întoarce abia spre seară, mi-a spus.

M-am îmbrăcat și am ieșit din baie. În fostul dormitor al lui Akram, o femeie trupeșă întindea un cearșaf alb pe podea. De îndată ce am intrat în cameră, ochii ei m-au cercetat din cap până-n picioare.

— Ce fată frumoasă! a spus ea, dând din cap aprobator. Dar prea slabă. Fatemeh *Khanoom*, va trebui să o hrănești bine. Va arăta și mai bine cu forme mai pline.

S-a apropiat de mine, mi-a ridicat bărbia cu un deget și mi-a examinat fața.

— Ce ten fin! Dar am ceva treabă la sprâncene.

— Akram și cu mine vom fi în bucătărie în caz că ai nevoie de ceva, a spus mama lui Ali către Shirin *Khanoom* și mi-a zâmbit în timp ce ieșea din cameră cu fiica ei.

Așezată pe cearșaf, Shirin *Khanoom* mi-a spus:

— Ei bine, draga mea, eu sunt pregătită. Dezbracă-te și stai jos în fața mea!

Nu m-am mișcat din loc.

— Ce aștepți? Vino! mi-a spus râzând. Nu ai de ce să te rușinezi. Trebuie să facem și treaba asta. Vrei să arăți bine pentru soțul tău, nu-i așa?

Mi-am zis în gând că nu-mi doream asta, dar n-am spus nimic cu voce tare.

Tremurând, mi-am dat încet hainele jos, m-am așezat pe cearșaf și mi-am strâns genunchii la piept. Shirin *Khanoom* mi-a zis să-mi întind picioarele. M-am supus. A luat o bucată lungă de sfoară, și-a înfășurat un capăt în jurul degetelor de câteva ori, în timp ce pe celălalt îl ținea cu dinții, și, aplecându-se peste picioarele mele, a început să miște sfoara ca pe o foarfecă, cu o viteză fantastică, pentru a înlătura părul. A fost o experiență dureroasă. Când a terminat, mi-a spus să fac un duș rece. După duș, mi-a împletit părul, care îmi ajungea aproape până la talie, și mi l-a strâns într-un coc la ceafă.

La amiază, vocea muezinului de la moschee a răsunat în tot cartierul, invitându-i pe credincioși să se pregătească pentru al doilea *namaz* al zilei. Am luat parte la ritualul numit *vozo*, ce implica spălarea mâinilor, brațelor și picioarelor, apoi am ieșit din baie și am găsit-o pe mama lui Ali așteptându-mă; ținea în mână o bucată de material alb și mățos. Mi l-a întins: era un frumos covor de rugăciune pe care îl făcuse chiar ea. Mă simțeam învăluită de bunătatea ei.

Părinții lui Ali aveau o cameră specială pentru *namaz*. Exceptând covoarele persane groase care acopereau podeaua, camera era complet goală. Acolo, cu fața către Mecca, ne-am desfăcut covoarele de rugăciune și am stat în picioare pe ele, pentru a ne ruga; covorul meu avea o broderie delicată, cu mărgele și cu fire de aur și argint. Probabil că mama lui Ali lucrase ore întregi la el.

După rugăciune, Akram a pregătit masa cu veselă din cel mai bun porțelan și ne-am așezat să luăm prânzul: tocană de vinete cu carne de vită și garnitură de orez. Am reușit să înghit câte ceva. După masă am băut ceai și, în timp ce-l savuram, am observat că mama lui Ali se uita la mine gânditoare, ca și cum ar fi avut ceva important să-mi spună, dar nu știa de unde să înceapă. Am lăsat privirea în jos.

— Marina, vreau să-ți mărturisesc ceva despre Ali, nu sunt sigură dacă știi, a spus în cele din urmă. Ți-a spus că a fost prizonier la Evin pe vremea șahului?

Am rămas foarte surprinsă.

— Nu, nu mi-a spus niciodată.

— Poliția secretă a șahului, SAVAK, l-a arestat cu trei ani și trei luni înainte de revoluție. Am fost sfâșiată de durere, a continuat ea. Nu credeam că va supraviețui. Îi era foarte devotat imamului și îi ura pe șah și pe cei din guvernul lui corupt. Mă așteptam să-l aresteze și pe domnul Moosavi, dar nu au făcut-o. Însă l-au luat pe Ali. Știam că era torturat. Am fost la Evin și am cerut să-l vedem, dar timp de trei luni nu ne-au dat voie. În cele din urmă, când ni s-a permis să-l vizităm, arăta cumplit de slab și firav. Fiul meu cel frumos și puternic!

Lacrimile curgeau încet pe fața lui Fatemeh *Khanoom*.

— L-au eliberat cu vreo trei luni înainte de triumful revoluției. Nu ne anunțaseră că îi dau drumul. În ziua aceea eram chiar aici, în bucătărie, când am auzit soneria. Era o zi ploioasă de toamnă, iar curtea era acoperită de frunze. Am alergat la ușă și am întrebat cine e. Nu mi-a răspuns nimeni și am știut că e el. Nu-mi explic cum anume, dar am știut. Am deschis ușa și era acolo. Mi-a zâmbit și m-a îmbrățișat și nu ne mai puteam desprinde unul de altul. Părea atât de slab! Îi puteam simți oasele sub degetele mele. Iar zâmbetul îi era diferit – împovărat și trist. Știam că văzuse lucruri groaznice. Și mai știam că tristețea din ochii lui avea să rămână acolo pentru totdeauna. Și-a reluat viața, dar se schimbase. Durerea pe care o purta cu el nu a dispărut de tot nici acum. Uneori îl auzeam plimbându-se prin casă toată noaptea. Apoi, în urmă cu câteva luni, a venit într-o zi de la muncă, și-a făcut bagajul și a plecat pe front să lupte împotriva irakienilor. Așa, pur și simplu, fără nicio explicație. A fost un șoc pentru mine. Așa ceva nu-i stătea în fire. Nu mă înțelege greșit; nu m-a surprins faptul că a plecat pe front; mai fusese pe front, dar momentul ales acum era ciudat. Știam că se întâmplase ceva, dar nu a vrut să-mi spună despre ce era vorba. Iar în cele patru luni cât a stat departe abia dacă am închis un ochi. În cele din urmă, ne-au sunat într-o zi să ne anunțe că fusese împușcat în picior și că era în spital. I-am mulțumit lui Dumnezeu de un milion de ori. Când am fost să-l vizitez, mi-a zâmbit ca altădată, ca atunci când era băiețel, și mi-a spus că i se întâmplase ceva minunat. La început am crezut că își pierduse mințile.

Așadar, Ali fusese prizonier la Evin și fusese torturat. Poate că era unul dintre motivele pentru care, după ce am fost biciuită și m-a condus în celula izolată, m-a întrebat dacă aveam nevoie de ceva care să-mi aline durerea și a aranjat să vină doctorul să mă vadă. Poate că făcuse asta pentru că suferise ca și mine.

După revoluție, Ali a vrut răzbunare, așa că a început să lucreze la Evin. În primele luni de după revoluție, majoritatea celor închiși la Evin erau foști agenți SAVAK și astfel a avut șansa să-și regleze conturile. Ochi pentru ochi. Nu erau doar dușmanii Islamului, ci și dușmanii lui personali. Dar lucrurile s-au schimbat. Cei care luptaseră cot la cot cu el pe vremea șahului, mujahedinii sau membrii grupării Fadayian-e Khalgh, erau acum

arestați. Eram sigură că la început nu i-a fost prea greu să justifice arestarea lor; foștii săi colegi de celulă și adepții lor deveniseră inamicii regimului islamic și, după cum spusese Khomeini, erau dușmanii lui Dumnezeu și ai profetului său, Mahomed. Ali fusese crescut ca un musulman pios și și-ar fi urmat imamul până la moarte, dar probabil că începuse să-și dea seama că ceea ce se întâmpla acum la Evin în numele Islamului era greșit. Cu toate acestea, din pricina devotamentului față de religia sa, îi era greu să accepte adevărul și nu știa cum să-i facă față. Crediința lui îl orbise, dar, cel mai probabil datorită experienței sale personale, uneori privea lucrurile din perspectiva prizonierului. Iar părinții lui erau mândri că se afla în prima linie a bătăliei împotriva dușmanilor Islamului. Pentru ei, a fi anchetator reprezenta unul dintre cele mai onorabile lucruri pe care le putea face un musulman. După părerea lor, ceea ce se întâmplase la Evin după revoluție era complet justificat; își protejau modul de trai și valorile. Până la urmă, erau convinși că era vorba de un război între bine și rău.

După ce am strâns masa, mama lui Ali m-a întrebat dacă mă pricepeam la gătit.

— Mă pricep, dar nu așa de bine ca dumneavoastră sau ca Akram. Am învățat să gătesc din cărțile de bucate. Mamei nu-i plăcea să mă aibă prin preajmă în bucătărie.

— Ai vrea să ne ajuți cu prepararea cinei? Trebuie să ne apucăm numaidecât. *Agha* – mullahul – va sosi la ora cinci și vom lua masa după ceremonie.

Le-am dat o mână de ajutor în bucătărie. Akram și cu mine am tocat și am călit ceapa, pătrunjelul proaspăt, arpagicul și ierburile aromatice. Mama lui Ali a tăiat carnea de vită și a fiert orezul cu bob lung. Marinase dinainte bucăți de carne de pui într-un amestec de iaurt, gălbenușuri de ou și șofran. Am gătit *khoresh-eh ghormeh sabzi* – o tocană de carne de vită cu ierburi aromatice – și *tachin* – un amestec de carne de pui, orez, iaurt, gălbenușuri de ou și șofran.

Domnul Moosavi, Ali și soțul lui Akram, Massood, s-au întors acasă pe la ora patru. Mama lui Ali m-a împins în baie, spunându-mi că trebuia să mai fac un duș, pentru că miroseam a ceapă.

După ce am ieșit de la duș, m-am îmbrăcat în hainele pe care mama lui Ali le lăsase pe pat pentru mine, toate de culoare albă: *mantou*-ul islamic, o eșarfă mare, pantaloni și *chador*-ul. Nu după mult timp, cineva a bătut la ușă.

— Marina, a sosit momentul, mi-a strigat Akram.

Am deschis ușa și am ieșit, fără să-mi mai acord timp să reflectez. Ali stătea deja lângă *sofreh-yeh aghd*. M-am așezat lângă el, întrebându-mă dacă observase cineva cât de tare tremuram. Mullahul a intrat în cameră. A cântat câteva propoziții în limba arabă, pe care le-aș fi înțeles dacă m-aș fi putut concentra. Apoi m-a întrebat în persană:

— Fatemeh *khanoom-eh* Moradi-Bakht, îl iei în căsătorie pe Seyed Ali-eh Moosavi?

Știam că obiceiul era ca mireasa să nu răspundă la întrebare prima dată. Mullahul

trebuia să aștepte răspunsul și, neprimindu-l, să repete întrebarea de încă două ori. Am răspuns „da” de la prima întrebare. Voiam ca totul să se termine mai repede.

După cină, Ali și cu mine ne-am urcat în mașină și am plecat spre casa pe care o cumpărase pentru noi. Mi-a luat mâna stângă, care se odihnea în poala mea, și mi-a ținut-o strâns tot drumul. Era prima dată când mă atingea în acest fel.

În timp ce pășeam în noua mea casă și în noua și ciudata mea viață, mi-am promis să nu privesc niciodată înapoi și să nu mă mai gândesc la trecut, dar era o promisiune greu de ținut. Ali m-a condus în dormitorul nostru, unde cadourile erau puse grămadă pe pat.

— Deschide-le! mi-a spus. Unele sunt de la mine, iar restul din partea familiei mele.

Erau multe bijuterii, boluri și pahare de cristal, farfurii și platouri argintate. Ali stătea lângă mine pe pat și mă privea cum deschid cadourile.

— Sunt soțul tău acum, nu mai ai nevoie de *hijab*, mi-a spus.

Îmi doream să mă pot ascunde undeva. Mi-a dat jos eșarfa mare ce îmi acoperea părul, iar eu m-am întins după ea.

— Îți înțeleg sfiala, dar chiar nu ai nevoie de *hijab*. Te vei obișnui cu mine.

Mi-a desfăcut părul împletit, trecându-și degetele prin el.

— Ai un păr minunat! E moale ca mătasea!

Mi-a pus un colier la gât și o brățară la mână. M-am uitat la verighetă. Avea un diamant strălucitor prins pe ea.

— Te-am dorit de când te-am văzut prima dată, mi-a spus Ali, luându-mă în brațe și sărutându-mi părul și gâtul.

L-am respins.

— Marina, totul e în regulă. Știi cât de mult am așteptat momentul ăsta. În sfârșit ești a mea și te pot atinge. Nu trebuie să-ți fie frică. Nu te voi răni. Voi fi tandru, îți promit.

Și-a descheiat cămașa, iar eu, paralizată de frică, am închis ochii. Nu după mult timp, am simțit cum degetele lui îmi descheiau nasturii *mantou*-ului. Am deschis ochii și am încercat să-i opun rezistență, dar greutatea lui m-a ținut pe saltea. L-am implorat să se oprească, dar mi-a spus că nu putea. Mi-a sfâșiat hainele. Am scos un țipăt. Pielea lui goală se lipea de a mea, iar căldura ciudată și nefamiliară a trupului său mă apăsa. Mirosea a șampon și săpun. Mi-am adunat toate forțele și m-am străduit să-l împing, dar fără niciun rezultat; era prea masiv și puternic. Furia, frica și un sentiment cumplit de umilință s-au răsucit, s-au frământat și s-au înălțat în mine ca o furtună care nu avea pe unde să iasă, până când nu am mai avut energie, până când am acceptat că nu aveam unde să fug, până când am cedat. A durut. Această durere șocantă nu semăna cu cea pe care o simțisem când fusesem biciuită. În timpul torturii reușisem să-mi păstrez un sentiment de autoritate, o putere ciudată pe care chinul fizic nu mi-o putea răpi. Dar

acum eram a lui, mă poseda.

Am plâns toată noaptea. Ardeam în adâncul meu. Ali mă ținea strâns în brațe. Înainte de ivirea zorilor s-a trezit pentru *namaz*, iar eu am rămas în pat. S-a așezat pe marginea patului, lângă mine, sărutându-mi obrazul și brațul.

— Trebuie să te ating ca să mă conving că ești soția mea. A fost dureros pentru tine?

— Da.

— Va fi mai bine cu timpul.

Am adormit după ce a plecat din pat; somnul era singurul meu refugiu.

— Micul dejun e gata! a strigat Ali din bucătărie, pe la opt.

Lumina soarelui pătrundea prin ușile glisante. M-am ridicat și le-am deschis. O briză ușoară a intrat în cameră și a adus cu ea ciripitul vrăbiilor. Curtea era minunată. Mușcatele și gălbenelele erau în plină floare. Era ca și cum aș fi trăit viața altcuiva. Vecina de alături și-a chemat copiii în casă la micul dejun. Era o zi perfectă de vară, fără urmă de nor pe cer, dar eu doream ca zăpada să acopere pământul; îmi doream ca atingerea ei rece și sinceră să-mi cuprindă pielea caldă. Voiam ca degetele mele să-și piardă simțul tactil, îngropate în gheața rece până la durere. Voiam ca toate tonurile de verde și roșu să dispară sub greutatea iernii și a nuanțelor ei de alb, ca să pot să visez și să-mi spun că, atunci când va veni primăvara, lucrurile vor fi diferite.

— Aici erai! l-am auzit în spatele meu. Micul dejun e gata, iar ceaiul ți se răcește. Ai pâine proaspătă pe masă.

Mă aflam din nou în brațele sale.

— Nu poți să-ți imaginezi cât de fericit sunt! mi-a șoptit la ureche și mi-a mărturisit că prima dată când mă văzuse stăteam așezată pe jos, într-un hol, dar, spre deosebire de toate celelalte femei care purtau *chador* negru, eu aveam părul acoperit cu un șal de cașmir bej. Deși putea vedea că eram micuță și slabă, stăteam cu spatele drept lipit de perete, părând mai înaltă decât toți cei din jurul meu. Cu capul îndreptat către tavan și cu buzele mișcându-se ușor pentru a rosti ceea ce părea a fi o rugăciune, eram întruchiparea calmului în mijlocul unei lumi pline de frică și disperare ce gravita în jurul meu. Mi-a spus că, deși voise, nu izbutise să-și ia privirea de la mine.

În următoarele zile m-a răsfățat atât de mult, încât mă simțeam stânjenită. Eram obișnuită să am singură grijă de mine și nu-mi doream să fiu tratată ca un copil. Fata care fusesem nu mai exista. Eram o femeie căsătorită. Nu mă mai puteam ascunde sub pat cum făceam odată. Poate că Ali era crucea pe care o aveam de dus și trebuia să-l accept. Sau cel puțin aș fi putut încerca. Îmi doream doar să mă lase să zac în pat singură. De fiecare dată când își dădea jos hainele și mă atingea, îl imploram să se oprească. Uneori mă asculta, alteori nu, spunându-mi că trebuia să mă obișnuiesc și că asta reprezenta o parte importantă a vieții de cuplu, iar dacă nu mă mai împotriveam,

aveam să sufăr mai puțin.

În cele din urmă, cam la o săptămână după nuntă, m-am ridicat din pat în zorii zilei și am decis să încerc să-mi trăiesc viața fără să-mi mai plâng de milă. Ce fusese făcut era bun făcut, nu se mai putea schimba nimic. Am început prin a face curat în casă și a pregăti micul dejun și i-am spus lui Ali să-i invite pe părinții și sora lui la cină. A crezut că mi-am pierdut mințile și mi-a spus că nu credea că știu să gătesc. L-am asigurat că mă pricepeam la gătit și a cedat.

— Bine, o să-mi sun părinții și sora, a spus. Atunci vom merge la cumpărături și... Marina?...

— Da?

— Îți mulțumesc.

— Pentru ce anume?

— Pentru că te străduiești.

M-am bucurat cum nu mă mai bucurasem de multă vreme. Am început să gătesc cina chiar după ce am terminat de luat prânzul. Ali a ieșit pentru câteva ore, iar când s-a întors toată casa mirosea a lasagna, tocană de vită cu ciuperci și orez. Tocmai începusem să prepar o prăjitură cu mere. A intrat în bucătărie, spunându-mi că mirosul de mâncare îi făcuse foame. Voia să știe dacă mama mă învățase să gătesc, iar eu i-am răspuns că mama mea nu avea suficientă răbdare ca să mă învețe ceva; îmi plăcea să gătesc, așa că învățasem din cărțile de bucate. S-a oferit să facă ceai și a turnat niște apă în samovar. Apoi, după ce a pus câteva frunze de ceai într-un ceainic din porțelan, a venit către mine. Chiar atunci spărgeam un ou într-un bol. Încă mă înspăimânta. De fiecare dată când se apropia de mine, de fiecare dată când îi simțeam respirația pe piele, de fiecare dată când mă atingea, îmi doream să fug de acolo. Mi-a luat fața în palme și m-a sărutat pe frunte, iar eu m-am întrebat dacă aveam să mă obișnuiesc vreodată cu atingerea lui.

Părinții lui Ali, împreună cu Akram și Massood, au venit la cină și au fost cu toții încântați de ceea ce pregătisem. Mama lui Ali era puțin răcită, așa că după cină și desert i-am făcut un ceai cu lămâie și i-am adus o pătură, ca să se odihnească pe canapea. Akram a venit la bucătărie ca să mă ajute să spăl vasele.

— Cina a fost delicioasă, mi-a spus ea cu un zâmbet forțat.

Îi simțeam stânjeneala în voce; încerca să fie amabilă cu mine și am apreciat asta.

— Îți mulțumesc! Nu sunt o bună bucătăreasă, dar m-am străduit. Sunt sigură că te pricepi la gătit mult mai bine decât mine.

— Nu, nu chiar.

Liniștea a umplut spațiul dintre noi. Am început să pun resturile de mâncare în frigider.

— De ce te-ai căsătorit cu fratele meu? m-a întrebat pe neașteptate.

M-am uitat drept în ochii ei, dar ea și-a ferit privirea.

— Ce ți-a spus fratele tău în legătură cu ce s-a întâmplat între noi? am întrebat-o.

— Nu foarte multe.

— Atunci de ce nu-l întrebi pe el?

— Nu vrea să-mi spună și, în plus, vreau să aflu de la tine.

— M-am căsătorit cu el pentru că așa a vrut el.

— Asta nu-i suficient.

— De ce nu? Tu de ce te-ai căsătorit cu soțul tău?

— Căsătoria mea a fost aranjată. Când eram copil, părinții mei s-au înțeles cu părinții soțului meu că mă voi căsători cu fiul lor atunci când voi avea vârsta potrivită. Tu provii dintr-un alt fel de familie, dintr-o cultură diferită. Dacă nu voiai să te căsătorești cu el, puteai să fi spus „nu”.

— De ce crezi că nu am vrut să mă căsătoresc cu el?

— Pur și simplu știu. O femeie simte astfel de lucruri.

Am tras adânc aer în piept.

— Nu uita că sunt o prizonieră. Ali m-a amenințat că, dacă nu mă căsătoresc cu el, le va face rău celor dragi mie.

— Ali nu ar face niciodată așa ceva!

— Vezi, de asta nu am vrut să-ți spun. Am știut că n-o să mă crezi pentru că îți iubești fratele.

— Ai fi în stare să juri cu mâna pe Sfântul Coran că a făcut el asta?

— Da, îți spun adevărul.

S-a lăsat să cadă pe un scaun, scuturându-și capul fără a-i veni să creadă.

— E groaznic! Îl urăști pentru asta?

Nu am știut ce să zic. Și nu pentru că nu voiam să-i spun adevărul, ci pentru că am realizat că nu știam exact care era adevăratul răspuns la această întrebare. Cu câteva zile înainte aș fi spus cu convingere că îl uram. Dar acum nu mai eram atât de sigură. Ceva se schimbase, nu în mod fundamental, dar ceva era ușor diferit și nu înțelegeam de ce sentimentele mele față de Ali erau acum altele. Dar aveam tot dreptul să-l urăsc.

— Nu, nu știu. L-am urât, dar acum nu mai simt la fel. „Ură” este un cuvânt foarte puternic.

M-a privit în ochi.

— Te-ai convertit la islamism tot pentru că ai fost nevoită?

— Da.

— Deci nu înseamnă nimic pentru tine?

— Nu, dar nu uita că ți-am spus numai pentru că ai insistat să aflu adevărul și nu am vrut să te mint. Așa stau lucrurile și gata. Sunt musulmană, sunt soția fratelui tău, i-am promis să-i fiu credincioasă și așa voi face. Nu vreau să vorbesc despre asta. Ce-i făcut e

bun făcut.

— Domnul să-ți dea putere! mi-a spus. Știu cât de greu trebuie să-ți fie.

— Cel puțin cineva mă înțelege și asta e bine de știut.

Un zâmbet sincer și neforțat i-a luminat fața.

— De cât timp ești căsătorită? am întrebat-o.

— De șapte ani.

— Îți iubești soțul?

Surprinsă, s-a uitat la mine ca și cum nu își pusese vreodată problema dacă îl iubea sau nu.

— „Iubire” e un cuvânt foarte puternic, mi-a spus râzând și s-a uitat fix la verighetă, trasând conturul diamantului strălucitor cu degetul. Cred că iubirea există doar în basme. Soțul meu e bun cu mine, îmi este credincios și duc o viață confortabilă. Cred că s-ar putea spune că sunt fericită, atâta doar că...

Privea în depărtare și am recunoscut durerea nostalgică pe care pierderea cuiva drag o lasă în urmă. Inima mi s-a umplut de tristețe.

— Doar că? am șoptit.

— Nu pot avea copii, mi-a spus oftând, de parcă aceasta ar fi fost cea mai grea propoziție pe care o rostise vreodată. Am încercat totul. La început, toți mă întrebau dacă sunt însărcinată, dar după câțiva ani au renunțat. Acum sunt doar femeia care nu poate avea copii. Dar, după cum ți-am spus, soțul meu e bun cu mine. Știu cât este de important pentru el să aibă un fiu, dar mi-a spus că nu se va căsători cu altă femeie.

— Ce faceți aici, doamnelor? Vă ia o veșnicie, a spus mama lui Ali intrând în bucătărie. Bărbații voștri ar mai dori niște ceai.

De îndată ce ne-am întors în sufragerie și ne-am așezat, a sunat telefonul. Ali a răspuns. Puteam să ghicesc că îl suna cineva de la Evin. Mai tot timpul a ascultat și părea îngrijorat. Nimeni nu spunea niciun cuvânt. Când a terminat de vorbit, l-am întrebat ce se întâmplase.

— Știm de ceva vreme că mujahedinii plănuiesc să asasineze câțiva dintre oamenii care ocupă poziții importante la Evin, a spus. Am tot încercat să-i găsim și să-i arestăm pe cei implicați. Câțiva au fost prinși și interogați recent. Era Mohammad la telefon. M-a sunat să mă anunțe că, din informațiile obținute de el, mă aflu pe lista persoanelor vizate pentru a fi asasinate. Colegii și prietenii mei cred că ar fi mai sigur pentru Marina și pentru mine dacă am locui la Evin o perioadă. Nu sunt îngrijorat pentru mine, dar nu vreau să pun viața Marinei în pericol.

Intuisem că Ali ocupa o poziție importantă la Evin, iar acum mi se confirma acest lucru.

— Cred că e o idee bună să stați la Evin. Paza bună trece primejdia rea, a spus domnul Moosavi.

Părea îngrijorat.

La vremea aceea, neavând acces la televizor, radio sau ziare, nu știam că oficiali din guvern fuseseră omorâți recent și toate asasinatele erau puse pe seama mujahedinilor.

— Marina, ești de acord să stăm la Evin o perioadă? Va fi mult mai sigur, mi-a spus Ali.

— Bineînțeles, am răspuns, știind că nu prea aveam altă opțiune.

— Mă voi revanșa față de tine când situația se va îmbunătăți.

După ce au plecat musafirii, ne-am dus la culcare.

— Ali, vezi ce face violența din oameni? Îi ucizi și ei te ucid pe tine. Când se va sfârși oare, după ce va muri toată lumea?

— Ești naivă, mi-a spus. Crezi că dacă îi rugăm frumos vor înceta pur și simplu să mai lupte împotriva guvernului? Trebuie să protejăm Islamul, legea lui Dumnezeu și oamenii lui Dumnezeu de forțele rele care acționează împotriva lor.

— Dumnezeu nu are nevoie de protecție. Vreau să spun doar că violența dă naștere la și mai multă violență. Nu știu ce trebuie făcut, dar știu că asasinarea oamenilor nu este soluția potrivită.

M-a luat în brațe.

— Nu toți oamenii sunt așa de buni ca tine, mi-a spus. Trăim într-o lume crudă.

— Da, așa e, dar numai pentru că suntem cruzi unii cu alții.

A râs.

— Nu ai de gând să renunți, nu-i așa?

— Când ne întoarcem la Evin? l-am întrebat.

— Mâine-dimineață. Sper că înțelegi că, odată ce ne vom întoarce acolo, deși ești soția mea, vei fi tratată la fel ca înainte. Oficial, ești încă prizonieră. Vrei să stai într-o celulă izolată sau preferi să te întorci în pavilionul 246?

I-am răspuns că nu-mi păsa unde aveam să stau, iar el mi-a spus că celulele izolate erau o opțiune mai bună, pentru că astfel ar fi putut să petreacă mai mult timp cu mine. Nu l-am contrazis. Încă nu doream să dau explicații nimănui din pavilionul 246.

— Au fost arestați mulți oameni în ultimul timp?

— Da.

— Săracii de ei! Probabil că sunt îngroziți.

— Marina, mulți dintre acești oameni sunt teroriști.

— Unii poate că da, dar știi și tu că majoritatea sunt doar niște copii care nu au făcut nimic rău. Dacă voi sta într-o celulă izolată, le vei permite fetelor mai tinere să vină să stea cu mine pe perioada interogatoriului? E suficient spațiu pentru două persoane în celulele alea. Ali, nu suport să mă simt inutilă. Pot să le ajut să se simtă mai bine și, în același timp, mă voi simți și eu mai bine.

A zâmbit.

— O să fie interesant. Bine, așa o să facem.

— Dar să nu le spui că sunt soția ta, ca să nu le fie frică de mine.

Dacă nu exista bunătate în jurul meu, poate că era responsabilitatea mea să fac ceva bun.

— Ali, unde e Sarah Farahani? l-am întrebat.

— A stat mult timp în spitalul închisorii. Dar nu în spitalul în care ai fost tu. Mai este unul pentru prizonierii cu probleme psihice. Acum se află într-o celulă din pavilionul 209.

— Trebuie să se întoarcă acasă. A trecut prin suficiente necazuri. Nu a făcut nimic rău. Doar a vorbit prea mult. Nu va supraviețui în închisoare.

— Hamehd se ocupă de cazul ei și știi și tu cât de dificil poate fi. Nu cred că Sarah va ieși prea curând.

— Fratele ei, Sirius, chiar a fost executat?

— Da. Era un membru activ al grupării mujahedinilor și nu a vrut deloc să coopereze, mi-a spus verde-n față.

— Așadar, politica ta e să ucizi pe oricine îți stă în cale.

— Dacă Sirius ar fi avut ocazia, m-ar fi împușcat în cap.

— Ai fi putut să-l ții întemnițat în loc să-l omori.

— Nu a fost decizia mea și nu am de gând să discut despre asta.

— Pot s-o văd pe Sarah?

— Te voi duce în celula ei de îndată ce ne întoarcem la Evin.

A trebuit să-i pun o întrebare care nu-mi dădea pace de ceva vreme. Nu exista un moment potrivit pentru a întreba așa ceva și m-am gândit că ziua aceea era la fel de bună ca oricare alta.

— Ali, ai omorât vreodată pe cineva? Și nu mă refer la câmpul de luptă, ci la Evin.

S-a dat jos din pat și s-a dus la bucătărie. L-am urmat. A deschis robinetul, și-a umplut un pahar cu apă și a băut câteva guri.

— Ai făcut-o, nu-i așa?

— Marina, de ce nu lași lucrurile așa cum sunt?

— Te urăsc!

Am simțit teribila greutate a cuvintelor mele, dar nu am regretat că le rostisem. Îmi doream să-l rănesc. Era răzbunare, iar el o merita. Încercasem să-mi accept situația și să-l înțeleg, dar nu puteam să mă prefac că nu știam nimic despre lucrurile oribile pe care le făcuse.

A pus încet paharul pe masă, uitându-se lung la el. Când și-a ridicat privirea, ochii îi erau întunecați de un amestec ciudat de furie și durere. A venit spre mine. M-am dat câțiva pași înapoi, până am dat de un dulap. Chiar dacă aș fi fugit, nu aș fi ajuns departe.

M-a apucat de brațe și și-a înfipt adânc degetele în carnea mea.

— Îmi faci rău, i-am spus.

— *Eu îți fac rău ție?*

— Da. Mi-ai făcut rău din prima clipă în care te-am văzut. Și ai făcut rău și altor oameni, ba chiar și ție.

M-a ridicat în brațe și m-a cărat până în dormitor. M-am zbătut și am țipat în zadar.

A doua zi dimineață am refuzat să mă dau jos din pat. Ali m-a strigat de trei ori din bucătărie, spunându-mi că micul dejun era gata. Mi-am tras așternutul peste cap, oftând. Patul a scârțâit. Am deschis ochii și, prin pânza subțire a cearșafului alb de bumbac, l-am văzut așezându-se lângă mine. Stătea pe marginea patului, cu coatele sprijinite pe genunchi și cu mâinile împreunate. Nu m-am mișcat din loc.

— Marina? a spus după câteva minute.

Nu i-am răspuns.

— Îmi pare rău că m-am supărat pe tine. Ai tot dreptul să mă învinovățești. Dar trebuie să înțelegi că așa stau lucrurile. Nu-mi place ceea ce fac. Lumea e un loc dur și violent și sunt lucruri pe care *trebuie* să le facem. Știu că nu ești de acord cu mine. Dar asta e viața și nu e vina mea. Poți să mă urăști dacă vrei, dar eu te iubesc. Nu am vrut să te rănesc aseară. Hai, vino să luăm micul dejun!

Nu am reacționat.

— Haide, te rog! Ce pot să fac să mă revanșez?

— Lasă-mă să plec acasă.

— Marina, ești soția mea. Casa ta e acolo unde sunt eu. Trebuie să te obișnuiești cu asta.

Suspinele mele deveneau tot mai adânci și mai zgomotoase. A dat cearșaful la o parte și a încercat să mă ia în brațe, dar l-am împins.

— Trebuie să te obișnuiești cu felul cum stau lucrurile acum. Ai vreo dorință *rezonabilă* pe care ți-o pot îndeplini ca să te fac fericită?

Trebuia să găsesc puțină bunătate în toată durerea asta, altfel avea să mă înece.

— Ajut-o pe Sarah!

— O s-o ajut.

Ali era îmbrăcat în pantaloni de pijama, dar nu avea cămașă pe el. Liniile înguste și albe îi acopereau spatele dintr-o parte în alta. Cicatrici. Erau foarte multe. Urme de bici. Nu le observasem până atunci, pentru că mereu închideam ochii când se dezbrăca de haine.

L-am atins pe spate.

— Ai cicatrici...

S-a ridicat și și-a pus cămașa.

Era prima dată când simțeam o apropiere între noi, o legătură. Nu-mi doream să fie acolo, dar era la fel de palpabilă precum cearșaful care mă acoperea, la fel de reală precum cicatricile lui și ale mele: o înțelegere tristă, care nu avea nevoie de cuvinte ca să existe, care spunea tot ce era de spus printr-o privire neînsoțită de cuvinte sau o atingere ușoară.

— Hai, vino să mâncăm! mi-a spus.

Am luat micul dejun.

După vreo trei ore, eram înapoi în vechea mea celulă izolată. Nu puteam spune că îmi fusese dor de ea. Ali mi-a adus un teanc mare de cărți – toate despre Islam – și mi-a spus că avea să fie foarte ocupat. I-am amintit că îmi promisese să mă ducă la Sarah și m-a condus până la celula ei, dar m-a avertizat că era sedată puternic și că nu avea să fie foarte receptivă.

— Poți să stai cu ea o oră sau două, dar nu mai mult. Nu vreau să-l supăr pe Hamehd.

Când am intrat în celula ei, Sarah scria pe pereți. Slăbise mult, iar pielea i se îngălbenise. I-am pus mâinile pe umeri, dar nu a reacționat în niciun fel.

— Sarah, mi-a fost dor de tine!

Pereții erau acoperiți de cuvinte care mă transportau înapoi la viețile noastre de dinainte: casa lui Sarah, cu stratul ei de flori, mama ei stând așezată într-un leagăn în curte, tatăl ei recitând poemele lui Hafez, Sirius jucând fotbal cu prietenii lui, școala noastră cu ferestre înalte, plimbările spre casă când ne întorceam de la magazinul cu de toate al lui *Agha-yeh* Rostami mâncând câte o înghețată. Continua așa la nesfârșit. Scrisese chiar și despre penarul meu. Eu nu voiam să-mi amintesc nimic. Mă durea inima dacă priveam înapoi și mă apuca un dor nebun să mă întorc acasă. Acasă. Parcă era peste mări și țări. Dar casa mea era acolo. Undeva, dincolo de Evin. Dacă s-ar fi aflat dincolo de Everest, l-aș fi urcat. Aș fi putut cuceri chiar și zece munți Everest.

— Sarah, știi că mă poți auzi. Împărtășim multe dintre aceste amintiri. Casele noastre încă sunt la locul lor și trebuie să supraviețuiești închisorii ca să te întorci la ai tăi. Casa ta e undeva acolo și te așteaptă. Nu uita că mereu va fi o zi de mâine, dar trebuie să treacă noaptea ca să o poți vedea. Sirius își dorește să o vezi. Du lupta asta pentru el, pentru mama ta, pentru tatăl tău!

Am apucat-o pe Sarah de umeri și am întors-o cu fața spre mine.

— Hamehd vrea ca tu să fii o învinsă. Nu-i oferi această satisfacție! Te vei întoarce acasă. Dacă ai ști ce am făcut! Mi-e atât de greu să dorm în patul lui Ali, dar el nu e ca Hamehd. Există bunătate în el și mă iubește..., dar mi-e atât de greu. Nici nu-ți poți imagina.

Brațele lui Sarah s-au încolăcit în jurul meu într-o îmbrățișare din ce în ce mai

strânsă. Am stat îmbrățișate și am plâns.

După vreo două săptămâni, pe care mi le-am petrecut mai mult citind, excepție făcând momentele când Ali era cu mine, am primit-o pe Sima, prima mea colegă de celulă. Avea 15 ani și ochii mari, căprui; nu-i dădeai mai mult de 13 ani. Înainte să închidă ușa în urma lui, gardianul care a adus-o în celulă i-a spus să se dezlege la ochi. Și-a scos legătura, s-a frecat la ochi, m-a privit pe furiș, apoi a căscat niște ochi mari și speriați.

M-a întrebat cine eram. I-am spus numele meu și am lămurit-o că eram prizonieră. S-a simțit un pic mai ușurată și s-a așezat, păstrând o oarecare distanță față de mine. Picioarele îi erau puțin umflate. Am întrebat-o dacă o dureau.

— M-au torturat, mi-a spus plângând.

M-am apropiat de dânsa și i-am spus că și eu fusesem torturată, ba chiar mai rău decât ea. M-a întrebat de cât timp eram prizonieră la Evin și i-am răspuns că de șapte luni.

— Șapte luni? E prea mult! Ai stat în celula asta în tot acest timp? m-a întrebat.

I-am explicat că stătusem în pavilionul 246 și că, după terminarea perioadei de interogatoriu, ar putea fi trimisă și ea acolo, în așteptarea judecății. M-a întrebat cât aveau să o țină acolo, iar eu i-am spus că putea dura de la câteva zile până la câteva luni. A vrut să știe dacă și eu avusesem parte de un proces.

— Oarecum, i-am răspuns.

— Care e sentința ta? m-a întrebat.

— Închisoare pe viață.

— Dumnezeu!

Mi-a spus că nu se putea închipui stând mai mult de o săptămână la Evin. Am întrebat-o cine o interogase și mi-a răspuns că anchetatorul ei se numea Ali și că era foarte dur.

— Uneori e dur, i-am spus. Dar sunt alții mult mai răi decât el.

Nu ar fi ajutat-o cu nimic dacă i-aș fi spus adevărul.

Sima voia să afle cât mai multe despre felul în care se desfășurau lucrurile în pavilionul 246 și i-am spus tot ce știam.

Pe la opt seara, Ali a bătut la ușa celei și m-a strigat pe nume. Mi-am luat *chador*-ul și m-am îndreptat către ușă.

— Ce vrea de la tine? m-a întrebat Sima în șoaptă.

— Nu-ți face griji, n-o să-mi facă rău, i-am răspuns în timp ce-mi puneam *chador*-ul și ieșeam din celulă.

Ali a vrut să știe cum mergeau lucrurile cu Sima și i-am spus că se simțea ceva mai bine. L-am întrebat de ce o biciuise și mi-a răspuns că nu avusese altă opțiune; fratele ei

era membru al grupării mujahedinilor și fusese implicat în asasinarea unui oficial al guvernului. Ali încerca să-l găsească și să-l aresteze de luni de zile. Mi-a spus că trebuia să se asigure că Sima nu știa unde se află fratele ei.

— Te rog să-mi promiți că nu o vei mai biciui, bine?

— N-o s-o mai fac, nu știe nimic. O trimit în pavilionul 246. Îi vom da drumul de îndată ce fratele ei se predă.

L-am întrebat unde intenționa să mă ducă.

— Doar într-o altă celulă. Sunt epuizat. Am mare nevoie de tine, mi-a spus.

După rugăciunea de dimineață, când m-am întors în celulă, Sima dormea profund.

— Când te-ai întors aseară? m-a întrebat de îndată ce s-a trezit. Mi s-a părut că te-am așteptat o veșnicie și la un moment dat cred că am adormit.

— M-am întors foarte târziu.

— Ce-ai făcut în tot acest timp?

— Nimic important.

— Nu vrei să vorbești despre asta, nu-i așa?

— Nu. Nu-ți face griji pentru mine.

Plângea. Am luat-o în brațe și i-am spus că totul va fi bine atât timp cât nu-și pierde speranța. I-am spus că auzisem că Ali o va trimite în pavilionul 246, unde avea să se întâlnească cu prietenele mele, care aveau să o ajute. Am rugat-o să le spună că eram bine.

A doua zi, Sima a fost trimisă în pavilionul 246, iar zilele mele au devenit din nou chinuitor de plictisitoare și de singuratice. L-am rugat pe Ali să-mi aducă niște cărți de poezie și mi-a îndeplinit dorința. Așa că nu făceam decât să citesc și să memorez operele lui Hafez, Saadi și Rumi sau să dorm.

Câteva zile mai târziu, spre seară, Ali a venit să mă ia din celulă și să mă ducă la părinții lui ca să luăm cina. Ne-am oprit la porțile închisorii, așteptând permisiunea să ieșim. Ali a lăsat în jos geamul portierei pentru a-i saluta pe gardieni, care, deși erau prietenoși cu el, obișnuiau să mă ignore complet. Dar de data aceasta, după ce i-a urat noapte bună lui Ali, gardianul de serviciu a dat din cap în direcția mea și a spus:

— Noapte bună, doamnă Moosavi.

Încurcată, m-am uitat în jur și, după câteva secunde, am realizat că mi se adresase mie. Ali mi-a atins mâna, iar eu am tresărit.

— Arăți foarte surprinsă, mi-a spus.

— Până acum se comportau mereu ca și cum aș fi fost invizibilă.

— Încep să te accepte. Știi că suntem căsătoriți.

De îndată ce am ajuns acasă la părinții săi, Akram și mama lui Ali m-au îmbrățișat.

— Tot piele și os ești, s-a plâns mama lui Ali, scuturând din cap.

Am urmat-o la bucătărie și am ajutat-o să pregătească cina. Akram a început să ungă cu grăsime friptura de miel din cuptor. Mama lui Ali le-a turnat niște ceai bărbaților și, în drum spre sufragerie, m-a întrebat dacă aş putea face eu salata. Într-o strecurătoare de lângă chiuvetă erau salata și niște roșii și castraveți spălați. Am luat un cuțit și, în timp ce tăiam, mi-am amintit că în noaptea dinainte avusesem un vis în care îmi apăruse Akram.

— Te-am visat astă-noapte, i-am spus.

— Și ce făceam?

Am făcut o pauză, încercând să mă hotărăsc dacă să-i povestesc visul sau nu.

— Haide, spune-mi! S-a întâmplat ceva rău?

— Nu, nu. Deloc.

— Atunci despre ce a fost? Cred în vise. Îți mai amintești ce-ai visat?

I-am spus că fusese un vis ciudat: Akram era în biserica mea, aprinzând o lumânare, și mi-a zis că o sfătuisem să spună „Ave Maria” de nouă ori pe zi, timp de nouă zile, pentru a avea un copil.

A rămas surprinsă și m-a întrebat ce era „Ave Maria”, iar eu i-am spus.

— Chiar crezi că Maria a fost mama lui Dumnezeu? m-a întrebat după ce a ascultat rugăciunea.

I-am explicat că creștinii cred că Dumnezeu a făcut ca fiul său, Iisus, să se întrupeze în pântecul Mariei, care nu era o femeie obișnuită, ci fusese născută pentru această misiune.

— Noi credem că Maria a fost o femeie minunată, dar nu mama lui Dumnezeu! mi-a spus Akram.

— Nu-ți cer să crezi nimic. M-ai întrebat despre vis, iar eu ți l-am povestit, i-am spus pe un ton iritat.

Și-a lăsat privirea în jos, încercând să se hotărască.

— O s-o fac. O să spun rugăciunea. Nu am nimic de pierdut, nu-i așa?

Câteva zile mai târziu, la începutul după-amiezii, Ali m-a vizitat în celulă. Era ceva neobișnuit; de obicei, venea seara. Ațipisem și m-am trezit speriată. S-a așezat lângă mine, sprijinindu-se de perete, și a închis ochii.

— Ești bine? l-am întrebat.

— Da.

M-a luat în brațe.

— Ce s-a întâmplat?

— Gărzile au adus o fată în urmă cu câteva nopți. Are vreo 17 ani. A fost prinsă scriind cu vopsea spray pe un zid de pe Bulevardul Enghelab „Moarte lui Khomeini”, „Khomeini e un asasin” și alte lucruri de genul ăsta. Când au arestat-o, a spus că îl ura

pe imam pentru că o omorâse pe sora ei mai mică. A tot repetat asta și aici. Cred că și-a pierdut mințile. Hamehd a bătut-o destul de rău, dar ea continuă să spună aceleași lucruri. Va fi executată în curând dacă nu se comportă cum trebuie și nu cooperează. Nu vrei tu să vorbești cu ea? Are nevoie de un psiholog sau ceva de genul ăsta, dar n-o să primească un asemenea ajutor aici, mi-a spus Ali oftând. Nu-mi spune! Știu că nu e drept. Și știu că sunt șanse mari să nu reușești să-i bagi mințile-n cap. Urăsc să-ți fac asta, dar nu-mi vine nimic altceva în minte.

— O să vorbesc cu ea. Unde e?

— În clădirea unde au loc interogatoriile. Mă duc s-o aduc.

Ali s-a întors după vreo jumătate de oră, împingând un scaun cu roțile. Fata care stătea în el era acoperită cu un *chador* albastru-închis și era aplecată într-o parte, cu capul sprijinit pe umăr.

— Mina, acum poți să te dezlegi la ochi, a spus Ali, dar ea nu s-a mișcat.

Ali i-a scos legătoarea, iar ea a deschis puțin ochii. Obrazul drept îi era vânăt și umflat. Știam că nu putea să vadă, să audă sau să înțeleagă prea multe. Probabil că totul i se părea un coșmar fără sens.

— Numele meu este Marina, i-am spus, îngenunchind în fața ei. Sunt prizonieră. Ești într-o celulă. Te voi ajuta să te dai jos din scaun. Nu te teme, n-o să-ți fac rău.

Am apucat-o de mâini și am tras-o în sus, iar ea mi-a căzut în brațe. Am ajutat-o să se așeze pe podea. Ali a luat scaunul cu roțile și a ieșit din celulă.

— Layla e moartă, a șoptit Mina.

— Poftim?

— Layla e moartă.

— Cine e Layla?

— Layla e moartă.

În timp ce întindeam o pătură pe podea ca să poată sta culcată, i-am văzut picioarele și mi s-a tăiat răsufierea. Erau mai umflate decât fuseseră ale mele.

— O să-ți scot papucii. O să am grijă.

Pielea de pe picioare arăta ca un balon umflat prea tare, dar i-am scos papucii cu ușurință.

Am turnat puțină apă într-un pahar de plastic, pe care i l-am dus la buzele uscate și crăpate. A luat câteva înghițituri.

— Mai bea puțin.

A scuturat din cap în semn că nu. Am ajutat-o să se întindă și i-am scos *chador*-ul și eșarfa. Tremura toată, așa că am învelit-o cu câteva pături și în scurt timp a adormit. M-am așezat lângă ea. Era înaltă și slabă. Părul ei șaten și cârlionțat era murdar și lipicios din cauză că stătuse numai sub eșarfă de când fusese arestată. M-am gândit la picioarele

ei umflate și picioarele mele au început să pulseze cu putere. Durerea pe care mi-o aminteam din primele zile la Evin era mai mult decât o amintire. Trăia în interiorul meu.

Cam după patru ore, Mina a început să geamă. Am luat un pahar cu apă și am ajutat-o să se ridice în șezut.

— Ascultă-mă! Știi cum te simți. Știi că te dor toate, dar mai știi și că îți va fi mai bine dacă bei asta. Nu te da bătută!

A lua câteva înghițituri și m-a fixat cu privirea.

— Cine ești? m-a întrebat.

— Sunt o prizonieră. Numele meu e Marina.

— Am crezut că am murit și că ești un înger sau ceva asemănător.

Am râs.

— Te asigur că nu sunt un înger, iar tu ești cât se poate de vie. Am niște pâine și curmale. Trebuie să mănânci ceva. Corpul tău are nevoie de energie ca să se refacă.

A mâncat câteva curmale și puțină pâine.

— Marina, pune-ți *chador*-ul și ieși afară, s-a auzit vocea lui Ali de după ușă.

M-a condus într-o altă celulă. Am mâncat niște pâine cu brânză, pe care le adusese cu el. Nu m-a întrebat nimic despre Mina.

— Nu vrei să știi dacă am vorbit cu Mina? l-am întrebat.

— Sincer să fiu, în momentul ăsta nu vreau să știu nimic. Trebuie să mă deconectez. Nu vreau decât să dorm.

Pe la patru dimineața, când m-am întors în celulă, Mina încă dormea. S-a trezit odată cu răsăritul soarelui.

— Cine e Layla? am întrebat-o.

A vrut să afle de unde știam de Layla. I-am povestit ce spusese atunci când intrase în celulă.

— Layla e sora mea.

— Cum a murit?

— A participat la un protest. A fost împușcată.

Mi-a spus că o prietenă de-a surorii ei, pe nume Darya, fusese atacată într-o zi de Hezbollah pentru că i se vedea părul de sub eșarfă. Mama Minei era în drum spre un magazin și a fost martoră la atac. Apoi, bărbații din Hezbollah au urcat-o pe Darya într-o mașină și au plecat cu ea. Părinții Daryei au căutat-o peste tot, au mers pe la toate spitalele și la toate comitetele islamice, dar aceasta dispăruse fără urmă. La câteva luni după incident, Layla a auzit despre un protest și s-a hotărât să participe. A încurajat-o și pe sora ei să i se alăture. Mina a încercat să o facă să se răzgândească, dar Layla a spus că se va duce indiferent dacă ea venea sau nu. A întrebat-o pe Mina cum ar fi fost dacă

ceea ce i se întâmplase Daryei i s-ar fi întâmplat ei. În cele din urmă, Mina a cedat și a decis să-și însoțească sora. Layla a rugat-o să nu le spună nimic părinților despre protest.

— Așa că am plecat împreună, a continuat Mina. Erau atât de mulți oameni! Gărzile Revoluționare ne-au atacat și au deschis focul. Toată lumea a început să fugă. Am apucat-o pe Layla de mână și am încercat să ajung cu ea la loc sigur, dar ea a căzut. M-am întors și era moartă.

I-am povestit Minei despre protestul din Piața Ferdosi, despre tânărul care fusese împușcat și despre decizia mea de a mă sinucide când am ajuns acasă. Apoi i-am spus cum, în loc să iau somniferele mamei, am hotărât să fac ceva în legătură cu evenimentul la care fusesem martoră; mă deciseseam să fac ce trebuia.

— Și ce-ai făcut? m-a întrebat Mina.

— Am scris pe o bucată de carton ce se întâmplase la protest și am lipit-o pe un perete, la școală. Apoi am înființat un ziar.

— De două sau trei ori pe săptămână, ieșeam târziu în noapte și scriam pe pereți, cu vopsea spray, ce i se întâmplase Laylei, a spus Mina. Am scris și sloganuri împotriva lui Khomeini și a guvernului. Toți sunt niște criminali.

— Mina, am fost cât pe ce să fiu executată. Te vor executa dacă vei continua să spui lucruri împotriva lui Khomeini și a guvernului. Am pierdut prieteni și știu ce simți. Dar moartea ta nu va rezolva nimic.

— Deci ai ales să cooperezi ca să supraviețuiești, mi-a spus încruntându-se.

— Nu a fost chiar așa. M-au amenințat că le vor face rău familiei mele și celor la care țin. Nu i-aș putea pune în pericol niciodată.

— Înțeleg. Dar familia mea oricum e distrusă. Tatăl meu are diabet și probleme cu inima și e internat în spital de ceva vreme. Mama nu a mai vorbit cu nimeni de când a murit Layla. În ultima vreme, am stat acasă la bunica mea, care a avut grijă de mama. Gărzile Revoluționare pot să mă amenințe cât vor, mai rău de atât nu se poate. Și o parte din ce s-a întâmplat a fost din vina mea. Ar fi trebuit să nu o las pe Layla să meargă la protest. Dacă nu ar fi mers, acum ar fi fost bine. Toți am fi fost bine.

I-am spus că a te contrazice cu anchetatorii era cam același lucru cu a te sinucide, dar ea nu a fost de acord cu mine.

— Nu voi coopera cu oamenii care mi-au ucis sora, mi-a spus.

— Nu știi niciodată ce îți poate aduce ziua de mâine sau ce se va întâmpla peste două, cinci sau zece luni. Ar trebui să-ți acorzi o șansă. Dumnezeu ți-a dat o viață; trăiește-o!

— Nu cred în Dumnezeu. Chiar dacă există unul, e foarte crud.

— Ei bine, eu cred în Dumnezeu și nu cred că este crud; *noi* suntem uneori cruzi. Indiferent dacă tu ai fi existat sau nu, Layla ar fi trăit și ar fi murit în același mod. Dar

Dumnezeu ți-a oferit șansa să-i fii soră, să o cunoști, să o iubești și să împărtășești cu ea amintiri frumoase. Iar acum îți poți aduce aminte de ea. Poți să trăiești și să faci lucruri minunate în memoria ei.

— Nu cred în Dumnezeu.

Și-a întors privirea în altă parte.

Mina a dormit tot restul zilei. Puteam să-i înțeleg amărăciunea. Furia ei se transformase într-o ură care o consuma. Mie, credința în Dumnezeu îmi dăduse speranță. Mă ajutase să cred în bunătate, în ciuda răului care mă înconjura.

Spre seară, Ali a venit la ușa celulei și m-a strigat pe nume. Mina nu s-a mișcat și nici nu a deschis ochii. Din nou, Ali m-a dus într-o altă celulă. Am încercat să discut cu el despre Mina, dar nu a vrut.

M-a condus înapoi în celula mea înainte de *namaz*-ul de dimineață, când încă nu se luminase de ziuă. După ce ușa s-a închis în urma mea, în celulă s-a făcut întuneric beznă. Nu puteam să văd nimic. M-am așezat pe podea imediat, ca să nu calc pe Mina. Nu se auzea niciun zgomot. M-am târât înainte, pipăind podeaua cu mâinile. Mina nu era acolo.

— Mina? am strigat-o.

Luminile s-au aprins în momentul în care glasul muezinului a umplut văzduhul: „*Allahu akbar...*”.

— Mina!

„*Allahu akbar...*”

Mina dispăruse. *Ali a fost cu mine toată noaptea în cealaltă celulă. Dumnezeule! Hamehd a luat-o și Ali nu știe.* Am încercat să-mi adun gândurile. Poate că încă era în viață. Ce puteam să fac? Eram sigură că Ali se îndrepta spre clădirea unde aveau loc interogatoriile. Aș fi putut să bat în ușa celulei și să rog un gardian să-l cheme. Pe de altă parte, acest lucru l-ar fi ținut pe Ali departe de clădirea interogatoriilor. Trebuia să aștept.

Mă plimbam de-a lungul și de-a latul celulei. Era nevoie doar de vreo cinci sau șase pași pentru a-i străbate lungimea, iar lățimea nu-mi lua mai mult de trei. În fața ochilor au început să-mi apară imagini din noaptea în care trebuia să fiu executată. Fusesem martoră la ultimele momente din viața a doi băieți și două fete. Nici măcar nu le știam numele. Oare familiilor li se spusese că fiii și fiicele lor fuseseră executați? Unde erau înmormântați? Același lucru i se putea întâmpla și Minei. Am bătut cu pumnii în ușa celulei cât de tare am putut.

— S-a întâmplat ceva? a întrebat o voce de bărbat.

— Poți, te rog, să-l găsești pe Fratele Ali și să-i spui că vreau să-i vorbesc urgent?

A zis că da.

Am continuat să mă plimb prin celulă, cu inima bătându-mi cu putere. Nu aveam

ceas și nu puteam să-mi dau seama cât timp așteptasem. Muezinul nu anunțase încă *namaz*-ul de la mijlocul zilei, deci încă nu era amiază. Ametisem și mă clătinam dintr-o parte în alta, izbindu-mă de pereți. Trebuia să mai fie ceva ce aș fi putut face. Am început să cer ajutorul tuturor sfinților pe care îi știam. Sfinte Pavele, ajut-o pe Mina! Sfinte Marcu, ajut-o pe Mina! Sfinte Matei, ajut-o pe Mina! Sfinte Luca, ajut-o pe Mina! Sfântă Bernadeta, ajut-o pe Mina! Sfântă Ioana d'Arc, ajut-o pe Mina! Când nu mi-am mai putut aminti numele niciunui sfânt, am bătut din nou în ușa.

— I-am transmis, mi-a răspuns aceeași voce.

— Și ce a spus?

— Că va veni cât poate de repede.

M-am așezat într-un colț al celulei, suspinând.

„*Allahu akbar...*”, a anunțat muezinul; era timpul pentru rugăciunea de la mijlocul zilei. „*Allahu akbar...*”

Ușa celulei s-a deschis. Ali a intrat și a închis-o în urma lui. A rămas locului, uitându-se lung la mine preț de câteva secunde.

— Am ajuns prea târziu, mi-a zis în cele din urmă. A murit azi-noapte, în timpul interogatoriului.

— Cum?

— Hamahd mi-a spus că-i tot întorcea vorba; i-a dat o palmă, iar ea a căzut și s-a lovit undeva la cap.

— Dumnezeu! Și tu îl crezi?

— Nu contează ce cred eu.

Voiam să plâng, dar nu puteam. Voiam să țip, dar nu puteam. Voiam să fac ceva să nu se mai întâmple lucruri îngrozitoare, dar nu puteam.

Ali s-a așezat lângă mine.

— Am încercat, mi-a spus.

— Nu suficient! am țipat.

A plecat.

După acest episod, Ali nu a mai venit să mă vadă vreo cinci sau șase zile, iar eu mi-am petrecut timpul dormind, copleșită de moartea Minei. În cele din urmă, într-o dimineață, mi-a adus în celulă o tânără femeie, pe nume Bahar, care ținea în brațe un copil. Nu mi-a adresat niciun cuvânt, dar privirile ni s-au întâlnit. Am avut senzația că voia să-mi vorbească, însă a plecat imediat.

Bebelușul lui Bahar, un băiețel minunat pe care îl chema Ehsan, avea cinci luni. Bahar era din Rasht, un oraș din nordul Iranului, pe țărmul Mării Caspice, nu departe de casa noastră de vacanță. Avea părul negru, scurt și ondulat și, cu toate că puteam ghici o umbră întunecată de îngrijorare în ochii ei, se mișca și vorbea cu calm și

încredere. Ea și soțul ei erau susținători ai grupării Fadayian. Fuseseră arestați acasă la ei și aduși la Evin. Bahar nu fusese biciuită sau rănită în timpul interogatoriului.

În acea noapte, Ali mi-a strigat numele din spatele ușii închise. Înainte să plec, Bahar mi-a prins mâinile în ale ei și mi-a spus că era convinsă că totul va fi bine. Avea cele mai mari mâini pe care le văzusem la o femeie și le-am simțit căldura pe pielea mea rece.

Ca de obicei, Ali m-a dus într-o altă celulă izolată, dar de data aceasta era foarte tăcut. S-a așezat într-un colț, privindu-mă în timp ce-mi dădeam jos *chador*-ul.

— Nu mă judeca atât de aspru! mi-a spus pe neașteptate.

— Mina e moartă, i-am spus. O fată nevinovată a murit, iar ție îți pasă de felul în care te judec? Bineînțeles că te judec aspru. Ce altceva aș putea face? Tu ești cel care deține puterea aici.

— Nu dețin eu puterea. Am încercat, dar nu am reușit.

— Atunci cine o deține?

— Marina, fac tot ce pot. Trebuie să ai încredere în mine. Nu e ușor. Și vreau să înțelegi că nu doresc să vorbesc despre asta.

Pe la patru dimineața, când m-am întors în celulă, era foarte liniște, așa că am mers în vârful picioarelor către locul meu.

— Ești bine? a răsunat vocea lui Bahar în întuneric.

— Da, sunt în regulă. Îmi pare rău că te-am trezit.

— Nu m-ai trezit, nu dormeam. Vrei să vorbim?

— Despre ce?

— Despre orice îți trece prin minte. Până acum am vorbit mai mult despre mine, acum e rândul tău; și nu-mi spune că ești bine, pentru că știi că nu ești.

Am încercat din răspuțeri să-mi țin lacrimile. Mă luase pe nepusă masă. Nu știam de unde să încep.

— Vreau să-ți povestesc, dar nu pot.

— Încearcă. Nu trebuie să-mi spui absolut tot.

— Sunt soția lui Ali.

— Cred că nu vorbești serios!

— Ba da.

— Cum e posibil așa ceva? Și-a arestat propria soție?

— Nu, nu îl cunoșteam înainte să fiu adusă aici. A fost unul dintre cei care m-au interogat. Când celălalt anchetator, Hamehd, m-a dus să fiu executată, Ali a oprit execuția și apoi m-a amenințat că, dacă nu mă căsătoresc cu el, le va face rău celor dragi mie. Nu am avut de ales.

— Țasta e viol!

— Nu mai spune nimănui despre asta. Prietenele mele din pavilionul 246 nu știu

nimic.

— Ești *sigheh* pentru el?

— Nu, și-a dorit o căsătorie permanentă.

— În condițiile astea, nu știu dacă o căsătorie permanentă e mai bună sau mai rea.

Dacă ai fi fost o *sigheh*, cel puțin ai fi știut că după o vreme te va lăsa în pace. Dar așa...

— Sunt bine.

— Cum poți spune că ești *bine*?

Asta fusese tot. Am început să suspin, iar copilul s-a trezit. Bahar l-a ridicat și a început să-l legene și să-i cânte un cântec de leagăn pe care îl inventase. Era despre Marea Caspică, despre pădurile dese din nord și despre copiii care se joacă acolo fără nicio grijă.

Îmi venea ușor să vorbesc cu Bahar. I-am povestit despre Gita, Taraneh și Mina și despre cât mă uram fiindcă nu reușisem să fac nimic pentru ele. Mi-a spus că și ea pierduse prieteni și se învinuia pentru faptul că era încă în viață.

Am întrebat-o ce se mai întâmplase pe afară înainte să fie arestată și mi-a spus că lucrurile nu se schimbaseră prea mult în ultimul an. Guvernul islamic devenise și mai strict. Oamenii analfabeți și insuficient educați îl urmau orbește pe Khomeini deoarece își doreau să ajungă în rai, în timp ce mulțimile educate rămâneau tăcute pentru a evita întemnițarea, tortura și execuția. Mai erau și cei care nu credeau în mullahi și în propaganda lor, dar cu toate acestea îi urmau, pentru a avea acces la slujbe mai bune și mai bine plătite.

După ce petrecuse trei săptămâni în celula mea, Bahar a fost mutată în pavilionul 246, iar eu am început să mă simt singură. Într-o noapte, pe la mijlocul lunii septembrie, l-am rugat pe Ali să mă lase să mă întorc în pavilionul 246 și a fost de acord. Adusese niște orez cu carne de pui la cuptor și luam cina.

— Mâine se rejudecă procesul tău, mi-a spus.

Vestea nu mi-a adus nici bucurie și nici entuziasm. Chiar dacă aș fi fost achitată, știam că lucrurile nu aveau să se schimbe prea mult; eram căsătorită cu Ali și trebuia să rămân cu el pentru totdeauna.

Mi-a spus că mi se permitea să fiu prezentă la proces.

— Va trebui să vorbesc?

— Nu, în afară de cazul în care te întreabă cineva ceva. Voi fi și eu acolo, nu te îngrijora.

Avea și alte vești: Sarah se simțea mai bine și se întorsese în pavilionul 246. Fusese condamnată la opt ani de închisoare.

— Opt ani? Mi-ai promis că o vei ajuta!

— Marina, dar am ajutat-o. Ar fi fost mult mai rău dacă nu aș fi intervenit. Nu va

ispăși toată pedeapsa. Voi încerca să-i adaug numele pe lista de eliberări condiționate.

— Îmi pare rău, Ali! Ai dreptate. Chiar nu știu ce-aș fi făcut fără tine.

— Cred că e cel mai frumos lucru pe care mi l-ai spus vreodată, mi-a zis râzând, iar eu am realizat că avea dreptate.

A doua zi dimineață, Ali a venit să mă ia din celulă. Tribunalul era în altă clădire, la zece minute de mers pe jos. Angajații și gardienii se grăbeau de la o clădire la alta, uneori trăgând câțiva prizonieri după ei. Aproape toți cei cu care ne întâlneam îl salutau pe Ali făcând o ușoară plecăciune și ducându-și mâna dreaptă la inimă. Apoi dădeau din cap în direcția mea, lăsând privirea în jos. Femeile musulmane nu aveau voie să privească bărbații direct în ochi decât dacă era vorba de soți, tați, frați și alte câteva rude apropiate, iar eu urmam bucuroasă această regulă. Ali făcea și el o plecăciune când se întâlnea cu prieteni și colegi, adăugând câteva cuvinte amabile. Am intrat în tribunal, o clădire din cărămidă cu două niveluri, cu ferestre zăbrelete și holuri întunecoase. Ali a bătut la o ușă închisă, iar o voce puternică i-a spus să intre. Am pășit înăuntru. Trei mullahi care stăteau în spatele a trei birouri s-au ridicat să dea mâna cu Ali de îndată ce am intrat în încăpere. Am lăsat privirea în jos și am spus doar „*salam aleikum*” atunci când m-au salutat. Ni s-a spus să luăm loc.

— În numele lui Dumnezeu cel milostiv și bun, a spus mullahul ce stătea în mijloc, declar deschisă ședința acestei curți de justiție islamică. Domnișoara Marina Moradi-Bakht a fost condamnată la moarte în ianuarie 1982, dar a fost grațiată de imam și sentința i-a fost comutată în închisoare pe viață. De atunci, situația ei s-a schimbat considerabil. S-a convertit la religia islamică și s-a căsătorit cu domnul Ali-eh Moosavi, care a protejat întotdeauna Islamul cât a putut de bine și, în multe ocazii, a dat dovadă de o mare putere de sacrificiu în slujba imamului. Având în vedere toate aceste schimbări, curtea a redeschis cazul și i-a redus sentința la trei ani de închisoare, din care a executat deja opt luni.

Toți mullahii s-au ridicat în picioare, i-au strâns mâna din nou lui Ali și ne-au rugat să rămânem la un ceai. Rejudecarea procesului se terminase.

Câteva zile mai târziu, m-am întors în camera 6 de la primul nivel al pavilionului 246. De îndată ce am intrat pe ușă, le-am văzut pe Sheida și pe Sarah stând în fața mea. Ne-am îmbrățișat ca niște surori care s-au regăsit după mult timp și, înainte să-mi dau seama, Sima și Bahar ne strângeau atât de tare, încât a trebuit să le implorăm să ne dea drumul. Nu-mi venea să cred cât de mult crescuse Kaveh, băiatul Sheidei; acum avea cam șase luni.

— Ce cauți jos? am întrebat-o pe Sheida imediat ce ne-am așezat într-un colț liniștit.

— M-au mutat aici în urmă cu vreo două săptămâni. Unde ai fost?

— În celulele izolate din pavilionul 209.

— De ce?

— Începusem să sufăr de migrene și nu mai suportam zgomotul de aici, așa că m-au mutat la 209.

— Înțeleg.

Știam că nu mă crezuse, dar nu voia să-mi pună alte întrebări. Mi-a spus că sentința îi fusese comutată în închisoare pe viață, dar soțul ei încă era pe lista condamnaților la moarte.

— Mă gândesc să-l trimit pe Kaveh acasă la părinții mei. Am voie să-l țin aici cu mine până la vârsta de trei ani, dar cred că ar fi egoist din partea mea să fac asta. Nu a văzut niciodată un copac, o floare, un leagăn sau un alt copil, mi-a spus.

Era adevărat: zidurile înalte, sârma ghimpată și gardienii înarmați făceau parte din lumea lui, iar el nu merita asta. Dar ori de câte ori Sheida se gândea să-l trimită la părinții ei, mai că i se rupea inima. Nu știa dacă ar fi avut puterea să-l lase să plece.

Sarah și cu mine am început să lucrăm într-o mică croitorie care funcționa în închisoare. Coseam cămăși bărbățești și ne plăcea ceea ce făceam, pentru că ne ținea ocupate toată ziua. Gardienii ne-au spus că vom fi plătite pentru munca noastră înainte să fim eliberate, dar salariul era atât de mic, încât nici nu merita să ne gândim la asta. Sarah părea să se simtă mai bine. Cu toate acestea, când avea ocazia, continua să-și scrie amintirile pe corp sau pe orice altă suprafață avea la îndemână. Dar cât era la croitorie se concentra la ce avea de făcut.

Între timp, speram și mă rugam ca Ali să se plictisească de mine, ceea ce nu s-a întâmplat. Numele meu era strigat prin megafon cam în trei nopți pe săptămână și, după ce îmi petreceam noaptea cu el într-o celulă din pavilionul 209, mă întorceam la 246, la timp pentru *namaz*-ul de dimineață. Cele mai multe fete nu m-au întrebat niciodată unde mergeam noaptea, dar dacă cineva mă întreba, îi spuneam că mă oferisem să lucrez ca voluntară la spitalul închisorii. Alte trei sau patru fete din pavilionul 246 erau și ele chemate cu regularitate pe timpul nopții. Ca și mine, se întorceau de obicei înainte de răsăritul soarelui. Evitam să vorbim una cu alta, dar îmi închipuiam că situația lor era probabil similară cu a mea.

Treceau zile, săptămâni, luni în rutina zilnică de la Evin. Cu fiecare clipă care se ducea, viața noastră de dinainte de închisoare se îndepărta tot mai mult, dar, deși speranța de a ne întoarce acasă devenea tot mai ștearsă și mai iluzorie, o păstram ascunsă în inimile noastre și refuzam să o lăsăm să moară.

Șaptesprezece

— Am vești bune, mi-a spus Ali într-o noapte din luna februarie.

Un zâmbet luminos și copilăresc era întipărit pe chipul său.

— Akram m-a sunat dimineață. Doctorul i-a spus că e însărcinată!

M-am bucurat foarte mult pentru ea.

— Mi-a mai spus și despre visul tău cu rugăciunea. E convinsă că îți datorează fericirea pe care o simte și m-a pus să-i promit că te voi duce acasă la ea cât mai curând.

Nu am spus nimic. Ali se uita la mine zâmbind.

— Ce altceva ai mai făcut pe la spatele meu?

— Nu am făcut nimic pe la spatele tău.

— De ce nu mi-ai spus despre asta?

— Era o chestiune între două femei.

— Doar nu-ți mai e frică de mine, nu?

— Ar trebui să-mi fie?

— Nu, niciodată. E adevărat că gândim diferit, dar, într-un fel, am mai multă încredere în tine decât în mine însumi. Dacă acest copil va trăi, Akram se va simți întotdeauna îndatorată față de tine.

— Dumnezeu a răspuns rugăciunilor lui Akram. Nu are nicio legătură cu mine.

Akram era în extaz. Nu mai văzusem niciodată pe cineva atât de fericit.

— Când m-a sunat Ali să-mi spună că vii, i-am zis lui Massood să dea fuga la patiserie și să cumpere niște *choux à la crème* pentru tine. Mi-am amintit cât de mult îți plac, mi-a spus Akram în timp ce pregăteam cina.

A scos două cutii mari din frigider.

— Dumnezeule, Akram, ai destule prăjituri să hrănești o armată!

— Massood e atât de fericit, încât ar fi cumpărat toată patiseria dacă îi ceream.

— I-ai spus despre rugăciune? am întrebat-o, și aș fi fost foarte surprinsă dacă mi-ar fi spus că da.

— Le-am spus tuturor!

— Și nu s-a supărat pe mine?

— Să se supere? De ce?

— Păi, știi, e o rugăciune creștină...

— Nu-i pasă. Rugăciunea a avut efect, nu-i așa? Vom avea un copil! Asta e tot ce contează. Spune că Maria a fost menționată în Coran ca fiind o femeie importantă și nu e nimic greșit în a-i cere ajutorul.

Resimțeam fericirea lui Akram ca pe o palmă peste obraz, dar nu am vrut să fiu supărată din cauza bucuriei ei.

— Ce s-a întâmplat, Marina? Ali e supărat pe tine? Pentru că dacă e, o să...

— Nu, Ali nu e supărat.

Am început să pun prăjiturile pe un platou. Erau proaspete și dulci, dar nu îmi era foame. Akram nu avea dreptul să fie atât de fericită când tinere mame ca Sheida sufereau la Evin. Nu era corect.

— Dar pari foarte tristă, Marina. Ce s-a întâmplat?

— Îmi pare rău! Sunt foarte fericită pentru tine, dar nu pot să nu mă gândesc la o prietenă de-a mea, Sheida. Era însărcinată când a fost arestată împreună cu soțul ei și amândoi au fost condamnați la moarte. L-a născut pe fiul ei, Kaveh, în închisoare. Băiețelul va împlini în curând un an. E adorabil. Sentința Sheidei a fost comutată în închisoare pe viață, dar soțul ei încă este condamnat la moarte. Sheida vrea să-l trimită pe Kaveh acasă la părinții ei, dar nu se poate despărți de dânsul. Kaveh e viața ei. Dar bietul băiețel a fost crescut la Evin. Nu a văzut niciodată lumea de afară.

— E groaznic! Dar de ce e închisă Sheida?

— Nu știu exact. Nu vorbim despre asta, dar cred că era o susținătoare a mujahedinilor.

— Mujahedinii sunt teroriști, Marina. Sunt răi.

— Sheida nu e rea. E o femeie foarte tristă, o mamă. Dacă credem despre cineva că este rău, asta nu ne dă dreptul să-l chinuim după bunul nostru plac, să facem la rândul nostru lucruri rele. Ce e greșit e greșit, oricum ai privi lucrurile. Sunt convinsă că Sheida nu merită să fie închisă pe viață.

— Voi vorbi cu Ali, poate va putea să facă ceva pentru ea.

— Ei bine, nu strică sa-l rogi, dar nu cred că poate să facă nimic. Nu e anchetatorul ei. A încercat să ajute oameni, dar nu a reușit întotdeauna.

Samovarul a început să clocotească.

— Hai, Marina, vino să bem ceaiul și să mâncăm niște prăjituri!

Am îmbrățișat-o și i-am spus că îmi era foarte dragă. I-am spus că era atâta durere și tristețe în Evin, încât uitasem cum să fiu fericită.

După vreo patru luni, în ziua în care ne aniversam nunta, părinții lui Ali ne-au invitat acasă la ei să luăm cina. În ultimele unsprezece luni mersesem în vizită la ei cam o dată la două săptămâni și întotdeauna fuseseră drăguți cu mine. Sarcina lui Akram progresase foarte bine, iar copilul urma să se nască peste aproximativ trei luni.

— Ai pregătit un cadou pentru soția ta cu ocazia primei voastre aniversări? l-a întrebat domnul Moosavi pe Ali după ce am luat cina.

Ali i-a spus că decisese să mă ducă pe malul Mării Caspice pentru câteva zile.

— Dar nu e periculos? am întrebat eu.

— Doar părinții mei știu unde mergem. Vom sta în casa de vacanță a unchiului meu, în mijlocul pustietății, și nici măcar el nu știe că vom fi acolo. Crede că vor veni părinții mei, iar el nu va fi acasă, fiindcă e plecat într-o călătorie de afaceri. Deci, ce spui? Vrei să mergi?

Am dat din cap că da. Mi-a spus că puteam pleca chiar atunci; mama lui pregătise o valiză pentru mine. Am luat mașina domnului Moosavi, un Peugeot alb, și am pornit la drum înainte de ora zece.

— Cum ți-a venit ideea? l-am întrebat pe Ali.

— Mi-ai spus odată că iubești Marea Caspică și am vrut să petrec câteva zile speciale cu tine. Amândoi aveam nevoie să evadăm puțin de la Evin. Înainte de revoluție, casa unde vom sta a fost a unui ministru din cabinetul șahului. Acesta a părăsit țara împreună cu familia sa în aceeași perioadă cu șahul. Curtea Revoluției Islamice i-a confiscat casa, sau mai bine zis palatul, din Teheran și casa de vacanță de lângă Ramsar și le-a scos la vânzare. Unchiul meu a cumpărat-o pe cea din urmă la un preț foarte bun.

— Probabil că e foarte frumoasă.

— Da, o să vezi. Spune-mi de ce îți place atât de mult Marea Caspică.

I-am spus că petrecusem multe veri fericite acolo. La Teheran totul era plictisitor și lipsit de culoare, dar la mare totul era plin de viață.

Aerul rece îmi mângâia fața prin geamul deschis. La începutul călătoriei simțeam doar mirosul de praf și de gaze de eșapament, dar, pe măsură ce mașina înainta pe drumul șerpuit care urca munții Alborz, noaptea se umplea de miresmele izvoarelor cristaline, plopilor și arțarilor. Pentru mine, acesta era parfumul unei lumi pierdute, al libertății, al fericirii și al tuturor lucrurilor minunate care nu mai existau.

— Când tu erai pe front, iar eu stăteam în pavilionul 246, am aflat că o prietenă de-a mea, Taraneh Behzadi, a fost condamnată la moarte, i-am spus.

— Taraneh Behzadi? Numele nu-mi sună cunoscut.

— Nu erai tu anchetatorul ei. Mi-a spus că pe cel care o interoga îl chema Hossein și era din divizia a patra. M-am gândit că poate ai putea s-o ajuți, așa că am întrebat-o pe Sora Maryam dacă puteam vorbi cu tine, iar ea mi-a spus că erai pe front.

— Marina, nu pot să mă amestec în treburile altor divizii. Chiar dacă am fost unul

dintre anchetatorii tăi, nu mi-a fost ușor să-ți reduc sentința.

— E moartă. A fost executată.

— Îmi pare rău!

— Chiar îți pare?

— Da, îmi pare rău că a trebuit să se ajungă până aici. Dar Islamul are legi, iar ea le-a încălcat și a fost pedepsită.

— Dar infracțiunile ei au fost atât de îngrozitoare încât să-i justifice execuția?

— Nu pot eu să decid asta. Nici măcar n-am cunoscut-o. Nu știu ce-a făcut.

— Dumnezeu dă viață și doar el poate să o ia înapoi.

— Marina, ai tot dreptul să fii supărată. Era prietena ta și ai vrut să o ajuți. Dar chiar dacă aș fi fost acolo, probabil că mi-ar fi fost imposibil să o salvez. Anchetatorii și chiar și tribunalele mai fac greșeli. Am reușit să ajut oameni a căror sentință mi s-a părut prea aspră, dar nu pot face asta mereu. Am încercat s-o ajut pe Mina, nu-i așa? Dar nu am putut.

— Taraneh nu merita să moară.

Aveam în fața ochilor doar chipul lui Taraneh, cu ochii ei mari, de culoarea ambrei, și zâmbetul trist. Ali a rămas cu privirea ațintită la drum.

— Am auzit un lucru groaznic și trebuie să te întreb dacă e sau nu adevărat, i-am spus.

— Ce anume?

— Tu crezi că fecioarele merg în rai când mor?

— Marina, știu încotro bați.

— Te rog, răspunde-mi!

— Nu, nu cred asta. Și e decizia lui Dumnezeu cine merge în rai și cine nu, nu a mea.

Fetele tinere nu sunt violate înainte de execuție. Nu ar trebui să crezi tot ce auzi.

Era prea întuneric și nu-i puteam vedea bine fața, dar respirația i se accelerase.

— *Tu* ai fost pe punctul de a fi executată. Ai fost violată? m-a întrebat.

— Nu, am spus și am vrut să adaug că nu am fost violată înainte, ci la vreo șase luni după, dar m-am abținut.

— Marina, îți înțeleg supărarea, dar te asigur că nu a fost violată.

Vorbele lui nu au reușit să mă consoleze.

Am ajuns la casa de vacanță pe la ora două dimineața. Ali a ieșit din mașină, a deschis o poartă mare din fier forjat și ne-am continuat drumul de-a lungul unei alei pavate, pe sub o boltă formată din frunzișul copacilor. Proprietatea împădurită era mult mai mare decât cea pe care o dețineau părinții mei pe malul Caspicii, dar era ciudat cât de mult se asemănau una cu alta. Cântecele greierilor pătrundea prin geamurile deschise ale portierelor. Vântul se învârtea printre frunze și crengi, aruncând valuri de

umbre argintii pe parbriz. Abia în momentul în care am parcat mașina am putut auzi în sfârșit marea; valurile se spărgeau de țarm, umplând noaptea cu ritmul lor familiar.

Clădirea albă, construită pe două niveluri, era de două ori mai mare decât a părinților mei, iar intrarea era străjuită, de-o parte și de alta, de câte un leu de piatră cât un câine mare. Ali a descuiat ușa din față și am intrat. Sufrageria era mobilată cu scaune în stil franțuzesc și măsuțe de cafea cu blat de sticlă, iar podelele erau acoperite cu covoare persane din mătase. O scară interioară mare, care îmi aducea aminte de *Pe aripile vântului*, ducea la etaj, unde erau șase dormitoare. Ali l-a ales pe cel mai spațios, care avea vedere la mare. În mijlocul camerei trona un pat uriaș. Dormitorul mai avea și o masă de toaletă mare, cu sertare de diferite mărimi, un șifonier și două noptiere. Totul era șters de praf și de o curățenie imaculată, așa că am presupus că unchiul lui Ali și familia lui fuseseră acolo în urmă cu puțin timp. Am dat la o parte perdelele albe de dantelă și am deschis una dintre cele două ferestre, iar aerul încărcat cu vapori de apă sărată mi-a mângâiat părul. M-am întrebat ce se întâmplase cu primii proprietari. Probabil că le plăcuse tare mult să locuiască aici și, oriunde ar fi fost acum, cu siguranță tânjeau după acest loc.

— Numele tău se află pe lista de eliberări condiționate, mi-a spus Ali, stând în spatele meu.

— Ce înseamnă asta?

— Înseamnă că în aproximativ trei luni de zile vei fi liberă în mod oficial.

Liberă în mod oficial. Ce expresie ciudată! Oare aveam să fiu vreodată liberă cu adevărat? Nu înțelegeam ce însemna pentru el cuvântul „libertate”. Îmi răpise libertatea pentru totdeauna. Nu am spus nimic.

— Nu te bucură vestea asta?

— Nu știu, Ali. Nu știu ce să mai cred. Chiar dacă sunt liberă în mod oficial, tot nu voi putea merge nicăieri.

— Ba da, vei putea. Vom merge acasă. Lucrurile se schimbă în bine. Când vei fi eliberată, ne vom putea întoarce acasă în siguranță.

M-a luat de umeri și m-a întors cu fața spre el, atingându-mi obrazii.

— De ce plângi?

— Nu știu. Amintirile, probabil. Nu mă pot abține.

De obicei, ochii îi erau opaci, dar uneori privirea lui trăda o dorință ciudată și intensă, care mă îngrozea. Am lăsat ochii în jos. Când i-am ridicat din nou, se uita pe fereastră, cu spatele la mine.

— Marina, tu încă mă urăști? m-a întrebat, întorcându-se spre mine.

— Nu, nu te mai urăsc. Te-am urât la început, dar acum nu.

— Mă vei iubi vreodată?

— Nu știu, dar știu că, atât timp cât lucrezi la Evin și o parte din munca ta constă în a

le face rău oamenilor, nu voi putea să te iubesc. Și nu uita că m-ai forțat să accept această căsătorie. Sunt prizoniera ta.

— Nu vreau să te gândești la mine ca la cel care te ține captivă.

— Dar ăsta-i adevărul.

— Nu, este doar adevărul așa cum îl percepi tu.

— Ce vrei să spui?

— Nu înțelegi? Ai fost la un pas de moarte, iar eu te-am adus înapoi. Chiar crezi că puteai să pleci, pur și simplu? Crezi că Hamehd și ceilalți s-ar fi împăcat cu ideea? Ești naivă. Te-am vrut, dar nu sunt atât de egoist. Dacă ar fi existat o cale, te-aș fi lăsat să pleci, iar apoi probabil că mi-aș fi pus pistolul la tâmplă și m-aș fi sinucis. Într-un fel, amândoi suntem captivi.

M-a cuprins cu brațele.

— Înainte de revoluție, am fost prizonier politic timp de trei ani. Știu ce înseamnă să-ți dorești să te întorci acasă. Dar dă-mi voie să-ți spun ceva: „casa” ta nu mai este așa cum ai lăsat-o, sau chiar dacă este, tu nu mai ești aceeași persoană. Familia ta nu te va înțelege niciodată; vei fi singură pentru tot restul vieții tale. Probabil că îmi pierd timpul spunându-ți toate astea, pentru că ești încă prea tânără și prea bună la suflet. Nu ai unde să pleci. Singurul loc rămas pentru tine pe lumea asta e alături de mine, iar singurul loc pentru mine e lângă tine.

Ne-am băgat în pat, dar eu nu puteam dormi și priveam razele lunii trecând pe deasupra podelei. Ali dormea cu spatele la mine. Umărul lui stâng se ridica și cobora cu fiecare respirație. Îi spusese lui Taraneh că nu fusesem violată înainte de a fi dusă la execuție și acesta era adevărul. Dar Hamehd și gărzile știau că eram creștină și, după părerea lor, virgină sau nu, oricum aș fi ajuns în iad. Iar Taraneh știa asta, dar mă întrebase pentru că, deși își acceptase condamnarea la moarte, căuta cu disperare chiar și cea mai mică garanție că va putea muri cu demnitate. Ali îmi spusese că fetele tinere nu erau violate înainte de a sta în fața plutonului de execuție. Dar tot el era convins că nu mă violase. Din punctul lui de vedere, mă forțase să mă căsătoresc cu el pentru binele meu. Poate că violase fete sub titlul de *sigheh* fără să stea pe gânduri. Voiam să cred că nu făcuse niciodată așa ceva, că eram singura pe care o forțase vreodată să accepte orice fel de căsătorie, dar nu aveam cum să aflu adevărul.

M-am strecurat pe furiș din pat și m-am îndreptat spre mare. Valurile mici șușoteau, lovindu-se de țărmul stâncos, iar stelele pluteau printre norii gri-argintii, lumina lor perlată reflectându-se de pe suprafața apei. Marea Caspică mă chema ca pe o veche prietenă. Credeam că sunt pregătită, că umerii mei pot suporta povara pierderii. Dar nimic nu era cum trebuia să fie. Marea mă chema, iar eu îmi doream să merg către ea. Nevoia cumplită, dorința arzătoare de a dispărea. Am pășit în valuri. Erau la fel de calde cum mi le aminteam. Aici aș fi putut deveni o amintire, dar asta ar fi însemnat să se

piardă tot ce păstram în inima mea.

— *Viața e prețioasă, nu renunța, trăiește din nou!*

Vocea îngerului.

— Am avut nevoie de tine. Te-am strigat. Nu ai venit. Și acum îmi spui să nu renunț?

Să nu renunț la ce?

— *Viața e prețioasă, nu renunța, trăiește din nou!*

— Și ce vei face dacă mă scufund și trag în plămâni apă în loc de aer? Mă vei lăsa să mor de data asta și mă vei învinovăți pentru că am cedat disperării și durerii? Sau îmi vei zâmbi și mă vei face să mă simt vinovată pentru ce am făcut sau n-am făcut, trimițându-mă înapoi să mă chinui?

Briza mă mângâia, trecând spre păduri și spre valea Râului Alb. Apoi se abătea prin liniștea deșertului, pentru a-și găsi drumul spre ocean.

M-am întors spre casă, udă leoarcă. Ali stătea la poarta care dădea spre plajă. Plângea. De ce nu puteam să-l iubesc și să las în urmă trecutul? Trebuia să mă las pradă ritmului existenței, ca un copil care descoperă cum să plutească pe apă.

— M-am trezit și nu erai acolo, mi-a spus, ridicându-mă de pe nisipul ud și ducându-mă în brațe spre casă ca pe un copil.

Ne-am întors la Evin după cinci zile petrecute la casa de vacanță. Nimic nu se schimbase. Au mai trecut încă patru săptămâni și apoi, la sfârșitul lui august, am început să mă simt foarte rău. După ce am vomitat câteva zile, Ali a decis să mă programeze la medicul mamei sale, care mi-a făcut mai multe analize și m-a anunțat apoi că eram însărcinată în opt săptămâni. Nici măcar nu-mi trecuse prin cap că aș putea aștepta un copil. Când fusesem de acord să mă căsătoresc cu Ali, luasem în considerare doar efectele pe care decizia mea avea să le aibă asupra vieții mele, asupra vieții părinților mei și asupra lui Andre. Nu mă gândisem nicio clipă la copii. Acum, o altă viață avea să fie afectată: un prunc nevinovat. Un copil urma să aibă nevoie de mine, să se bazeze pe mine și, indiferent dacă asta îmi plăcea sau nu, urma să aibă nevoie de tatăl lui.

Ali mă aștepta în mașină. S-a bucurat foarte mult când i-am dat vestea.

— Ești fericită? a vrut să știe.

Întrebarea lui m-a supărat. Nu eram fericită și nu mi se părea drept. Copilul din pântecul meu nu știa nimic despre viața mea. Avea nevoie doar de iubirea și atenția mea. Într-un fel, eram îngerul lui. Cum aș fi putut să-i întorc spatele?

— Sunt fericită, i-am spus, dar și în stare de șoc.

— Hai să mergem acasă la părinții mei! Vreau să afle și ei chiar acum.

Știam că trebuia să le spun și părinților mei, dar și lui Andre. Cine avea să arunce prima piatră?

De îndată ce am ajuns la casa părinților lui, Ali a sunat-o pe Akram. Părinții lui erau în culmea fericirii și m-am bucurat să-i văd atât de entuziasmați. Toată seara, mama lui Ali mi-a dat sfaturi legate de etapele sarcinii. Simțeam deja că pe mama lui Ali o cunoșteam mai bine decât pe propria mea mamă. Eram atât de disperată să găsesc puțină normalitate și fericire, încât îmi doream să uit de mine și să-l iubesc pe Ali. Dar era imposibil. Nu l-aș fi putut ierta niciodată pentru ce făcuse, nu doar mie, ci și altora.

— Ar trebui să stai aici cu noi, mi-a spus mama lui Ali. Ai nevoie de odihnă și de mâncare bună.

Am refuzat oferta, dar ea a insistat. A intervenit domnul Moosavi:

— Va sta unde va dori, a spus el. E mai mult decât bine-venită să locuiască aici. Este casa ei, la fel cum este și a lui Ali, dar poate că dorește să fie lângă soțul ei. Sarcina nu e o boală. O să fie bine.

A venit și Akram și m-a copleșit cu îmbrățișări și sărutări. Urma să nască peste vreo patru săptămâni și, având în vedere că era micuță de statură, burta ei părea prea mare. Am mers în fostul ei dormitor ca să putem vorbi între patru ochi.

— Marina, nu am mai fost atât de fericită în viața mea! E minunat! Copiii noștri vor crește împreună. Vor avea aproape aceeași vârstă.

M-am îndepărtat de ea.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat.

— Nimic. Doar că am grețuri tot timpul.

— Ești fericită că ești însărcinată?

Nu îmi doream să aud această întrebare, și cu atât mai puțin să răspund la ea. Îmi sfâșia inima, pentru că știam că nu eram fericită. Încercasem să fiu, dar nu eram. Nu-mi doream acest copil, iar asta mă durea.

— Nu vrei copilul, nu-i așa?

— Nu, nu-l vreau, dar nu-mi doresc să mă simt așa. Dumnezeu știe cât am încercat!

— Nu e vina ta. Ești speriată. Hai, vino să simți cum se mișcă copilul!

Mi-a pus mâna pe burta ei și am simțit bebelușul lovind.

— Copilul tău va crește și se va mișca așa în tine. E cel mai minunat sentiment din lume. Acordă-i o șansă! Sunt sigură că îl vei iubi mai mult decât poți să-ți imaginezi. Voi fi aici să te ajut cu orice ai nevoie. Nu trebuie să te îngrijorezi. Și, Marina, Ali te iubește cu adevărat, ești totul pentru el.

Akram devenise o adevărată soră pentru mine și, indiferent dacă asta îmi plăcea sau nu, începusem să fac parte din familia lui Ali. Cu ei mă simțeam mai iubită și mai protejată decât înainte, iar iubirea pe care o primeam de la ei mă făcea să mă simt vinovată, deoarece îmi dădeam seama că și eu îi iubeam. Dar nu e normal ca iubirea să te facă să te simți rușinat. Iubirea nu e un păcat, însă pentru mine asta devenise. Oare acest lucru însemna că într-o zi aveam să-l iubesc și pe Ali? Oare însemna că îi trădasem

cu totul pe părinții mei și pe Andre?

Mai târziu în acea noapte, stăteam întinsă într-o celulă cu Ali, amândoi treji în întuneric.

— Marina, mâine îmi dau demisia, mi-a spus.

Am fost surprinsă să aud asta, dar nu era ceva total neașteptat. Deși Ali îmi vorbea rareori despre meseria lui, trăiam la Evin și băgasem de seamă câte frustrări acumulate în ultimul timp. Observasem asta mai ales după moartea Minei. L-am învinovățit pe Ali pentru ceea ce i se întâmplase fetei și credeam că ar fi trebuit să facă mai multe eforturi pentru a o salva, dar i-am simțit și neputința. Pierduse lupta cu Hamehd.

— De ce? l-am întrebat.

Nu a vrut să vorbească despre asta, dar i-am spus că meritam să știu. Mi-a povestit că intrase într-un conflict de proporții cu procurorul Teheranului, Assadollah-eh Ladjevardi, care răspundea de închisoarea Evin.

— Assadollah și cu mine am fost prieteni ani de zile, mi-a spus. Și el a fost prizonier la Evin pe vremea șahului. Dar a întrecut măsura. Am încercat să schimb lucrurile la Evin, dar nu am reușit. Pur și simplu nu vrea să-mi asculte argumentele.

Îl văzusem pe Ladjevardi de două ori. O dată venise să facă turul croitoriei unde lucram, iar a doua oară când l-am întâlnit ieșeam din mașina lui Ali; el urca într-o altă mașină, dar a venit la noi și ne-a salutat călduros. Ali ne-a făcut cunoștință, iar Ladjevardi mi-a spus că auzise despre mine și că se bucura să mă cunoască. Ne-a urat multă fericire și a spus că era mândru de mine pentru că mă convertisem la islamism.

— Ți-am promis că-ți voi oferi o viață bună după căsătorie, mi-a spus Ali, și de asta vom avea parte, departe de locul ăsta. Voi lucra cu tatăl meu și vom duce o viață normală. Ai dat dovadă de putere, răbdare și curaj, așa cum mă așteptam de la tine. Acum a venit timpul să mergem acasă. Am nevoie doar de vreo trei săptămâni să pun lucrurile în ordine.

Dintr-odată, visul de a părăsi închisoarea Evin devenea realitate, dar ceea ce simțeam nu era fericire. Știam că în calitate de soție a lui Ali aveam să fiu întotdeauna o prizonieră.

— Va trebui să-mi anunț părinții, i-am spus.

Nu mai puteam să păstrez secretul căsătoriei mele, mai ales cu un copil pe drum.

Am auzit câteva focuri de armă în depărtare. Ali mi-a spus că s-a gândit de multe ori la noaptea în care puțin a lipsit să fiu executată.

— Dacă aș fi ajuns acolo cu doar câteva secunde mai târziu, acum ai fi fost moartă, mi-a mărturisit. Nu ți-am spus niciodată acest lucru, dar uneori am coșmaruri legate de noaptea aia. Întotdeauna se întâmplă la fel: ajung acolo și e prea târziu. Te găsesc moartă și plină de sânge.

— Asta trebuia să se întâmple.

— Nu, nu-i adevărat! Dumnezeu m-a ajutat să te salvez.

— Și cu ceilalți cum rămâne? Există oameni care i-au iubit și nu voiau ca ei să moară, la fel de mult cât ți-ai dorit și tu ca eu să fiu în viață.

— Cei mai mulți și-au făcut-o cu mâna lor, mi-a spus.

Îmi venea să-l iau și să-l scutur.

— Nu, greșești! Ești un simplu om. Poți să spui că știai totul despre ei? Atunci când iei decizii legate de viața sau moartea cuiva, ai nevoie de o cunoaștere completă a lumii, pe care noi, oamenii, nu o avem. Doar Dumnezeu poate lua astfel de hotărâri, pentru că El e singurul care știe totul.

Începusem să plâng și a trebuit să mă ridic ca să pot respira.

— Îmi pare rău, mi-a spus, nu iau apărarea violenței, dar uneori nu există altă cale. Dacă cineva îți ține pistolul la tâmplă și ai șansa să-l împuști și să te aperi, o vei face sau îl vei lăsa să te omoare, fără să ripostezi?

— Nu voi omorî o altă ființă umană.

— Atunci cei răi vor câștiga, iar tu vei pierde.

— Dacă a câștiga înseamnă să omori, atunci aleg să pierd. Iar cei care sunt martori la moartea mea sau aud despre felul cum am murit vor ști că am plecat din această lume pentru că am refuzat să cedez în fața urii și a violenței; și poate că într-o zi vor găsi un mod pașnic de a înfrânge răul.

— Marina, tu trăiești în lumea ta idealistă, care nu are nimic de-a face cu realitatea.

În noaptea aceea, după ce Ali a adormit, eu am rămas trează. Mi se părea că Ali începea să realizeze că violența era lipsită de sens – torturarea și executarea unor adolescenți nu puteau duce la nimic bun și nu puteau fi nicicum pe placul lui Dumnezeu. Și poate că de aceea mă salvase de la moarte și se căsătorise cu mine; eu eram modul lui ciudat și disperat de a se răzvrăti împotriva a tot ceea ce se întâmpla la Evin.

Pe 26 septembrie, într-o zi de luni, Ali și cu mine am mers să luăm cina la părinții lui. Trecuseră două săptămâni de când își dăduse demisia și, în timp ce mâncam, mi-a spus că vom pleca de la Evin cam într-o săptămână și ne vom muta înapoi în casa pe care o cumpărase pentru noi.

În jurul orei unsprezece, ne-am luat rămas-bun de la toată lumea și am ieșit din casă. Era o noapte răcoroasă, așa că părinții lui Ali nu ne-au mai condus afară. Ușa metalică dintre curte și stradă a scârțâit în timp ce Ali o deschidea, iar apoi încuietura s-a închis cu zgomot în urma noastră. Ne-am îndreptat spre mașină, care fusese parcată la vreo 25 de metri distanță, unde strada era puțin mai lată. Un câine lătra în depărtare. Dintr-odată, zgomotul unei motociclete a răsunat în liniștea nopții. Am ridicat privirea

și am văzut-o cum venea spre noi, de după colț. Pe ea se aflau două siluete întunecate și, de îndată ce le-am văzut, am intuit ce avea să se întâmple. Ali și-a dat și el seama și m-a împins. Mi-am pierdut echilibrul și am căzut la pământ. S-au auzit focuri de armă. Pentru un moment care s-a întins între viață și moarte, o întunecime imponderabilă m-a învăluit în materia ei fină și mătăsoasă. Apoi o lumină discretă mi s-a răspândit în ochi și o durere surdă mi-a pătruns în oase. Ali era întins peste mine. Deși abia eram în stare să mă mișc, am reușit să mă întorc spre el.

— Ali, ești bine?

A scos un geamăt, uitându-se la mine năucit și cu durere în privire. Aveam o senzație ciudată de căldură în corp și în picioare, de parcă ar fi fost învelite într-o pătură.

Părinții lui au venit în grabă către noi.

— O ambulanță! am țipat. Sunați la ambulanță!

Mama lui a fugit înapoi în casă. *Chador*-ul alb îi căzuse pe umeri, dezvăluindu-i părul sur. Tatăl lui a îngenuncheat lângă noi.

— Ești bine? m-a întrebat Ali.

Aveam dureri în tot corpul, dar nu era nimic grav. Eram stropită toată de sângele lui.

— Da, sunt bine.

Ali m-a luat de mână.

— Tată, du-o la familia ei! a reușit să spună.

L-am ținut strâns în brațe, cu capul sprijinit pe pieptul meu. Dacă nu m-ar fi împins, aș fi fost împușcată. Îmi salvase viața din nou.

— Doamne, te rog, nu-l lăsa să moară! am strigat.

A zâmbit.

Îl urâsem, fusesem furioasă pe el, încercasem să-l iert și mă străduisem în zadar să-i ofer iubire.

Se chinuia să respire. Pieptul i s-a ridicat și a coborât, apoi a rămas nemișcat. Lumea se învârtea în jurul nostru, dar noi fuseserăm lăsați în urmă, stând pe două maluri diferite ale unui hău neiertător. Îmi doream să ajung dincolo de adâncurile întunecate ale morții și să-l readuc la viață.

Luminile intermitente ale unei ambulante... O durere ascuțită în abdomen... Și lumea din jurul meu a dispărut în întuneric...

Stăteam într-o pădure deasă, cu copilașul în brațe. Era un băiat frumos, cu ochii mari și negri și cu obrajii îmbujorați. Și-a întins mânuțele, m-a prins de păr și a chicotit. Am râs și, uitându-mă în sus, l-am văzut pe Îngerul Morții. Am fugit către el. Mi-a zâmbit cald și familiar, învăluindu-mă cu parfumul lui suav. Era ca și cum îl văzusem doar cu o zi înainte, ca și cum nu plecase niciodată de lângă mine.

— Hai să facem o plimbare, mi-a spus și a pornit pe o cărare ce se pierdea în pădure.

L-am urmat. Era o zi frumoasă și părea că tocmai se oprise ploaia; frunzele copacilor dimprejur tremurau sub greutatea picăturilor de apă. Peste tot erau tufișuri de trandafiri roz, iar aerul era înmiresmat și cald. Am rămas în urmă. Îngerul a dispărut după un copac, așa că am început să merg mai repede pentru a-l ajunge și l-am găsit așezat pe Stânca Rugăciunii din grădina mea. M-am așezat lângă el.

— Ai un fiu foarte frumos! mi-a spus.

Copilașul a început să plângă. Nu știam ce să fac.

— Probabil că îi este foame. Ar trebui să-l hrănești, mi-a spus îngerul.

Am așezat pruncul la sân, de parcă aș mai fi făcut asta de un milion de ori până atunci, iar el l-a apucat cu gura lui caldă și micuță.

Am deschis ochii. Una după alta, picături rotunde se scurgeau într-un tub dintr-o pungă de plastic transparentă. Pic. Pic. Pic. Am urmărit tubul cu privirea; era conectat la mâna mea dreaptă. Camera era întunecată, cu excepția unei lumini discrete ce venea de la o lampă de veghe. Eram întinsă pe un pat curat și alb. Pe măsuța de alături era un telefon. Am întins mâna stângă după el și am simțit o durere ascuțită în pântec. M-am lăsat înapoi pe spate și am inspirat adânc. Durerea a dispărut. Am pus receptorul la ureche. Nu avea ton. Lacrimile au început să mi se scurgă pe obraz.

Ușa s-a deschis și o lumină orbitoare s-a răspândit și a ajuns până la mine. O femeie de vârstă mijlocie, cu o basma albă pe cap și cu un *mantou* de aceeași culoare, a intrat în încăpere.

— Unde mă aflu? am întrebat-o.

— E în regulă, draga mea. Ești într-un spital. Ce anume îți aduci aminte?

— Soțul meu e mort.

Soțul meu e mort. Dumnezeule, de ce mă doare asta atât de mult?

Femeia a ieșit din cameră, iar eu am închis ochii. *E mort, s-a dus, iar eu mă simt singură. Cumplit de singură. Mă simt aproape la fel ca atunci când i-am văzut pe soldați aruncând trupul lui Arash într-un camion. Dar pe Arash l-am iubit, pe Ali niciodată. Ce se întâmplă cu mine?*

Era durerea pierderii, negată, dar prezentă și puternică.

Cineva m-a strigat pe nume. Am deschis ochii și am văzut un bărbat de vârstă mijlocie, cu barba sură și capul pleșuv. Mi-a spus că era medic și m-a întrebat dacă simțeam vreo durere, iar eu i-am răspuns că nu. Apoi m-a informat că pierdusem copilul. Tot ce mai rămăsese din mine s-a prăbușit.

Vreo două zile am trăit la limita dintre coșmaruri, vise și realitate, nefiind în stare să le deosebesc. Undeva, printre imagini tulburi și voci neclare, l-am găsit pe domnul Moosavi stând lângă patul meu. L-am atins pe umăr, iar el s-a uitat la mine. Raze de

soare pătrundeau în încăpere.

— Ce s-a întâmplat e prea greu de suportat pentru noi toți, mi-a spus plângând. Dar trebuie să ne supunem voinței lui Dumnezeu.

Îmi doream să înțeleg voința lui Dumnezeu, dar nu reușeam.

Domnul Moosavi a continuat să vorbească, dar vocea lui devenea tot mai slabă, până s-a stins de tot. Am visat că Andre și cu mine ne plimbam pe plajă, ținându-ne de mână. Erau acolo Taraneh, Sarah, Gita și Arash. Câteva momente mai târziu, mă aflam lângă ușa casei de vacanță a părinților mei, privind spre alea din față. Ali se îndepărta de mine, făcându-mi cu mâna semne de rămas-bun. Am alergat disperată să-l ajung din urmă, strigându-i numele, dar deja dispăruse.

M-am trezit cu ceva rece pe frunte. Akram stătea lângă patul meu și ceea ce simțisem rece era mâna ei. Avea cearcăne întunecate în jurul ochilor și plângea încet. Nu mai țineam minte unde eram. Mi-a reamintit că mă aflam într-un spital. Am întrebat-o dacă Ali murise cu adevărat și ea mi-a spus că da. Suspinând, s-a băgat lângă mine în pat și m-a cuprins pe după umeri.

Când am devenit suficient de lucidă, domnul Moosavi mi-a spus că se va ocupa de formalitățile externării mele, dar fusese informat că, deocamdată, trebuia să mă ducă înapoi la Evin. Mi-a mai spus că Ali făcuse un testament cu câteva zile înainte de a muri și îmi lăsase tot ce avea. I-am zis domnului Moosavi că nu mi se părea corect să iau ceva din ceea ce aparținea lui Ali.

— Nu vrei să le spui celor din familia ta despre căsătorie, nu-i așa?

Nu am răspuns.

— L-ai făcut pe fiul meu foarte fericit, mi-a spus. Meriți să-ți iei viața de la capăt.

S-a așezat pe un scaun de lângă patul meu, ținând în mână un șirag de mătănii de culoarea ambrei. L-am recunoscut; era al lui Ali. L-am întrebat cum făcuse față tragediei Fatemeh *Khanoom* și mi-a răspuns că fusese foarte puternică.

— Ce face Akram? l-am întrebat.

— A venit să te vadă acum câteva zile și a încercat să vorbească cu tine, dar nu te simțeai prea bine.

— Da, a fost aici..., mi-am amintit.

— A născut un băiețel, mi-a spus domnul Moosavi, cu un zâmbet discret, dar mândru.

— Când?

— A intrat în travaliu după ce i-am spus despre Ali.

Akram era în același spital în care mă aflam și eu. Avusese o hemoragie puternică, dar acum era în afara oricărui pericol, iar bebelușul avusese icter, dar se înzdrăvenea.

Înainte de a mă conduce înapoi la Evin, domnul Moosavi m-a dus să-i văd pe Akram și băiețelul ei, căruia îi pusese numele Ali. În drum spre salonul lui Akram am trecut

prin fața unui geam mare, în spatele căruia vreo treizeci de copilași dormeau sau plângeau în pătuțurile lor. Domnul Moosavi mi-a arătat un bebeluș mărunțel, cu fața roșie și încrețită, care țipa tare. Era micul Ali. Am cerut să-l țin în brațe, iar asistenta mi l-a adus. S-a oprit din plâns de îndată ce am început să-l legăn și s-a apucat să-mi sugă *mantou*-ul; îi era foame. Nefiind în stare să-mi opresc lacrimile, i l-am dus lui Akram, care l-a pus la sân.

Bebelușul meu era mort. L-aș fi iubit dacă ar fi trăit. Nu-mi fusese dat să-l hrănesc, să-i schimb scutecele, să mă joc cu el sau să-l privesc cum crește.

Când am intrat în biroul din pavilionul 246 și m-am dezlegat la ochi, o gardiană pe care nu o mai văzusem până atunci se uita lung la mine. Avea vreo 45 de ani și zâmbea cu dispreț.

— Faimoasa Marina! Sau poate ar trebui să-ți spun Fatemeh Moradi-Bakht. În sfârșit ne întâlnim. Să ții minte un lucru: acum eu sunt șefa aici și nu vei beneficia de niciun tratament special pe viitor. Nu ești cu nimic mai presus față de nimeni. Ai înțeles?

Am dat din cap afirmativ.

— Unde e Sora Maryam?

— Surorile Gărzilor Revoluționare de la Evin au fost redistribuite pe posturi. Eu sunt Sora Zeinab. Sunt membră a Comitetelor Islamice și noi comandăm aici. Mai ai și alte întrebări?

— Nu.

— Treci în camera ta!

Lumea avea felul ei de a-mi demonstra că mă înșelam. Lucrurile se puteau înrăutăți și mai mult. Dar eram prea obosită ca să mai vărs vreo lacrimă. În camera 6, toată lumea s-a strâns în jurul meu. Vocea lui Bahar a răsunat peste toate celelalte:

— Fetelor, lăsați-o să respire! Marina, ești bine?

Am privit-o în ochi și toate celelalte voci s-au stins.

Când mi-am revenit, eram întinsă pe podea într-un colț, acoperită cu o pătură, iar Bahar stătea lângă mine, citind din Coran.

— Bahar?

Mi-a zâmbit.

— Credeam că ai intrat în comă sau ceva de genul ăsta. Unde ai fost?

I-am povestit despre asasinarea lui Ali. Vestea a șocat-o.

— A primit ce-a meritat, mi-a spus.

— Nu, Bahar. Nu merita asta.

— Nu-l urai pentru ce ți-a făcut?

De ce toată lumea mă întreba același lucru?

— Nu avea doar părți rele. Exista și bunătate în el. Era trist și singur și își dorea să se

schimbe, să ajute oamenii, dar nu știa exact cum, sau poate că știa, dar nu putea, din cauză că oameni ca Hamehd nu-l lăsau s-o facă.

— Ce spui tu nu are logică. Te-a violat în repetate rânduri.

— Eram căsătorită cu el.

— Ți-ai dorit această căsătorie?

— Nu.

— Te-a forțat să-l iei de soț.

— Da.

— Violul în cadru legal este tot viol.

— Bahar, nimic nu are sens. Simt că totul s-a întâmplat din cauza mea.

— Nimic nu s-a întâmplat din cauza ta.

Am întrebat unde era fiul ei, Ehsan, și mi-a spus că dormea. De soțul ei nu știa nimic.

După vreo două săptămâni, numele mi-a fost strigat prin megafon. Domnul Moosavi mă aștepta în birou. Sora Zeinab l-a rugat să semneze un document conform căruia trebuia să mă întorc înainte de ora zece seara.

— Te iau la noi acasă să cinăm, mi-a spus imediat ce am ieșit din birou.

— Surorile astea noi nu sunt prea amabile.

— Nu, deloc.

În timp ce ne îndreptam către mașină, domnul Moosavi era cu gândurile în altă parte.

După ce am trecut de porțile închisorii, m-a întrebat dacă mă simțeam mai bine și i-am spus că da. Mi-a zis că și ei își mai reveniseră puțin; Dumnezeu le dăduse putere, iar bebelușul lui Akram îi ținuse ocupați. Apoi a tras adânc aer în piept și mi-a spus că aflase că asasinarea lui Ali fusese comandată din interior. Nu mi-a venit să cred.

— Hamehd? am întrebat.

— Da, e unul dintre ei, dar nu am dovezi.

I-am spus că Ali îmi povestise despre dificultățile pe care le avea cu Assadollah-eh Ladjevardi, iar domnul Moosavi era convins că acesta ordonase uciderea lui.

— Puteți face ceva pentru a-i aduce în fața justiției pe cei responsabili? l-am întrebat.

— Nu, după cum am spus, nu se poate demonstra nimic. Martorii nu vor recunoaște niciodată.

Domnul Moosavi își pierduse unicul băiat, iar ucigașii, care erau colegii fiului său, aveau să scape basma curată. Era îngrozitor de dureros pentru el. Mi s-a părut o ironie tristă faptul că Ali murise aproape la fel ca tinerii executați la Evin: membrii acelorași plutoane de execuție care îi uciseseră pe Gita, Taraneh și Sirius apăsaseră pe trăgaciul care i-a curmat și lui viața.

— Mai trebuie să știi ceva, Marina, a adăugat domnul Moosavi. Am tot încercat să te

scot din închisoare, dar nu am reușit.

— De ce?

— Pentru că fanaticii, așa cum e și Ladjevardi, au un cuvânt greu de spus la Evin și sunt de părere că nu ar trebui să ți se permită să te întorci la vechiul tău mod de viață. Ei consideră că o astfel de decizie ți-ar pune în pericol credința în Islam. După spusele lor, ești soție de martir, soțul tău a fost omorât de mujahedini și ar trebui să fii protejată împotriva necredincioșilor și să te căsătorești cu un bun musulman cât mai curând posibil.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor.

— Aș prefera să mor, am spus.

A scuturat din cap dezaprobat.

— Nu-i nevoie să mergi atât de departe, Marina. I-am promis fiului meu că te voi duce acasă și așa voi face. Va trebui să merg în audiență la imam. Sunt sigur că pot să-l conving să semneze ordinul pentru eliberarea ta. Unii nu vor fi foarte fericiți și vor face tot ce pot ca să complice lucrurile, așa că e posibil să dureze mai mult decât m-am așteptat, dar o vom scoate la capăt. Trebuie să fii puternică! Poate că nu voi reuși să-i aduc pe ucigașii lui Ali în fața justiției, dar pe tine te voi proteja, pentru că asta și-a dorit fiul meu.

— Mă veți duce la mormântul lui Ali? l-am întrebat.

Mi-a promis că avea să o facă.

— Marina, l-ai iubit câtuși de puțin? m-a întrebat dintr-odată.

Întrebarea lui m-a luat prin surprindere. Nu mă așteptam să fie atât de deschis cu mine.

— Nu cu mult timp înainte să moară, Ali m-a întrebat dacă îl uram și i-am răspuns că nu. Nu, nu pot să spun că l-am iubit, dar am ținut la el, i-am spus.

Nu fusesem niciodată acasă la părinții lui Ali fără el. La fiecare câteva minute aveam senzația că urma să intre în încăpere.

După cină, mama lui Ali mi-a spus că voia să discute cu mine între patru ochi. Am mers cu ea în fostul dormitor al lui Akram. A închis ușa în urma noastră, s-a așezat pe pat și mi-a făcut semn să vin și să stau lângă ea. Mi-a spus că domnul Moosavi făcea tot ce putea pentru ca eu să mă întorc acasă la părinții mei și i-am spus că știam acest lucru.

— Știi că ți-a spus, dar voiam s-o auzi și din gura mea, mi-a zis. Ultima dorință a lui Ali a fost să te întorci acasă, iar asta înseamnă foarte mult pentru noi.

Mi-a mai spus că nu se așteptase ca Ali să supraviețuiască atunci când fusese arestat de SAVAK și dus la Evin înainte de revoluție. Știa că era o onoare să fii mamă de martir, dar fusese înspăimântată. Nu dorea să-și piardă singurul băiat. Apoi, când Ali a plecat pe front, i-a fost din nou frică și s-a simțit ușurată când s-a întors, crezând ca va fi în

siguranță la Teheran.

— Dar uite ce s-a întâmplat! a spus suspinând. Oamenii cu care a lucrat l-au înjunghiat pe la spate. Cei care trebuiau să-l protejeze. Cei în care avea încredere. Și nu se poate face nimic. A supraviețuit șahului și războiului ca să fie ucis în felul ăsta. Tot ce putem face acum e să-i îndeplinim ultima dorință. Și o vom face, îți promit. Și știm și că Akram a rămas însărcinată datorită ție. Micul Ali e un miracol pentru noi. El e speranța noastră.

S-a auzit o bătaie în ușă și Akram a intrat cu micul Ali în brațe. Crescuse de când îl văzusem la spital. Avea obrăjorii dolofani și trandafirii și ochii mari și negri; era o frumusețe de copil. L-am luat în brațe și gândul mi-a zburat la copilașul meu. Eram recunoscătoare că avusesem ocazia să-mi țin fiul în brațe, chiar dacă asta se întâmplase doar în vis.

Câteva zile mai târziu, domnul Moosavi m-a dus la Cimitirul Behesht-eh Zahra, unde fusese înmormântat Ali. Cimitirul este situat imediat la sud de Teheran, cu acces de pe autostrada spre Qom, un oraș faimos pentru școlile sale de religie islamică. Akram ne-a însoțit. A stat cu mine pe bancheta din spate și, în cele două ore cât a durat călătoria, ne-am ținut de mână în tăcere. Drumul era ca o linie întunecată și curată care tăia deșertul în două. Plouase cu o noapte înainte, dar acum cerul se însenina. Mi-am rezemat capul de spătarul banchetei și m-am lăsat mângâiată de valurile de umbră și lumină. Pierdusem prieteni și persoane dragi până atunci, dar Ali nu făcea parte din această categorie. Era diferit de toți cei pe care îi cunoscusem vreodată. Nu puteam schimba ceea ce îmi făcuse sau ceea ce se întâmplase între noi. Murise tocmai când începuse să se îndepărteze de cel care fusese înainte. Atâția nevinovați își pierduseră viața între zidurile închisorii Evin și erau îngropați în morminte anonime, iar Ali era răspunzător pentru lucrurile oribile care se întâmplaseră acolo. Dar adevărul era că moartea lui fusese nedreaptă. Fanaticii care erau răspunzători de moartea lui îl uciseseră fiindcă devenise o amenințare pentru ei, fiindcă se străduise să îmbunătățească lucrurile și încercase să se elibereze.

În cimitir, mintea mea refuza să se concentreze. Lumea devenise o învălmășeală de imagini fără legătură una cu alta. M-am trezit la realitate atunci când Akram mi-a spus că am intrat în Golzar-eh Shohadah, porțiunea din cimitir dedicată martirilor. Era aproape de ora prânzului și, chiar dacă prinsese să adie o briză răcoroasă și plăcută, soarele ardea și începusem să transpir. Din loc în loc erau copaci mici, dar cât vedeai cu ochii pământul era acoperit de pietre de mormânt din marmură și ciment, așezate orizontal deasupra mormintelor. Peste tot în jurul nostru erau suporturi metalice cu ferestre de sticlă, mici altare în memoria celor morți. Majoritatea celor îngropați aici fuseseră uciși în război și muriseră foarte tineri.

În cele din urmă, domnul Moosavi și Akram s-au oprit. Ajunseserăm la mormântul lui Ali. Tatăl lui a îngenuncheat și a pus mâinile pe piatra de marmură. Umerii au început să-i tremure, în timp ce lacrimile îi cădeau pe suprafața lucioasă a pietrei, scurgându-se pe literele gravate care alcătuiau textul:

Seyed Ali-eh Moosavi
Brav soldat al Islamului
21 aprilie 1954 – 26 septembrie 1983

Akram și-a așezat palmele pe umerii tatălui ei și și-a acoperit fața cu *chador*-ul.

În interiorul suportului metalic de la capul mormântului erau puse trei fotografii cu Ali. În prima avea opt sau nouă ani și stătea cu piciorul drept pe o minge de fotbal și cu mâinile în șolduri, zâmbind către obiectiv. În a doua fotografie, care fusese făcută pe la 16 ani, avea o barbă rară și era foarte serios. Iar în a treia era așa cum îl cunoscusem eu: un bărbat cu părul negru și barbă deasă și îngrijită, cu nasul destul de mare și cu ochi negri, triști și pătrunzători. Câțiva trandafiri roșii artificiali erau lipiți în jurul fotografiilor, iar de o parte și de alta a suportului era câte un ghiveci cu mușcate. Aveam ochii în lacrimi. M-am așezat lângă mormânt, pe pământul acoperit de pietriș, și am rostit zeci de „Ave Maria” pentru el, pentru soțul meu, un musulman îngropat la Golzar-eh Shohadah – „grădina cu flori a martirilor”. Îmi doream să aibă parte de iertarea mea și știam că iertarea nu vine imediat și deplină, frumos împachetată și legată cu o fundă roșie, ci treptat. Iar iertarea mea nu avea să șteargă durerea pe care el mi-o pricinuisese; această durere urma să mă însoțească tot restul vieții, dar iertarea avea să mă ajute să mă ridic deasupra trecutului și să înfrunt tot ce se întâmplase. Trebuia să-l eliberez pentru a deveni la rândul meu liberă.

În dreapta, la câteva morminte distanță, o bătrână mică și gârbovită curăța o piatră de mormânt din marmură cu un burete galben înmuiat în apă cu săpun. Apoi turna apă curată dintr-o sticlă pe piatră și o ștergea cu o cârpă albă. Când piatra a devenit imaculată, s-a mutat la următorul mormânt și a repetat același ritual. Un bătrânel slab, îmbrăcat cu o cămașă albă și pantaloni de costum negri, stătea așezat pe pământ între cele două morminte și psalmodia ceva, prefirându-și mătăniile și uitându-se la femeie.

Nimeni nu avea să curețe vreodată piatra de mormânt a lui Taraneh, a lui Sirius sau a Gitei; nimeni nu avea să le ridice altare la cimitir, unde prietenii, familia sau străinii să poată să se oprească, să-i comemoreze și să spună o rugăciune. Dar eu îmi aminteam de ei și, acum că supraviețuisem, trebuia să găsesc o cale de a le păstra vie memoria. Viața mea le aparținea lor mai mult decât îmi aparținea mie.

M-am ridicat în picioare, am deschis geamul de sticlă al micului altar comemorativ al lui Ali, mi-am scos șiragul de mătăni din buzunar și l-am lăsat acolo pentru el.

Akram s-a uitat la șirag.

— Ce-i asta? a întreat.

— Mătăniile mele.

— Sunt foarte frumoase! N-am mai văzut astfel de mătăni până acum.

— Sunt pentru rugăciunile către Fecioara Maria.

În timp ce ne îndreptam spre mașină, am aruncat o privire la pietrele de mormânt pe care bătrâna le curățase cu atâta grijă. Atât ea, cât și bătrânelul plecaseră. Unul dintre morminte era al lui Reza Ahmadi, iar celălalt al lui Hassan-eh Ahmadi. Se născuseră în aceeași zi și muriseră în aceeași zi; erau frați gemeni și fuseseră uciși pe front împreună.

Am realizat cât de mult mă obișnuisem cu moartea. Iar în lumea în care trăiam, moartea îi alegea mai curând pe cei tineri decât pe cei bătrâni.

După ce a lăsat-o pe Akram acasă, domnul Moosavi m-a dus înapoi la Evin și mi-a promis că avea să facă tot posibilul ca să ajung la ai mei cât mai curând cu putință.

La sfârșitul lui octombrie, cu prilejul unei vizite, Sheida l-a trimis pe Kaveh acasă la părinții ei. Avea cam nouăsprezece luni și era un copilăș energic și dulce, care ne adusese tuturor multă bucurie. Nu putea să-mi pronunțe numele, așa că îmi spunea „mătușa Manah”. Când Sheida s-a întors de la vizită fără el, arăta de parcă își pierduse sufletul. S-a așezat într-un colț și s-a legănat înainte și înapoi ore întregi, până când, într-un final, a adormit.

Câteva zile mai târziu am dat toate lucrurile lui Taraneh, pe care ea mă rugase să le fac să ajungă la părinții săi, unei prietene apropiate de-a ei, a cărei pedeapsă de optsprezece luni se apropia de final. Începeam să-mi pierd speranța că mă voi întoarce vreodată acasă.

În ziua de Crăciun a anului 1983 a nins. Dis-de-dimineată, prin ferestrele cu zăbrele ale camerei noastre, am privit cum fulgii ușori ca pana se plimbau în bătaia vântului. Nu după mult timp, frânghiile și rufele atârdate pe ele s-au umplut de promoroacă. Când ne-a venit rândul să ieșim în curte, cele mai multe fete și-au strâns rufele și au intrat repede înapoi, pentru că era prea frig. Papucii de cauciuc nu ne protejau prea mult împotriva intemperiilor. M-am oferit să aduc înăuntru hainele lui Bahar și ale lui Sarah. Era mai frig decât îmi închipuisem, dar îmi plăcea să simt fulgii atingându-mi fața. Afară nu mai era nimeni. Mi-am scos șosetele și papucii și am rămas cât de nemișcată am putut. Iarna cu formele ei albe m-a primit în brațele sale, acoperindu-mă și umplându-mi micile spații dintre degetele de la picioare. Ziua Crăciunului. Ziua în care s-a născut Hristos. O zi de bucurie și sărbătoare, în care se cântă colinde, se stă la mese îmbelșugate și se deschid cadouri. Cum putea lumea să meargă mai departe ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și cum atâtea vieți pierdute nu ar fi existat niciodată?

După o vreme, picioarele au început să mă doară și mi-au amorțit. Mă vedeam în noaptea execuțiilor, când trebuia să mor, stând în inima întunericului și așteptând moartea. Închisoarea Evin mă luase de acasă și mă înstrăinase de cea care fusem; mă dusesse pe un tărâm aflat dincolo de frică; îmi arătase mai multă durere decât ar trebui să îndure un om vreodată, oricine ar fi el. Experimentasem pierderea înainte și știam ce înseamnă să jelești pe cineva. Dar aici jelania devenise o beznă mistuitoare și fără sfârșit, care își ținea victimele într-o perpetuă stare de sufocare. Cum putea cineva să trăiască după ce ieșea de la Evin?

Trebuia să nu mă mai gândesc la nimic. Aceste gânduri nu puteau să-mi aducă altceva decât disperare. Trebuia să trăiesc cu credința că într-o bună zi aveam să mă întorc acasă.

După vreo trei luni, în dimineața zilei de 26 martie 1984, megafonul a hârâit și mi-am auzit numele.

— Marina Moradi-Bakht să se prezinte la birou.

Asta putea însemna orice. Puteau să-mi dea drumul, să mă așeze în fața plutonului de execuție – sau poate că domnul Moosavi venise să mă vadă.

— Marina, pleci acasă, sunt sigură! mi-a spus Bahar.

— Aici nimic nu e sigur niciodată.

— Marina, Bahar are dreptate. A sosit momentul, a spus Sheida.

Sarah m-a îmbrățișat râzând, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji.

— Marina, ia legătura cu mama mea. Spune-i că sunt bine. Spune-i că într-o zi voi veni acasă, mi-a zis ea.

— Hai, Marina! Fugi! au strigat fetele, împingându-mă de-a lungul holului.

Am trecut de ușa cu grilaj și, înainte să urc scările ce duceau către birou, am privit înapoi și am văzut mâinile prietenelor mele întinse printre zăbrele, făcându-mi semne de rămas-bun. Le-am întors gestul. Când am intrat în birou, Sora Zeinab a chemat-o prin megafon pe reprezentanta camerei 6, spunându-i să vină și să-mi aducă lucrurile.

— Ai câștigat, mi-a zis Sora Zeinab. Nu am crezut că te vor lăsa să pleci acasă atât de repede.

— Am pierdut mulți prieteni, mi-am pierdut soțul și copilul și crezi că am câștigat?

A lăsat privirea în jos.

Plecam acasă. În sfârșit plecam acasă.

Tatăl și mama lui Ali și Akram cu bebelușul mă așteptau într-o cămăruță de lângă porți. Domnul Moosavi mi-a zâmbit.

— Mi-am ținut sau nu promisiunea față de tine? m-a întrebat.

— Da, v-ați ținut-o. Cum ați reușit să faceți asta?

— Am discutat cu imamul. Ladjevardi te vorbise de rău, dar în cele din urmă l-am convins pe imam că eliberarea ta este soluția cea dreaptă.

A făcut o pauză, apoi a continuat:

— Îți vei aminti cu plăcere de mine?

— Da, cu siguranță. Dar dumneavoastră? Cum o să mă ții minte?

— Ca pe o fiică puternică și curajoasă, mi-a spus, ștergându-și lacrimile.

M-a rugat să-l sun dacă întâmpinam probleme. Mi-a spus că avea de gând să păstreze la bancă toți banii pe care Ali îi lăsase pentru mine, în eventualitatea în care mă răzgândeam și hotăram totuși că îi vreau. Încercase să-mi ușureze situația, dar mi-a explicat că nu mi se va permite să părăsesc țara câțiva ani; asta era regula pentru cei eliberați de la Evin.

I-am spus domnului Moosavi că Ali îmi promisese să o ajute pe Sarah. L-am rugat să-i transmită lui Mohammad să aibă grijă de ea, iar el mi-a făgăduit că așa va face.

— Mai am doar un singur sfat pentru tine, mi-a spus domnul Moosavi. Nu te duce să vizitezi familiile tuturor prietenelor tale din închisoare! Poate e bine să vizitezi una sau două, dar nu mai multe. Hamehd va fi cu ochii pe tine și, dacă îi dai chiar și cel mai mic motiv să te aresteze din nou, o va face. Iar dacă se va întâmpla asta, nu sunt sigur că te voi mai putea ajuta. Stai acasă! Nu atrage atenția asupra ta!

— Voi sta acasă.

Domnul Moosavi s-a oferit să mă ducă până la Luna Park, unde mă aștepta familia mea, dar i-am mulțumit pentru amabilitate și i-am spus că preferam să merg pe jos. Aveam nevoie de aer curat și de timp ca să mă pregătesc pentru reîntâlnirea cu părinții mei.

Luna Park, situat la vreo doi kilometri și jumătate spre sud față de Evin, era un parc de distracții. Guvernul preluase o parte din el și-l folosea ca bază pentru autobuzele care duceau vizitatorii la închisoare. Atunci când era eliberat un prizonier, familia lui trebuia să-l aștepte în parc.

Am ieșit afară. Era cel mai ciudat sentiment să știu că puteam să plec acasă, pur și simplu. Încă nu îndrăzneam să mă bucur. O rafală de vânt a suflat spre mine picături reci și grele de ploaie. Aranjându-mi *chador*-ul negru, am coborât cu grijă cele câteva trepte care dădeau în strada liniștită și îngustă. Apoi m-am oprit, mi-am ridicat privirea și m-am uitat la norii purtați de vântul puternic; pentru o clipă am zărit o porțiune mică de cer senin – era incredibil! Deși palid, albastrul cerului era încă viu și frumos pe fundalul diferitelor nuanțe de gri. Am parcurs strada cu privirea și o mașină albă a apărut de după colț. Șoferul, un bărbat de vârstă mijlocie, a încetinit și m-a privit lung, dar și-a continuat drumul. Șosetele îmi erau ude learcă în papucii de cauciuc, iar picioarele îmi înghețaseră.

Un gardian înarmat stătea în vârful unui turn de supraveghere, privind către stradă.

— Frate, cum ajung la Luna Park? i-am strigat, iar el mi-a arătat cumâna în josul străzii.

Peste tot erau bălți. Unde delicate se răspândeau pe suprafața lor, făcând reflexiile să tremure, să se amestece și să se dizolve. Nu erau mulți pietoni, dar din când în când cineva trecea pe lângă mine cu pași repezi și hotărâți. O umbrelă neagră dansa în aer, îndepărtându-se de mine și părând a avea o destinație precisă. La un colț, un bătrân slab, îmbrăcat într-un costum zdrențuit, stătea în fața unui zid dărăpănat din lut. Își ținea mâinile osoase în fața ochilor, deschise ca pentru rugăciune.

Ce aveam oare să le zic părinților mei? Că în ultimii doi ani fusesem torturată, cât pe ce să-mi pierd viața, apoi căsătorită, că rămăsesem văduvă și pierdusem un copil? Cum aș fi putut cuprinde totul în cuvinte? Și Andre... Oare mă mai iubea, în ciuda intervalului de timp care ne separase?

Am observat o fată care mergea la mică distanță în fața mea. Căra o sacoșă mare de plastic asemănătoare cu a mea, iar papucii de cauciuc îi erau cu cel puțin trei numere mai mari. La fiecare câțiva pași, se oprea și se uita la munții pe care îi lăsa în urmă. Nu părea să mă fi observat. Când a ajuns la autostradă, iar Luna Park a început să se vadă, deși semaforul se făcuse verde, nu a traversat. M-am oprit la câțiva pași în spatele ei. Stătea lângă trecerea de pietoni și privea cum culoarea semaforului se schimba din verde în roșu, apoi din nou în verde. Mașinile treceau în trombă, se opreau, apoi o luau iar din loc.

— De ce nu treci strada? am întrebat-o.

Tresărind, s-a întors și m-a privit prin ploaie. I-am zâmbit.

— Și eu vin de la Evin și mă întorc acasă. Putem să traversăm împreună, m-am oferit.

Mi-a zâmbit fără convingere. Luându-ne de mână, am trecut autostrada. Mâna ei era chiar mai rece decât a mea.

Când am ajuns la porțile parcului, ne-a oprit un membru al Gărzilor Revoluționare. Blestema ploaia rece. Ne-a întrebat cum ne numim, a scos o bucată de hârtie udă din buzunar, a cercetat-o și ne-a lăsat să trecem. Am privit în jurul nostru. Dacă făceai abstracție de standurile mari de la capătul parcului, locul arăta ca o parcare goală, păzită de gărzi înarmate. Nu vedeam nicio față cunoscută, dar noua mea prietenă a luat-o la fugă către un bărbat și o femeie care tocmai ajunseseră și plâneau. Câteva minute mai târziu, i-am zărit pe părinții mei. Am alergat spre dâșii, i-am îmbrățișat și nu mai reușeam să mă desprind de ei. În timp ce ne îndreptam spre mașină, mama a început să se lupte cu umbrela, care refuza să se deschidă.

— *Maman*, ce faci?

— Umbrela asta idioată s-a blocat.

— Mai avem puțin și ajungem la mașină.

— Ești udă learcă. Nu vreau să răcești.

Voia să mă protejeze de ploaie. În ultimii doi ani nu putuse face nimic pentru a mă ajuta. Se simțise neputincioasă, probabil chiar mai neputincioasă decât mă simțisem eu. În cele din urmă, umbrela s-a deschis și, chiar dacă aproape ajunseserăm la mașină, am luat-o.

Udă până la piele, am intrat în mașina tatălui meu, la volanul căreia l-am găsit pe Andre. S-a întors spre mine și mi-a zâmbit. Prezența lui acolo însemna că-și ținuse promisiunea și mă așteptase; încă mă iubea. În sfârșit mă simțeam fericită! Era ciudat că înainte să fiu arestată nu prea ne-am dat seama că ne iubeam; am descoperit acest lucru doar după ce ne-am pierdut unul pe celălalt.

Vocea mamei mele a răsunat în mașină:

— Pe așa o vreme, de ce nu ne-au lăsat să venim la porțile închisorii? Uită-te la tine! Sigur o să te îmbolnăvești. Dă-ți jos șosetele!

— *Maman*, nu te îngrijora! Sunt bine. Te asigur. Mă voi schimba de îndată ce ajungem acasă.

— Ți-am făcut haine noi. Toate te așteaptă la tine în șifonier.

În timp ce eu eram în închisoare, părinții mei se mutaseră în casa unei vechi prietene, o femeie cumsecade pe nume Zenia, care trăia singură într-o casă mare cu cinci dormitoare și demisol în partea din spate, situată într-un cartier select. Această înțelegere era profitabilă pentru ambele părți. Zenia nu mai stătea singură, iar părinții mei nu mai erau nevoiți să plătească o chirie mare pentru un spațiu mic. Prețul locuințelor crescuse dramatic în anii de după revoluție și multor familii din clasa de mijloc care nu aveau propria casă le era greu să plătească chirie.

— Cum v-ați descurcat cu mutatul? am întrebat-o pe mama.

— Bine. A trebuit să mai vindem din lucruri. Zenia are multă mobilă și nu era suficient spațiu pentru toate. Andre a fost foarte drăguț și ne-a ajutat în ziua mutării. Slavă Domnului că are mașină break. Nu știu ce ne-am fi făcut fără el.

— Încă mai ai break-ul? l-am întrebat pe Andre.

— Da.

Am fost surprinsă să aflu că avea aceeași mașină, dar apoi am realizat că, deși mi se părea că stătusem o viață la Evin, trecuseră doar doi ani, două luni și douăsprezece zile.

Optsprezece

În casa Zeniei mă aștepta un dormitor cu o fereastră mare cât aproape tot peretele, care dădea spre curtea din spatele casei. Pereții și perdelele erau roz, culoarea mea preferată, iar lângă fereastră se aflau două fotolii. Mi-am trecut degetele peste materialul moale care îmbrăca fotoliile și m-am imaginat așezată într-unul din ele, citind un roman sau o carte de poezie. Aveam chiar și o măsuță de toaletă, care făcea parte dintr-un set de mobilier de perete, iar pe ea erau așezate două fotografii cu mine, puse în rame lucrate manual în Isfahan. Într-una aveam vreo opt ani și stăteam sprijinită de Oldsmobile-ul albastru strălucitor al tatălui meu; purtam o rochie albă de plajă și mă uitam insistent către obiectiv, cu un zâmbet ezitant și întrebător pe față. Chiar fusesem vreodată atât de tânără? În cealaltă fotografie aveam treisprezece ani și eram pe bicicletă, în fața casei de vacanță a mătușii mele, îmbrăcată cu un tricou albastru și o pereche de pantaloni scurți albi, nerăbdătoare să ajung la plajă și să mă întâlnesc cu Arash. Fratele meu făcuse ambele fotografii.

În locul vechiului meu pat, o canapea acoperită cu o cuvertură maro dintr-un material asemănător cu tweedul era așezată într-un colț. Am atins fiecare obiect de mobilier. Totul părea real. De ce mă simțeam ca și cum aș fi visat? Într-un fel, viața mea reală era încă la Evin, iar această lume în care tocmai intrasem, acest loc pe care îl numisem casă și la care tânjiseam să mă întorc era intangibil și străin. *Totul e real. Sunt acasă. M-am întors. S-a terminat. Coșmarul a luat sfârșit. E bine că ne-am mutat. Este un nou început. Trebuie să uit trecutul.*

Mi-am scos hainele împăturite din sacoșa de plastic pe care o adusesem de la Evin. Mă gândisem să arunc tot conținutul ei la gunoi, dar știam că nu pot face asta. Eșarfa albă pe care o purtasem la nuntă se afla deasupra teancului; o înfășurasem în jurul verigheții. Trăgând adânc aer în piept, i-am desfăcut fiecare pliu mătăsos. Îl vedeam pe Ali în brațele mele, chinându-se să respire. Dorindu-mi ca lumea să fi fost un loc mai simplu, cu doar două categorii de oameni, buni și răi, am împachetat la loc verigheta și am ascuns-o într-un colț întunecat al șifonierului. Apoi m-am îndreptat către fereastră.

Ploaia se oprirea, iar lumina soarelui se revărsa printre nori, ca niște panglici aurii și mătăsoase. Curtea era foarte intimă, fiind înconjurată de ziduri înalte de cărămidă. O mulțime de tufe desfrunzite de trandafiri împrejmuiau piscina goală. S-a auzit o bătaie ușoară în ușa dormitorului meu.

— Intră, am spus, fără să-mi iau privirea de la grădina liniștită.

Andre a intrat, a venit în spatele meu și și-a așezat mâinile pe umerii mei. Simțeam mirosul apei sale de colonie și căldura trupului său.

— Puteai să vii acasă cu un copil în brațe și te-aș fi iubit la fel de mult, mi-a spus. Nimic nu s-ar fi schimbat pentru mine.

Nu m-am mișcat din loc. Nu avea de unde să știe despre copil, dar spusese ceea ce aveam nevoie să aud cel mai mult. Am presupus că auzise că fetele erau violate în închisoare. M-am abținut să nu plâng.

— Nu sunt însărcinată.

— Ai fost torturată?

— Da. Vrei să știi de ce m-am convertit la islamism?

Aș fi vrut să aflu tot ce mi se întâmplase, dar nu știam cum să-i spun.

— Nu prea contează pentru mine, dar știu că ai făcut-o doar pentru că nu ai avut de ales, nu-i așa?

— Da.

— Te iubesc!

— Și eu te iubesc!

M-am întors cu fața spre el.

Era prima dată când ne declarăm unul altuia iubirea.

M-a prins în brațe. Buzele lui le-au atins pe ale mele și, pentru câteva clipe, Evin a devenit doar o amintire care nu mai putea să mă țină captivă.

În seara aceea ne-am așezat cu toții în jurul mesei să luăm cina. Mama gătise tocană din carne de vită și țelină cu garnitură de orez. La început, în încăperea a domnit liniștea, întreruptă doar de zgomotul făcut de tacâmuri în contact cu farfuriile sau de câte o tuse scurtă.

— Slavă Domnului că a plouat azi! Era secetă de prea multă vreme. Gazonul părea foarte trist, dar acum arată mai bine, a spus Zenia, spărgând tăcerea cu vocea ei caldă și melodioasă.

Avea cam 1,55 metri și vreo 55 de kilograme, părul blond tuns scurt și ochii negri.

— Cu cât plouă mai mult acum, cu atât vor înflori mai frumos trandafirii, a adăugat Hooshang Khan, un prieten apropiat de familie al Zeniei, care lua masa cu noi.

Sisi, una dintre cele trei pisici ale Zeniei, stătea sub masă și se freca de piciorul meu. M-am aplecat și am scărpinat-o pe cap, iar ea s-a pus pe tors.

Tatăl meu stătea mai mereu cu capul în jos, fixând farfuria cu mâncare, dar din când în când privirea lui făcea încet turul mesei, zăbovind câteva clipe asupra mea. Încercam să-i descifrez gândurile analizându-i fața, dar aceasta era la fel de inexpresivă ca de obicei. Când venea să mă viziteze la închisoare părea distrus, dar acum mă întorsesem acasă și lucrurile reintraseră pe făgașul lor normal. Probabil că era mai ușor pentru toți dacă se prefăceau că nu fusesem niciodată încarcerată. Dar oare această tăcere era un mod de a mă proteja pe mine sau de a se proteja pe ei înșiși?

În noaptea în care fusese asasinat Ali, mama lui gătise tot tocană din carne de vită și țelină cu garnitură de orez. Cum le-aș fi putut spune alor mei despre Ali, despre căsătoria mea și despre moartea lui? Mă simțeam ca o străină, ca un musafir de care nu-i păsa nimănui cu adevărat, care fusese invitat din obligație. Odată terminată vizita, trebuia să le urez tuturor noapte bună și să plec acasă. Dar unde era casa mea? La familia Moosavi sau la Evin?

În noaptea aceea nu am putut să dorm, privind umbrele necunoscute ce se proiectau pe pereți. În noaptea morții sale, Ali m-a salvat de două ori: prima dată atunci când m-a împins la pământ, iar a doua oară când l-a rugat pe tatăl său, cu ultimele lui cuvinte, să mă ducă la familia mea. Dacă nu aș fi avut sprijinul domnului Moosavi, mi-aș fi petrecut tot restul vieții la Evin sau, mai rău, după cum îmi spusese însuși domnul Moosavi, Hamehd mi-ar fi aranjat o căsătorie cu unul dintre prietenii lui și nu mi-ar fi rămas altă soluție în afară de sinucidere.

Când s-a întors de pe front, Ali m-a avertizat că, dacă nu mă căsătoream cu el, îi va aresta pe părinții mei și pe Andre. Atunci l-am crezut, dar acum o umbră de suspiciune încolțea în mine. Dacă fusese doar o amenințare? Ce s-ar fi întâmplat dacă l-aș fi refuzat?

Acum, când stăteam întinsă în patul meu, în deplină siguranță, era mult mai ușor să fiu curajoasă.

A doua zi, am scotocit casa în căutarea cărților mele, majoritatea primite cadou de la Albert, proprietarul librăriei, și a cutiei aurii ce conținea povestea bunicii mele. Le-am căutat în zadar, apoi m-am dus s-o întreb pe mama de ele. Stătea în camera de zi, fumând o țigară.

— *Maman*, nu-mi gădesc cărțile. Unde sunt?

A scuturat din cap și m-a privit ca și cum ar fi fost cea mai irelevantă întrebare pe care o auzise vreodată.

— Cărțile tale. Tu încă nu te-ai învățat minte, nu-i așa? Cărțile tale erau la fel de periculoase ca o bombă cu ceas. Știi cât de speriați am fost când te-au arestat? Am distrus toate cărțile pe care gărzile nu le-au confiscat. Mi-a luat zile întregi, dar am scăpat de ele.

Nu le-a putut arde, pentru că nu aveam șemineu sau curte. Așa că, încet-încet, le-a rupt foaie cu foaie, le-a spălat și le-a stors la mașină până le-a transformat într-o pastă, pe care a amestecat-o cu gunoiul în mai multe rânduri.

M-am lăsat să cad pe un scaun, gândindu-mă la cuvintele frumoase transformate într-o pastă urâtă.

Cărți spălate. Cuvântul scris înecat, redus la tăcere.

Cronicile din Narnia îmi lipseau cel mai mult. Albert mi le semnase.

— Era o cutioară aurie sub patul meu. Ce s-a întâmplat cu ea? am întrebat-o pe mama.

— Scrierile bunicii tale. Gândește, Marina! Dacă Gărzile Revoluționare ar fi venit din nou la noi acasă și ar fi găsit hârtii scrise în limba rusă, la ce crezi că s-ar fi gândit? Ne-ar fi trebuit ani întregi să demonstrăm că nu suntem comuniști.

Nu am învinovățit-o pe mama; fusese speriată. Acestea erau consecințele revoluției islamice.

Durerea pierderii era un lucru ciudat. Apărea sub multe chipuri și forme, era de multe soiuri și mă întrebam dacă a stat vreodată cineva să le identifice pe toate și să le dea nume pretențioase.

Nu după mult timp, mi-am sărbătorit a nouăsprezecea zi de naștere, iar mama a invitat câțiva prieteni și rude la petrecere. Înainte ca invitații să sosească, mi-am inspectat garderoba: haine negre, bleumarin și maro, toate cu mânecă lungă și deprimante. Nu aveam 80 de ani. Îmi doream o rochie fără mâneci, în culori vii; îmi doream să o pun pe mine, să mă uit în oglindă și să o regăsesc pe fata care fusesem odată. Voiam să o îmbrac și să-mi reiau viața din punctul în care o lăsasem.

M-am dus la mama și i-am spus că, deși hainele pe care mi le făcuse erau foarte drăguțe și îmi plăceau, îmi doream ceva mai colorat și mai vesel pentru ziua mea. Am întrebat-o dacă aș putea împrumuta una dintre rochiile ei de petrecere; avea una roz, fără bretele, pe care o adoram. Bănuiam că îmi era un pic cam mare, dar aș fi fost în stare să rezolv această problemă. La Evin învățasem să cos. Mama a fost de acord. După ce am stat jumătate de oră în spatele mașinii de cusut, rochia îmi venea perfect. Mi-am înghesuit picioarele într-o pereche de pantofi cu toc. Aveam de gând să-mi regăsesc viața și să o recuperez.

Invitații mi-au zâmbit, m-au îmbrățișat și m-au sărutat, spunându-mi că arătam grozav. Mă bucuram să-i văd pe toți, dar simțeam o distanță tangibilă între noi, între fata care fusese plecată și cei care trăiseră o viață normală. Pauze stânjenitoare se strecurau în fiecare conversație.

— Marina, arăți minunat! Ce mai faci? mă întreba cineva.

— Foarte bine, mulțumesc! răspundeam.

Apoi îmi zâmbeau forțat și încercau să-și ascundă stinghereala, care era la fel de vizibilă ca și culoarea ochilor lor.

— Ah, pateurile acelea par delicioase! Le-a făcut mama ta?

Nu era vina lor. Erau politicoși și amabili, dar totul se oprea aici. Nimeni nu dorea să afle mai multe. Părintele Nicola, venise și el; cânta cântece populare rusești la acordeon, iar părinții mei îl acompaniau cu vocea. Era un sentiment plăcut să fiu înconjurată de chipurile zâmbitoare și familiare ale prietenilor și rudelor și să ascult melodiile care alcătuiseră coloana sonoră a copilăriei mele. Ali avusese dreptate. Acasă nu mai era la fel, pentru că nici eu nu mai eram la fel. Inocența confortabilă și sigură a copilăriei dispăruse pentru totdeauna.

După cină, nașa mea, Siran, s-a așezat lângă mine. Era o femeie înțeleaptă și îmi plăcuse întotdeauna să-i știu punctul de vedere.

— Cum te simți? m-a întrebat.

— Ca nouă, i-am răspuns.

— Mă bucur că ai rămas tu însăși, mi-a spus râzând.

Era îmbrăcată la fel de elegant ca întotdeauna, într-o bluză crem și o fustă maro bine croită.

— Trebuie să fii mândră de tine, a continuat. Cei mai mulți oameni care ies de la Evin se închid într-o cameră și nu mai vorbesc cu nimeni multă vreme. Tu ai moștenit forța bunicii tale.

Se cânta un vals, iar oamenii dansau în jurul nostru.

— De ce nu mă întreabă nimeni nimic despre ce mi s-a întâmplat în ultimii doi ani? am vrut să aflu.

— Răspunsul e foarte simplu. Ne este frică să întrebăm pentru că ne este frică să știm. Cred că e vorba de un fel de autoapărare naturală. Ne gândim că dacă nu vorbim despre asta și ne prefacem că nu s-a întâmplat, vom uita.

Mă așteptasem ca întoarcerea mea acasă să simplifice din nou lucrurile, dar nu a fost deloc așa. Uram liniștea din jurul meu. Voiam să mă simt iubită. Dar cum putea iubirea să-și găsească drumul prin tăcere? Tăcerea și întunericul erau foarte asemănătoare: întunericul însemna lipsa luminii, iar tăcerea însemna absența sunetului, a vocilor. Cum să înaintezi printr-o asemenea uitare?

După ziua mea, am decis să fac tot posibilul pentru a absolvi liceul; trebuia să-mi văd de viață. Puteam să studiez acasă și să mă prezint la examene. Deși Andre își continua studiile de licență în inginerie electrică, venea să mă vadă în fiecare zi și mă ajuta să învăț la analiză matematică și la fizică. Îmi povestea despre cursurile, profesorii și prietenii lui și uneori mergeam cu el acasă la amici de-ai lui pentru a participa la reuniuni sau petreceri aniversare. Într-un mod ciudat, aceasta a fost perioada în care

„mi-a făcut curte”.

Pe vremea aceea, Gărzile Revoluționare aveau puncte de control prin tot orașul. Obişnuiau să oprească mașinile în diferite momente ale zilei, dar mai ales noaptea, și să facă percheziții la întâmplare. Un bărbat și o femeie care nu erau rude apropiate sau logodiți nu aveau voie să fie singuri într-o mașină, aceasta fiind considerată o infracțiune. Ca măsură de precauție, deși nu discutaserăm încă nimic despre căsătorie, Andre i-a rugat pe preoți să ne dea o scrisoare prin care să demonstrăm că eram logodnici și ținea mereu acest document în mașină, în caz că am fi fost opriți și luați la întrebări.

Studiam cam zece ore pe zi, fie în camera mea, fie plimbându-mă în jurul piscinei goale, cu cartea în mână. Poate că îmi umpleam timpul în mod inconștient cu matematica și științele ca să nu mă mai gândesc la trecut. Tata era la muncă toată ziua, șase zile pe săptămână – încă mai lucra ca funcționar pentru unchiul Partef – și mama își petrecea majoritatea timpului stând la cozi ca să cumpere de mâncare, gătind în bucătărie sau împletind, iar eu încercam să nu-i stau în cale.

Într-o zi caldă, în timp ce mă aflam în curte, Andre și-a tras scaunul mai aproape de al meu și m-a luat pe după umeri. Vrăbiile se jucau în jurul nostru, iar trandafirii roșii, roz și albi parfumau aerul cu mireasma lor.

— Când crezi că ar trebui să ne căsătorim? m-a întrebat.

La Evin, Mohammad mă prevenise că nu puteam să mă căsătoresc cu un creștin.

Conform legilor islamice, unei femei de religie musulmană nu i se permite să se mărite cu un creștin, în timp ce un bărbat musulman are voie să ia în căsătorie o femeie de religie creștină. Faptul că mă convertisem la islamism cu forța și în circumstanțe extraordinare nu avea nicio relevanță pentru guvern. După obiceiurile musulmane, dacă renunțam la islamism și mă întorceam la creștinism, meritam pedeapsa cu moartea.

— Știi că, dacă ne căsătorim și se află, voi fi condamnată la moarte și e posibil ca și tu să ai aceeași soartă, i-am spus.

Vântul întorcea paginile manualului de matematică aflat pe masă.

— Îți mai aduci aminte de ziua când ne-am întâlnit pentru prima dată în biroul de la biserică? m-a întrebat. A fost dragoste la prima vedere. Din acel moment, am știut că tu ești aleasa mea. Și am simțit că trebuie să am grijă de tine. Iar când te-au luat, știam că aveai să te întorci. Locul nostru este unul lângă altul. Așa ne-a fost scris.

I-am mângâiat fața și părul blond și mătăsos și l-am sărutat.

— În fiecare zi petrecută la Evin mi-am dorit să mă întorc la tine. Îmi păstram speranța, deși știam că era posibil ca asta să nu se întâmple niciodată.

Apoi, pentru prima dată, mi-a mărturisit că pe 19 martie, dis-de-dimineată, cu o săptămână înainte să ies din închisoare, ai mei primiseră un apel telefonic de la Evin

prin care erau informați că urma să fiu eliberată în ziua respectivă. Andre și părinții mei au mers imediat la închisoare și au așteptat acolo toată ziua, dar li s-a spus să plece, fără să li se dea vreo explicație. Am fost extrem de surprinsă să aud așa ceva; de ce nu îmi spusese nimeni despre asta până atunci? Oare această amânare a eliberării fusese un alt rezultat al luptei pentru putere dintre Ladjevardi și domnul Moosavi? Dacă era așa, atunci domnul Moosavi dusesse un adevărat război și eram sigură că nu ar fi avut nicio șansă să-l câștige fără sprijinul ayatollahului Khomeini.

— Am fost atât de îngrijorați! mi-a spus Andre. Nu știam de ce se răzgândiseră, iar gărzile nu voiau să vorbească cu noi. Apoi au sunat din nou pe 26 martie și ne-am grăbit să ajungem la închisoare. La poartă ni s-a spus să mergem la Luna Park și să te așteptăm acolo. Am lăsat mașina într-o parcare din apropiere și părinții tăi au mers pe jos de acolo. Eu am rămas să aștept în mașină. Eram foarte nerăbdător, dar știam că nimic nu era sigur, așa că am încercat să nu-mi fac speranțe deșarte. La câteva minute după ce au plecat părinții tăi, un bărbat cu barbă, îmbrăcat civil, s-a apropiat de mașină și mi-a spus „*salam aleikum*”. L-am salutat și eu. M-am gândit că avea nevoie de îndrumări să ajungă undeva sau ceva de genul acesta. Dar bărbatul s-a aplecat către mine și mi-a spus: „Nu uita că nu te poți căsători cu Marina!”. L-am întrebat cine era și de unde mă cunoștea și mi-a răspuns că asta nu avea nicio importanță. Apoi a adăugat: „Te avertizez! Ea e musulmană și tu creștin, așa că nu puteți să vă căsătoriți!”. Apoi s-a întors și a plecat.

După ce a vorbit cu acel bărbat, Andre a fost extrem de surprins și îngrijorat. Deși era conștient că gărzile știau de relația noastră din momentul în care fusese la biserică atunci când venisem în vizită de la Evin, abia atunci realizase că autoritățile închisorii stătuseră cu ochii pe el. Apoi spaima lui s-a transformat în furie. Nu era treaba nimănui cu cine voia el să se căsătorească. Mă iubea și asta era tot ce conta.

— Marina, înțeleg situația, mi-a spus. Știu că e periculos să mă căsătoresc cu tine. Dar vreau s-o fac. Nu putem să ne dăm bătuți. Nu facem nimic greșit. Suntem îndrăgostiți și vrem să ne căsătorim. Cât de departe îi vom lăsa să meargă? Trebuie să luăm atitudine!

Avea dreptate.

Presupuneam că bărbatul cu barbă era Mohammad. Știam foarte bine că această căsătorie putea să fie condamnarea mea la moarte, dar, ca o ironie, trebuia să-mi risc viața pentru a mi-o recupera. În închisoare fusesem la un pas de moarte, iar Ali mă salvase. Dar nu mi-a dat viața înapoi; a păstrat-o pentru sine. Viața mea fusese prețul pe care îl plătisem pentru a supraviețui și acum trebuia să lupt ca să o redobândesc.

Le-am spus părinților mei că luasem decizia să mă căsătoresc cu Andre, iar ei au crezut că mi-am pierdut mințile. Chiar și cei mai mulți preoți considerau că nu trebuia să ne căsătorim, dar noi am stabilit data nunții pe 18 iulie 1985, la aproximativ

saisprezece luni de la eliberarea mea din închisoare. Prietenii și familia au încercat în repetate rânduri să ne facă să ne răzgândim. Într-un ultim efort, părinții mei l-au rugat pe Hooshang *Khan* să stea de vorbă cu mine. Era un om blând și înțelept și știau că îi port mult respect. Când a bătut la ușa dormitorului meu într-o seară, eu stăteam pe canapea și citeam. A intrat, a închis ușa în urma lui și s-a așezat pe un scaun. Aplecându-se în față, și-a sprijinit coatele pe genunchi și m-a privit drept în ochi.

— Nu face asta!

— Ce anume?

— Nu te căsători cu Andre! Știu că vă iubiți, dar trăim vremuri grele. Ai putea muri din cauza asta. Așteaptă să mai treacă un timp! Lucrurile s-ar putea schimba. Nu merită să-ți pierzi viața pentru asta.

Cuvintele lui au scos la iveală toată furia pe care o înăbușisem în mine.

— Nu aveți niciun drept să-mi spuneți cu cine să mă mărit și cu cine nu! Nici dumneavoastră, nici părinții mei și, bineînțeles, nici guvernul! Voi face ceea ce îmi doresc să fac! Voi face ceea ce trebuie făcut! Ajunge cu compromisurile!

Nu ridicasem tonul în felul acesta niciodată în viața mea. Nu fusesem niciodată așa de nepoliticoasă cu cineva atât de în vârstă față de mine. Știam că avusesem un comportament total nepotrivit. Hooshang *Khan* s-a albit la față și a ieșit din cameră, în timp ce eu am izbucnit în lacrimi. Nu aveam de gând să-i permit guvernului să-mi conducă viața. Mă aruncase în închisoare și mă torturase emoțional și fizic. Fusesem forțată să mă convertesc la islamism și să mă mărit cu un bărbat pe care nu îl cunoșteam. Îmi privisem prietenii suferind și murind. Ceea ce conta acum era să fac ce trebuia, să le arăt tuturor că, deși fusesem obligată să mă convertesc, mă căsătoream cu bărbatul pe care îl iubeam, chiar dacă asta însemna să mă întorc la închisoare și să-mi pun viața în mare pericol. De data asta nu aveam de gând să fac niciun compromis. Nu mă doborâseră și nici nu aveau cum să mă doboare vreodată.

În ziua în care Andre și cu mine am fost să ne căutăm verighete, am încercat să-i spun despre Ali. Știam că avea să înțeleagă. Ne-am plimbat prin magazinul de bijuterii, uitându-ne la vitrine. Merita să știe și voiam să-i spun. Mi-a atras atenția o verighetă de aur care era formată din două inele îmbinate și am cerut să o văd. Ne-a plăcut amândurora. Când ne-am întors la mașină, am găsit pe parbriz o amendă pentru parcare neregulamentară. Andre mi-a spus că era prima amendă pe care o primise vreodată și am început să râdem.

În timp ce mergeam cu mașina spre casă, mă tot gândeam de unde să-mi încep mărturisirea. Trebuia să încep cu începutul, adică cu primul moment în care pusesem piciorul în închisoare. Apoi trebuia să povestesc despre fiecare secundă trăită și despre fiecare lucru care mi se întâmplase. Nu, nu puteam face asta. Nu puteam să mă întorc în trecut și să retrăiesc totul.

În vara aceea, părinții mei au petrecut câteva zile la casa lor de vacanță, iar Andre și cu mine i-am însoțit. Casa era la fel de frumoasă și liniștită cum o știam, dar bucuria pe care o simțisem întotdeauna când fusesem acolo devenise o simplă amintire. În prima zi, dis-de-diminează, când toată lumea încă dormea, m-am dus la Stânca Rugăciunii. Totul părea neschimbat. Copacii bătrâni mângâiau cerul, iar razele soarelui care răsărea le umpleau frunzele de lumină. Aveam pantofii și pantalonii uzi de roua dimineții. M-am întins pe stâncă, simțindu-i suprafața aspră și umedă pe piele, și mi-am amintit de ziua în care Arash și cu mine ne rugaserăm acolo. Se schimbaseră atât de multe lucruri de atunci! Mi-am scos prima verighetă din buzunar, am îngenuncheat lângă stâncă și am încercat să scot o pietricică, dar nu voia să iasă. Am tot încercat, dar toate pietricelele erau cimentate. Mă dureau degetele. M-am întors în casă. Nu se auzea nimic, cu excepția sforăiturilor tatălui meu. Am mers pe vârfuri prin bucătărie, am luat un cuțit și m-am întors în grabă la stâncă. De data asta am reușit să scot trei pietricele și să pun verigheta în scobitura întunecată. Mi-am imaginat-o înconjurată de mii de rugăciuni.

Când ne-am întors la Teheran, mama mi-a mărturisit că, atunci când m-am convertit la islamism, tata a spus că nu mai eram fiica lui. Spăla vasele și nici nu a ridicat privirea spre mine în timp ce vorbea. Nu am fost surprinsă, dar m-a durut. Mă așteptasem ca acasă să găsesc un adăpost, dar ușile mi se închiseseră în nas. Distanța dintre noi părea să crească. S-a șters pe mâini și a ieșit din bucătărie. Chiar dacă i-aș fi destăinuit secretele mele, nu ar fi fost în stare să-mi ofere ceea ce aveam nevoie din partea ei; îmi doream să mă înțeleagă. Acesta era felul ei de-a fi. Perspectiva ei asupra lumii și lucrurile care contau cu adevărat pentru ea erau complet diferite de ale mele și nu îndrăzneam să spun că eu aveam dreptate și ea nu. Eram diferite și trebuia să nu mă mai aștept ca ea să gândească la fel ca mine. Trebuia să o accept așa cum era, deoarece același lucru îl voiam și eu de la ea. Nu am putut înțelege de ce îmi spusese despre reacția dură pe care o avusese tata după convertirea mea. El nu-mi spusese nicio vorbă despre asta, dar presupun că mama a considerat că trebuia să cunosc adevăratele sentimente ale tatălui meu în legătură cu această chestiune.

În ziua nunții mele cu Andre, mama m-a ajutat cu machiajul. O mătușă îmi cususe rochia. Mi-am stăpânit cu greu lacrimile în momentul în care am scos-o din șifonier. Nu-mi venea să cred că ajunsese să trăiesc această zi. M-am uitat pe fereastra dormitorului meu și am privit trandafirii roz din curte, spunând o rugăciune pentru fiecare dintre prietenii pe care îi iubisem și îi pierdusem. Îmi lipseau toți.

Așezându-mi cu grijă rochia pe un scaun de lângă fereastră, gândurile mi-au zburat

la Ali și la ziua nunții noastre, când fusesem atât de înspăimântată. Ziua de azi era diferită; ziua de azi era a mea.

M-am întrebat dacă Andre și cu mine vom avea vreodată copii. Îmi era groază să rămân din nou însărcinată. De multe ori mă gândisem la momentele pe care le petrecusem în vis cu copilul meu. Ochii lui veseli, chicotelile lui, mânuța apucându-mi părul și gurița lui care sugea cu nesaț din mine.

Andre ieșise dis-de-dimineață să cumpere fructe proaspete și băuturi răcoritoare ca să le ducă la biserică. Invitaserăm oaspeții să rămână după ceremonie și slujbă la o felie de tort și un suc în holul bisericii. Ca să nu atragem prea mult atenția, am decis ca eu să merg la biserică mai devreme și să mă îmbrac în rochia de mireasă acolo.

În timp ce se cânta marșul nupțial, tata m-a condus la altar în biserică plină ochi și m-am simțit mai fericită decât fusesem vreodată în viața mea. Coșuri mari umplute până la refuz cu gladiole albe decorau altarul, iar fețe zâmbitoare ne înconjurau din toate părțile.

Am făcut poze în biserică și în curte. Am mâncat tort și am stat de vorbă cu invitații și, curând după aceea, a venit momentul să mergem acasă, în micul apartament pe care Andre îl închiriasse după ce murise tatăl lui, iar mătușa care îl crescuse se întorsese în Ungaria. Cu vedere spre munții Alborz, apartamentul era situat la nord de Teheran, într-un bloc turn construit pe dealurile Iordan, cu fața spre autostrada cu același nume. Chiar înainte de a ieși din biserică, mi-am pus eșarfa și *mantou*-ul islamic peste rochia de mireasă și apoi m-am îndreptat, alături de Andre, spre Fiatul lui bleumarin. Eram fericiți, dar și speriați și speram la tot ce era mai bun, pentru că nu aveam încotro; hotărâserăm să ne trăim viața.

Aproape imediat după nunta noastră, Andre și-a găsit de muncă la uzina electrică din Teheran și, câteva luni mai târziu, am închiriat un apartament împreună cu părinții mei, pentru a împărți cheltuielile. Războiul dintre Iran și Irak, pe atunci în al cincilea său an, începuse să se intensifice. Din septembrie 1980, când începuseră ostilitățile, conflictul armat ocolise cel mai adesea Teheranul; distanța mare dintre oraș și Irak ne protejase. Străzile din cartierele rezidențiale au început să poarte numele tinerilor uciși pe front. Înainte să fiu închisă la Evin, acest proces de schimbare a numelor străzilor fusese lent și trecuse aproape neobservat. Dar, după ce am ieșit din închisoare, am observat că multe nume de străzi comemorau viețile pierdute în război.

Cu puțin timp înainte de căsătoria mea cu Andre, atacurile aeriene au început să vizeze Teheranul și alte câteva orașe mari. Fără niciun avertisment, prima explozie s-a produs într-o dimineață, foarte devreme. O rachetă a aruncat în aer un cartier rezidențial situat la mai puțin de trei kilometri de casa Zeniei. Ne-a zguduit puternic și m-a trezit din somn. Deși la acel moment nu cunoșteam cauza zgomotului, știam că se

Întâmplase ceva groaznic. Din acel moment, sirenele au început să urle de câteva ori pe zi și în toiul nopții. Chiar dacă nimeni nu avea un adăpost antiaerian adecvat și guvernul nu se deranjase să construiască așa ceva, oamenii încercau să se adăpostească în locuri sigure, cât mai departe de ferestre. La fiecare rachetă care exploda, oameni mureau sau erau răniți din cauza sticlei sparte.

Moartea devenise o parte a vieții cotidiene. Cei care au avut posibilitatea să părăsească orașul și să meargă în localități mai mici au făcut-o. Dar majoritatea oamenilor nu aveau unde să se ducă. Însă, așa cum râul își găsește drumul spre ținuturile mai joase chiar dacă trebuie să sape prin canioane, viața a reușit să identifice calea cea mai scurtă spre „normalitate”, luptând cu încăpățănare împotriva fricii. Părinții mergeau la muncă și își trimiteau copiii la școală, doar că îi strângeau în brațe câteva clipe în plus și mai zăboveau puțin atunci când își luau rămas-bun. Câteva școli fuseseră dărâmate în timpul raidurilor aeriene și sute de copii își pierduseră viața pe când stăteau în băncile lor sau se jucau în curte. Pe câmpul de luptă, Saddam Hussein începuse să folosească arme chimice, ca sarinul și iperita, omorând mii de oameni.

Când Andre și cu mine mergeam cu mașina prin oraș, în drum spre biserică sau spre casa vreunui prieten, vedeam câte un spațiu mare gol și singuratic acolo unde cu o zi înainte fusese o casă. Uneori, câte o scară interioară refuzase să se prăbușească printre ruinele vieții unei familii, conducând în mod straniu spre golul din spatele ei, sau câte un perete acoperit cu tapet înflorat își arunca umbra peste praful vieților pierdute.

Într-o miercuri dimineată, cam la doi ani după eliberarea mea din închisoare, am primit un telefon. Tocmai voiam să ies până la magazinul alimentar și aveam geanta în mână.

— Pot să vorbesc cu Marina? mi s-a adresat o voce necunoscută.

— Eu sunt.

— Marina, sun de la Evin.

Lumea s-a oprit în loc. Am lăsat geanta pe podea și m-am sprijinit cu toată greutatea de perete.

— Trebuie să vii la Evin sâmbăta asta ca să răspunzi la câteva întrebări. Să fii la poarta principală la ora nouă dimineata și să nu întârzi!

— Ce fel de întrebări?

— Vei vedea. Ține minte, nouă dimineata, sâmbătă!

Nu mă puteam mișca. Nici măcar nu puteam lăsa receptorul din mână. Viața mea de după Evin fusese doar un vis. Venise vremea să mă trezesc la realitate. Cel puțin nu ceruseră să vină și Andre. Într-un final, am închis telefonul și m-am dus în dormitor. Nu era nimeni acasă și am avut suficient timp să mă adun. Am încercat să mă gândesc la ce se putea întâmpla. Am încercat să-mi spun că totul era bine și că voiau doar să mă

verifice. Dar nu am putut. Extenuată, m-am întins pe pat și am adormit. M-am trezit cu mama strigându-mă și atingându-mi umărul.

— De ce dormi cu eșarfa și cu *mantou*-ul pe tine? m-a întrebat.

O clipă nu am putut să-mi amintesc nimic. Apoi i-am povestit.

— Poftim?

M-a privit ca și cum chiar nu pricepuse nimic din ceea ce-i spusese.

I-am repetat totul și s-a albit la față.

Tot ce puteam să fac era să dorm. Nu puteam să mă gândesc la Evin, asta nu avea să mă ajute. Uneori, când mă trezeam să mă duc la baie sau să beau o gură de apă, îl găseam pe Andre stând lângă mine nemișcat, privind în gol, cu fața palidă. Știa că nu putea face nimic, că trebuia să mă lase să mă duc. În casă nu se auzea niciun zgomot. Liniștea ne înghițise ca o balenă.

Sâmbătă dimineață, mi-am luat repede rămas-bun de la Andre fără să-l privesc în ochi. Nu voiam să-l îmbrățișez, pentru că știam că nu aș fi putut să-i mai dau drumul. Luaserăm o decizie și trebuia să rămânem fermi. În definitiv, știusese că se putea ajunge în acest punct. Tata m-a dus cu mașina până la poarta principală a închisorii; hotărâsem că era prea periculos să mă ducă Andre. Tata era foarte tăcut. I-am spus să plece imediat și i-am urmărit mașina dispărând după colț. Mă întrebam dacă aveau să mă tortureze. Dar de ce ar fi făcut-o? Pentru ei eram o musulmană care se convertise la creștinism și se căsătorise cu un creștin, așa că meritam să mor. Nu voiau să scoată informații de la mine; acum era vorba despre pedeapsa capitală. „Voi muri cu demnitate”, mi-am spus, și abia când gândul acesta mi-a trecut prin minte am realizat că asta era adevărat atât timp cât făceam ceea ce trebuia și îmi urmam convingerile. Și nu aveam niciun dubiu că, indiferent ce-i făcuseră lui Taraneh, și ea murise cu demnitate.

Aranjându-mi *chador*-ul, m-am îndreptat către unul dintre gardienii din fața porții și i-am spus despre apelul telefonic. M-a întrebat cum mă chema și s-a dus înăuntru. S-a întors după câteva minute și mi-a spus să-l urmez. Ușa grea de metal s-a închis în urma mea. Am intrat într-o încăpere mică. A ridicat receptorul și a format un număr.

— E aici, atât a spus.

Putea fi ultima zi din viața mea. Probabil că Hamehd venea să mă întâmpine. Mi-am promis că voi ține capul sus. S-a deschis ușa și a intrat Mohammad. Am suspinat ușurată.

— Marina, mă bucur să te revăd! Ce mai faci? m-a întrebat.

— Foarte bine, mulțumesc, dar tu?

— Slavă Domnului, sunt bine! Vino după mine!

L-am urmat. Nu mi-a cerut să mă leg la ochi. Peste tot erau plantate flori, ceea ce părea complet nefiresc la Evin. M-a condus într-o clădire și apoi într-o cameră, care era

mobilită cu un birou și cinci sau șase scaune. Pe perete era un tablou cu Khomeini.

— Te rog, ia loc! mi-a zis. Spune-mi, ce ai mai făcut de când ai ieșit de aici?

— Nu mare lucru. Am studiat în cea mai mare parte a timpului și mi-am luat diploma de bacalaureat.

— Asta e foarte bine. Altceva?

— Nu prea.

Mi-a zâmbit și a scuturat din cap.

— Iar ai intrat într-o grămadă de necazuri și cred că știi la ce mă refer, dar ești norocoasă că ai câțiva prieteni aici. Hamehd avea planuri pentru tine, dar am reușit să-l oprim.

— Ce vrei să spui?

— A aflat despre a doua ta căsătorie și a încercat să convingă Curtea Revoluției Islamice să te condamne la moarte. Dar știai că se poate întâmpla asta, nu-i așa?

— Da, știam.

— Și totuși ai mers până la capăt?

— Da.

— Și cum numești tu ceea ce ai făcut: îndrăzneală sau prostie?

— Nici una, nici alta. Am făcut doar ceea ce am crezut eu că e bine.

— Ei bine, de data asta norocul a fost de partea ta. Fanaticii ca Hamehd au început să piardă teren la Evin. Cred că asasinarea lui Ali i-a făcut pe oameni să realizeze că au mers prea departe. Ali m-a rugat să am grijă de tine în caz că i se întâmplă ceva, și chiar dacă nu sunt de acord cu ce ai făcut, i-am respectat dorința. Dar nu voi mai face asta o dată. Te-am chemat aici să te avertizez ca data viitoare să gândești un pic înainte de a acționa.

— Apreciez asta.

— Familia Moosavi m-a tot întrebat de tine. Le-am spus că vei fi azi aici. Au venit să te vadă.

Ușa s-a deschis și au intrat. Mă bucuram să-i revăd. Micul Ali crescuse; era un copilăș adorabil și mă privea cu suspiciune. Akram m-a îmbrățișat. Ne-am așezat cu toții.

— Mă bucur că ești bine, Marina. Totul e în regulă? m-a întrebat domnul Moosavi.

— Da, mulțumesc!

— Așadar, te-ai recăsătorit. Ești fericită?

— Da, domnule.

— Ești foarte încăpățânată. Puteai să dai de multe necazuri dacă n-am fi avut noi grijă de tine.

— Știu, domnule, și vă mulțumesc pentru asta.

— Nu m-am atins de bani și, dacă îi vrei, sunt ai tăi.

— Nu, mulțumesc, sunt bine.

— Aceasta este mătușa ta Marina, Ali. Du-te și dă-i un pupic! i-a spus Akram băiețelului ei, care s-a îndreptat încetișor spre mine.

— Vino aici, Ali! i-am zis. Ce băiat mare te-ai făcut!

S-a apropiat, m-a sărutat pe obraz și a fugit înapoi la mama lui.

Doamna Moosavi plângea și am îmbrățișat-o. Viața mea ar fi fost foarte diferită dacă Ali nu ar fi murit. Ei ar fi rămas familia mea, așa cum fuseseră timp de cincisprezece luni. Nu mi-am dorit niciodată ca lui Ali să i se întâmple ceva. M-am simțit vinovată pentru că nu l-am iubit și pentru că nu l-am urât, dar totul se terminase și nu mai puteam face nimic. Sentimentele mele față de el fuseseră mereu un amestec de mânie, frustrare, frică și incertitudine și așa aveau să rămână.

Când am ieșit de la Evin, am mers până la autostradă și am făcut semn unui taxi. Supraviețuisem. Era ca și cum moartea încerca să mă îndepărteze, să mă protejeze, iar eu nu înțelegeam motivul. Lumea se mișca și sclipea în fața ochilor mei. De ce supraviețuisem, când atâția oameni muriseră? Sarah nu fusese eliberată și ar fi trebuit să-l întreb pe domnul Moosavi de ea, dar nu fusesem în stare să gândesc clar. Mă întrebam dacă putuse face ceva pentru ea.

Când am ajuns acasă și am deschis ușa dinspre curte, m-am trezit dintr-odată în brațele lui Andre. M-a strâns tare, tremurând.

— Slavă Domnului, slavă Domnului! Ești bine? Nu-mi vine să cred că ți-au dat drumul! Ce s-a întâmplat?

I-am spus că au făcut o verificare de rutină, la fel cum făceau și cu ceilalți foști deținuți de la Evin.

— Te-au întrebat dacă te-ai căsătorit?

— Nu, am mințit.

Nu voiam să-și facă griji și nici să dau explicații.

— Ori nu știi, ori știi și nu prea le pasă.

— Asta înseamnă că nu ne vor mai deranja?

— Nu știu, dar cred că vom fi în siguranță, cel puțin pentru o vreme. Însă nu uita că sunt foarte imprevizibili. E greu de spus ce vor face mâine.

Știam că dacă fanaticii ca Hamehd ar fi dobândit mai multă putere și sprijin la Evin, situația mea s-ar fi schimbat dramatic.

Eram înspăimântată de război, nu doar din cauza atacurilor cu rachete, ci și pentru că Andre urma să-și înceapă serviciul militar obligatoriu peste câteva luni. Apoi am auzit de un program guvernamental special care le permitea celor care aveau un master să predea în universități din orașe izolate, timp de trei ani, în schimbul serviciului militar. Era singura noastră șansă de a-l ține pe Andre departe de front; tocmai obținuse diploma de master. Și-a depus candidatura în cadrul programului și a

fost acceptat.

Am fost nevoiți să ne mutăm în Zahedan, un oraș situat în sud-estul Iranului, aproape de granița cu Pakistanul și Afganistanul. Andre urma să fie lector la Universitatea din Sistan-Belucistan. A trebuit să se ducă la Zahedan cu vreo lună înainte de începerea cursurilor, ca să se ocupe de toate formalitățile și pregătirile necesare. L-am însoțit și eu, pentru că nu fusesem niciodată în acea parte a țării și eram curioasă să-mi văd viitoarea casă.

Zborul de la Teheran la Zahedan a durat cam o oră și jumătate. În timp ce avionul începea manevrele de aterizare, am privit pe gemulețul din dreptul meu. Pământul arăta de parcă fusese lăsat să se odihnească în pace, acoperit de un giulgiu de nisip. Am observat un punct mic și oarecum verde în depărtare și l-am privit cum se mărea în mijlocul liniștii deșertului fără sfârșit. Clădiri de lut și cărămidă s-au ivit din nisip, căutând prețioasa umbră a copacilor rari.

După ce avionul a aterizat, am luat un taxi și am mers să vedem orașul. Lumina soarelui, nefiind filtrată de poluare sau umiditate, era atât de intensă, încât părea bizară și ostilă. Drumul care lega aeroportul de oraș era într-o stare surprinzător de bună, despiciând peisajul plat ca o cicatrice veche. În centrul Zahedanului, mici magazine se înșirau de o parte și de alta a străzilor înguste, iar bărbați și femei îmbrăcați în veșminte tradiționale – bărbații în șalvari largi și cămăși lungi, iar femeile în rochii lungi până la glezne, brodate de mână, și eșarfe dezlegate – umpleau trotuarele. Nu mai văzusem până atunci o cămilă de aproape, iar aici am găsit una stând la marginea străzii, mestecând tacticos și privind traficul cu ochii ei mari și plictisiți, care păreau să le fi văzut pe toate. În cartierele mai noi și mai înstărite erau case mari, construite din cărămizi de cea mai bună calitate, dar pe măsură ce ne îndreptam spre nord clădirile deveneau mai mici și erau făcute în principal din chirpici. Spre marginea de nord a orașului se înălțau dealuri stâncoase, care prezentau o serie de găuri asemănătoare deschiderilor de peșteri, despre care șoferul de taxi ne-a spus că fuseseră săpate de oameni pentru a fi locuite. Am văzut un grup de băieți cu picioarele goale ce alergau după o minge de plastic ruptă sub soarele arzător și râdeau. Șoferul de taxi ne-a întrebat care era motivul vizitei noastre, iar Andre i-a explicat că urma să predea la universitate.

— Șahul a construit universitatea, a spus șoferul, și ne-a prins foarte bine. Acum vin aici oameni cu școală din Teheran și din alte orașe mari să-i învețe pe copiii noștri și pe alți copii care vin la noi din locuri îndepărtate.

În martie 1987, Andre și cu mine am pus tot ce aveam în mașină și ne-am început călătoria de peste o mie cinci sute de kilometri. După câteva ore, micul nostru Renault 5 galben părea să fie singur pe lume. Prin geamul deschis, vântul fierbinte îmi șfichiuia

fața. O mare de nisip dansa deasupra drumului, ridicându-se în valuri aurii, iar ceva mai departe, spre linia orizontului, pământul dispărea sub mirajul unui ocean argintiu fremătând. Ore întregi, peisajul a rămas același, iar drumul nu a avut nicio cotitură. Uneori, când ne opream să ne dezmoșim, îmi dădeam seama câtă liniște era în deșert fără huruitul constant al mașinii. Pe malul mării, chiar și într-o zi liniștită, poți auzi mereu murmurul apei, iar într-o pădure, chiar și atunci când animalele aleg să nu facă niciun zgomot, tot poți percepe foșnetul frunzelor. Însă aici liniștea era absolută. La asfințit, soarele a dispărut după marginea fierbinte și roșie a pământului, iar noaptea s-a lăsat ușor și pe tăcute, răcorind vântul dogoritor. Simțeam că aș fi putut atinge stelele strălucitoare care umpleau cerul nopții cu corpurile lor mici sclipind intermitent. Aici lumina și sunetul nu se răsfrângeau; era un ținut atât de izolat și uitat de lume, încât părea situat în afara timpului.

Universitatea din Zahedan avea o zonă rezidențială pentru cadrele didactice, construită în campus. Casele nu erau luxoase, dar erau bine construite, confortabile și curate. Aveam tot ce ne trebuia pentru a duce o viață decentă. Însă apa de la robinet conținea multe minerale și nu era potabilă, așa că de două sau trei ori pe săptămână trebuia să mergem cu mașina până la stația de epurare, care se afla la o distanță de vreo zece minute, pentru a umple câteva recipiente mari cu apă de băut.

Andre era foarte ocupat cu munca lui. La universitate preda, iar acasă își pregătea cursurile și corecta lucrări. Singurătatea și liniștea deșertului m-au ajutat să mă îndepărtez de trecut. Toată ziua mă ocupam cu lucruri obișnuite, cum ar fi curățenia și gătitul, iar când terminam, o luam de la capăt. Nu prea dădeam drumul la radio, nu deschideam televizorul și nici nu citeam. Nu mai aveam ce cărți să citesc și, în mod ciudat, nici nu îmi era dor de ele. Eram pur și simplu extenuată, ca un maratonist care a alergat ore întregi, a reușit să treacă de linia de sosire și în cele din urmă s-a prăbușit. Mintea mea făcea doar lucrurile pe care trebuia să le facă. Îmi amintea să mă ocup de îndatoririle simple: rufele erau mereu spălate, podelele erau impecabile, iar masa era pusă la ora potrivită.

Andre avea colegi minunați la universitate. Uneori ne întâlneam cu ei și cu familiile lor și toți erau foarte drăguți cu noi. Nu știau nimic despre trecutul meu și puteam să vorbesc cu ei despre rețete noi și despre idei de amenajare a casei.

Războiul nu ajunsese până în Zahedan, care era destul de departe de granița Iranului cu Irakul, dar atacurile cu rachete asupra Teheranului și a altor șapte orașe au continuat. O sunam pe mama aproape în fiecare zi pentru a mă asigura că ai mei erau bine. Deși e plăcut să dormi noaptea fără explozii care amenință să te facă bucăți, eu mă simțeam ca o trădătoare. Mi-am implorat părinții să vină și să stea cu noi la Zahedan o vreme, dar tata a refuzat, zicând că trebuia să meargă la muncă. L-am rugat să o lase măcar pe mama să vină, dar mi-a spus că nu trebuia să-mi fac griji: Teheranul

era un oraș foarte mare, iar probabilitatea de a fi loviți de o rachetă era foarte mică. Apoi, într-o dimineață, m-a sunat mama.

— *Maman*, ești bine?

— Da. Am venit să stau la Marie câteva zile. Sunt mai în siguranță aici.

Marie locuia într-un bloc turn, nu foarte departe de apartamentul din Teheran al părinților mei. Nu prea avea sens.

— *Maman*, despre ce vorbești? Ești mai în siguranță *aici*, în Zahedan. Teheranul este un loc nesigur, indiferent unde ai sta.

— Crede-mă. E mai bine aici.

— *Maman*, spune-mi imediat ce se întâmplă sau mă urc în următorul avion și vin eu singură să aflu!

— Strada noastră a fost lovită ieri-dimineață.

Locuința părinților mei era situată pe un teren de mici dimensiuni. Dacă o rachetă lovise strada lor când mama era acasă, nu înțelegeam cum de nu era rănită.

— Unde a căzut, mai exact?

— Peste prima casă din colț.

Căzuse la o distanță de patru case și mama nu era rănită?

— Casa lor e distrusă. În locul ei a rămas doar o gaură mare și neagră, ca și cum clădirea nu ar fi fost niciodată acolo. Nu-i cunoșteam prea bine pe proprietari. Erau oameni liniștiți, de vârsta noastră. Bărbatul era la muncă. Soția și nepotul lui au murit. Au fost omorâți și doi oameni care treceau prin zonă cu mașina. Câțiva vecini au fost răniți, dar nu foarte grav. Nu prea era nimeni acasă; oamenii erau la muncă sau la cumpărături.

Am încercat să-mi imaginez scena pe care tocmai o descriese mama, dar nu am reușit.

— Bărbatul s-a întors acasă, iar familia lui nu mai era, a continuat mama. A rămas doar o gaură. Cu câteva minute înainte de explozie a sunat sirena. Eram în bucătărie și vorbeam la telefon cu mătușa ta, Negar. Mi-a spus: „A pornit sirena. Închide și du-te într-un loc ferit!”. M-am băgat între frigider și dulap. Apoi s-a întâmplat. A fost asurzitor. Bum! Am crezut că explodasem. Dar apoi s-a făcut o liniște de moarte, de parcă surzisem. Am ieșit. Era sticlă peste tot. O parte se transformase într-o pulbere sfărâmicioasă. Iar bucățile mai mari erau înfipite în pereți ca niște săgeți. Casa a rămas în picioare, dar înăuntru era o dezordine de nedescris. Am găsit bucăți din ușa de la dulapul tău afară, în curte.

În cele din urmă, războiul a luat sfârșit în august 1988, când eram însărcinată în patru luni. Guvernul Iranului a acceptat o rezoluție a Consiliului de Securitate al ONU și s-a anunțat încetarea ostilităților între Iran și Irak. Nimeni nu câștigase. Fuseseră

omorâți mai bine de un milion de oameni.

În a doua parte a anilor 1980, organizația Mojahedin-e Khalgh a mobilizat aproximativ 7.000 de membri în Irak pentru a lupta alături de armata lui Saddam, cu scopul de a slăbi guvernul iranian. Nu reușeam să înțeleg cum puteau mujahedinii să se alăture unui om ca Saddam, care măcelărise atâția iranieni. La puțin timp după acordul de încetare a focului, mujahedinii, care își aveau baza în Irak, au atacat provincia Kermanshah din vestul Iranului, crezând că vor obține suficient sprijin pentru a răsturna regimul islamic, dar Gărzile Revoluționare i-au înfrânt cu ușurință. Mulți dintre ei au fost uciși, iar cei care au supraviețuit s-au retras în Irak. După acest episod, sute de prizonieri de la Evin, care fuseseră acuzați că îi susțineau pe mujahedini, au fost executați.

În primele trei luni de sarcină m-am simțit foarte rău și am avut grețuri frecvent, dar din cea de-a patra lună a fost mai bine. Bebelușul creștea. Nu după mult timp, am început să-l simt mișcând în mine, iar această experiență m-a făcut să plâng, căci realizez că îl iubesc mai mult decât credeam că este posibil. Îmi doream să-i dăruiesc lui Andre un copil sănătos.

Mama s-a oferit să vină și să stea cu mine câteva zile după nașterea copilului. Pregătisem deja pătuțul, iar hăinuțele erau așezate cu grijă în dulap.

La sfârșitul celei de-a opta luni de sarcină am mers la spital să fac o ecografie. Zahedanul era un oraș mic, iar întâmplarea a făcut ca medicul meu ginecolog să fie și el prezent acolo. Capul copilului era prea mare. Ginecologul credea că bebelușul suferea de hidrocefalie, o afecțiune gravă, ce presupune acumularea de apă în craniu. Medicul radiolog care mi-a făcut ecografia era totuși de părere că dimensiunea mare a capului nu implica neapărat hidrocefalia și că ar fi trebuit să existe și alte semne, dar acestea lipseau. Stăteam întinsă pe pat, ascultându-i pe cei doi medici discutând în contradictoriu despre bebelușul meu.

— Ar trebui să-i găurim craniul și să scoatem copilul afară; nu merită făcută o operație de cezariană, a spus medicul ginecolog.

A fost prea mult pentru mine și Andre. Eram speriată și furioasă. Nu aveam de gând să-mi las bebelușul să moară. Am vrut să merg la Teheran pentru a cere o a doua părere, dar sarcina era prea avansată, iar compania aeriană nu mi-ar fi permis să mă îmbarc. Să mergem cu mașina până la Teheran ar fi fost prea riscant. Ce s-ar fi întâmplat dacă bebelușul ar fi decis să vină pe lume în mijlocul pustietății?

Unul dintre colegii lui Andre avea un prieten care lucra pentru compania aeriană și, folosindu-se de influența lui, a reușit să ne facă rost de bilete. În scurt timp eram în drum spre Teheran, unde o verișoară de-a mea l-a convins pe medicul ei ginecolog să mă vadă.

De la aeroport m-am dus direct la spital. Medicul a cerut o altă ecografie, iar după aceea mi s-a spus că bebelușul era bine – pur și simplu avea capul mare. Dar nașterea naturală nu era recomandată, așa că am stabilit o dată pentru operația de cezariană: 31 decembrie 1988. Nu eram complet liniștită. Dacă se înșelau? Îmi doream cu disperare să țin acest copil în brațe aici, pe lumea asta. Voiam să-l hrănesc și să-i aud plânsetul. Aveam nevoie ca această viață nouă să fie în siguranță înăuntrul meu, să se nască și să trăiască.

Fiul nostru, Michael, s-a născut pe 31 decembrie 1988. Când am deschis ochii după operație, aveam dureri puternice și o stare de greață, iar gura îmi era uscată și amară. Andre mi-a spus că bebelușul era bine. În timp ce îmi țineam fiul în brațe, m-am gândit la Sheida și la tristețea pe care o simțise după ce-și trimisese băiețelul acasă la părinții ei. Acum înțelegeam cât de groaznic fusese pentru ea.

Ayatollahul Khomeini a murit pe 3 iunie 1989. Suferea de cancer și tocmai fusese supus unei intervenții chirurgicale. Oamenii aflaseră că moartea lui era iminentă. Când am auzit știrea la radio, stăteam pe pat, acasă în Zahedan, și îl alăptam pe Michael, care pe atunci avea cam cinci luni. Crainicul plângea. Cei doi ani pe care îi petrecusem la Evin mi-au trecut prin fața ochilor. Revoluția trebuia să însemne sfârșitul închisorii Evin, dar nu a fost așa. Dimpotrivă, a amplificat ororile tăcute din închisoare, făcându-le mai sângeroase ca niciodată. Khomeini era responsabil pentru lucrurile îngrozitoare care se întâmplaseră în spatele acelor ziduri. Era responsabil pentru moartea lui Gita, Taraneh, Sirius, Layla, Mina și a altor mii de oameni. Dar, cumva, nu mă bucuram să aud că murise. Într-un fel, îl compătimeam. Ce rost avea să judec un om mort? Eram sigură că, la fel ca Ali, nu avea doar părți rele. Auzisem că îi plăcea poezia și că era el însuși poet. Schimbase lumea, dar oamenii nu aveau să realizeze profunzimea impactului său decât în momentul în care istoria avea să poată privi înapoi și să analizeze acțiunile sale și rezultatele acestora de la o distanță sigură. M-am rugat ca sufletele celor care și-au pierdut viața după revoluție să-și afle liniștea, iar familiile lor să găsească curajul și puterea de a-și continua viața și de a face din Iran un loc mai bun.

Michael adormise. Era un copilaș frumos. Nu avea habar că un bărbat pe nume Khomeini schimbase viețile părinților lui și mă întrebam cum avea să ne afecteze moartea ayatollahului, pe noi și Iranul. Mulți credeau că guvernul islamic nu va supraviețui morții sale și că lupta pentru putere dintre diferitele facțiuni ale guvernului va duce la sfârșitul Republicii Islamice.

În ziua funeraliilor lui Khomeini, o zi caniculară, o mare de aproape nouă milioane de oameni, toți îmbrăcați în negru, s-a revărsat pe străzile Teheranului, îndreptându-se pe autostradă către cimitirul Behesht-eh Zahra. Am urmărit transmisiunea la televizor. Nu mai văzusem o mulțime atât de mare de oameni – nimeni nu mai văzuse. Țipau,

boceau și se loveau cu palmele peste piept, așa cum își jelesc șiiții martirii. Nu puteam să mă gândesc decât la viețile tinere și nevinovate pierdute la revoluție și în închisoarea Evin. Dar îndoliaților din mulțime nu părea să le pese de asta. Khomeini fusese imamul lor, liderul lor și eroul lor, omul care, în felul său unic, sfidător și ferm, ținuse piept Occidentului. „Dar de ce l-or fi iubind atât de mult?”, am încercat să înțeleg. Era ura lor față de lumea vestică atât de puternică încât să nu le pese că propriii lor copii nevinovați erau încarcerați și omorâți? Poate că relația lor cu el nu avea nimic de-a face cu dragostea, ci era o admirație plină de teamă și venerație pentru un om ce provenea dintr-o familie săracă și prin care găsiseră puterea și autoritatea de a înfrunta o lume care îi hărțuise vreme îndelungată.

Mulțimea a înconjurat camionul care ducea sicriul de lemn al lui Khomeini. Toată lumea voia să obțină o bucată din giulgiul său și să-l zărească pentru ultima dată. Camionul părea că se afundă în mulțimea neagră. Forțele de ordine se chinuiau să-i țină pe îndoliați la distanță, stropindu-i cu apă din furtunuri pentru incendii, dar era în zadar. Sub un vâl de ceață, praf și căldură, huruitul unui elicopter a înăbușit țipetele și bocetele în timp ce s-a apropiat de camion și a aterizat în fața lui. Sicriul lui Khomeini a fost luat din camion pentru a fi mutat în elicopter, dar mulțimea a tras de el până s-a rupt. Mâini întinse rupeau bucăți din giulgiul alb, iar unul dintre picioarele lui Khomeini a început să se vadă. Într-un final, trupul său a fost urcat în elicopter, care a fost nevoit să se miște în sus și în jos pentru a se elibera de oamenii care atârnavă de patinele de aterizare.

După câteva ore s-a făcut o încercare mai organizată de a îngropa trupul lui Khomeini și, de data aceasta, a avut succes. Câteva elicoptere militare s-au apropiat de locul de veci, iar din unul dintre ele a fost scos un sicriu metalic. Trupul lui Khomeini, învelit în giulgiu, a fost luat din sicriu – conform tradiției șiite, mortul se îngroapă doar în giulgiu – și, în cele din urmă, a fost înmormântat între miile de martiri ai țării.

Au trecut luni de zile, iar regimul islamic a reușit să supraviețuiască morții lui Khomeini. Ayatollahul Ali-eh Khamenei l-a înlocuit pe Khomeini în funcția de lider suprem al țării. Khamenei ocupase deja funcția de președinte timp de două mandate. Domnia terorii a continuat. Numărul celor arestați a scăzut, dar nu pentru că era mai multă libertate, ci pentru că toată lumea cunoștea prețul mare pe care îl plătea dacă vorbeai împotriva regimului. Cei care îndrăzneau să-și exprime părerea erau reduși imediat la tăcere. Femeile au trăit timpuri ba mai bune, ba mai rele. La fiecare câteva luni, Gărzile Revoluționare își înăspreau controlul, nearătând nicio toleranță pentru femeile machiate sau care purtau un *hijab* necorespunzător. Apoi urmau câteva săptămâni în care puteai să scapi nepedepsită dacă aveai puțin ruj pe buze sau câteva fire de păr la vedere.

Deși Andre și cu mine știam că nu vom fi niciodată în siguranță în Iran, nu putuserăm să părăsim țara. Când am fost eliberată din închisoare, mi se spusese că nu aveam voie să ies din Iran timp de trei ani. Dar restricția nu a expirat în mod automat, doar pentru că trecuseră trei ani. Mai întâi trebuia să depun o cerere pentru a obține un pașaport. Apoi, cei de la biroul de pașapoarte urmau să-mi dea o adresă pe care trebuia să o duc la Evin și să cer permisiunea de a ieși din țară. Andre nu avea voie să călătorească în străinătate până nu se încheiau cei trei ani de profesorat la Zahedan. Situația mea era mai complicată, dar nu puteam afla exact cum stăteau lucrurile până nu încercam.

Am depus cerere pentru obținerea unui pașaport și, cum mă așteptam, mi-a fost respinsă. Am luat adresa pe care mi-au dat-o la biroul de pașapoarte și am dus-o la Evin. Acolo mi s-a spus că puteam să ies din țară doar dacă plăteam 500.000 de *toman*-i – aproximativ 3.500 de dolari americani – ca o garanție că mă voi întoarce. Dacă mă întorceam în mai puțin de un an, primeam banii înapoi. Dacă nu, îi lua guvernul. Pe vremea aceea, salariul lui Andre era cam de 7.000 de *toman*-i pe lună, adică aproximativ 60 de dolari americani. Nu aveam suficienți bani.

L-am rugat pe tata să ne împrumute. Pentru a-i ajuta, continuaserăm să plătim jumătate din chiria părinților mei chiar și după ce ne mutaserăm la Zahedan. Tata vânduse casa de vacanță și avea în bancă o sumă de două ori mai mare decât cea de care aveam nevoie.

— Tată, te rog doar să ne împrumuți banii, i-am zis. Nu ți-am cerut niciodată bani până acum. De îndată ce o țară liberă ne acceptă și găsim de muncă, îți vom plăti treptat datoria.

— Crezi că-i așa ușor în străinătate? m-a întrebat. Viața e grea. De unde știi că vei reuși?

— Știu, pentru că suntem oameni care muncim din greu și pentru că Dumnezeu e mare. El ne va ajuta.

Tata a râs.

— Hai să-ți spun o istorioară, mi-a zis. Doi pescari au pornit pe mare într-o barcă mică. Era vreme bună când au plecat de la țărm, iar marea era calmă. Dar, când au ajuns în larg, vremea s-a schimbat. Nu după mult timp, au fost prinși în mijlocul unei furtuni. „Ce ne facem acum?”, a întrebat unul dintre ei, în timp ce barca era zdruncinată de colo colo. „Trebuie să ne rugăm la Dumnezeu să ne salveze, pentru că El e mare și puternic și ne poate scoate din această încurcătură”, a spus celălalt. „O fi mare Dumnezeu, prietene, dar barca asta cu siguranță e mică”, a răspuns primul dintre ei și amândoi au pierit înecați.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor. Chiar dacă nu știa tot ce mi se întâmplase în

închisoare, știa că fusesem prizonier politic și că nu aveam niciun viitor în Iran. Trebuia să trăiesc mereu cu frică și, din cauza cazierului meu politic, nu mi se permitea să mă înscriu la universitate. Aveam nevoie de sprijinul lui, iar el avea posibilitatea să mă ajute, dar m-a refuzat.

— Îți pasă mai mult de bani decât de mine! i-am reproșat. Ți-am spus că ți-i voi înapoia și mă voi ține de cuvânt. Nu ți-aș cere dacă nu aș fi disperată.

— Nu! mi-a răspuns.

În cele din urmă, am fost nevoită să accept crudul adevăr despre tata: nu avea să facă niciodată vreun sacrificiu pentru mine. Nu știu de ce era așa. Toată viața am simțit că exista o distanță între noi, dar am ignorat-o mereu, crezând că pur și simplu nu era genul de om care să-și exteriorizeze adevăratele sentimente. Nu-mi aminteam de niciun episod în care să-și fi arătat dragostea sau afecțiunea față de cineva, nici măcar față de mama sau fratele meu. Toată viața am tras cu coada ochiului la tații care își iubeau fiicele și își exprimau deschis sentimentele, la cei care făceau sacrificii enorme pentru copiii lor. Respinsesem gândul că tatăl meu era diferit. Mă prefăcusem mereu că era bun, generos și iubitor.

M-am gândit la domnul Moosavi. Știam că puteam să ridic receptorul și să-l sun și nu aveam nici cel mai mic dubiu că mi-ar fi dat banii pe care Ali mi-i lăsase. Dar nu voiam să fac asta; aveam nevoie ca acea parte din viața mea să se sfârșească. Îmi doream ca familia mea să mă trateze așa cum mă trataseră părinții lui Ali. Dar știam că dorința mea nu avea să se îndeplinească niciodată.

În ultimii lui ani de viață, tatăl lui Andre lucrase la o fabrică de mobilă. Cu ajutorul patronului fabricii, el și alți câțiva muncitori investiseră bani într-un teren, pe care voiau să construiască un mic bloc de locuințe. Când tatăl lui Andre a murit, proiectul nu începuse încă, dar Andre a continuat să facă plăți în contul lui. Într-o zi am primit un telefon de la o doamnă care lucra la fabrică și care ne-a informat că începuse construcția blocului. I-am spus că plănuiam să plecăm din țară, dar că întâmpinam probleme financiare. S-a oferit să ne cumpere partea și să ne plătească cu 500.000 de *tooman*-i mai mult decât investiserăm deja. Era tot ce aveam nevoie.

Andre a primit pașaportul de îndată ce s-a terminat perioada de trei ani pe care o petrecuserăm în Zahedan. M-am dus la Evin, am depus garanția și am obținut și eu pașaportul. Auziserăm de o agenție de refugiați catolică din Madrid și am decis să plecăm în Spania. Ne-am cumpărat biletele de avion, ne-am vândut toate lucrurile, care nu erau multe, și am schimbat banii în dolari americani. Dar tot nu aveam nicio garanție că vom putea pleca. La aeroport, Gărzile Revoluționare le interziceau multor persoane cu pașapoarte valabile să iasă din țară. Nu aveam să ne simțim liberi decât în momentul în care avionul nostru trecea granița iraniană.

Zborul nostru era dimineața devreme, vineri, 26 octombrie 1990, iar părinții mei

urmau să ne ducă la aeroportul din Teheran pe la miezul nopții. Michael, care avea douăzeci și două de luni, a început să geamă și să se agite în timp ce-l îmbrăcam, dar a dormit confortabil în brațele mele de îndată ce mașina a pornit din loc. Orașul era pustiu. Priveam cum străzile familiare rămâneau în urmă. Mai întâi străzile rezidențiale înguste din Davoodieh, unde locuiserăm după ce ne-am întors din Zahedan, apoi străzile principale, largi și străjuite de magazine. Mă legau amintiri de aproape fiecare stradă și fiecare colț.

Viața în Iran mă transformase în cine eram. Lăsam în urmă bucăți din inima și din sufletul meu. În pământul acesta își dormeau somnul de veci oameni dragi mie – iar eu trebuia să-l părăsesc. Aici nu exista niciun viitor pentru noi, ci doar trecut. Îmi doream ca viitorii mei copii să vadă casa în care îmi găsisem locul odinioară. Voiam să le arăt drumul care mă dusesse către școală, parcul în care mă jucasem și biserica unde primisem darul credinței și al păcii. Îmi doream să vadă albastrul Mării Caspice, podul care unea cele două părți ale portului și câmpurile de orez care se odihneau la poalele munților înalți. Voiam să cunoască deșertul, cu înțelepciunea și singurătatea lui. Dar știam că, cel mai probabil, asta nu avea să se întâmple niciodată. Pentru noi nu exista cale de întoarcere.

Imediat ce am trecut de Piața Azadi, cu monumentul ei înalt și alb – un punct de reper al Teheranului, care fusese ridicat pe vremea șahului și devenise un fel de poartă de intrare în oraș –, am știut că îmi luam rămas-bun pentru totdeauna. Am privit pentru ultima oară către vârfurile înzăpezite ale munților Alborz, care abia se profilau pe fundalul cerului nopții.

Ajunși la aeroport, am parcat mașina și ne-am îndreptat în tăcere spre terminal. Cum controalele de securitate durau mult, am sosit cu câteva ore mai devreme. Gărzile Revoluționare au deschis fiecare bagaj și l-au cercetat cu atenție. Era ilegal să scoți din țară antichități, prea multe bijuterii sau sume mari de bani. Totul a decurs fără probleme și le-am făcut cu mâna părinților mei. Toți plângeam.

Avionul companiei Swissair a decolat în aerul rece și întunecat al zorilor. În scurt timp, am trecut granița și mai toate femeile și-au scos *hijab*-ul și au început să se machieze. Ascultând huruitul continuu și liniștitor al motoarelor, am închis ochii și m-am întrebat dacă raiul avea un birou de obiecte pierdute. Lăsasem multe lucruri în urmă. Unul dintre ele era o cutie de bijuterii din argint pe care bunica mea, ca o femeie practică ce era, o folosea ca să țină în ea zahărul și o ținea pe masa din bucătărie. O primise cadou de la soțul ei. Nu puteam să nu-mi închipui că, de fiecare dată când își îndulcea ceaiul, își amintea de tot ce făcuseră împreună. Mai erau și flautul lui Arash, colierul pe care nu mai avusese ocazia să mi-l dăruiască sau prima mea verighetă. Poate că nu erau pierdute și aveam să le găsesc într-o bună zi pe toate sub pietrele

acoperite de mușchi ale Stâncii Rugăciunii, într-o pădure stranie, locuită de îngeri.

Epilog

Pe 28 august 1991, după ce petrecuserăm opt zile la Madrid și apoi zece luni la Budapesta, așteptând ca actele noastre să fie gata, un avion al companiei Swissair ne-a dus pe un aeroport din Zürich, unde ne-am așezat la rând să ne îmbarcăm pentru zborul spre Toronto. Îl învățasem pe Michael câteva cuvinte în limba engleză și îi vorbisem despre o țară frumoasă, numită Canada, unde iarna ninge mult și puteam face oameni de zăpadă, iar verile erau calde și verzi și puteam să mergem și să înotăm în lacuri albastre. Stătea lipit de mine, strângându-mă de mână, cu ochii mari, plini de entuziasm. Câțiva studenți canadieni stăteau la aceeași coadă, în fața noastră. Îi invidiam și mă întrebam cum era să fii canadian.

— Abia aștept să ajung la Toronto! a spus unul dintre ei.

— Și eu! a răspuns altul. Ne-am simțit foarte bine aici, dar nicăieri nu-i ca acasă.

În momentul acela, privindu-i pe acei adolescenți cu zâmbetele lor luminoase și lipsite de griji, am știut că avea să ne fie bine în Canada. Urma să fie noua noastră casă, unde aveam să fim liberi și să ne simțim în siguranță, să ne educăm copiii și să-i privim cum cresc și unde aveam să ne găsim locul.

Nota autoarei

Zahra Kazemi a murit la Evin pe 11 iulie 2003.

Pe 23 iunie 2003, fotojurnalista canadiano-iraniană fusese arestată în timp ce făcea fotografii lângă închisoarea Evin, pe durata unui protest condus de studenți. La scurt timp, s-a comunicat că se afla în comă.

În zilele ce au urmat morții ei, președintele iranian, Mohammad-eh Khatami, a cerut deschiderea unei investigații interne. Fiul Zahrei Kazemi și reprezentanți ai Ministerului canadian al Afacerilor Externe au cerut repatrierea trupului său în Canada. Oficialii iranieni au recunoscut că fotojurnalista fusese bătută mortal, dar, ignorând presiunea internațională, au îngropat-o în Iran. Niciunui medic independent nu i s-a permis să examineze cadavrul. Autoritățile iraniene au arestat câțiva agenți de pază, despre care au spus că era posibil să fie responsabili pentru moartea Zahrei, dar aceștia au fost eliberați în scurt timp.

În cele din urmă, un anchetator al serviciilor secrete iraniene, Mohammad Reza Aghdam Ahmadi, a fost acuzat de omor și trimis în judecată, dar a fost achitat. Avocații familiei Kazemi, printre care și laureatul Premiului Nobel pentru Pace Shirin Ebadi, au considerat că Aghdam Ahmadi fusese doar un țap ispășitor.

În data de 31 martie 2005, doctorul Shahram Azam, medic de la serviciul de urgență al Spitalului Baghiattulah din Teheran, a făcut publice detaliile îngrozitoare pe care i le dezvăluise unui oficial din Ministerul canadian al Afacerilor Externe în Suedia cu un an înainte: Zahra fusese violată, zgâriată și bătută cu bestialitate, avea două degete rupte, nasul spart, trei unghii smulse, craniul fracturat, un deget zdrobit la piciorul stâng, iar pe picioare avea urme de bici.

Nu o cunoșteam pe Zahra Kazemi. În 2003, la mijlocul lui iulie, pe la ora opt dimineața, am deschis ușa de la intrare ca să iau ziarul care fusese lăsat pe verandă. Era o zi minunată: soarele strălucea, iar trandafirii și clematitele din grădina mea erau în plină floare, așa că am decis să citesc ziarul afară. L-am scos din pungă de plastic albastră și, desfăcându-l, am dat peste fotografia unei femei frumoase, cu zâmbet larg și ochi vioi. M-am întrebat cine era și am citit imediat articolul. Am resimțit fiecare cuvânt ca pe o frânghie ce mi se strângea în jurul gâtului.

Începusem lucrul la cartea mea de amintiri în ianuarie 2002 și tocmai scrisesem a treia versiune, așa că amintirile mele legate de Evin erau destul de proaspete. Știam că ceea ce îndurasem eu la Evin încă se mai petrecea între zidurile închisorii, dar vederea fotografiei Zahrei și a zâmbetului ei frumos a dat acestei certitudini o putere dureroasă și zguduitoare, care m-a lovit în plin. Murise ca Mina. Dar fotografia Minei nu apăruse niciodată pe prima pagină a vreunui ziar. Lumea aflase acum pentru că Zahra era cetățean canadian. Dacă lumea ar fi fost atentă mai din timp, dacă lumii i-ar fi păsat, Zahra nu ar fi murit și multe vieți nevinovate ar fi fost salvate. Dar lumea a păstrat tăcerea, în parte și pentru că martorilor ca mine le-a fost frică să ia atitudine. Dar deja era prea mult. Nu mai aveam de gând să las frica să mă țină captivă.

În dimineața zilei de 31 martie 2005 m-a sunat Michelle Shephard, o bună prietenă de-a mea care lucrează ca reporter pentru *Toronto Star* și scrie despre chestiuni legate de Orientul Mijlociu, terorism și securitate. M-am bucurat să-i aud vocea, dar mi-a spus că avea niște vești pentru mine.

— Cred că ar fi bine să stai jos, mi-a spus.

Am făcut întocmai, iar ea mi-a spus de raportul doctorului Shahram Azam cu privire la rănilor suferite de Zahra. Îmi doream să o fi putut salva. Îmi doream să fi murit cu ea. Dar moartea mea nu ar fi ajutat pe nimeni. Aveam o poveste de spus. Zahra le dăduse prizonierilor politici din Iran un nume și un chip; venise rândul meu să le dau un glas.

Mulțumiri

Ca să fiu sinceră, nu știu de unde sau cum să încep; poate ar trebui să inventez cuvinte noi, pentru că „mulțumesc” și „sunt recunoscătoare” sună prea banal și nepotrivit și mă fac să mă simt ca și cum aș comite un act de trădare.

Andre, iubirea vieții mele: cred cu tărie că ești cea mai onestă și loială ființă pe care Dumnezeu a creat-o vreodată. Bunătatea ta sfidează legile naturii. Mi-ai stat alături și mi-ai dat speranță și putere să supraviețuiesc. Știu cât de greu ți-a fost să accepți că a trebuit să-mi urmez inima și să scriu această carte; cu toate acestea, m-ai sprijinit mereu. Îți mulțumesc pentru dragostea ta de neclintit, pentru că mi-ai acordat încredere și iertare.

Michael și Thomas: vă mulțumesc că ați fost alături de mine și mi-ați dat darul maternității și al iubirii. Prin voi m-am întregit. Vă mulțumesc că mi-ați împărtășit energia și capacitatea voastră a de vă lăsa surprinși și că ați dat dovadă de răbdare de-a lungul nenumăratelor ore pe care le-am petrecut scriind.

Beverly Slopen, uimitorul meu agent literar și făcătoarea mea de minuni: mi-ai sărit în ajutor, ai transformat cartea aceasta în realitate și i-ai deschis lumea. Sfaturile tale înțelepte m-au călăuzit în momentele dificile. Nu voi fi niciodată în stare să exprim adâncă recunoștință pe care ți-o port.

Minunații mei editori și publiciști – Diane Turbide și David Davidar (Penguin Canada), Eleanor Birne și Roland Philipps (John Murray Publishers/Marea Britanie) și Liz Stein și Martha Levin (Free Press/Statele Unite) –, vă mulțumesc pentru sprijinul extraordinar, comentariile atente și întrebările profunde. Ați considerat că trebuie să-mi spun povestea și m-ați ghidat cu înțelepciunea voastră.

Jim Gifford: ai apărut miraculos în viața mea, m-ai încurajat, mi-ai devenit profesor și prieten. Datorită ție, manuscrisul meu s-a îmbunătățit mult și s-a transformat într-o carte. Îți sunt îndatorată pentru totdeauna.

Michelle Shephard: datorită ție am putut să fac un pas înapoi și să-mi privesc povestea prin cuvintele tale. M-ai făcut să sap adânc în amintirile mele și să rememorez detalii despre care credeam că sunt imposibil de recuperat, ajutându-mă să înfrunt ceea ce, inconștient, încercam să evit. Ai un loc special în inima mea.

Rachel Manley: oricât aș încerca să explic ce însemni pentru mine, nu voi reuși. Da, ești mentorul meu, dar te consider mult mai mult decât atât. Mi-ai fost ca o mamă bună, o prietenă ideală și sora preferată. Mereu te voi privi cu admirație. Îți mulțumesc pentru sprijin și pentru cea mai frumoasă și nemaipomenită recenzie pe care a primit-o această carte. Ești o scriitoare, o poetă și o profesoară minunată și un spirit cu adevărat liber.

Scott Simmie: amândoi știm multe despre pierdere, chin și durere și amândoi am găsit libertatea, fericirea și alinarea în cuvântul scris și în parfumul neașteptat al trandafirilor și narciselor, parfum care dă viață și căldură imensei singurătăți pe care moartea o lasă în urmă.

Joan Clark: probabil că ești un înger, pentru că nu-mi pot explica altfel bunătatea ta. Atenția ta la detalii este fenomenală. M-ai ajutat să-mi organizez amintirile fragmentate, oferindu-mi posibilitatea de a-mi duce manuscrisul cu un mare pas înainte. Prietenia ta este o binecuvântare neprețuită.

Steven Beattie: când speranțele mi s-au năruit, tu ai apărut dintre ruine și mi-ai oferit o nouă speranță. Îți mulțumesc că ai crezut în această carte și în capacitatea mea de a o duce la bun sfârșit. Îți mulțumesc pentru toate corecturile, pentru sfaturile neprețuite și pentru sprijin.

Olive Koyama: îți mulțumesc că mi-ai pus întrebările potrivite și mi-ai oferit încurajările tale.

Dragă părinte Nicola, dragă părinte Antoniazzi, dragă părinte F.: faptul că vă cunosc este un dar. Vă mulțumesc că v-ați amintit, că v-ați împărtășit amintirile și că m-ați inspirat prin cuvintele voastre. Adresez mulțumiri speciale părintelui Nicola pentru că ne-a invitat să-l vizităm în Betleem, moment ce s-a transformat într-un punct culminant al vieții mele, și pentru că a tradus în italiană articolul pe care Michelle Shephard l-a scris despre povestea mea pentru *Toronto Star*.

Lee Gowan: m-ai învățat cam tot ce știu despre scris. Visez ca într-o zi să pot scrie așa cum o faci tu. M-ai încurajat atunci când îmi pierdeam speranța că voi termina vreodată cartea. Tu mi-ai deschis ușile care m-au condus până aici. Îți mulțumesc pentru nesfârșita ta bunătate și generoasa ta prietenie.

Gillian Bartlett: m-ai ajutat să scriu cu încredere. Nu am mai cunoscut pe nimeni atât de bun, plin de energie, generos și înțelept ca tine. Dragostea ta de viață îi molipsește pe toți cei din jurul tău și face ca lumea să fie un loc mai bun și mai fericit.

Karina Dahlin, Kim Echlin, Kent Nussey și toți prietenii și profesorii mei de la Școala de Formare Continuă din cadrul Universității din Toronto: fără ajutorul și sprijinul vostru, apariția acestei cărți nu ar fi fost posibilă. Sunteți toți la fel de pasionați ca mine de puterea literaturii. Îmi împărtășiți convingerea că a lua atitudine înseamnă a face un pas înainte spre vindecarea lumii noastre afectate de violență.

Martha Batiz Zuk și Sonia Worotyneć. Vă mulțumesc pentru darul prieteniei, pentru încrederea pe care ați acordat-o muncii mele, pentru feedbackul vostru valoros care m-a făcut să văd clar calea de urmat atunci când nu mai știam încotro să mă îndrept. Și vă mulțumesc pentru toate e-mailurile care m-au ținut conectată cu lumea în timp ce lucram la manuscris. Sunteți salvatoarele mele. Martha, întotdeauna îmi ridici moralul când sunt abătută. Dacă aș putea vreodată să-mi aleg o soră, tu ai fi în capul listei.

Doamnele de la clubul de carte: Romana Dolcetti, Karen Eckert, Neva Lorenzon, Flavia Silano, Joanne Thomson și Dorothy Whelan. Citim împreună de 14 ani, și cât de frumoasă a fost această călătorie! M-ați primit cu drag în cercul vostru când mă simțeam singură și eram o străină; m-ați tratat ca pe una de-a voastră, ca pe o verișoară regăsită după mult timp; mi-ați dăruit inimile voastre, mi-ați dat ponturi despre creșterea copiilor și cele mai bune rețete. Voi ați citit prima variantă a manuscrisului meu, neșlefuită și imperfectă, și mi-ați adresat cuvinte calde de încurajare.

Mary-Lynn VanderWielen: îți mulțumesc că m-ai făcut să-mi găsesc locul și că ai redactat cu meticulozitate prima mea ciornă.

Lynn Tobin: îți mulțumesc mult că mi-ai fost ca o soră. Prețuiesc prietenia dintre noi.

De asemenea, adresez mulțumiri speciale șefului meu, colegilor de serviciu și clienților fideli de la Swiss Chalet pentru sprijinul, căldura și înțelegerea lor.

Și Zahrei Kazemi. Moartea ta brutală a confirmat faptul că povestea prizonierilor politici din Iran trebuie spusă; ne-ai dat un nume și un chip și, datorită ție, lumea știe acum despre ororile de la Evin. Odihnește-te în pace!

Această carte este dedicată fiecărui *hamband* în parte.

Îmi amintesc de voi toți. Vă simt lipsa tuturor. Vă iubesc pe toți.

Vă rog să-mi iertați tăcerea îndelungată și multe alte greșeli.